

διαλέκτους διαίρεσιν, πιθανώτατα ἀκόμη ἐπ' αὐτοῦ ἐναργῶς διακρινομένην καὶ τὴν βαρβαρικῶν λέξεων εἰς αὐτὴν ἐγκατάμι-
 ξιν, λέγει τὰδε: Νῦν δὲ μόνοις ὑμῖν ἀποδέθηκε μὴδὲ ἐν ταῖς
 ὁμιλίαις ὁμοφωνεῖν. Δωριέων μὲν γὰρ οὐχ ἡ αὐτὴ λέξις τοῖς
 ἀπὸ τῆς Ἀττικῆς, Αἰολεῖς τὲ οὐχ ὁμοίως τοῖς Ἴωσι φθέγγον-
 ται. Στάσεως δὲ οὔσης τοσαύτης παρ' οἷς οὐκ ἔχοῦν, ἀπορῶ
 τίνα με δεῖ καλεῖν Ἕλληνα. Καὶ γὰρ τὸ πάντων ἀτοπώτατον,
 τὰς μὴ συγγενεῖς ὑμῶν ἐρμηνείας τετιμῆκατε, βαρβαρικαῖς τε
 φωναῖς ἔσθ' ὅτε καταχρώμενοι συμφύρδην (συμφυρτῆν;) ὑμῶν
 πεποιθήκατε τὴν διάλεκτον. » Τατιαν. πρὸς Ἕλληνας §. 2.—
 Ἡ δὲ τῶν λατινισμῶν εἰς τὴν ἑλλην. γλῶσσαν εἰσαγωγή δι-
 ἤλθε τὰς ἐξῆς τρεῖς βαθμίδας. Ἐπὶ μὲν τῶν δημοκρατικῶν χρό-
 νων, ὅτε ἡ ἑλληνικὴ παιδεία ἠκμαζεν ἔτι καὶ ὑπερτέρει τῆς
 ῥωμαϊκῆς, ὀλίγιστα εἶνε τὰ ἴχνη τοῦ λατινισμοῦ· ἐπὶ δὲ τῶν
 αὐτοκρατορικῶν, ὅτε καὶ ἡ ἑλλην. παιδεία ἐξέπεσε, μάλιστα
 ἐπὶ τῶν Κλαυδίων καὶ Φλαυίων αὐτοκρατόρων, καὶ αἱ μεταξὺ
 ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων σχέσεις ἐγγύτεραι καὶ πυκνότεραι
 ἦσαν, ὡς ἐπὶ τῶν Αἰλίων καὶ Ἀντωνίνων, πληθύνονται καὶ οἱ
 λατινισμοὶ ἐν τῇ γλῶσσῃ. Ἀφ' οὗ δὲ τέλος ὁ θρόνος εἰς τὴν
 Ἀνατολὴν μετετέθη, πλῆθος δὲ Ῥωμαίων συμμετέβησαν καὶ τὸ
 Βυζάντιον ἔγενε νέα Ῥώμη, ἤρχισε καὶ ἡ ἑλληνικὴ ἔτι μάλλον
 νὰ ῥωμαϊζῆ, δῆλον ὅτι κυρίως κατὰ τὰς λέξεις, ὀλίγιστα δὲ
 κατὰ τοὺς τύπους καὶ τὰς φράσεις, διότι τὰ ἀτυχῆ ἐκεῖνα καὶ
 ἄθλια μεταφράσματα τῶν νομικῶν δὲν τα υἰοθέτησέ ποτε ἡ
 γλῶσσα· ἕως οὗ ἐξελληνίσασα τὴν αὐλὴν καὶ τοὺς συγκλητικούς
 ἀντάλλαγμα ἔδωκε τό τε ἴδιον αὐτῆς καὶ τοῦ ἔθνους ὄνομα, ὅχι
 δὲ καὶ τὴν φύσιν, ῥωμαϊκὴν μὲν ἑαυτὴν, Ῥωμαίους δὲ τοὺς
 Ἕλληνας μετονομάσασα, τοῦ ὀνόματος Ἕλληνη ἤδη ἀπὸ πολ-
 λοῦ εἰς ἀντίπαλον τοῦ χριστιανικοῦ ἀποκριθέντος. Τὸ ὑπὸ πολ-
 λῶν ἄρα πολλάκις λεγόμενον, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα τὸ πά-
 λαι ἦτον ἀπρόσιτος καὶ οἷον ἄξενος πρὸς ἀλλότρια στοιχεῖα δὲν
 πρέπει τὰ ἐκλεφθῆ λίαν ἀκριβολόγως· διότι οὐδ' ἐν αὐτῇ τῇ

ἀκμῆ τῆς, ὡς προελέχθη, ἠδυνήθη ν' ἀποφύγη τὴν ξενικὴν ἐπιρροήν, τοῦτω μόνον διαφέρουσα πολλῶν ἄλλων γλωσσῶν, ὅτι τὰς ξένων ἐνοιῶν παραστατικὰς ξένας φωνὰς ἰδίαν προφορὰν, ἴδιον τόνον καὶ ἰδίαις εὐπλάστους καταλήξεις περιβάλλουσα οὕτως εἰδοποιεῖ, ὥστε ἀληθῶς ἐλληνικὰς τὰς καθιστᾷ, πρὸς βλάβην ἐν μέρει τῆς αὐστηρᾶς ἱστορικῆς ἀληθείας, καθ' ὃν τρόπον τὴν σήμερον ἡ γαλλικὴ πρὸ πασῶν τῶν νεωτέρων γλωσσῶν ἐν τῇ τῶν φράσεων κατασκευῇ τὸν καθαρισμόν ἐπιτηδεύεται πρὸς βλάβην μάλιστα τῆς ἐν ταῖς μεταφράσεσιν ὡς δυνατόν τηρητέας πιστότητος.

Τοιαύτη οὖσα καὶ τοιαύτας μεταβολὰς μεταβληθεῖσα, ἡ νεοελληνικὴ δὲν ἀπώλεσεν οὔτε τὴν πλαστικότητα οὔτε τὴν λοιπὴν ζωτικότητα τῆς ἀρχαίας· ἀλλὰ καὶ νέαι αἰ λέξεις δύναται νὰ πλάσῃ διὰ παραγωγῆς καὶ συνθέσεως καὶ τὰς προπεπλασμέναις νὰ μεταφέρῃ ἄλλοτε ἄλλοτε μόνον νέαις ῥίζαις δὲν δύναται νὰ δημιουργήσῃ, ὅπερ οὐδ' ἡ ὁμηρικὴ πλέον ἠδύνατο, πρὸ πολλοῦ εἰς τὸ δεῦτερον στάδιον, τὸ τῆς δευτερευούσης παραγωγῆς μεταβάσῃ. Οὐδ' εἶνε αἱ λέξεις τῆς συμπεπηγῆται καὶ οἷον συνθηματικῆ, ὥσπερ αἱ τῆς γαλλικῆς μάλιστα πασῶν τῶν νεωτέρων, ὥστε πάντοτε νὰ μένωσιν ὅπου ἀρχῆθεν ἐτάχθησαν· ὅπερ ἀοριστίαν μὲν τινα καὶ ἀσάφειαν ἐπιφέρει, ἀλλ' εἶνε ἐν τῶν τρανωτάτων τεκμηρίων τῆς κινήσεως καὶ ζωῆς τῆς γλώσσης, οἷα εἶνε ἐκ τῶν λοιπῶν νεωτέρων μάλιστα ἡ γερμανικὴ. — Διὰ τοῦτο ἡ νεοελληνικὴ εἶνε ἡ νεωτάτη γὰς τοῦ ἐλληνισμοῦ, δις ὑπὲρ τριάκοντα ἢ δὴ ἑκατονταετηρίδας τὸν ἐλληνικὸν οὐρανὸν διατρέχει, ποῦ μὲν φανερότερος, ποῦ δ' ἀμυδρότερος καὶ ὑπ' ὀμίχλης ἐπισκιαζόμενος, ἀλλ' οὐδέποτε ἔκλιπὼν τὴν ἐδραν οὐδ' ἐξαφανισθεῖς. Δὲν εἶνε οὐδὲ δύναται νὰ ὀνομασθῇ *θηγάτηρ* τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς, ὥσπερ αἱ *ῥωμαικαὶ* τῆς *λατινικῆς*· διότι αὗται μὲν εἶνε νέοι βλαστοὶ ἐκ τῆς ῥίζης τοῦ *μκρανθέντος*, *ξηκρανθέντος*, *περικοπέντος*, *ἐμβολιασθέντος* ἢ καὶ *μεταφυτευθέντος* κορμοῦ τῆς *λατινικῆς* ἀναβλαστήσαντες, ἐκείνη δ' ὁ αὐτὸς ἐκεῖ-

νος παλαιός κορμός πολυτρόπως μὲν κολασθεῖς, περικοπεῖς, κλώ-
 νας τινὰς ἀποξηρανθεῖς, ἀλλὰ νέους ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κλάδους
 ἀντὶ πῶν ξηρανηθέντων ἀναδύσας, οὐδέποτε ἐξαντληθεῖς τὴν ζω-
 τικὴν ἰκμάδα, δυνάμενος δ' εὐτυχῶν περιστάσεων καὶ θεραπειῶν
 τυχῶν νὰ ἀναθῆλῃ πάλιν καὶ ἀποβῆ ἀμφιλαφὲς καὶ βαθύσκιον δέν-
 δρον (*). Αἱ ῥωμανικαὶ γλώσσαι στήριζονται μὲν ἐπὶ τοῦ δημώδους
 λατινισμοῦ ἀλλ' ἠρειπωμένου, ἀνέστησαν δ' ἐκ τῶν ἐρειπίων
 τούτων καὶ νέαν ὄλωσ ζῶν ἔλαβαν, νέων ζωτικῶν στοιχείων
 ἄλλοθεν ἐπελθόντων κατὰ νέας ἀρχὰς καὶ τρόπους. Ἐνταῦθα
 ποικίλως καὶ πολυτρόπως συναναφύρονται καὶ μεταβάλλονται
 οἱ λατινικοὶ φθόγγοι καὶ τύποι. Ὁ πολύπτωτος λατινισμὸς κα-
 ταντᾶ μονόπτωτος ἢ μᾶλλον ἄπτωτος. διότι καὶ αὐτὸ τὸ ὀνο-
 μαστικὸν s (ἢ τὸ m τοῦ οὐδετέρου) ἀποτρίβεται καὶ γυμνὸς
 κορμὸς, πολλάκις καὶ αὐτὸς παραμειομορφωμένος, χρησιμεύει
 μετὰ τῶν προθέσεων de, ad ἀντὶ πασῶν τῶν πτώσεων. Οὕτω
 π.χ. οἱ πλήρεις οὔτοι λατινικοὶ τύποι caballus, annulus,
 hovis, pater, mater, fratris, soror, pellis, oculus, ovum,
 testa, niger, instrumentum, corpus (corporis) κ.λ. ἀκρωτη-
 ριάζονται εἰς τοὺς ἰταλικούς cavallo, anello, bove ἢ bue,
 padre, madre, fratello (ἐκ τοῦ fratellus κυρίως), sorella

(*) Πρβ. A. Giese über den äol. Dial σλ. 135, ἔνθα
 κατὰ τῆς λεγομένης παντελοῦς ἀποσβέσεως τῶν ἀρχαίων δια-
 λέκτων λαλῶν, τάδε λέγει: «Ναί, κυρίως δὲν δύναται τις νὰ
 εἶπῃ, ὅτι ἔπαυσαν, ἀφ' οὗ ἐν τῇ νεοελληνικῇ γλώσσῃ ἀκόμη
 ἀρχαῖαι διαλεκτικαὶ διαφοραὶ εὐρίσκονται, ἐπειδὴ τὸ κράτος
 τῆς κοινῆς οὐδόλωσ ἦτο τόσον μέγα, ὥστε πανταχοῦ ν' ἀπο-
 σβέση τὰς ἀτομικότητας τοῦ ἑλληνισμοῦ, καὶ ἡ ζωὴ τῆς ἑλ-
 ληνικῆς γλώσσης διετήρησε μέχρι πῶν ἡμερῶν μας ἀξιοθαύ-
 μαστον δραστηκὴν δύναμιν, δι' ἧς πανάρχαιοι μὲν τύποι δια-
 τηροῦνται καὶ ἀνακαινίζονται, νέα δὲ περικαλλῆ ἄνθη καὶ κερ-
 ποὶ ἐκ τοῦ πηλικοῦ ὠραίου ζῶντος κορμοῦ ἀναβλαστάνουσι
 καὶ φέρονται ».

(ἐπ' ἴσης ἐξ ἀναλόγου λατιν. ὑποκοριστικοῦ), *pelle, occhio, uovo, testa* (ἀμετάβλητον), *nero, strumento, corpo* κτλ. καὶ εἰς τοὺς ἐτι μᾶλλον παραμεμορφωμένους γαλλικούς: *cheval, anneau, boeuf, père, mère, frère, soeur, peau, oeil, oeuf, tête, noire, instrument, corps* κτλ. — Τὰ τρία λατινικὰ γένη τῶν ὀνομάτων εἰς δύο περιορίζονται. Ἐκ μὲν τῆς δεικτικῆς λατιν. ἀντωνυμίας *ille, illa* ἀναπτύσσεται τὸ ὀριστικὸν ἄρθρον *il le* καὶ *la*, ἐκ δὲ τοῦ ἀριθμητικοῦ *unus, una, unum* (δημωδ. *uno[m]*) τὸ ἀόριστον ἄρθρον *uno, una, un*. Ἄπερ ἐν τῇ ἑλληνικῇ ἤδη κατὰ τοὺς ὀμηρικούς καὶ ἀττικούς χρόνους ἤρχισαν νὰ συμβαίνωσιν. Οἱ ῥηματικοὶ τύποι ἐπ' ἴσης τοσοῦτον ἀπετρίβησαν, ὥστε πρὸς δεῖξιν τῶν προσώπων ἐδέησε νὰ προσαρτῶνται χωριστὰ προσωπικαὶ ἀντωνυμιαί, π. γ. γαλλ. *j'aime, tu aimes, il aime, nous aimons* κτλ. ἀντὶ τῶν λατιν. *amo, amas, amat, amamus*, κλ. ὅπερ οὐδέποτε οὐδαμοῦ συνέβη περὶ τὴν ἑλληνικὴν. Ἡ δὲ τῶν χρόνων ἀνάλυσις δὲν ἔμεινε περιορισμένη μόνον εἰς τὸν μέλλοντα, τὸν *δευτητικόν* λεγόμενον, τὸν παρακείμενον καὶ τὸν ὑπερσυντελικόν, καθὼς ἐν τῇ νεοελληνικῇ, ἀλλὰ κατέλαβε καὶ πάντας τοὺς παθητικούς τύπους, καθὼς καὶ ἐν τῇ γερμανικῇ, ὅπερ οὐδέλως παθοῦσα ἡ νεοελληνικὴ καὶ κατὰ τοῦτο ὑπερέχει καὶ ταύτην καὶ τὰς ῥωμανικάς. Ἀντὶ τοῦ ἐνὸς *perfectum* ἐπῆλθαν οἱ τρεῖς παρωχημένοι *défini, indéfini* καὶ *antérieur*. Ἐπλάσθη καὶ ἄλλος νέος τύπος, ὁ *δυνητικὸς*, ὡς ἴδιος τύπος ἀνόπαρτος ἐν τῇ λατινικῇ: ἰταλ. *venderei, venderesti, venderebbe* κτλ. ἐκ τῶν *vendere ebbi, avésti, ebbe* (=λατιν. *vendere habui, habuisti, habuit* κτλ.) γαλλ. *je vendrais, tu vendrais, il vendrait* ἐκ τῶν *vendre avais, avais, avait* (=λατιν. *vendere habebam, habebas* κτλ.). Ἀλλόφυλοι, γερμανικαὶ, ἑλληνικαὶ, κελτικαὶ καὶ ἀλλοῖαι λέξεις εἰσεχώρησαν εἰς τὰ σπλάγγνα τῆς γλώσσης καὶ ἐνεκεντρίσθησαν ἀνεξίτηλως, ἐν ᾧ οἱ τῇ ἑλληνικῇ ἐντριβέντες ξενισμοὶ ὡς ἐπὶ

τὸ πλεῖστον εἶνε ἐπιπόλαιοι εὐαπότριπτοι κηλίδες, ὅχι βαθέα ἀνεξίτηλα χρώματα. — Τοιαύτας οὐσιώδεις μεταβολὰς ὑπέστη ἡ λατινικὴ περὶ τὴν γέννησιν τῶν ῥωμανικῶν γλώσσων ὥστε δικαίως αὐται μὲν εἶνε καὶ λέγονται *θυγατέρες ἐκείνης*, ἡ δὲ *νεοελληνικὴ* μόνον *νεωτάτη* γάσις ἢ *ἐσχάτη* πρὸς ἡμᾶς *ἡλικία τῆς ἀρχαίας*, εἰς ἣν αὕτη κατήντησεν ἡρέμα, διὰ μακρῶν αἰῶνων, ὅχι βιαίως ἢ τυχαίως, ἀλλ' οἶκοθεν κατ' ἀναγκαίους τῇ ἰδίᾳ φύσει ἐγκειμένους νόμους. Ἐνταῦθα τοῦ λόγου γενόμενοι δὲν δυνάμεθα νὰ παραλείψωμεν τοὺς ἀξιοσημειώτους τοὺςδε λόγους τοῦ **Fauriel**, ἀνδρὸς μάλιστα πάντων τῶν ἀλλογενῶν καὶ δικαιοτάτα διαγνόντος τὸν χαρακτῆρα τῆς νεοελληνικῆς. Ἐν τῷ προλόγῳ τῆς συλλογῆς τῶν δημοτικῶν ἀσμάτων τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος σλ. CXXIII κεξ. λέγει:

«Ὅτι ἡ γλώσσα αὕτη εἶνε τις ἀλλοίωσις τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ, εἶνε εὐαπόδεικτον, ἂν μόνον μὴ θεωρήσῃ τις τὴν ἀλλοίωσιν αὐτὴν ταχεῖαν, τυχαίαν καὶ πρόσφατον, μήτε ἐκ τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀρχομένην, μήτ' ἐκ πάσης ἄλλης ἀκριβοῦς καὶ ὀρισμένης ἐποχῆς. Τοῦτο δὲν θὰ ἦτον εὐκόλον ν' ἀποδειχθῇ. Καὶ ἐν ταῖς γλώσσαις ἐπίστασις ἢ ἀκόμη περισσώτερον ἢ ἐν τοῖς ἄλλοις ἀνθρωπίνοις θεσμοῖς ὑπάρχουσι μεταβολαὶ φυσικαὶ καὶ ἀναγκαῖαι, αἵτινες γίνονται βραδέως, προϊόντων τῶν αἰῶνων, κατὰ νόμον ἐπιγνωστὸν, κατὰ σκοπὸν ὀρισμένον. Διὰ τοιούτων μεταβολῶν αἱ γλώσσαι, χωρὶς ν' ἀλλάξουν βασίμως, πολλάκις κατ' ὀλίγον μετὰ νέων τύπων καὶ νέων χαρακτῆρα καὶ νέαν φύσιν ἀναλαμβάνουσι, προερχόμενα, ὡς φαίνεται, ἐξ ἀναλόγων μεταβολῶν τῆς διανοίας τῆς παραγωγούσης τὰς γλώσσας. Διὰ τοιαύτης μεταβολῆς ἢ, ἂν θέλεις, ἀλλοιώσεως ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ ἠδυνήθη ἀνεπαισθήτως νὰ μεταβῇ εἰς τὴν νέαν ἑλληνικὴν. Τοῦτο δ' εἶνε, ἂν μὴ καταχρῶμαι, φαινόμενον λίαν ἀξιοσημειώτον, ὅτι ἡ μεταβολὴ αὕτη κατὰ τε τὸν σκοπὸν καὶ κατὰ τὰ ἀποτελέσματά της δεικνύει τασκύτερον ἀναλογίαν πρὸς τὰς πασῶν ἢ σχεδὸν πασῶν τῶν γλωσ-

σών τῆς Εὐρώπης καὶ ἰδίως τῶν νεολατινικῶν. Τῷ ὄντι, διὰ τὴν πλησιάζωμεν εἰς ὅ,τι ἔχουσιν αὐταὶ χαρακτηριστικὸν καὶ ἰδίον, ἢ ἀρχαία Ἑλληνικὴ ὑπέστη ἐν τῇ πορείᾳ τῆς καὶ κατὰ τοὺς τύπους τῆς πάσης τὰς τροπὰς, πάσης τὰς συγκοπὰς, δι' ὧν μετέβη εἰς τὴν νεωτέραν.

Οἷα παρίσταται ἐν τῇ παρούσῃ συλλογῇ (τῶν δημοτικῶν ἀσμάτων τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος), ὄργανον καθαρὸν καὶ ἀπλοῦν τοῦ πνεύματος τοῦ λαοῦ, ἀπηλλαγμένη πασῶν τῶν συστηματικῶν ἀξιώσεων τῶν συγγραφέων τὴν ὀμαλύνωσιν ἢ τὴν πλουτίσωσιν, ἢ νεωτέραν ἑλληνικὴ εἶνε γλῶσσα κατὰ πάντα λόγου ἀξία. Ἐχουσα βάσιν ἐπ' ἴσης ὁμογενῆ καὶ πλουσιωτέραν τῆς γερμανικῆς, οὔσα ἐπ' ἴσης σαφῆς, ὡς περ ἡ γαλλικὴ, καὶ εὐκαμπτοτέρα μὲν τῆς ἰταλικῆς, ἀρμονικωτέρα δὲ τῆς ἰσπανικῆς, δὲν στερεῖται τίποτε, ὥστε τὴν θεωρηθῆ ἀπὸ τοῦ νῦν ἡ ὠραιότατῃ γλῶσσῃ τῆς Εὐρώπης· ἀναμφιβόλως δ' εἶνε ἡ μάλιστα τελειοποιήσιμος. Ἄν δ' ὑποχωρεῖ εἰς τινα τῶν γλωσσῶν, πρὸς ἃς δύναται τὴν παραβληθῆ πρὸς ἡκόντως, ὑποχωρεῖ μόνον εἰς τὴν ἐξ ἧς παράγεται καὶ τῆς ὁποίας εἶνε νέα τις φάσις. Καὶ τοῦτο δὲ τὸ μειονέκτημα εἶνε μᾶλλον κατὰ συμβεβηκὸς καὶ ἐπουσιῶδες· Ἄς ἀποκατασταθῶσιν οἱ Ἕλληνες ἐν ἔθνος, τὸ ἔθνος τοῦτο ἃς ἔχη συγγραφεῖς ἱκανοὺς τὴν διδάσκωσι τι σπουδαίων καὶ ὠφέλιμον, συγγραφεῖς ἐννοοῦντας καλῶς, ὅτι ἡ δόξα καὶ ἡ εὐδαιμονία τῆς πατρίδος τῶν εἶνε τοῦ λοιποῦ ἔμπροσθεν τῶν καὶ ὄχι ὀπίσθεν, ἐν τῇ παρούσῃ πορείᾳ τῶν πραγμάτων καὶ ὄχι ἐν ματαλαῖς ἀποπείραις ἐπιστροφῆς εἰς τὸ παρελθόν, καὶ ἢ νεωτέρα ἑλληνικὴ θὰ γείνη μετ' ὀλίγον μία γλῶσσα, ἢ ὁποία, χωρὶς τὴν ὁμοιάζῃ μετὰ τὴν ἀρχαίαν περισσότερον παρ' ὅσον τώρα, δὲν θὰ ἔχη τίποτε τὴν ζηλιεῖσθαι ἀπὸ ταύτης».

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΑΡΕΟΠΑΓΙΤΙΚΟΥ ΤΟΥ
ΙΣΟΚΡΑΤΟΥΣ.

Ὁ Ἀρεοπαγιτικός τοῦ Ἰσοκράτους κατὰ τὴν κρίσιν τῶν τῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων κριτικῶν εἶναι ἐκ τῶν ἐπιμελέστατα ἐξεργασμένων καὶ καλλίστων λόγων τοῦ ῥήτορος· δι' αὐτὸ καὶ παρὰ τοῖς ξένοις ἔθνεσι καὶ παρ' ἡμῖν συχνότατα ἐρμηνεύεται πρὸς τοὺς μαθητὰς ἐν τοῖς σχολείοις, ἀν καὶ περιέχει πολλὰ χωρία τόσοσιν δύσκολα, ὥστε δέονται δεξιοῦ ἐρμηνευτοῦ πρὸς τῆ βοήθειά τῶν πολλῶν ἐξηγητῶν τοῦ λόγου, ἐν οἷς ὁμολογοιμένως προέχει ὁ ἡμέτερος Κοραΐς. Ἀλλὰ πλὴν τῶν καθ' ἕκαστα δυσκόλων, καὶ ἡ ἐπιγραφή αὐτῆ *Ἀρεοπαγιτικός*, τὸ πρῶτον ἐξ οὗ θὰ ἀφορμηθῆ ὁ ἐρμηνευτὴς πρὸς ἐξήγησιν, ἐμβάλλει εἰς πολλὴν ἀπορίαν· διότι πολλὰ μὲν καὶ πιθανὰ γινώμει προτέθησαν περὶ τῆς αἰτίας, δι' ἣν ἐπέγραψεν οὕτω τὸν λόγον ὁ Ἰσοκράτης, ἀλλ' οὐδεμία, κατὰ τὴν ἐμὴν γνώμην, ἀναπαύει πληρέστατα. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ὀρθὴ ἐκδοχὴ τῆς ἐπιγραφῆς ἔχει μεγάλην, ὡς εἰκός, ῥοπήν ἐπὶ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ ὅλου λόγου, σκοπεύω ἐν τῷ ἐξῆς ἄρθρῳ πρῶτον μὲν νὰ ἐκθέσω συντόμως μίαν ἐκαστὴν δόξαν τῶν λογίων ἀνδρῶν περὶ τῆς ἐπιγραφῆς, εἶτα δὲ νὰ φέρω εἰς μέσον ἣν ἔχω περὶ τοῦ πράγματος γνώμην, συνεπάγων τοὺς λόγους ἐφ' ὧν στηρίζεται. Τὸ δὲ τελευταῖον θὰ κάμω λόγον περὶ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἐξεδόθη ὁ Ἀρεοπαγιτικός καὶ δι' αὐτῶν ἐλπίζω νὰ συνεπιουρήσω μικρὸν πρὸς ἐρμηνείαν βιβλίου, ὅπερ συχνὰ φέρουσιν ἀνά χειρας καὶ μαθηταὶ καὶ διδάσκαλοι.

Περὶ τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ λόγου οὐδεὶς τῶν παλαιῶν ἐμνημόνευσέ τι, τοῦλάχιστον μέχρις ἡμῶν δὲν διεσώθη τῶν ἀρχαιοτέρων τινὸς γνώμη· πᾶσαι δὲ αἱ περὶ τούτου προτεθεισῆαι εἶναι τῶν νεωτέρων φιλολόγων. Καὶ πρῶτον μὲν προτέθη, ὡς εἰκός, τὸ προχειρότερον, ὅτι Ἀρεοπαγιτικός ἐπεγράφη ὁ λόγος, διότι ἐξεφωνήθη, ἢ ὑποτίθεται ὅτι ἐξεφωνήθη, πρὸ τῆς βουλῆς τοῦ

Ἀρείου πάγου ὁμοίᾳ ὡς καλεῖται ὁ ἕβδομος λόγος τοῦ Λυσίου, ὃ περὶ τοῦ σηκοῦ, Ἀρεοπαγιτικός διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἀλλ᾽ ὕστερον βασιανισθείσης τῆς γνώμης ἐφάνη σαφῶς, ὅτι ὁ λόγος αὐτὸς ἦτον ἀδύνατον νὰ ἐκφωνηθῇ ἐνώπιον τῆς βουλῆς τοῦ Ἀρείου πάγου, διὰ πολλά. Ἐν πρώτοις ὁ Ἀρειος πάγος δὲν εἶχε δικαιοδοσίαν περὶ μεταβολῆς τοῦ πολιτεύματος, τοῦθ' ὅπερ εἶναι τοῦ λόγου σκοπὸς, ὡς εἶχε τὴν ἐπὶ τῶν σηκῶν ἐπιστάσιαν· ἔπειτα πολλὰ χωρία ἐν τῷ λόγῳ ὑποδεικνύουσιν, ὅτι ἐξεφωνήθη πρὸ τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου· ἐν τῷ δεκάτῳ παραγράφῳ λόγου χάριν κεῖται ἡ λέξις ἐκκλησιαζόμεν, ἥτις μόνον ἐπὶ τῆς συνελύσεως τοῦ δήμου κυριολεκτεῖται· κατὰ δὲ τὸ τέλος (84) λέγεται « χειροτονεῖθ' ὅτι ἂν ὑμῖν δοκῇ μάλιστα συμφέρειν τῇ πόλει » ἐν ᾧ εἶναι βέβαιον, ὅτι ἡ βουλή τοῦ Ἀρείου πάγου ἐκρινεν οὐχὶ χειροτονία ἀλλὰ ψήφῳ. Οὕτως ἀνυποστάτου ἀποδειχθείσης ἐκ τε τῶν ἤδη μνημονευθέντων χωρίων καὶ ἐξ ἄλλων οὐκ ὀλίγων τεμμηρίων τῆς δόξης, ὅτι ἐπεγράφη Ἀρεοπαγιτικός ὁ λόγος ἐκ τοῦ συνεδρίου, ἐν ᾧ ἐξεφωνήθη, ἐτρέπησαν οἱ λόγοι ἐπ' ἄλλην ἐξήγησιν.

Ὁ παλαιὸς Ἑρρίκος Στέφανος ὑπενόησεν, ὅτι πιθανὸν νὰ ἔλαβε τὸ ὄνομα ὁ λόγος a dignitate et praeslantia, ὅπερ δηλοῖ, ὅτι τόσον τεχνικῶς ἦτον ἐξεργασμένος ὁ λόγος, ὥστε ἦτον ἄξιος νὰ ἐκφωνηθῇ ἐν μέσῳ τῷ συνεδρίῳ τοῦ Ἀρείου πάγου. Ἀλλ' ἀντέκρουσαν τὴν δόξαν τοῦ σοφοῦ ἀνδρὸς, πρῶτον μὲν ἐκ τοῦ ὅτι δὲν εὗρέθη κατὰ τὴν ἱστορίαν τῆς ἀρχαίας ῥητορείας περὶ τὰς ἐπιγραφὰς τῶν λόγων ἀνάλογόν τι καὶ προσόμοιον· δὲν ἐπεγράφη δὴλον ὅτι ποτὲ λόγος ἐκ τῆς τεχνικῆς ἐξοχότητος καὶ ἀρετῆς. Ἐπειτα δὲ προσέβαλαν τὴν δόξαν τοῦ Ἑρρίκου καὶ μὲ τὸν ἰσχυρότερον ἔτι λόγον, ὅτι οὐδὲ κἂν τείναι πρὸς ἀρετὴν καὶ ἔπαινον λόγου, ὅτι εἶναι ἄξιος νὰ ἐκφωνηθῇ πρὸ τῆς βουλῆς τοῦ Ἀρείου πάγου, διότι κατὰ τὴν ἀρχαίαν παράδοσιν (Ἀριστοτ. ῥητορ. ἐν ἀρχῇ) οἱ λόγοι οἱ ἐκφωνούμενοι πρὸ τῶν Ἀρεοπαγιτῶν κατὰ νόμον οὔτε προσίμια οὔτε ἐπι-

λόγους οὔτε ἄλλην τινὰ τῶν ῥητορικῶν τεχνῶν καὶ μαγγανειῶν εἶχαν, ἀλλὰ ψιλὴν τὴν ἀλήθειαν καὶ οὐδὲν ἔξω τοῦ πράγματος.

Ἐξ ἧς ἀφ' οὗ δὲ οὔτε ἐκ τοῦ συνεδρίου, ἐν ᾧ ἐξεφωνήθη, οὔτε ἐκ τῆς τεχνικῆς ἐξοχότητος καὶ ἀρετῆς ἐπεγράφη ὁ λόγος, κατέφυγαν ἐπὶ τὸν ἐξήγησιν, ὅτι ἐπεκλήθη ἐκ τοῦ ὑποκειμένου καὶ τοῦ σκοποῦ τοῦ λόγου. Σκοπεύει δὲ, λέγουσιν, ὁ Ἰσοκράτης ἐν αὐτῷ, διηγούμενος τὴν εὐδαιμονίαν καὶ σωφροσύνην τῆς πόλεως καθ' οὓς χρόνους ἢ βουλὴ τοῦ Ἀρείου πάγου ἐπεστάται ἐφ' ἀπάσης τῆς πολιτείας, οἷον ἐπὶ τῶν νόμων, ἐπὶ τῆς διοικήσεως, ἐπὶ τῆς ἀνατροφῆς τῶν νέων, νὰ πείσῃ τοὺς Ἀθηναίους ν' ἀποδώσωσιν εἰς τὸν Ἀρειὸν πάγον τὴν δικαιοδοσίαν, ἣν εἶχε πρὸ τοῦ Ἐφιάλτου καὶ Περικλέους. Ἡ εἰρημένη ἐξήγησις εἶναι πολὺ πιθανωτέρη τῶν προτέρων, καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ ἄρχουσα τανῦν δόξα, διότι ἀληθινὰ πολὺν λόγον δαπανᾷ ὁ Ἰσοκράτης εἰς ἐγκώμια τῆς πάλαι βουλῆς τοῦ Ἀρείου πάγου, καὶ φαίνεται ὡς νὰ στρέφεται ὅλος ὁ λόγος περὶ αὐτὴν καὶ μόνην· αὐτὴν δὲ τὴν ἐξήγησιν ἀποδέχεται καὶ ὁ Benseler ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Ἀρεοπαγιτικοῦ (ἐν Λειψία 1832) καὶ ἐν τῇ τῶν ἀπάντων τοῦ Ἰσοκράτους (τομ. 2. 283).

Ἄλλὰ κατὰ τὴν ἐμὴν γνώμην οὐδ' αὐτὴ ἡ ἐξήγησις ἀναπαύει πληρέστατα· διότι δὲν εἶναι ὁ λόγος οὔτε τοῦ Ἀρείου πάγου ἐγκώμιον, οὔτε σκοπεύει τὴν πρὸς τὴν βουλὴν ἀπόδοσιν τῶν πρὸ τοῦ Ἐφιάλτου καὶ Περικλέους δικαίων, ἀλλ' ὁ σκοπὸς εἶναι γενικώτερος, ὁ ἐξῆς. Παραίνει ἐν αὐτῷ ὁ Ἰσοκράτης ν' ἀποβάλωσιν οἱ Ἀθηναῖοι τὴν νῦν δημοκρατίαν, τὴν ἄφρονα καὶ ὀχλοκρατικὴν, καὶ ν' ἀναλάβωσι τὴν προτέραν πολιτείαν, τὴν μετρίαν καὶ σώφρονα, ἐκείνην ἣν ἐνομοθέτησεν ὁ Σόλων, καὶ μετὰ τὴν ἐκδίωξιν τῶν Πεισιστρατιδῶν πάλιν κατέστησεν ἐξ ἀρχῆς ὁ Κλεισθένης. Σκοπεύει λοιπὸν ὁ λόγος γενικὴν μεταβολὴν τῆς πολιτείας καὶ τοῦτο καθαρὰ λέγει αὐτὸς ὁ ῥήτωρ μετὰ τὸ προοίμιον (15) ὡς τοῦ λόγου σκοπὸν καὶ κύριον ὑποκεί-

μενον· « ἄλλ' ἐπὶ μὲν τῶν ἐργαστηρίων καθίζοντες κατηγοροῦμεν τῶν καθεστώτων καὶ λέγομεν, ὡς οὐδέποτε ἐν δημοκρατίᾳ κάκιον ἐπολιτεύθημεν, ἐν δὲ τοῖς πράγμασι καὶ ταῖς διανοίαις, αἷς ἔχομεν, μᾶλλον αὐτὴν ἀγαπῶμεν τῆς ὑπὸ τῶν προγόνων καταλειφθείσης· ὑπὲρ ἧς ἐγὼ καὶ τοὺς λόγους μέλλω ποιῆσαι καὶ τὴν πρόσδορον ἀπειγραψάμην ». Ἀφ' οὗ δὲ αὐτὸς ὁ ρήτωρ καθαρά ὀρίζει τοῦ λόγου τὸν σκοπὸν, ὅτι δὲν θὰ λαλήσῃ ὑπὲρ τοῦ Ἀρείου πάγου, ἀλλ' ἐν γένει ὑπὲρ τῆς δημοκρατίας τῆς ὑπὸ τῶν προγόνων καταλειφθείσης, τότε κατὰ τὸν δίκαιον καὶ πιθανὸν λόγον ἔπρεπε νὰ ἐπιγραφῇ ὁ λόγος πολιτικός· διότι περὶ τῆς ἐν γένει πολιτείας πρόκειται ὅμοια ὡς ἐκάλεσε μὲ γενικώτατον ὄνομα τὸν ἄλλον λόγον πανηγυρικόν, ὡς ὄντα τύπον καὶ ὑπόδειγμα πρὸς σύνταξιν παντὸς γένους πανηγυρικῶν, ἀπέφυγε δὲ τὰ εἰδικώτερα ὀνόματα, οἷον Ὀλυμπιακόν, Πυθικόν, Παναθηναϊκόν ἢ τι ὅμοιον.

Ἀφ' οὗ δὲ καὶ ἡ τρίτη αὕτη ἐξήγησις δὲν θεραπεύει ἐντελῶς τὴν ἀπορίαν, δεόν νὰ τραπῇ τις ἐπ' ἄλλην ὁδόν· καὶ εὐτυχῶς δὲν εἶναι κεκλεισμέναι πᾶσαι, ἀλλ' ἀπομένει ἀνοικτὴ, ὅσον βλέπω, μία, ἡ ἐξῆς· ὅτι ὁ Ἰσοκράτης ἐπέγραψε τὸν λόγον Ἀρεοπαγιτικόν, διότι ὑποτίθεται, ὅτι ὁ ἐκφωνῶν αὐτὸν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου δὲν εἶναι ρήτωρ ἢ ἀπλοῦς πολίτης, ἀλλὰ τις τῶν Ἀρεοπαγιτῶν. Καὶ ὅτι μὲν εἶθιστο ταῖς παλαιαῖς νὰ λαμβάνωσιν ἐπιγραφὰς λόγων ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἐκφωνοῦντος, ἔχομεν ἀνάλογα παραδείγματα ἐξ αὐτῶν τῶν Ἰσοκρατείων λόγων τὸν Ἀρχίδαμον καὶ Νικοκλέα, οἵτινες φέρουσι τὰ ὀνόματα βασιλέων, ὑφ' ὧν ὑποτίθενται ὅτι ἐξεφωνήθησαν. Ἀλλ' ἡ προτεθεισα γνώμη στηρίζεται κυρίως ἐπὶ τῶν ἐξῆς πιθανωτέρων τεκμηρίων.

Ἡ ἀρχὴ τοῦ λόγου ἄλλως δὲν δύναται νὰ ἐρμηνευθῇ ὀρθῶς, ἢ ἂν ὑποτεθῇ Ἀρεοπαγιτῆς ὁ λέγων· « πολλοὺς ὑμῶν οἶμαι θαυμάζειν, ἢν τινὰ ποτε γνώμην ἔχων περὶ σωτηρίας τὴν πρόσδορον ἐποιησάμην, ὡσπερ τῆς πόλεως ἐν κινδύνοις οὕσης κτλ' ».

Αἱ λέξεις περὶ σωτηρίας τὴν πρόσδορον ἐποιεσάμην δὲν ἐξηγήθησαν ὑπὸ τῶν ἐρμηνευτῶν ὡς ἔδει καὶ ἀκριβῶς. Σημαίνει δὲ ἡ λέξις σωτηρία ἐνταῦθα τὸ δικαίωμα, ὅπερ εἶχεν ἡ βουλή τοῦ Ἄρειου πάγου νὰ προνοῇ πρὸς ἀποτροπὴν ἐξαίφνης ἐπικραμοσθέντος τῆ πόλει κινδύνου· εἶχε δὲ τὸ δικαίωμα τοῦτο τῆς προνοίας ὑπὲρ σωτηρίας τῆς πόλεως ὁ Ἄρειος πάγος καὶ πρὸ τῶν τριάκοντα καὶ μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς δημοκρατίας μετὰ τὸν ἄρχοντα Εὐκλείδην. Παραδείγματα τῆς ἀσκήσεως τοῦ δικαίωματος τοῦτου πρόκεινται σαφῆ δύο μάλιστα, ἐν παρὰ Λυσίᾳ ἐν τῷ κατὰ Ἐρατοσθένους λόγῳ (69), καὶ τὸ ἕτερον παρὰ Δημοσθένει ἐν τῷ περὶ τοῦ στεφάνου (133). Ἐκεῖ παρὰ Λυσίᾳ γίνεται λόγος περὶ τῶν χρόνων μετὰ τὴν ἐν Αἰγὸς ποταμῶς ἦτταν, ὅτε κατεστράφη μὲν ἅπασα ἡ ναυτικὴ δύναμις τῆς πόλεως, ἐπολιόρκουν δὲ τὰς Ἀθήνας ὁ τε Λύσανδρος κατὰ θάλασσαν, κατὰ γῆν δὲ Ἄγις ὁ βασιλεύς· πολλοὶ δὲ ἀπέθνησκον ἐν τῇ πόλει ὑπὸ λιμοῦ, καὶ οὐδαμῶθεν ἐφαίνετο ἐλπίς πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ κινδύνου, ἀλλὰ πάντες ἐφοβοῦντο μὴ οἱ Λακιδαιμόνιοι ἐξανδραποδίσωσι τὴν πόλιν. Ἐν τούτῳ τῷ σάλῳ καὶ τῇ ἀπελπισίᾳ, λέγει ὁ Λυσίας, ὅτι ἐπραττεν ἡ ἐν Ἀρείῳ πάγῳ βουλή σωτηρίαν, ἐξήσκει δὴλον ὅτι τὸ αὐτὸ δικαίωμα, ὅπερ ἐν τῷ προκειμένῳ λόγῳ θέλει νὰ ἐξασκήσῃ ὁ Ἀρεοπαγίτης ὁ λέγων τὸν λόγον. Παρὰ δὲ Δημοσθένει γίνεται λόγος περὶ Ἀντιφῶντος τινος, ὃν ἐπεμψεν ὁ Φίλιππος εἰς Ἀθήνας, ἵνα ἐμπρήσῃ τὰ νεώρια τῆς πόλεως. Τοῦτον συνέλαβεν ὁ Δημοσθένης κεκρυμμένον ἐν Πειραιεῖ καὶ συλλαβὼν κατέστησεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου πρὸς κρίσιν, ὁ δ' Αἰσχίνης ὑπερασπισθεὶς αὐτὸν κατώρθωσε νὰ τὸν ἀπαλλάξῃ τῆς τιμωρίας, μετ' ὃ καὶ ἀφέθη ἐλεύθερος. Ἄλλ' ἡ βουλή τοῦ Ἀρείου πάγου μαθοῦσα, ὅτι ἐξηπατήθησαν οἱ Ἀθηναῖοι ὑπὸ τοῦ Αἰσχίνου, μέγαν δὲ κίνδυνον ἐκινδύνευσεν ἡ πόλις, παρὰ τὴν ἀπόφασιν τοῦ κυριάρχου δήμου ἐπεζήτησε τὸν Ἀντιφῶντα καὶ συλλαβοῦσα κατέστησεν αὐτὸν εἰς κρίσιν. Ταῦτα δὲ πράττουσα ἡ βουλή τοῦ Ἀρείου πάγου

ἐξήσκει τὸ δικαίωμα, περὶ οὗ νῦν πρόκειται, νὰ φροντίζη ἐν μεγάλῳ κινδύνῳ ὑπὲρ τῆς τῶν ὄλων πραγμάτων σωτηρίας. Πρὸς τοῦτο δὲ τὸ δικαίωμα ἀποβλέπων καὶ ὁ Δειναρχὸς λέγει ἐν τῷ κατὰ Δημοσθένους λόγῳ (9), ὅτι τῷ συνεδρίῳ τοῦ Ἀρείου πάγου τὴν τῶν σωμάτων φυλακὴν ὁ δῆμος παρακαταθήκην ἔδωκε, καὶ τὴν *πολιτείαν καὶ δημοκρατίαν πολλὰκις ἐγκειχέρικεν*, χωρίον ὅπερ, ὅσον ἐγὼ γνωρίζω, δὲν ἐξηγήθη ἀκόμη σαφῶς (*).—Περὶ δὲ τῆς ὅλης φράσεως: περὶ σωτηρίας ἐστὶν *πρὸς οδοῦ ἐπιεισιμῆν*, ὅπερ κατὰ τὴν νῦν γλῶσσαν σημαίνει, ἐπαρ-
ουσιάσθη νὰ λαλήσω περὶ σωτηρίας τῆς κινδυνεύουσῃς πατρί-
δος, πρέπει νὰ μνημονευθῇ, ὅτι καὶ ὁ Αἰσχίνης ποιούμενος λό-
γον ἐν τῷ κατὰ Τιμάρχου (84) περὶ τῆς προσελεύσεως τοῦ Ἀρείου πάγου ἐνώπιον τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου μεταχειρίζε-
ται ἀπαράλλακτον τὴν αὐτὴν ἔκφρασιν «τῆς γὰρ βουλῆς τῆς ἐν Ἀρείῳ πάγῳ πρόσδοτον ποιουμένης πρὸς τὸν δῆμον κατὰ τὸ ψήφισμα τὸ τούτου, ἦν μὲν ὁ τὸν λόγον λέγων ἐκ τῶν Ἀρεοπαγιτῶν Αὐτόλυκος» ὑπονοῶ δὲ ὅτι ἡ φράσις τοῦ Αἰσχίνου δὲν συνέπεσε κατὰ τύχην πρὸς τὴν τοῦ προκειμένου λό-
γου, ἀλλ' ὅτι ἐλέγετο κυρίως ἐπὶ τῆς προσελεύσεως τῶν Ἀρεο-
παγιτῶν πρὸς τὸν δῆμον εἶναι δὲ γνωστὸν, ὅτι ἐπὶ κοινῷ ῥήτορος σταθερὰ λέγονται τὸ *παρίεσθαι ἢ παρελθεῖν* καὶ ταῦτα τὰ ῥήματα ἀπαντῶνται παρὰ τῷ ἀκριβεστάτῳ Ἰσοκράτει πανταχοῦ.

* Ἄλλη ἀπόδειξις, ὅτι ὁ λόγος ὑποτίθεται ἐκφωνούμενος ὄχι ὑπὸ ῥήτορος ἢ ἀπλοῦ πολίτου, ἀλλ' ὑπὸ τινος τῶν Ἀρεοπα-

(*) Πρὸς τὴν ἔκδοσιν τοῦ Δειναρχοῦ ὑπὸ Maetzner καὶ τοῦ Schömann τὰς ἀρχαιολογίας τὰς γερμανιστὶ γεγραμ-
μέναις τόμ. α. σελ. 500. Ὁ Schömann φρονεῖ, ὅτι ὁ Δειναρχὸς ὑπερβολὰς λέγει ἐν τούτῳ τῷ χωρίῳ, διότι ἡ βουλὴ τοῦ Ἀ-
ρείου πάγου, δὲν εἶναι ἀλλαχόθεν γνωστὸν, ὅτι εἶχε τόσῳ σπου-
δαιοτάτην δικαιοδοσίαν κατὰ τοὺς χρόνους τούτους· ἀλλ' ἂν τὰ
εἰρημμένα ἔχουσιν ὀρθῶς, φαίνεται νὰ μὴ λέγη ὁ Δειναρχὸς ὑπερ-
βολὰς, ἀλλ' αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν.

γῆτων εἶναι ἢ τραχεῖα καὶ αὐστηρὰ γλῶσσα κατὰ τε τῆς δημοκρατίας καὶ παντὸς τοῦ περικαθημένου πλήθους· ἐν ᾧ εἶναι γνωστὸν, ὅτι οἱ κοῖνοί ρήτορες ἐλάλουν πρὸς τὸν δῆμον γλῶσσαν πολλὰ θωπευτικὴν καὶ ἠδειαίαν. Ἄλλ' ἐν τῷ προκειμένῳ λόγῳ ἀναγινώσκονται τόσον πικρὰ πράγματα, ὥστε μάλιστα ἐκ στόματος ἀνδρὸς ὄντος ἐν μεγάλῳ καὶ σεμνῷ ἀξιώματι ἠνεύχοντο ν' ἀκούσωσι παρόμοια οἱ Ἀθηναῖοι· πάντα δ' ἄλλον τῶν ρητόρων θὰ κατεβίβαζαν ἀπὸ τοῦ βήματος μὲ συριγμάτα καὶ λιθοβολίας. Τοιαῦται αὐστηραὶ φράσεις εἶναι πλὴν ἄλλων αἰ ἐξῆς· «ὅστις οὖν εἰδὼς τοσαύτας μεταβολὰς γεγεννημένας . . . πιστεύει τοῖς παροῦσι, *Μίαν ἀρόμητόν ἐστιν*» (8), καὶ εὐθύς μετὰ ταῦτα (9) α' Ἀπορῶ δὲ, πύτερον ὑπολάβω μηδὲν μέλειν ὑμῖν τῶν κοινῶν πραγμάτων, ἢ φροντίζειν μὲν αὐτῶν, εἰς τοῦτο δ' ἀναισθησίας ἤκειν, ὥστε λκνθάνειν ὑμᾶς εἰς ὅσην ταραχὴν ἢ πόλιν καθέστηκεν». Ἄλλου δὲ (76) ἀποτομῆ νὰ εἴπῃ κατὰ τὸν ὅτι κατηγορεῖ τοὺς νῦν Ἀθηναίους, διότι *κατήσχευαν τὰς εὐγενείας ταῖς αὐτῶν ρήθυμίαις καὶ κακίαις*· ὀλίγον δὲ μετὰ ταῦτα ὑπόσχεται, ὅτι καὶ πάλιν θὰ λαλήσῃ περὶ τῶν αὐτῶν, *ἂν μὴ πείσωμεν ὑμᾶς παύσασθαι τοιαυτ' ἐξαμαρτάνοντας*, φράσιν ἣν μετὰ τῆς οἰκειότητος καὶ ἐλευθερίας πατῆρ μόνος λέγει πρὸς υἱὸν ἀμαρτάνοντα, ἐν δ' Ἀθήναις μόνον τις τοῦ σεμνοῦ συνεδρίου τοῦ Ἀρείου πάγου ὢν ἠδύνατο νὰ ἐκφωνήσῃ. Καὶ κἀνεὶς νὰ μὴ εἴπῃ, ὅτι ὁ Ἰσοκράτης μεταχειρίζεται γλῶσσαν οὕτω πικρὰν καὶ τραχεῖαν, διότι ὁ λόγος δὲν ἐξεφωνήθη ἀληθῶς, ἀλλ' εἶναι γύμνασμα χάριν τῶν μαθητῶν συγγραφέν. Τοῦτο γνωρίζω καὶ ἐγὼ, ὅτι εἶναι γύμνασμα, ἀλλ' οὐχ ἤττον καὶ ἐν τοῖς γυμνάσμασι δέον νὰ τηρηθῇ ἡ *πιθανότης*, διότι πρὸς αὐτὰ ἀποβλέποντες οἱ μαθηταὶ θὰ συνέγραφον ὕστερον τὰς ἀληθεῖς δημηγορίας· πάντων δὲ διδασκάλων ἀπιθανώτατος θὰ ἦτον ὁ Ἰσοκράτης, ἂν ἐδίδοι τοῖς μαθηταῖς τοιαῦτα ὑποδείγματα, ἐξ ὧν βροχὴν συριγμάτων καὶ λιθοβολίας θὰ ἔτρωγαν, ἂν τὰ ἐμιμοῦντο· καὶ τότε, ἂν οὕτως ἀπιθανὸς ἦτο ρήτωρ, δὲν

εἶναι πλέον αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ Ἰσοκράτης, ὅστις παρήγγελλε τοῖς μαθηταῖς τὸ μὴ συμπλῖπειν τὰ φωνήεντα, τὸ μὴ τελευτᾶν καὶ ἀρχίσθαι ἀπὸ τῆς αὐτῆς συλλαβῆς, ὡς εἰποῦσα σαφῆ, ἡλίκα καλὰ, ἔνθα Θαλής, τὸ μὴ χρῆσθαι ὀνόματι σκληρῶ ἢ μεταφορᾶ, καὶ ἄλλα λεπτότατα τῆς συγγραφικῆς τέχνης παραγγέλματα.

Τοσαῦτα μὲν περὶ τῆς ἐπιγραφῆς·λείπεται δὲ νῦν νὰ κάμω λόγον περὶ τοῦ χρόνου τῆς ἐκδόσεως τοῦ Ἀρεοπαγιτικοῦ. Αἱ περὶ τούτου γνώμαι τῶν λογίων ἀνδρῶν εἶναι πολλαὶ καὶ ἀπώτατα ἀπ' ἀλλήλων ἀπέχουσαι. Ὁ παλαιὸς Ἱερώνυμος Βόλφιος ἐξήγαγεν ἐκ τοῦ ἐνάτου παραγράφου, ὅτι ἐξεδόθη ὁ λόγος μετὰ τὸ ἔτος 346. Ἄλλοι δὲ, ἐν οἷς καὶ ὁ Benseler, ἐξήγαγον ἐκ τοῦ αὐτοῦ χωρίου, ὅτι ἐξεδόθη ὁ λόγος εὐθὺς μετὰ τὸ ἔτος 355. Καὶ τῷ ὄντι τὸ μόνον χωρίον ἐξ οὗ δύναται νὰ ὀρισθῆ ὁ χρόνος τῆς ἐκδόσεως τοῦ λόγου, εἶναι οἱ παρῆγραφοι 9 καὶ 10· ἔχει δ' οὕτω. «Ἐοίκατε γὰρ οὕτω διακειμένοις ἀνθρώποις, οἵτινες ἀπάσας μὲν τὰς πόλεις τὰς ἐπὶ Θράκης ἀπολωλεκότες, πλείω δ' ἢ χίλια τάλαντα μάτην εἰς τοὺς ξένους ἀνηλωκότες, πρὸς δὲ τοὺς Ἑλληνας διαβεβλημένοι καὶ τῷ βαρβάρῳ πολέμιοι γεγονότες, ἔτι δὲ τοὺς μὲν Θεβαίων φίλους σώζειν ἠναγκασμένοι, τοὺς δ' ἡμετέρους αὐτῶν συμμάχους ἀπολωλεκότες, ἐπὶ τοιαύταις πράξεσιν εὐαγγέλια μὲν δις ἤδη τεθύκαμεν». Καὶ ἀπώλειαν μὲν τῶν ἐπὶ Θράκης πόλεων ἐκλαμβάνει ὁ Βόλφιος τὴν ὑπὸ Φιλίππου ἄλωσιν τῆς Ὀλύνθου· ἔάλω δὲ ἡ Ὀλυνθος κατὰ Κλίντωννα τὸ 347· τὸ δὲ ἐπόμενον ἔτος συνωμολογήθη μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Φιλίππου ἢ Φιλοκράτειος εἰρήνη· ὥστε τῷ ὄντι ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν, καθ' ἃ λέγεται εὐθὺς ἐν ἀρχῇ τοῦ λόγου, ἦγε τὸ 346 εἰρήνην. Ἄλλ' ἡ τοῦ Βολφίου γνώμη μόνον τὴν ἀπώλειαν τῶν ἐπὶ Θράκης ἐξηγεῖ, ἐν ᾧ ἡ τοῦ Benseler ἐρμηνεύει ἅπαντα τὰ γεγονότα τὰ ἐν τῷ ἀναγραφέντι χωρίῳ μνημονευόμενα. Ἀπώλειαν τῶν ἐπὶ Θράκης πόλεων ἐκλαμβάνει ὁ Benseler τὸν μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Ποτιδαίας χρόνον, διότι μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Ποτιδαίας ἀπώλεσαν οἱ Ἀθηναῖοι πᾶν ὅ,τι

εἶχαν ἐπὶ τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου· ἐπὶ Θράκης δὲ ἐκάλουν οἱ Ἀθηναῖοι κυρίως τὰ ἐπὶ τῆς χαλκιδικῆς χερσονήσου χωρία· εἶλω δ' ἡ Ποτίδαια τὸ ἔτος 356, περὶ τὰς αὐτὰς ἡμέρας, καθ' ἃς ἐγεννήθη ὁ Ἀλέξανδρος, διότι κατὰ Πλούταρχον (Ἀλεξ. 3) ἡ γένεσις τοῦ Ἀλεξάνδρου ἠγγέλθη τῷ Φιλίππῳ, ἄρτι Ποτίδαια ἤρηκται. Τὰ δὲ πλείω ἢ χίλια τάλαντα, ἃ μάλιστα εἰς τοὺς ἔτους ἀνηλώκασι, εἶναι τὰ χρήματα τὰ δαπανηθέντα εἰς τοὺς μισθοφόρους κατὰ τὸν πόλεμον, ὃν ἐπολέμησαν οἱ Ἀθηναῖοι πρὸς Χίους, Ῥοδίους, Βυζαντίους, Κόρους, τὸν ἐπικληθέντα συμμαχικόν· διήρκεσε δὲ ὁ πόλεμος ἔτη τρία καὶ συνομολογήθη εἰρήνη τὸ τέλος τοῦ 355 ἔτους (Διοδ. 16.7).—Λέγονται δὲ οἱ Ἀθηναῖοι πρὸς τοὺς Ἕλληνας διαβεβλημένοι δι' αὐτὸν δὲ τὸν πρὸς τοὺς συμάχους πόλεμον· τῷ δὲ βαρβάρῳ ἐγένετο πολέμοι διὰ τὸν Χάρητα, ὅστις στρατηγὸς ὦν τὰ 356 ἔπρεξεν εἰς βοήθειαν τοῦ Ἀρταβάζου, ἀποστάτης ἀπὸ τοῦ μεγάλου βασιλέως, ἐν ᾧ ἦγον εἰρήνην οἱ Ἀθηναῖοι πρὸς τὴν αὐτὴν τῶν Περσῶν· συμμαχήσαντος δὲ τοῦ Χάρητος τῷ Ἀρταβάζῳ καὶ νικήσαντος τὴν τοῦ βασιλέως δύναμιν, ὁ μὲν Ἀρταβάζος ἀποδιδούς τῆς εὐεργεσίας χάριτας ἐδώρησάτο πλῆθος χρημάτων, ἐξ ὧν ἠδυνήθη ὁ Χάρης νὰ διατρέφῃ τὸ στράτευμα, οἱ δ' Ἀθηναῖοι τὸ μὲν πρῶτον ἀπεδέξαντο τὴν πράξιν τοῦ Χάρητος, ὕστερον δὲ τοῦ βασιλέως πρέσβεις ἀποστείλαντος καὶ κατηγοροῦντος τοῦ Χάρητος τὴν ἐναντίαν ἔσχον γνώμην, καθ' ἃ διηγεῖται ὁ Διόδωρος (16. 22). Τὸ δ' ἐξῆς λεγόμενον, εἴτι δὲ τοῦς μὲν Θεβαίων φίλους σώζειν ἠταρχασμένους, τοὺς δ' ἡμετέροισι αὐτῶν συμάχους ἀπολωλεκότες ἀναφέρεται εἰς τὸ τέλος τοῦ συμμαχικοῦ πολέμου μεθ' ὃν Χίοι, Ῥόδιοι, Βυζάντιοι, φίλοι γενόμενοι τῶν Θεβαίων ἦσαν διὰ τὴν συνομολογηθεῖσαν εἰρήνην σώοι καὶ ἀσφαλεῖς, ἐν ᾧ οἱ Ἀθηναῖοι ἀπώλεσαν αὐτοὺς τούτους, ὄντας πρὸ τοῦ πολέμου συμάχους.—Τέλος τὰ εὐαγγέλια, ἃ δις ἦδη τεθέκασι, κατὰ τὸν πιθανώτατον λόγον ἀναφέρονται εἰς τὰς νίκας Χάρητος καὶ Ἀρταβάζου κατὰ τοῦ

Περσῶν βασιλέως, ἀς, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Διόδωρος, ἀπεδέξαντο οἱ Ἀθηναῖοι. Οὕτω πάντα τὰ ἐν τῷ χωρίῳ μνημονευόμενα γεγονότα συντρέχουσι καὶ ἀρμόζουσι πρὸς τὸν χρόνον τὸν μετὰ τὸ 355 ἔτος, ἢν ὀρθότατα μετ' ἄλλων ὀρίζει ὁ Benseler ὡς τῆς ἐκδόσεως τοῦ λόγου χρόνον.

Μία δὲ μόνη μικρὰ καὶ εὐλυτος δυσκολία ἀπομένει, ἡ ἐξῆς· ἂν, λέγουσιν, ἐξεδόθη ὁ Ἀρεοπαγιτικός εὐθὺς μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Ποτιδαίας, ἦτοι τὸ 355, διὰ τὴν ὁ Ἰσοκράτης δὲν μνημονεύει οὐδὲ ὀνόματι καὶν τούτου τοῦ λόγου ἐν τῷ περὶ ἀντιδόσεως, ἐν ᾧ παραθέτει μακρὰς περικοπὰς ἐξ ἄλλων, ὧν ἔνιοι πολὺ ἀπολείπονται τοῦ Ἀρεοπαγιτικοῦ κατὰ τε τὴν ἐξεργασίαν καὶ τέχνην; ἐξεδόθη δὲ ὁ περὶ ἀντιδόσεως τὸ 353 ἔτος, ἄγοντος τοῦ συγγραφέως τὸ ὀγδοηκοστὸν δεύτερον ἔτος τῆς ἡλικίας· ὥστε, ἐπειδὴ ὁ Ἀρεοπαγιτικός δὲν μνημονεύεται ἐν αὐτῷ, σημείον ὅτι δὲν εἶχεν ἔτι ἐκδοθῆ. Οὕτω συλλογιζόμενος ὁ τε Κλίντων καὶ ἄλλοι δοξάζουσιν, ὅτι ἐξεδόθη μετὰ τὸν περὶ ἀντιδόσεως, ἦτοι μετὰ τὸ 353 ἔτος. — Ἀλλὰ πρῶτον μὲν δὲν εἶναι ἐκ παντὸς λόγου ἀναγκαῖον νὰ μνημονεύσῃ ὁ ῥήτωρ ἐν τῷ περὶ ἀντιδόσεως πάντων τῶν λόγων, οὓς εἶχε προσκεδομένους· ἐπειτα δὲ εἶχεν ὁ Ἰσοκράτης καὶ λόγον πραγματικώτερον νὰ παρέλθῃ τὸν Ἀρεοπαγιτικὸν ἀμνημόνευτον. Ἐν τῷ περὶ ἀντιδόσεως μνημονεύονται ὁ πανηγυρικός, ὁ περὶ εἰρήνης, ὁ πρὸς Νικολλέα, ὁ κατὰ σοφιστῶν, πάντες λόγοι οὓς ὑποτίθεται λέγων αὐτὸς ὁ Ἰσοκράτης· ἀλλὰ δὲν ἠδύνατο νὰ μνημονεύσῃ τοῦ Ἀρεοπαγιτικοῦ, διότι ὑποτίθεται ὑπὸ τῶν Ἀρεοπαγιτῶν τινος ἐκφωνηθεῖς, ὅχι ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ἰσοκράτους· ὥστε ἡ ἐν τῷ περὶ ἀντιδόσεως παρασιώπησις οὐδὲν ὑποσημαίνουσα περὶ τοῦ χρόνου τῆς ἐκδόσεως εἶναι πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τεκμήριον, ὅτι ὀρθῶς ἔχει ἡ ἀνωτέρω περὶ τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ λόγου προτεθεισα γνώμη. Τοσαῦτα καὶ περὶ τοῦ χρόνου.

Ἐν Σύρῳ.

Α. ΚΥΠΡΙΑΝΟΣ.

ΔΙΚΗΓΟΡΟΥ ΠΑΡΕΡΓΑ.

ΗΤΟΙ

ΚΡΙΤΙΚΑΙ ΤΙΝΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

ΕΙΣ

ΕΥΡΙΠΙΔΟΥ

ΕΛΕΝΗΝ.

(Συνέχεια τῆς ἀπὸ σλ. 261 διακοπίσεως.)

Τοῦ ἐπερχομένου θρήνου τὰ τραύματα εἰσι πολλὰ καὶ δυσία-
τα· διὸ καὶ παρερχόμενοι τὴν πρώτην τροφήν, καίτοι ἐν πολλοῖς
ἡμαρτημένῃ, ὡς μηδὲν ἔχοντες λόγου ἄξιον νὰ σημειώσωμεν,
μεταβαίνομεν εἰς τὴν ἀντιστροφήν (στίχ. 480—494).

χορός.

- 180 Κυανοειδὲς ἀμφ' ὕδωρ
ἔτυχον ἑλικά τ' ἀνὰ χλόαν
φοίνικας ἀλίου πέπλους
ἀργαῖσιν ἐν ταῖς χρυσαῖς
θάλπουσ' ἀμφι τ' ἐν δόνακῃς ἔρρεσιν·
- 485 ἔνθεν αἰκτρὸν ἀρεθόασεν
ἄμαδον ἔκλυον, ἄλυρον ἔλεγον,
ὅ τι ποτ' ἔλακεν αἰάγμασι στένουσα,
Νύμφα τίς οἶα Ναις,
ἔρρει φυγάδα νόμον ἰεῖσα γοερὸν·
- 490 ὑπὸ δὲ πέτρινα μυχαλα γύαλα . . .
Πανὸς ἀναβοᾷ γάμους.

Καὶ ἂν παραδεχθῶμεν ὅτι δύναται νὰ εἴπη τις ὀρθῶς φοίνι-
κας ἀντὶ φοινικοῦς πέπλους, δὲν δυνάμεθα ὅμως καὶ νὰ πιστεύ-
σωμεν, ὡς ἰσχυρίζεται ὁ Μουσγράβιος, ὅτι καὶ, πλύνοντες,
ἐξίθετον οἱ ἀρχαῖοι εἰς τὸν πάντα τὰ χρώματα ἐξίτηλα ποι-
οῦντα ἥλιον τὰ πορφυρὰ καὶ φοινικοθαφῆ, ἵνα γενῆ τὸ χρω-
μα αὐτῶν ζωηρότερον· ἐκ τῶν δύο δὲ μαρτυριῶν τὰς ὁποίας

ἐπικαλεῖται ὑπὲρ αὐτοῦ ὁ Μουσγράβιος, ἡ μὲν τοῦ Πολυδεύκου (I. 49.) « χαίρει δὲ ἠλίῳ ὀμιλοῦσα τῆς πορφύρας ἢ βαφῆ καὶ ἡ ἀκτὴς αὐτὴν ἀναπυρσεύει καὶ πλείω ποιεῖ καὶ φαιδροτέραν τὴν αὐγὴν », οὐδὲν ἄλλο σημαίνει εἰμὴ ὅτι ἐν τῷ ἠλίῳ μᾶλλον ἢ ἐν τῇ σιῶ τὰ πορφυρᾶ διαλάμπουσι καὶ ἀκτινοβολοῦσι. Ἡ δὲ ἐκ τοῦ Εὐριπίδου (Ιππόλ. στιχ. 125—128).

ἴθι μοι τίς ἦν φίλα
πορφύρεα φάρεα
ποταμίᾳ δρόσῳ
τέγγουσα, θερμᾶς δ' ἐπὶ νῶτα πέτρας
εὐαλίου κατέβαλλ'.

εἰς οὐδὲν ὠφελεῖ, διότι τὸ πορφύρεα πρέπει, ὡς καὶ τὸ δακτυλικὸν μέτρον ἀπαιτεῖ, νὰ ἀναγινωσθῇ πορφυρέα, εἰς τὴν δρόσον καὶ οὐχὶ εἰς τὰ φάρεα ἀναφερόμενον, ἦτοι:

ἴθι μοι γυνὴ φίλα,
πορφυρέα, φάρεα,
ποταμίᾳ δρόσῳ
τέγγουσα, θερμᾶς (δ') ἐπὶ νῶτα πέτρας
εὐαλίου κατέβαλλ'.

ἡ διόρθωσις τοῦ Ἑρμάννου ἀναγινώσκοντος, φάρεα πορφυρέα, καὶ μηκύνοντος τὴν συνήθως βραχεῖαν πρώτην συλλαβὴν τοῦ φάρεα δὲν φαίνεται εὐλογος, ἐξ ἐναντίας δὲ τὸ ἐπίθετον, πορφυρέα, ἀνήκει τόσῳ μᾶλλον εἰς τὴν ἐν Τροιζῆνι πηγὴν ὕδω καὶ ὠκεανοῦ ὕδωρ ἰδίως ὀνομάζετο, ὡς ἐξ αὐτοῦ τούτου τοῦ χορικοῦ μέλους μανθάνομεν, καὶ τοι ἄλλως καὶ τὸ γλυκὺ πολλάκις ὕδωρ ὀνομάζεται καὶ κυανοῦν καὶ πορφυροῦν, διότι τὰ δύο ταῦτα χρώματα εἰσὶ συγγενῆ, ὡς καὶ ἐκ τοῦ Πλουτάρχου μανθάνομεν, λέγοντος περὶ τοῦ Κόσμου (Ἀρσεν. Φιλοσ. Α' 5') « καὶ τὸ χρῶμα δὲ καλὸν, κυανώσει γὰρ κέχρωσται, ὃ πορφύρας ἐστὶ μελάντερον » ἐν αὐτῷ δὲ τῷ Ἰππολύτῳ πορφυρεὸν ὀνομάζεται καὶ ἀλλαχοῦ τὸ ὕδωρ (στιχ. 735 καὶ 744)—ἐνθα πορφυρεὸν σταλάσσουσ' εἰς οἶδμα—ἔν' ὁ ποντομέδων πορφυρέας λίμνας—

Ἄντι τοῦ τις η', τὸ ὁποῖον ὡς ἠμαρτημένον ἐσημείωσε καὶ ὁ παλαιὸς σχολιαστὴς εἰπὼν «ἀπιθάνως καίται τὸ ἦν ἔδει γὰρ λέγειν ἔνθα μοί τις συνέτυχε φίλη» ἐγράψαμεν γυνή, ἐξαλείψαντες ἐν τῷ τετάρτῳ στίχῳ καὶ τὸν σύνδεσμον δὲ ὡς προστεθέντα μετὰ τὴν ἀλλοίωσιν τῆς λέξεως ΓΥΝΗ εἰς τὰς ΤΙΧΗΝ.

Φρονοῦμεν λοιπὸν ἐπανερχόμενοι εἰς τὴν Ἑλένην ὅτι οὔτε ὁ Πολυδεύκης οὔτε ὁ Εὐριπίδης δύνανται νὰ ὑποστηρίξωσι τὴν γνώμην τοῦ Μουσγραβίου· εἶνε δὲ καὶ ἄλλως ἀπιθάνον ὅτι γυναῖκες χωρικαί, οἶαι αἱ κατὰ τὰς πηγὰς ἱμάτια πλύνουσαι, φοινικοῦς μόνον καὶ πορφυροῦς πέπλους ἐπλυνον. Ἄλλη παρατήρησις ἐμφαίνουσα τὸ μὴ γνήσιον τῆς γραφῆς φοίτικας προστίθεται καὶ ἡ ἐξῆς· τὰ πρὸς ξήρανσιν ἐκτιθέμενα ἔχουσι χρεῖαν οὐχὶ τοῦ φωτός, ἐφ' οὗ κυρίως τίθενται αἱ αἰθαί, ἀλλὰ τῆς θερμότητος τοῦ ἡλίου, ἥτις ἰδίως ὠνομάζετο εἶλη παρὰ τῶν ἀρχαίων, καὶ ταύτην πραγματικῶς ἀνευρίσκωμεν ὑπὸ τὴν λέξιν φοίτικας, ἀναγινώσκοντες·

εἶλην ἐς ἡλίου, πέπλους,
αὐγὰς ἰέντος χρυσέας,

Ὁ Εὐστάθιος (44. 33 κ. ἐπ.), τὸ θαμναί ἐκ τοῦ ἄμα ἐτυμολογῶν, δικαιολογεῖ οὕτω τὸν πλεονασμὸν τοῦ θ. «Ὁ δὲ πλεονασμὸς τοῦ θ διὰ τὴν δασεῖαν τοῦ ἄμα, ὁποῖόν τι καὶ ἐπὶ τοῦ θειλοπεδεύειν φασὶν οἱ παλαιοί. Εἰλόπεδον γὰρ, πέδον εἶλη βαλλόμενον, τουτέστιν ἡλίου θερμασίαν» Ἀλλαχοῦ δὲ (4573. 29—43) «θειλόπεδον δὲ εἶλης βοτρύων τόπος. Ψυκτὴρ σταφυλῶν. Ὑπαιθρος, ἡλίῳ ἐκκείμενος, (γρ. ψυκτὴρ σταφυλῶν ὑπαιθρος, ἡλίῳ ἐκκείμενος) καὶ ὡς εἰπεῖν πέδον εἶλης ὅ ἐστι θερμότητος ἡλίου εἰληθερεῖν, τὸ ἡλιάζεσθαι, καὶ εἰλεῖν τὸ ἐν ἡλίῳ ξηρῆναι . . . καὶ εἰληθερὲς ὕδωρ τὸ ὑπὸ τοῦ ἡλίου θερμασμένον.

Πῶς δὲ τὸ εἶλην ἐς μετεβλήθη εἰς τὸ φοίτικας δὲν εἶνε δύσκολον νὰ ἀποδειχθῇ. Ἄν ἀφήσωμεν κατὰ μέρος τὸ φ, περὶ οὗ θέλωμεν κάμει λόγον ἔπειτα, καὶ τὰ τελευταῖα δύο γράμματα

τά ας, τὰ ὅποια εἰσι τῆς προθέσεως ες πρόδηλος ἀλλοίωσις, τὰ λοιπὰ ΟΙΝΙΚ ὀλίγον διαφέρουσι τῶν ΕΙΑΗΝ διότι τὸ μὲν ΕΙ συγγέεται πολλάκις τῷ ΟΙ τὸ δὲ ΑΗ δὲν διαφέρει τοῦ ΝΙ εἰμὴ κατὰ τὴν ὀριζόντιον κερκίαν τοῦ Η, τὸ δὲ Ν συγγέεται καὶ αὐτὸ τῷ Κ. Ἀλλὰ τὸ φ; Ἄν καὶ τὸ ἀττικὸν εἴλη ἐλέγετο αἰολιστὶ καὶ δωριτὶ φέλα, προτασσομένου πάντοτε τοῦ διγάμματος, ὡς μαρτυροῦσιν αἱ γλῶσσαι τοῦ Ἡσυχίου—Βέλα· ἥλιος·—Βελλάσεται· ἡλιωθήσεται—Γέλαν· αὐγὴν ἡλίου·—Γελεῖν· λάμπειν, αἶθειν·—τὸ δὲ παρ' Ὀμήρῳ (Ὀδ. Η. 123) θειλόπεδον, ὡς καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ θεилоπεδεύειν, οὐδὲν ἄλλο εἰσὶν εἰμὴ φειλόπεδον φειλοπεδεύειν, ταῦτα δὲ εὔρηται καὶ παρὰ Διοσκορίδην (Α'. 38 καὶ Ε'. 9 καὶ 42.) διὰ τοῦ Θ γραφόμενα—Θειλοπέδου—Θειλοπεδευθεΐσης—Θειλοπεδευομένης (σταφυλῆς)—ὡς καὶ τὸ ἀπλοῦν Θεῖλος παρὰ τῷ Σχολιαστῇ τοῦ Ὀμήρου—(Ὀδυσσ. Η. 123) Θειλόπεδον, ἔνθα θεῖλος γίνεται βοτρώων—, διζέζομεν ὅμως νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι καὶ ἐνταῦθα ἐκ τοῦ διγάμματος προήλθε τὸ Φ, διότι τὸ εἴλη εἰς οὐδένα τῶν Ἀττικῶν ἢ τῶν ἀττικιζόντων θείλη εὔρηται· πιστεύομεν δὲ μᾶλλον ὅτι προσετέθη παρὰ τῶν ἀντιγραφῶν ὡς φυσικὸν συμπλήρωμα τῆς λέξεως, ἀφ' οὗ τὸ εἴλην ες μετεβλήθη εἰς τὸ . . οινικας. Σφάλλει δὲ, νομίζομεν, ὁ Εὐστάθιος Ἀσχυριζόμενος μετὰ τῶν παλαιῶν Γραμματικῶν ὅτε μὲν ὅτι τὸ Θ πλεονάζει ὡς ἐν τῷ θαμειαί, ὅτε δὲ ὅτι προέρχεται ἐκ τῆς κράσεως τοῦ ἄρθρου τὸ, ὡς ἐν τῷ θάτερον, ἐν ᾧ ὀρθῶς ἐτυμολογεῖ τὴν λέξιν, ὡς ἀνωτέρω εἶδομεν, ἐκ τοῦ εἴλη καὶ πέδον.

Ἡ γραφὴ λοιπὸν εἴλην ες, παραναγνωσθεῖσα ἢ καὶ μὴ ἐννοηθεῖσα ὑπὸ τῶν ἀντιγραφῶν, ἐγέννησε τὴν γραφὴν φοίνικας καὶ ἔδωκεν ἀφορμὴν καὶ εἰς τὴν τοῦ ἐπομένου στίχου ἀλλοίωσιν. Ἀφ' οὗ ἐξέλιπεν οὕτω ἡ εἴλη, ἥτοι ἡ θερμότης τοῦ ἡλίου, εἰς ἣν ἐμελλον νὰ ξηρανθῶσιν οἱ πέπλοι, ἔπρεπε νὰ ἀναγκασθῶσιν αὐτὴ ἐν τοῖς ἐπομένοις, διὸ καὶ τὸ αὐγας, προσλαβὼν τὸ ε τῆς μετοχῆς ἰέντος, μετεβλήθη κατ' ἀρχὰς μὲν εἰς τὸ αὐγαῖσι, ἔπειτα δὲ, πρὸς ἀποφυγὴν τῆς χασμωδίας, τῇ προσθήκῃ τοῦ ν,

εἰς τὸ αὐγαῖσιν, τὸ δὲ . . . ἐντος, διαζευχθὲν, εἰς τὸ ἐν—ταῖς, καὶ τέλος τὸ χρυσέαις εἰς τὸ γυνεαῖς, ἵνα συμφωνήσῃ πτωτικῶς μὲ τὸ αὐγαῖς.

Τοῦ ἐπομένου στίχου πιθανὴν γραφὴν θεωροῦμεν

θάλπουσ' ἄκροισιν ἄμφι δόνακος ἔρνεσιν.

καὶ κατὰ πρῶτον παρατηροῦμεν ὅτι ὁ ἐν ἀρχῇ τοῦ στίχου σπονδαῖος, ἐν λέξει τῆς ὁποίας ἡ γνησιότης φαίνεται ἀναντιρρήτος, δεικνύει ὅτι ὁ στίχος εἶναι οὐχὶ τροχαϊκός, ὡς ὑπέλαβεν ὁ Βάδαμ γράψας, — θάλπουσα κάμφιθεισα — ἀλλ' ἰαμβικὸς τρίμετρος· ἵχνη δὲ ἰάμβου τριμέτρου σώζει καὶ ὁ ἐν τῇ στροφῇ ἀντιστοιχῶν ἐν τῷ τελευταίῳ μέρει— αἰλίνοις κακοῖς—Τὸ ἀκροί—σ—ιν εὐκόλως ἠδύνατο νὰ μεταπέση εἰς τὸ—ἀμφι τ' ἐν—διότι ἕνεκα τῆς ὁμοιότητος τοῦ κ πρὸς τὸ μ καὶ τῆς συλλαβῆς ρο πρὸς τὰ φ, τὸ—ἄκροί—ὀλίγον διαφέρει τοῦ ἀμφι ματὰ δὲ ταύτην τὴν ἀλλοίωσιν ἐξωβελίσθη ἡ ἐπομένη πρόθεσις ἀμφι, καταστᾶσα ἤδη περιττή.

Ἐν τῷ ἐπομένῳ στίχῳ 185, ὁ Βάδαμ διέγραψεν ὅλως τὸ ῥῆμα ἀνεβόασεν, ὡς *putidissimum additamentum a librario quo lacunam suppleret, intrusum*, διότι, προστίθησιν, *plane falsum est inde exclamasse Helenam*. Ἡ τελευταία αὕτη παρατήρησις εἶναι τόσῳ μᾶλλον ὀρθή ὅσῳ ὁ χορὸς ἀλληγορικῶς μόνον ὑπαινίττεται τὰ τῆς Ἑλένης παθήματα ἐν τοῖς παθήμασι νόμφης μετὰ στεναγμῶν καὶ θρήνων ἀνακαλουμένης τὸν περιφλημένον αὐτῇ Πᾶνα· δὲν συνεπάγεται ὅμως διὰ τοῦτο καὶ τὴν ἐξάλειψιν τῆς λέξεως ἀναβόασεν, ἥτις εἶνε καθ' ἡμᾶς ἀλλοίωσις τῶν λέξεων ἐν ἀκοαῖσιν, ἕνεκα τῆς ἐντελοῦς ὁμοιότητος τοῦ κ καὶ β (u)· ὡς δὲ εἶπεν ὁ Ποιητὴς ἀλλαγῶ (Ἰοιγ. ἐν Ταύρ. στιχ. 1496) — *τερπνὰν κἀνέλπιστον φήμην ἀκοαῖσι δέδεγμαι* — ἠδύνατο κάλλιστα νὰ εἶπῃ καὶ ἐνταῦθα

οἰκτρὸν ἐν ἀκοαῖσιν

ὄμαδον ἐκλυον—

ὅπερ οὐδὲ περιττὸν οὐδ' ὀχληρὸν ἔχει τι.

Ὁ στίχος 188—Νύμφη τις οἶα Ναΐς—ὅστις ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τοὺς Κριτικούς νὰ ὑπολάβωσιν ὅτι αὐτὴν δῆθεν τὴν Ἑλένην ἤκουσεν ὁ χορὸς θρηνοῦσαν, δὲν φαίνεται ἀνεμάρτητος· οἱ ἐπάμμενοι μάλιστα στίχοι

ὄρεσι φυγάδα νόμον ἰεῖσα γοερὸν
 ὑπὸ δὲ πέτρινα μύχαλα γύαλα
 Πανὸς ἀναβοᾶ γάμους·

μαρτυροῦσιν, εἰ καὶ ἡμαρτημένοι, ὃ καὶ πρὸ μικροῦ παρατηρήσαμεν, ὅτι ὁ χορὸς, ἐν τοῖς ἀγροῖς πλύνων ἱμάτια, οὐχὶ τὴν Ἑλένην, ἀλλὰ Νύμφην ὁμοιοπαθῆ ἤκουσεν ὀδυρομένην, διότι οὔτε τὰ ὄρη, οὔτε ἡ Ἥχῶ, οὔτε ὁ Πᾶν, οἰκειότατα πάντα εἰς τὰς ἐν τοῖς ὄρεσι δικαιομένης Νύμφης, δύνανται νὰ ἀναφερθῶσιν εὐλόγως εἰς τὴν Ἑλένην, ἐντὸς πόλεως ἰκέτιν ἐν τῷ τάφῳ τοῦ Πρωτέως διαμένουσιν. Καθ' ἡμᾶς ἀναγνωστέον.

Νύμφη . . . ἰεῖσα Ναΐς

ὄχι μόνον διότι τὸ ΔΙΓΓΕΙΑ εὐκόλως ἠδύνατο νὰ μεταπέση εἰς τὸ ΤΙΣ — ΟἶΑ, ἀλλὰ καὶ διότι πᾶσαι αἱ νύμφαι, μὴ ἐξαιρουμένων τῶν παρὰ τοῖς γλυκέσι νόμασι δικαιομένων, αἵτινες ἰδίως Ναΐδες καὶ Ναΐδες προσαγοροῦνται, λιγύμολποι καὶ λιγύφθογγοι καλοῦνται, ὡς μαρτυρεῖ καὶ ὁ εἰς τὸν Πᾶνα Ὀμηρικὸς ὕμνος (στιχ. 49) — σὺν δέ σφιν τό τε Νύμφαι Ὀρρασιᾶδες . . . λιγύμολποι. — Ὑπὲρ τῆς εἰκασίας δὲ ταύτης συνηγορεῖ πως καὶ ἡ παρατήρησις, ὅτι τὴν εἰκόνα Νύμφης ἀνακαλουμένης τὸν Πᾶνα, ὡς ἡ Ἑλένη τὸν Μενέλαιον, καὶ πληρούσης τὰ ὄρη φυγάδων ἤχων γοερῶν, καὶ τῆς ἤχους ἀναβοῶσης τοὺς ἐρωτικούς τῆς Νύμφης στεναγμούς, ἐνέπνευσε πιθανῶς εἰς τὸν Ποιητὴν αὐτὸς οὗτος ὁ εἰς τὸν Πᾶνα Ὀμηρικὸς ὕμνος, ἂν ᾗνε τοῦ Εὐριπίδου ἀρχαιότερος, ὡς καὶ ἄλλον τῆς Ἑλένης χορὸν (στιχ. 1300—1367) ἄλλος Ὀμηρικὸς ὡσαύτως ὕμνος, ὁ εἰς τὴν Δήμητρα. Πρὸς εὐκολίαν δὲ τῶν ἀναγνωστῶν ἀντιγράφομεν ἐνταῦθα τὰ παράλληλα τοῦ Ὀμηρικοῦ ὕμνου χωρία.

Ἄμφι μοι Ἑρμῳϊαο φίλον γόνον ἔννεπε, Μοῦσα,
 αἰγοπόδην, δικέρωτα, φιλόκροτον, ὅς τ' ἀνά πίσση
 δενδρήεντ' ἄμυδις φοιτᾷ χοροήθεσι Νύμφαις,
 αἶ τε κατ' Αἰγίλιπος πέτρης στείβουσι κάρηνα
 Πᾶν' ἀνακεκλόμεναι

— οὐκ ἂν τόν γε παραδράμοι ἐν μελέεσσιν
 ὄρνις, ἥ τ' ἕκρος πολυανθέος ἐν πετάλοισι
 θρηῖνον ἐπιπροχέουσα ἴει μελίγηρυν αἰοιδίην.
 σὺν δέ σφιν (1) τότε Νύμφαι ὄρεστιάδες λιγύμολποι
 φοιτῶσαι πυκνὰ ποσσίν, ἐπὶ κρήνη μελανύδρῳ
 μέλπονται, κορυφῇ δὲ περιστένει οὖρεος ἠχώ.

Ἐν ἀμφοτέροις τοῖς χωρίοις παρίστανται, πλησίον πηγῆς
 ὕδατος μέλανος (ἐπὶ κρήνη μελανύδρῳ — κυανοειδὲς ἀμφ' ὕδωρ),
 Νύμφαι λιγύφωνοι (λίγειαι — λιγύμολποι), τὸν Πᾶνα μετὰ θρη-
 νων ἀνακεκλόμεναι (θρηῖνον ἐπιπροχέουσα . . . συνδέ σφιν τότε
 Νύμφαι . . . μέλπονται — ὄρεσι φυγαδὰ νόμον ἰεῖσα γοερὸν)
 καὶ ἠχώ ἀντιβοῶσα τοὺς ἐρωτικὰς στεναγμοὺς τῆς τὸν Πᾶνα
 ποθοῦσας Νύμφης (κορυφῇ δὲ περιστένει οὖρεος ἠχώ — ὑπὸ
 δὲ πέτρινα . . . γύαλα . . . Πανὸς ἀναβοᾷ γάμους.)

Ἐντεῦθεν ἠδύνατό τις νὰ εἰκάσῃ ἴτως ὅτι καὶ ἐν τῷ παρα-
 τελευταίῳ στίχῳ, τῷ καὶ ἡμαρτημένῳ καὶ ἡρωτηριασμένῳ,
 κρύπτεται αὐτὸ τὸ τῆς Ἥχοῦς ὄνομα, καίτοι ἄλλως διὰ περι-
 φράσεως περιγραφομένης, ἀλλ', ἐξομολογοῦμεθα τὴν ἀδυναμίαν
 ἡμῶν, οὐδεμίαν εὐλογον καὶ ὁπωσοῦν πιθανὴν εἰκασίαν ἠδυνή-

(1) Τὸ σφιν ἀναφέρεται νομίζομεν εἰς τὸ ὄρνις ὡς περιληπ-
 τικόν, καὶ οὐχὶ εἰς τὸν Πᾶνα, ὡς ὑπολαμβάνει ὁ κατὰ τὸ
 4860 ἐν Λειψία ἐκδοὺς τοὺς Ὀμηρικὰς ὕμνους Βαυμαρίστερος
 ὁ Ἑρμάννος τοῦ ὁποίου ἐπικαλεῖται τὴν μαρτυρίαν, λέγων
 (Orph. σελ. 792) apud Homerum quidem . . . σφιν semper
 pluralis numeri est, τὸ ἐναντίον φαίνεται ὑποστηρίζων, εἰ
 καὶ οἱ Ὀμηρικοὶ λεγόμενοι ὕμνοι δὲν θεωροῦνται ἔργον Ὀμη-
 ρικόν.

θημεν νὰ καταρτίσωμεν, καὶ διότι τῶν γασμάτων ἡ ἀναπλήρωσις οὐδένα ἄλλον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πείθει, ἐνίοτε δὲ οὐδ' αὐτὸν τὸν ἀναπληρωτὴν, καὶ διότι ἡμαρτημένου ὄντος καὶ τοῦ ἀντιστοιχοῦντος ἐν τῇ ἀντιστροφῇ στίχου, δύσκολον εἶνε νὰ διακρίνη τις ποῦ πρέπει νὰ καταταχθῶσιν οὗτός τε καὶ ἐκεῖνος, εἰς τοὺς τροχαίκοις ἢ εἰς τοὺς ἰαμβικούς· ἀφ' οὗ μάλιστα ἀμφοτέρωι σύγκεινται ἐκ μόνον χορείων, οἵτινες καὶ τῶν ἰάμβων καὶ τῶν τροχαίων τὴν θέσιν δύνανται νὰ καταλάβωσι. Τοῦτο δὲ μόνον παρτηροῦμεν ὅτι οὐδὲν κατορθοῦσιν οἱ τὸ *μέγαλα* εἰς τὸ *μέγατα*, μετὰ τοῦ Σκαλιγέρου καὶ τοῦ Καντέρου μεταβάλλοντες, διότι ὁ τύπος οὗτος ἀπαντῶμενος εἰς τοὺς μεταγενεστέρους, ὡς π. χ. παρ' Ἀπολλωνίου τῷ Ροδίῳ, εἶνε ἄγνωστος παρὰ τοῖς δοκίμοις. Τὸ δὲ ἐν Ἰωνί *μυχάταισι* στχ. 197·

ὦ Πανὸς θακῆματα

καὶ παραυλιζουσα πέτρα

μυχάταισι Μακράϊς

εἶνε ἔργον τῶν κριτικῶν καὶ οὐχὶ τῶν χειρογράφων, ἅτινα παρέχουσι τὴν διττὴν γραφὴν—*μυχοὶ* δαίσι—καὶ—*μυχοὶ* δαίσι· εἶνε δὲ σημειώσεως ἄξιον ὅτι καὶ ἐν ταύτῃ τῇ ἡμαρτημένῃ γραφῇ ἐνυπάρχει καθ' ἡμᾶς ἡ Ἡχώ, καὶ τὸ χωρίον πρέπει νὰ ἀναγνωσθῇ·

ὦ Πανὸς θακῆματα

καὶ παραυλιζουσα Πέτραις

Ἄχῳ ταῖσι Μακράϊς·

Μακράϊ Πέτραι, ἢ καὶ *Μακράϊ* ἀπλῶς, ὑπονουμένου τοῦ πετραι ὡς καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ δράματος (στχ. 44—43 καὶ 286. καὶ 936.) μνηθάνομεν, ὠνομάζετο χωρὸς τις παρὰ τὸ ἄντρον τοῦ Πανὸς τὸ ὑπὸ τὸ βόρειον μέρος τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν, καὶ κατ' αὐτὰς ὑπετίθετο διατρίβουσα ἡ ἀχώριστος τοῦ Πανὸς ἀκόλουθος Ἡχώ. Ἡχώ δὲ κατὰ τὰς Μακράς πέτρας, ἔνθα τὸ ἄντρον τοῦ Πανὸς, παραυλιζουσα εἶνε εἰκὼν λογικὴ καὶ εὐκατάληπτος· πέτρα ὅμως παρὰ πέτραις παραυλιζουσα εἶνε εἰς ἡμᾶς ἀκα-

τάληπτος ὑπὲρ ταύτης δὲ τῆς εἰκασίας συνηγοροῦσι καὶ αἱ τῶν χειρογράφων γραφαί· τὸ δαίσι μάλιστα μετὰ τοῦ ψιλοῦ ἐπὶ τῆς διφθόγγου πνεύματος, ὕπερ εἶναι τῆς περισπωμένης πρόδηλος ἀλλοιώσις, καταγγέλλει τὸ ταῖσι, ὡς καὶ τὸ μυχοί τὸ Ἄχω. Ὡς πρὸς δὲ τὸ μέτρον ὁ στίχος μένει πάντοτε γλυκῶνεις — — — υυ —, οἷοι εἰσὶ καὶ οἱ ἐξῆς Εὐρπ. Ἰκετ' 968. καὶ Βακχ. 883

οὐτ' ἐν τοῖς φθιμένοις.

Τοὺς τ' ἀγνωμοσύναν.

Ἐν τῇ δευτέρᾳ ἀντιστροφῇ στιχ. 213—216.

Αἰὼν δυσαίων τις ἔλαχεν ἔλαχεν

ὄτε σε τέκετο ματρώθεν

Ζεὺς πρέπων δι' αιθέρος

χιονόχρως κύκνου πτερῶ'

ὁ στίχος 214 εἶνε νομιζόμενος ἠμαρτημένος. Ἡ φράσις—τέκετο ματρώθεν—ἠδύνατο νὰ ἀρμόσῃ εἰς τὴν Περσεφόνην μόνην, τὴν ὁποίαν ἐκ τῆς μητρὸς αὐτοῦ ῥέξας ἐγέννησεν ὁ Ζεὺς. Ἄλλως ἐρμηνευομένη ἡ φράσις αὕτη καταφαίνεται κενὴ πάσης λογικῆς ἐννοίας, διότι, ἐξαιρουμένης τῆς μόνης ἀμήτορος Ἀθηνᾶς, πάντες πάντως καὶ πᾶσαι ἐκ μητρὸς τινος ἐτέχθησαν. Πρὸς τούτοις ὅμως καὶ τὰ ἐπερχόμενα—χιονόχρως κύκνου πτερῶ'—δεικνύουν ὅτι ἐν τῷ τέκετο κρύπτεται ἄλλο τι. Τί δὲ τὸ ἐν αὐτῷ κρυπτόμενον διδάσκει ἡμᾶς ἄλλο τῆς αὐτῆς Ἑλένης παράλληλον χωρίον στιχ. 17—19.

ἔστι δὲ δὴ

λόγος τις ὡς Ζεὺς μητέρ' ἔπειτα' εἰς ἐμὴν

Λήδαν, κύκνου μορφώματ' ὄριθος λαβῶν'

ἀναγνωστέον λοιπόν·

ὄτ' ἐπέπειτα' ἐπὶ ματρὶ σᾶ'

ἢ—ὀπότ' ἔπ'πειτα ἐπὶ ματρὶ σᾶ'

τὸ ματρὶ σᾶ δὲν ἀπέχει πολὺ τῆς γραφῆς ματρώθεν, διότι τὸ CAI καὶ τὸ EN εἰσὶ σχεδὸν ὅμοια· τὸ δὲ ματρὶ συντετμη-

μένον $\overline{\text{MP}}$. ἔχον παρακείμενον τὸ CAI ὡς EN ἀναγνωσθῆν,
 $\overline{\text{MPEN}}$, ἡδύνατο εὐκόλως νὰ δώσῃ ἀφορμὴν εἰς τὴν κακὴν
ἀνάγνωσιν *μητρόθεν*.

Ἐν στίχῳ ὡσαύτως 226.

Ὁ δὲ σοὶ ἐν ἀλί κύμασί τε λέλοιπε βίοτον
ἀναγνωστέον νομίζομεν

Πόσις ἐν ἀλί [δὲ] κύμασί τε λέλοιπε βίοτον
διότι δυσκόλως δύναται νὰ ἀναπληρωθῇ ἔξωθεν ὑπονοούμενον
τὸ ὄνομα πόσις· διττῶς δὲ δύναται νὰ ἐξηγηθῇ ἢ ἀλλοίωσις· ἢ
τὸ ποσις ἀναγνωσθῆν δὲ σὸς ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὴν τοῦ ἄρθρου σ
προσθήκην, ἢ, ἔνεκεν ἐλλείψεως τοῦ ἀρχικοῦ γράμματος τοῦ
στίχου Π, τὸ . . οσις ἀνεγνώσθη—ὁ δὲ σ , τὸ δὲ τελευταῖον σ
ἐξελήφθη ὡς συντετμημένη γραφὴ τῆς ἀντωνυμίας σος, σ πολ-
λάκις ἐν τοῖς χειρογράφοις γραφομένης.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΕΝ ΑΓΓΛΙΑΙ.

(ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ.)

Περὶ τῆς πρώτης παιδείας καὶ τῆς διαδόσεως αὐτῆς ἐν Ἀγγλίᾳ
ἐρασιζόμεθα ἐκ τοῦ Εὐγεν. Φενδοῦ (*) τὰ ἑξῆς· καὶ πρῶτον περὶ
τῶν Ἑταιριῶν.

« Δύο Ἑταιρίαι κυρίως ἐνεργοῦσι μετ' ἐπιμελείας πολλῆς τὴν
ἀνάπτυξιν τῶν περὶ τὴν πρωτοβάθμιον παιδείαν ἐν Ἀγγλίᾳ,
ἡ ἐθνικὴ Ἑταιρία καλουμένη (national Society) καὶ ἡ καλουμένη
Βρετανικὴ καὶ τῶν ξένων Ἑταιρία.

Ἄμφότεραι δὲ ἐπιδιώκουσι μὲν ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν σκοπὸν,
τὴν ἐξάπλωσιν τῆς παιδείας εἰς τὸν λαόν, διαφέρουσι δὲ ἀλ-
λήλων οὐσιωδῶς εἰς τὴν πράξιν· διότι ἡ μὲν διατελεῖ ἐντελῶς

(*) (Ἰδ. Φιλίστ. σελ. 276.)

σύμφωνοι με τὴν ἐκκλησίαν τοῦ τόπου, ἢ δὲ γενικωτέρας διαγράψασα ἑαυτῇ ἀρχὰς ἀπαναίνεται νὰ περιορισθῇ ἐντὸς δογματικῆς τυπικότητος· διὸ ἡ μὲν δὲν συγχωρεῖ τὰ μικτὰ σχολεῖα, ἀνήκουσα ἀποκλειστικῶς εἰς μόνους τοὺς τῆς Ἀγγλικανικῆς ἐκκλησίας, ἡ δὲ δὲν θεωρεῖ τὴν ἐκπαίδευσιν ὡς ὄργανον προσηλυτισμοῦ. Πλὴν καὶ ἡ δευτέρα αὕτη Ἐταιρία οὐχ ἦτον ὑπὸ τῆς θρησκείας ἐμπνέεται οὐσιωδῶς εἰς πάσας αὐτῆς τὰς ἐνεργείας. Καὶ πρῶτον ἡ ἐθνικὴ Ἐταιρία συγκροτεῖται ἀπὸ τῶν ἐπισημοτάτων προσώπων τοῦ Ἀγγλικανισμοῦ (τῆς Ἀγγλικανικῆς ἐκκλησίας)· καὶ ἡ μὲν διοικοῦσα ἐπιτροπὴ αὐτῆς ἔχει πρόεδρον μὲν τὸν μητροπολίτην τοῦ Καντορβερεῖ, ἀντιπροέδρους δὲ τὸν μητροπολίτην τῆς Ὑόρκης, τοὺς ἀρχιερεῖς τοῦ Λονδίνου, τῆς Δουρχάμης, Οὐίγκέστερ κλ.

Ἡ Ἐταιρία αὕτη ὡς ἐξ ὧν συγκροτεῖται στοιχείων εὐρίσκεται εἰς ἄμεσον καὶ διηνεκῆ σχέσιν μετὰ τὰς ἐφ' ἀπάσης τῆς Ἀγγλίας ἐκκλησιαστικὰς ἀρχὰς· τῶν δὲ ἐνεργειῶν τῆς βοηθοῦς ἀμέσους ἔχει ἐπιθεωρητὰς τινὰς καὶ φροντιστὰς, ἄνδρας καταλλήλους, ἔργον ἴδιον ἔχοντας· ν' ἀνοίγωσι τὴν ὁδὸν πρὸς τὸν σκοπὸν ὀμαλύνοντες καὶ ἐκκαθαίροντες τὸ ἔδαφος, λέγονται δὲ φερωνύμως organising masters.

Τέσσαρες τοιοῦτοι ἐπιθεωρητὰι εἶνε τὴν ὥρᾳ σταλμένοι ὑπὸ τῆς Ἐταιρίας εἰς τὰ διάφορα τῆς ἐπικρατείας μέρη, ὡς περ σκαπανεῖς τινες τῆς ἐκπαίδευσεως· καὶ οὗτοι διοργανίζουσι καὶ συσταίνουσι σχολεῖα ὅπου δὲν ὑπάρχουσι καὶ ὅπου χρειάζονται καὶ ὅπως, ὡς ὄργανα δὲ τῆς ἐνεργείας τῆς ἔχει ἡ Ἐταιρία τὰ διδασκαλεῖα (écoles normales), ἦτοι τὰ σχολεῖα ἐκεῖνα, ἐν οἷς μορφόνονται διδάσκαλοι· προσέτι ἔχει τὰς χρηματικὰς συνδρομὰς, δι' ὧν συσταίναι σχολεῖα· πρὸς διάδοσιν δὲ τῶν διδασκαλιῶν τῆς ἔχει περιοδικὸν σύγγραμμα, τὸ Monthly Paper· καὶ τὸ περιοδικὸν τοῦτο ἔχον ἀναγνώστὰς τακτικῶς τὸν κληρὸν, τοὺς ἰδρυτὰς καὶ διευθυντὰς σχολείων, ἔχει περὶ τοὺς 4000 συνδρομητὰς.

Τὴν πλείστην δὲ φροντίδα καὶ ἐπιμέλειαν καταβάλλει ἡ ἐθνικὴ Ἑταιρεία ἰδίως εἰς τὸ νὰ συστήσῃ καὶ διοργανώσῃ διδασκαλεῖα πρὸς μόρφωσιν διδασκάλων τε καὶ διδασκαλισσῶν καὶ διευθυντριῶν ὀρφανοτροφείων. Καὶ δὴ ἔχει ἱκανὰ διδασκαλεῖα, καὶ πρῶτον τὰ δύο κεντρικὰ, τὰ Westminster training institution, τὸ μὲν πρὸς μόρφωσιν διδασκάλων, τὸ δὲ πρὸς μόρφωσιν διδασκαλισσῶν· ἔπειτα τὸ St Mark's college, τὸ τοῦ Highburg, τὸ τοῦ Battersea, καὶ τὸ Whitelands training institution διὰ παιδαγωγοὺς γυναῖκας. κλ.

Πλὴν δὲν περιορίζονται ἐν Λονδίῳ μόνον αἱ τῆς ἑταιρείας ἐνέργειαι· διότι μετὰ πολλῆς ἐπιμονῆς ἐργάζεται ἡδὴ νὰ συστήσῃ τοιαῦτα διδασκαλεῖα καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις· καὶ δὴ καὶ ἐτύπησε τοιαῦτά τινα.

Παρά ταῦτα δὲ πάντα ἐφρόντισε καὶ φροντίζει πρὸ παντὸς ἄλλου νὰ ἔχῃ ἡ διοικητικὴ ἐπιτροπὴ τῆς Ἑταιρείας καὶ σχέσεις τακτικῶς μετὰ ἀπανταχοῦ τῆς Ἀγγλίας σχολεία, εἴτε ἀμμέσους εἴτε καὶ ἐμμέσους διὰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν τοῦ τόπου, ὅπου εἶνε τὸ σχολεῖον.

Ὅπως δὲ ὑπαχθῆ σχολεῖόν τι εἰς τὴν ἐθνικὴν Ἑταιρείαν καὶ ἀπολαύῃ τῶν ὠφελειῶν τῆς τοιαύτης ἐφορείας, ὀφείλει ὁ διδάσκαλος τοῦ σχολείου νὰ ὑπογράψῃ εἰδὸς τι συμβολαίου περιέχοντα: τοὺς ἐξῆς ὅρους 1) ὅτι ὑποχρεοῦται νὰ ἐκπαιδεύῃ τὰ παῖδια εἰς τὴν Ἀγ. Γραφὴν, εἰς τὰ τῆς ἱερᾶς Λειτουργίας καὶ τὴν κατῆχσιν τῆς ἐπικρατούσης ἐκκλησίας, 2) νὰ παραδεχθῆ εἰς τὴν θρησκευτικὴν διδασκαλίαν τὴν διείθυνσιν τοῦ κληρικοῦ τῆς ἐνορίας, 3) νὰ φροντίζῃ ὥστε τὰ παῖδια νὰ ὑπάγωσι τακτικῶς εἰς τὴν θείαν Λειτουργίαν ἐν τῇ ἐνοριακῇ ἐκκλησίᾳ, 4) ὅταν γεννηθῶσι δυσκολαίαι τινὲς μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ κληρικοῦ ὡς πρὸς τὴν θρησκευτικὴν διδασκαλίαν νὰ ζητήσῃ τὴν γνώμην τοῦ ἀρχιερέως τῆς ἐπαρχίας καὶ παραδεχθῆ τὴν ἀπόφασιν αὐτοῦ.

Καὶ ταῦτα μὲν ὁ διδάσκαλος τοῦ σχολείου· ἡ δὲ τοπικὴ

εφορία τοῦ σχολείου ὑποχρεοῦται 1) νὰ μὴ διορίζῃ διδάσκαλον μὴ ἀνήκοντα εἰς τὴν Ἀγγλικανικὴν ἐκκλησίαν, 2) νὰ υποβάλλῃ τὸ σχολεῖον εἰς τὴν ἀνάκρισιν τῶν ἐπιθεωρητῶν τῆς ἐταιρίας καὶ τοῦ ἀρχιερέως τῆς ἐπαρχίας.

Ἡ ἐθνικὴ αὕτη Ἐταιρία ἤρθε μὲν κατὰ τὸ 1849 οὐχὶ ὀλιγοτέρους τῶν 1,422,659 μαθητῶν, ἐν τοῖς ἀπανταχοῦ ὑπὸ τὴν ἐποπτεῖαν αὐτῆς σχολείοις. Κατὰ δὲ τὸ ἔτος 1850 διὰ τὴν καθύδρουσιν νέων σχολείων ἢ διὰ τὴν μεγέθυνσιν τῶν ὑπαρχουσῶν οἰκοδομῶν ἐπῆύξησεν ὁ ἄνω ἀριθμὸς κατὰ 34049. Γίνεται δὲ ἡ διδασκαλία κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς Ἐταιρίας εἰς 21904 σχολεῖα. Διδάσκαλοι δὲ καὶ διδασκάλισσαι τὸν ἀριθμὸν 213415 διδάσκουσι μὲ μισθὸν εἰς τὰ δημοτικὰ σχολεῖα τὰ ὑπαγόμενα εἰς τὴν Ἐταιρίαν ταύτην· αἱ δὲ δαπάναι ἀπαντῶνται διὰ τῶν τακτικῶν συνδρομῶν, διὰ τῶν προσφορῶν τῶν γινομένων ἐν ταῖς συναθροίσεσι τῶν πολιτῶν (meetings), δι' ἄλλων προσφορῶν συναγομένων ὑπὸ ἐπιτοπίων ἐπιτροπῶν καὶ ἐταιριῶν, καὶ μάλιστα διὰ τῆς τῶν γονέων συνεισφορᾶς.

Τελευτῶν δὲ τὸν λόγον ὁ κύριος *Eug. Ρενδοῦ* περὶ τῆς συνετῆς καὶ ἐπὶ πλείστον διηκούσης ἐνεργείας τῆς ἐθνικῆς Ἐταιρίας, ὥσπερ καὶ τὸν περὶ τῆς ἐτέρας ἐταιρίας, ἐπιφέρει τὰ ἑξῆς·

«Καὶ ταῦτα μὲν οὕτω φρονῶ δὲ ὅτι κατὰ τινὰ τρόπον δύνανται ταῦτα νὰ μᾶς χρησιμεύσωσιν ὡς μάθημα. Πλὴν δὲν ἐννοῶ βέβαια ἢ Γαλλία νὰ μιμηθῇ ὅλον τὸ σύστημα, τοῦ ὁποίου τὰς βάσεις περιέγραψα· διότι ἡ μίμησις συστημάτων καὶ μεθόδων εἴτε εἰς τὴν διδασκαλίαν εἴτε εἰς τὴν πολιτικὴν κινδυνεύει πολλάκις νὰ ᾖ ἀντιγραφὴ ἄνευ τινὸς ἀξίας καὶ ὠφελείας, καὶ δι' οὗ ἀποβάλλει τις τὴν ἰδίαν ζωὴν χωρὶς νὰ ἐπιτύχῃ νὰ ἐμψυσηθῇ τὴν τοῦ ἄλλου.

Διὸ πρέπει νὰ ἤξεύρῃ τις νὰ ᾖνε αὐτὸς ἕκαστος, καθ' ὅσον πᾶς λαὸς δύναται νὰ εὔρῃ εἰς τὰ πατροπαράδοτά του τοὺς πρὸς ὁδηγίαν ἀγράφους ἀναγκαίους νόμους. Πλὴν τὸ ἑξῆς δύναται τις εὐλόγως νὰ ἐπιθυμήσῃ ἄνευ μιμήσεως, τὴν ἐλευθέραν

των ατομικῶν δυνάμεων ἀνάπτυξιν· διότι αὐται ἐλαφρύνουσι τὴν Κυβέρνησιν ἀπὸ βάρους μὲν ἐπιβαρύνοντος πολὺ, ἀπὸ εὐθύνης δὲ ὀλεθρίας πολλάκις δι' αὐτήν ».

Ἄρῳ δὲ περιέγραψε τὰ δημοτικὰ σχολεῖα καὶ ἐξέθεσεν ἄλλα τινὰ, μεταβαίνει νὰ δείξῃ πῶς ἐν Ἀγγλίᾳ ἐνόησαν νὰ λύσωσι τὸ περὶ τῆς παιδείσεως τοῦ λαοῦ ζήτημα, τείνοντος ὁσημέραι εἰς τὴν ἀσέβειαν καὶ τὴν διαφθοράν· καὶ ἔπειτα ἐκθέτει τοὺς διοργανισμοὺς διδασκαλείων τινῶν. Λέγει δὲ τάδε·

« Ἄλλοτε, κύριε ὑπουργέ, οὔτε ἡ Κυβέρνησις οὔτε ἡ κοινωμία κατέβαλλε τόσας φροντίδας καὶ ἐνήργει τόσα ὑπὲρ σχολείου τινός· διότι ὁ ἐφημέριος ἢ ἄλλος τις μὲ ὀλίγα τινὰ γράμματα ἦσαν οἱ φυσικοὶ τοῦ λαοῦ διδάσκαλοι, καὶ ὅμως ὁ λαὸς ἦτο εὐσεβής· τῶρα δὲ ἔχει τοὺς παιδαγωγοὺς καὶ δημοδιδασκάλους (μὲ διπλώματα), καὶ ὅμως εἶνε ἀσεβής· οὕτω πως κοινῶς ἐκφράζεται τὸ καθημερινὸν καὶ ἀμετάβλητον πάντων παρᾶπονον.

Πλὴν ἡ ἀπάντησις εἰς τὴν ἀπορίαν ταύτην εἶνε εὐχερής· διότι λημβάνει τις ἐνταῦθα τὸ αἰτιατὸν ὡς αἷτιον. ἐπειδὴ ὁ διδάσκαλος ἐκεῖνος δὲν ἔκαμνε τὸν λαὸν εὐλαβῆ καὶ καλόν· ἀλλ' ἐπειδὴ ἦτο ὁ λαὸς ἀγαθός, διὰ τοῦτο ἐπῆρκει καὶ ὁ διδάσκαλος ἐκεῖνος εἰς τὸ ἔργον του. Ἄρῳ δὲ ὁ λαὸς ἔγεινε κακός, κατέστη καὶ ὁ διδάσκαλος ἀνεπαρκής καὶ ἀνίκανος, καὶ ἀνάγκη νὰ πλάσωμεν παιδαγωγόν.

Ἄλλως δὲ καὶ ἡ ἐπενέργεια καὶ σημασία τοῦ σχολείου εἶνε εἰς λόγον ἀντίστροφον μὲ τὴν ἐν τῇ κοινωμίᾳ ἀνεπτυγμένην παιδαγωγικὴν ἱκανότητα· ὅταν δηλαδὴ ἡ οἰκογένεια διατηρῆ τὸν θησαυρὸν τῶν θρησκευτικῶν καὶ ἠθικῶν παραδόσεων τοῦ ἔθνους, ὅπως μεταδώσῃ αὐτὸν εἰς τὰ τέκνα, τότε ἡ ἐνέργεια τοῦ σχολείου εἶνέ τι δευτερευόν· ὅταν δὲ τὸ σχολεῖον πρέπη ν' ἀντικαταστήσῃ τὴν ἐπενέργειαν τῆς ἐστίας, ἢ καὶ τὸ χειρότερον πολλάκις καὶ νὰ πολεμήσῃ καὶ καταβάλλῃ ταύτην, τότε ἡ ἀξία τοῦ σχολείου ἀυξάνει καθ' ὅσον ἡ τῆς οἰκογενείας ἐλαττωταί. Γεννᾶται δ' ἐντεῦθεν τὸ ἐξῆς πρόβλημα· νὰ εὐρε-

θῶσιν ἄνδρες δυνάμενοι ἐν ὀνόματι τῆς πατρίδος νὰ μεταδῶσωσιν εἰς τὰ παιδία ὅ,τι ἡ οἰκογένεια δὲν δύναται ἢ δὲν ἠξέυρει ἢ δὲν θέλει νὰ δώσῃ, ἄνδρες ἱκανῶς κατεχόμενοι ὑπὸ τοῦ θρησκευτικοῦ πνεύματος, ὥστε νὰ ἐννοήσωσι καλῶς τὴν ἐκρότητα τοῦ τοιοῦτου ἐπαγγέλματος, καὶ ἱκανῶς ἀφρωσιωμένοι καὶ ἔχοντες κλίσειν, ὥστε νὰ ἐπιχειρῶσι τοιοῦτον ἔργον, καὶ πάλιν ἀρκούντως τοῖμονες ὅπως ἐκπληρόνωσι καλῶς τὰ τοῦ ἔργου τούτου.

Φαίνεται δὲ ὅτι ἐν ὅσῳ δὲν εὔρη τις τοὺς ἄνδρας τούτους, ἢ ἠθικῆ τοῦ λαοῦ ἀναγέννησις οὐδὲ ἤρχισεν ἀκόμη· ἀλλὰ δὲν εὐρίσκει τις τοὺς τοιοῦτους οὐδ' ὅσους χρειάζεται· ἄρα οἱ τοιοῦτοι διδάσκαλοι μορφόνονται. Ἐνταῦθα δύο γεννῶνται πορίσματα τὰ ἐξῆς· ὅτι ἡ καθίδρυσις Διδασκαλείων εἶνε ἀισαρκαία, καὶ δεύτερον, οὐδὲν ἄλλο ἐκπαιδευτικὸν καθίδρυμα ἐπιτυγχάνει τὸν ἰδεαιτὸν αὐτοῦ σκοπὸν δυσκολώτερα ἢ τὸ Διδασκαλεῖον.

Ἡ ἐξέτασις λοιπὸν τῶν ἐν Ἀγγλίᾳ σχολείων τῶν πρὸς μόρφωσιν διδασκάλων ἐπεκύρωσε τὴν ἀλήθειαν τῆς ἐτέρας τῶν ῥηθεισῶν προτάσεων. Διότι ἅπασαι αἱ ἐταιρίαι αἱ διευθύνουσαι τὴν πρωτοβάθμιον παιδείαν τοῦ λαοῦ ἐν Δουβίνῳ, αἱ τε τῶν καθολικῶν καὶ αἱ τῶν διαμαρτυρουμένων ἐκ συμφώνου θεωροῦσι τὰ τοιαῦτα σχολεῖα (Διδασκαλεῖα) ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ τῆς τοῦ λαοῦ παιδεύσεως.

Ὅθεν ἰδίως θὰ σπουδάσω νὰ παραστήσω ἤδη τὸν τρόπον δι' οὗ τὰ τοιαῦτα ἐν Ἀγγλίᾳ σχολεῖα πειρῶνται νὰ ἐκπληρώσωσι τὴν μεγάλην τῶν ἀποστολῆν. Διὸ χρεωστῶ νὰ ἐπαυξήσω τὰς περιγραφὰς καὶ τὰς ἄλλας πληροφορίας· διότι τὰ τοιαῦτα σχολεῖα εἶνε σχεδὸν ἄγνωστα ἐν Γαλλίᾳ. Πρὸ πάντων δὲ πρέπει νὰ παρασταθῶσι μὲ τὰ ἀληθῆ καὶ ἴδια αὐτῶν γνωρίσματα καὶ τὴν πρωτοτυπίαν τοῦ χαρακτῆρός των· τὰς δὲ ἰδίας μου σκέψεις θὰ ἐκφέρω κατόπιν.

Περιγραφή ἐνδὲς Διδασκαλείου.

Ἄρχομαι ἀπὸ τῶν Διδασκαλείων τὰ ὅποια ἔχει ἡ ἔθν.

Ἑταιρία ἐν Λονδίῳ. Α') Ἐκ τῶν δύο Διδασκαλείων, τοῦ μὲν πρὸς μὀρφωσιν διδασκάλων, τοῦ δὲ πρὸς μὀρφωσιν διδασκαλισσῶν, τῶν καθιδρυμένων ἐν Οὐηστμίνστερ, ἐξήλθον τὸ παρελθὸν ἤδη ἔτος (1852) 70 διδάσκαλοι, καὶ 66 διδασκάλισσαι.

Αἱ πολλαὶ πολλαχόθεν αἰτήσεις παραδοχῆς ὑποχρεοῦσι σήμερον τὴν Ἑταιρίαν νὰ φέρῃ εἰς κατάστασιν τὰ σχολεῖα ταῦτα, ὥστε νὰ δεχθῶσιν ἑκατὸν ἀπὸ ἑκατέρου φύλου. Ἐντὸς ὀκτῶ ἐτῶν ἐξήλθον ἀπὸ τῶν Διδασκαλείων τοῦ Οὐηστμίνστερ 1327 διδάσκαλοι καὶ διδασκάλισσαι.

Κατοικισμὸς περὶ παραδοχῆς τῶν προσερχομένων.

Εἰς ἀμφοτέρω τὰ σχολεῖα ταῦτα οἱ μαθητεύοντες καὶ μέλλοντες νὰ μορφωθῶσι διδάσκαλοι τρέφονται καὶ κατοικοῦσιν ἀρκετὰ καλὰ (comfortably), γυμνάζονται εἰς τὰ ὑπηρετικὰ χρέη καὶ ἐξασκούνται εἰς τὰ τῆς θρησκείας.

Καὶ τὸ μὲν σχολεῖον τῶν διδασκάλων διατελεῖ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν κληρικοῦ ἐνδιατρίβοντος, ὅστις αὐτὸς δίδει ὁδηγίας καὶ εἰς τὸ σχολεῖον τῶν διδασκαλισσῶν, ἔχον ἰδίαν διευθύντριαν, κυρίαν τινὰ ἀξιοσέβαστον (matron).

Ἡ Ἑταιρία παρακαλεῖ θερμῶς τοὺς σεβασμίους κληρικοὺς πάντας, τοὺς ὑπὸ τοῦ διοργανισμοῦ ὄρισμένους, νὰ χορηγῶσι πιστοποιητικὰ καὶ μαρτυρικὰ εἰς τοὺς προσελευσομένους εἰς τὸ εἰρημένον σχολεῖον, νὰ μὴ ἐκδίδωσι δὲ τοιαῦτα ἔγγραφα ἄνευ πλείστης ὄψεως συνέσεως καὶ ἀκριβεστάτων πληροφοριῶν.

Πιστοποιητικόν. Ὁ προσερχόμενος ὀφείλει νὰ παρουσιάσῃ πιστοποιητικὸν ὑπογεγραμμένον ὑπὸ τοῦ ἀνωτάτου κληρικοῦ τῆς ἐπαρχίας, τοῦ ἀρχιερέως ἢ ἐπισκόπου, καὶ τοῦ ἐφημερίου τοῦ δήμου, ὅπου κατῴκει τελευταῖον· ἔτι ὀφείλει νὰ φέρῃ καὶ μαρτυρικὸν περὶ τῆς ἠθικῆς καὶ θρησκευτικῆς του διαγωγῆς ὑπογεγραμμένον ὑπὸ τριῶν ἀξιοπίστων οἰκογενειάρχων, εἰς τοὺς ὁποίους νὰ ἦγε γνωστὸς ἀπὸ ἱκανοῦ χρόνου ὁ προσερχόμενος.

Τὰ μαρτυρικά ταῦτα πρέπει νὰ ἦνε ὀλόκληρα γραμμένα ἰδιο-
χείρως παρὰ τοῦ ὑπογράφοντος, καὶ νὰ ἐπικυρώνωνται ἔπειτα
διὰ τῆς ὑπογραφῆς τοῦ τῆς πόλεως ἐκείνης ἢ τοῦ δήμου προΐ-
σταμένου ἱερέως, ὅπου ἕκαστος τῶν οἰκογενειάρχων τυχόν
κατοικεῖ.

Οἱ παραδεχόμενοι εἰς τὸ καθίδρυμα ὀφείλουσι νὰ διαμείνωσιν
ἐν αὐτῷ ἕξ μῆνας τοῦλάχιστον ὑπὸ δοκιμασίαν, πρὶν ἢ συ-
στηθῶσιν.

Οἱ ἐνδεικνύμενοι πάσχοντες ἀστασίαν τινὰ χαρακτῆρος δὲν
γίνονται δεκτοί.

Δὲν εἶνε δεκτὸς ὁ κάτω τῶν 20 ἐτῶν οὐδ' ὁ ὑπὲρ τὰ τριά-
κοντα καὶ πέντε ἔτη.

Ἐξέτασις πρὸς παραδοχὴν.

Οἱ προσερχόμενοι ἐρωτῶνται ἐκ τῆς Γραφῆς καὶ τοῦ βιβλίου
τῶν προσευχῶν (Εὐχολογίου), ἐκ τῆς Ἱερᾶς Ἱστορίας καὶ Γεωγρα-
φίας, ἀνάγνωσιν, γραφὴν, γραμματικὴν, ἀριθμητικὴν· αἱ γυναῖ-
κες περιπλέον ἐξετάζονται καὶ εἰς τὰ κεντήματα. Ἀπαιτοῦν-
ται παρὰ τοῦ προσερχομένου 1) ἀνάγνωσις ἐλευθέρα. 2) γραφὴ
εὐανάγνωστος, 3) τὰ τέσσαρα πάθη τῆς ἀριθμητικῆς. 4) γνώσις
ἱκανὴ τῆς Ἀγ. Γραφῆς καὶ τοῦ προσευχηταρίου. Μόνον αὐτὰ
τὰ τέσσαρα εἶδη τῶν γνώσεων καταλέγονται ἐν τῷ κανονισμῷ,
ὅπως ἀπομακρύνηται πᾶσα δειλία. Ἀλλὰ τοῖς προσερχομένοις
γίνεται πρότερον γνωστὸν, ὅτι δὲν πρέπει νὰ νομίζωσι τὰ στοι-
χεῖα ταῦτα ὡς τὸ ὅλον κεφάλαιον τῶν ὧν ὀφείλει τις νὰ ἔχη
γνώσεων, ἵνα γείνη δεκτός· διότι πραγματικῶς ἐπιθυμοῦσι καὶ
περιμένουσι πλείοτερα.

Παραδοχὴ. Ὅταν ἡ τοῦ σχολείου ἐπιτροπὴ ἐπιδοκιμάσῃ
τὰ πιστοποιητικά καὶ μαρτυρικά, καὶ αἱ γενόμεναι ἐξετάσεις
ἦνε εὐχάριστοι, γίνονται δεκτοὶ οἱ προσερχόμενοι ὑπὸ δοκι-
μασίαν. Μετὰ ἱκανὴν δὲ δοκιμασίαν ὅστις δειχθῆ ὅτι δὲν
ἔχει τὴν ἱκανότητα καὶ ἐπιτηδεσιότητα τοῦ διδάσκειν ἢ ὅτι

δι' ἄλλους λόγους εἶνε ἀπκράδεκτος, προειδοποιεῖται ν' ἀναχωρήσῃ τοῦ καθιδρύματος.

Πληρωμή. Τῶν μαθητευόντων οἱ ἄγαμοι πληρόνουσιν 9 σελίνια καθ' ἑβδομάδα διὰ τὴν τροφήν καὶ κατοικίαν. Τὰ κοράσια 8 σελίνια. Τὸ ὑπηρετικὸν δὲν κατοικεῖ ἐν τῷ καταστήματι, ἀλλ' εἰς ἐκτὸς δωμάτια, συστημένα ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς

Χρῆσις τοῦ χρόνου. Ὁ χρόνος τῶν μαθητευόντων τούτων διαιρεῖται εἰς τὰς ἰδίας των σπουδὰς, καὶ εἰς πρᾶξιν καὶ ἄσκησιν τοῦ διδάσκειν. Λαμβάνουσι δὲ ἐπὶ τούτῳ ὁδηγίας περὶ τοῦ τρόπου τῆς διδασκαλίας καὶ τῆς διοικήσεως τοῦ σχολείου. Καὶ ἕκαστος τῶν μαθητευόντων εὐθὺς ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς παραδοχῆς του ἐπιφορτίζεται μίαν τάξιν καὶ διαδοχικῶς πάσας, ἀρχὴν ποιούμενος ἀπὸ τῆς κατωτάτης.

Καὶ πρὶν ὀρισθῆ καὶ σημειωθῆ ὑποψήφιος εἰς θέσιν τινὰ δημόσιον, πρέπει νὰ διέλθῃ ὅλας τὰς τοῦ σχολείου θέσεις καὶ νὰ ἐξοικειωθῆ πρακτικῶς μὲ ὅλα τὰ καθέκαστα τῆς διοικήσεως σχολείου τινός.

Προβιβασμός. Ὄταν οἱ μαθητευόντες ἐκπαιδευθῶσιν ἱκανῶς ταύτην τὴν παιδείαν, προβιβάζονται εἰς τὸ νὰ ᾔνε ὑποψήφιοι θέσεως τινος. Ὅρος δὲ ἀπαραίτητος τοῦ προβιβασμοῦ τούτου εἶνε ἠθικὴ διαγωγή ἀνεπίληπτος. Διὰ πᾶσαν ἑβδομάδα δίδεται εἰς τὴν ἐπιτροπὴν ἑλεγχος τῆς διαγωγῆς ἑκάστου τῶν μαθητευόντων καὶ τῶν δύο διδασκαλείων. Αἱ ἐκ τῶν δῆμων καὶ ἄλλοθεν αἰτήσεις διδασκάλων καὶ διδασκαλισσῶν ἀπευθύνονται εἰς τὴν ἐπιτροπὴν ὑπὸ τῶν κοινοτήτων αὐτῶν καὶ τῆς ἐθνικῆς Ἑταιρίας. Ἄν τις ἀφήσῃ τὸ καθίδρυμα πρὸ τοῦ προβιβασμοῦ του εἰς τὴν ὑποψηφιότητα, διαγράφεται ἐκ τοῦ βιβλίου τῆς ἔθν. Ἑταιρίας. Ὁ κανονισμὸς οὗτος ἰσχύει καὶ διὰ τὸ ἕτερον σχολεῖον, ὅπου μορφώνονται διδασκάλισσαι».

Σ. Ἴσως ἔλλοτε δημοσιεύσωμεν ἐκ τοῦ αὐτοῦ τὰς τῶν ἄλλων διδασκαλείων λεπτομερεστέρως περιγραφάς. Ἀλλὰ καὶ τὰ ὀλίγα ταῦτα, νομίζω, ἱκανῶς ἤδη δεικνύουσι, πῶς ἐν Ἀγγλίᾳ φροντίζουσιν ὄχι Κυ-

βέρονται ἀλλ' Ἐταιρίαι πολιτῶν περὶ τῆς τοῦ λαοῦ ἠθικῆς ἀναπλάσεως. Ὅτι ἡμεῖς δυνάμεθα νὰ ὠφεληθῶμεν πολὺ ἐκ τῶν τοιούτων παραδειγμάτων τίς ἀμφιβάλλει;

Ἰ.

Ἐπιγραφαὶ Ἑλληνικαὶ ἀνέκδοτοι.

Πάλιν καὶ σήμερον διακόπτοντες τὴν ἐκδοσιν τῶν ἐφηβικῶν στηλῶν τῆς Πυργιωτίσσης, ἐκδίδομεν ἄλλας ἐπιγραφάς· αἰτία δὲ, ὅτι ἡ σ'. ἐφηβικὴ στήλη, ἥτις ἤρχετο εἰς τὴν σειρὰν, ἐν ᾧ εἶναι κατακερματισμένη εἰς πλείονα ὑπὲρ πάσας τὰς ἄλλας τεμαχία, κεῖται καὶ ἐν θέσει ἀκαταλληλοτάτῃ εἰς τὸ ἔργον τῆς ἀντιγραφῆς. Ἐλπίζομεν μετ' οὐ πολὺ νὰ ἀρθῇ ἐκ τοῦ μέσου ἡ δυσκολία αὕτη, ὅτε θέλει ἀντιγραφῆ ἀνετώτερον καὶ δὴ καὶ ἀκριβέστερον ἢ στήλη ἐκείνη, μεθ' ἣν ἔρχονται εἰς τὴν σειρὰν αἱ τρεῖς, αἱ ἐν τῇ Ἀθηναίᾳ πρὸ 7 μηνῶν ἐκδοθεῖσαι, ἐξ ὧν ἡ μία καὶ πληρεστέρα θέλει δημοσιευθῆ, προσγενομένων νεωστὶ καὶ ἑτέρων δύο τεμαχιῶν. Εἶτα δὲ θέλουσιν ἀκολουθήσει ἕτεραι 2 ἢ 3 ὅμοιαι, ἀνασκαφεῖσαι ἐν τῇ θέσει τοῦ ἀγ. Δημητρίου τοῦ Κατηφόρη, ἐφ' ὧν νέα ὀνόματα Ἀττικῶν ἀρχόντων ἀναγινώσκονται τὰ Ἀνθεστήριος, Μένανδρος, Φαιδρίας καὶ εἴ τι ἄλλο. Μετὰ δὲ ταύτας πρέπει νὰ ἐκδοθῶσι τὸ ἄμετρον, οὕτως εἰπεῖν, πλῆθος ἐκείνων τῶν ἀλλοίων ἐφηβικῶν στηλῶν, αἵτινες ἐν τῇ αὐτῇ θέσει τοῦ ἀγ. Δημητρίου τοῦ Κατηφόρη ἀνασκαπτόμεναι ὄλονέν, εἶναι κατὰ τοὺς χρόνους νεώτεραι, καὶ δὲν περιέχουσι ψηφίσματα, ἀλλὰ ἀνάγλυφα καὶ ἀναγραφάς μακροτάτης ὀνομάτων ἀρχόντων καὶ κοσμητῶν καὶ γυμνασιάρχων καὶ διδασκάλων καὶ ἐφήβων. Εἶτα δὲ τὴν χορείαν ταύτην θέλουσι κλείσει οἱ πολλοὶ αὐτόθι εὐρεθέντες ἐνεπίγραφοι Ἑρμαῖ κοσμητῶν, ἔχοντες καὶ αὐτοὶ μακρὰς ἀναγραφὰς ὀνομάτων καὶ ἐνίοτε καὶ ἔμμετρα ἐπιγράμματα. Τούτων κεφαλὰς ἀνορυχθεῖσας 18 εἶχομεν ἀναφέρει ἐν τῷ 5^ῳ τεύ-

χει τοῦ παρόντος περιοδικοῦ· ἔκτοτε δὲ αὐταὶ ἐπληθύνθησαν εἰς 23, καὶ ἴσως ἔτι αὐξήσῃ ὁ ἀριθμὸς των. Ἐν πᾶσι τούτοις τοῖς ἀρχαίοις ἐγγράφοις νέα ἀρχόντων Ἀττικῶν ὀνόματα τῶν μ. Χ. χρόνων παρατηρήθησαν πολλά, ἴσως ὑπὲρ τὰ 30, καὶ τὸ Διογένειον ἀναφέρεται πλεονάκις. Ταῦτα ἀνακοινώσαντες εἰς τοὺς φιλαρχαίους, ὡς καὶ ὅτι εὐρίσκονται ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς ταύταις καὶ ἄλλοιαι τινὲς καὶ παλαιότεραι ἐπιγραφαί, ἐκδοθησόμεναι ἐν καιρῷ τῷ δέοντι παρ' ἡμῶν ἢ παρ' ἄλλων, δίδομεν νῦν ἐν τοῖς ἐξῆς ἀντίγραφα ἀπὸ λίθων ἄλλων, εὐκολώτερον ἀντιγραφομένων, καὶ συγγνώμην ἐχέτω τῇ ἀδυναμίᾳ ἡμῶν ἢ τῶν κατὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν ἄλλην Εὐρώπην τῶν ἀρχαιολόγων χορεῖα.

4.

Παιδίσκη.

Ἐπὶ ἐπιτομῆς στήλης λίθου πεντελησίου, ὕψους 0,50, πλάτους 0,20, πάχους 0,07, ἀνασκαφείσης κατ' αὐτὰς ἐν Πειραιεῖ, ὡς καὶ αἱ ἐξῆς 5, δαπάνη τῆς ἀρχαιολογ. Ἐταιρίας. Τὸ ὄνομα νέον.

2.

Εὐέστης,

Σάρδιον,

Ἀθηνακλῆς.

Ἐπὶ στήλης λίθ. Πεντελ. ἐχούσης ἀέτωμα, ὕψους 1,32, πλάτους 0,44, πάχους 0,42. Τὰ δύο πρῶτα ὀνόματα νέα. Τὸ Εὐέστης πρέπει νὰ ἔχη σχέσιν μὲ τὸ εὐεστό. Τὸ Σάρδιον ὑπολαμβάνω θηλυκόν.

3.

Πολυξένη Ἰππίου,

Κλεόδωρος.

Ἐπὶ στήλης λίθ. Πεντελ. ἐχούσης γείσον, ὕψους 0,47, πλάτους 0,19, πάχους 0,06.

4.

Καλλικλῆς, Μυρρίνη Ἡδύλη Καλλικλέους Ἀλαεῶς
Καλλικλέους γυνή, Θυγάτηρ.

Ἐπί ἀετώματος τάφου λίθ. Πεντελ. ὕψους 0,28, πλάτους 1,17, πάχους 0,49. Ἐπὶ τὸ Καλλικλῆς εἶναι ὀλίγον βεβλαμμένη ἢ ἐπιφάνεια τοῦ λίθου· ἀλλὰ δὲν εἶχεν ἴσως ποτὲ γράμματα.

5.

Θεότιμος

Σωσρατο

. Ι Ι Ο . Δ Ι Ο .

Ἐπί στήλης λίθ. Πεντελ. οὐχὶ σώας, ὕψους 0,32, πλάτους 0,18, πάχους 0,07. Ὁ 6^{ος} στίχος οὕτως ὡς ὀραται ἐνταῦθα, ἴσως ἀντὶ Σωσ(τ)ράτο(υ). ὁ 7^{ος} δυσανάγνωστος λίαν.

6.

Φιλόδημος

Τιμοθέου

Μαρθώνιος.

Ἐπί τεμαχίου στήλης λίθ. Πεντελ. ὕψους 0,08, πλάτους 0,30, πάχους 0,04. Τὰ γράμματα πάντων τῶν ἄνω 6 ἀριθμῶν ἔχουσι σχῆμα τὸ ἐν τοῖς Μακεδονικοῖς χρόνοις εἰθισμένον.

7.

Ζώπυρος

Ἀχελαιοδώρου.

Ἐπί πλακὸς λευκῆς ἐν Μεγάρους εὐρεθείσης· ἠγοράσθη ὑπὸ τῆς Ἑταιρίας. Ὑψους 0,13, πλάτους 0,16, πάχους 0,04. Τὸ ὄνομα Ἀχελαιοδώρος εἶχε καὶ ὁ πατήρ τῆς Ταναγραίας ποιητρίας Κορίνθου. Τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων νεώτερον τοῦ τῶν Μακεδονικῶν χρόνων.

8.

ἀγαθῆς τύχη.

Τελεσφόραν

τὸ σῆμα τῆν
Τελεσφόρου.

Ἐπὶ στήλης λίθ. Πεντελ. με ἀέτωμα, ὕψους 0,26, πλάτους 0,28, πάχους 0,07. Ἐκ τινος οἰκίας παρὰ τὸν Ἄρειον πάγον μετηνέχθη εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Ἑταιρίας. Τὰ ἀπὸ τοῦ 2^{ου} στίχου καὶ ἐξῆς φαίνονται ἀποτελοῦντα στίχον τρίμετρον ἰαμβικόν. Τὸ Τελεσφόρα νέον. Τὰ κάτω τοῦ λίθου φαίνονται ἀποκεκομμένα ὅθεν ἴσως ἐξηκολούθει ἔτι τὸ ἐπίγραμμα. Σχῆμα γραμμάτων τὸ τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων.

9.

Μυρτίχη Φαναγόρου.

Ἐπὶ στήλης λίθ. Πεντελ. ὕψους 0,29, πλάτους 0,24, πάχους 0,10. Εὑρέθη ἐν Ἀθήναις καὶ ἠγοράσθη ὑπὸ τῆς Ἑταιρίας. Ἰπὸ τὰ γράμματα γυνὴ ἐν κοιλαναγλύφῳ, ἣτις περιδένει τὴν κεφαλὴν κορασίου, κρατοῦσα αὐτὸ τῇ ἐτέρα τῶν χειρῶν ὑπὸ τὸ πηγούνιον.

Τὸ Μυρτίχη νέον. Σχῆμα γραμμάτων ταύτης καὶ τῆς ἐφεξῆς στήλης τὸ τῶν Μακεδον. χρόνων.

40.

Μεν)εα(άτου

Ἰ)καριέως.

Μητρὸς παντοτέκνου πρόπολος

σεμνή τε γεραιρά | τῶιδε τάφῳ κείται

5 Χαιρεστράτη, ἣν ὁ σύνευνος | ἔστεργεν

μὲν ζῶσαν, ἐπένθησεν δὲ θανούσαν |

φῶς δ' ἔλιπ' εὐδαίμων, παιδας παίδων ἐπιδοῦσα.

Ἐπὶ στήλης λίθ. Πεντελ. ἄνωθεν καὶ κάτωθεν κολοβῆς, ὕψους 0,51, πλάτους 0,37, πάχους 0,09. Ἀνεσκάφη πρὸ μηνῶν ἐν τῇ ἐν Πειραιεὶ νεκροπόλει καὶ ἠγοράσθη ὑπὸ τῆς Ἑταιρίας. Μεταξὺ τοῦ Β'. στίχου καὶ τοῦ ἐμμέτρου ἐπιγράμματος εἶναι ἕκτυπα δύο ἄνθη (rosettes), ὑπὸ δὲ τὸ ἐπίγραμμα ἐν κοιλανα-

γλύφῳ γυνὴ καθημένη, καὶ πρὸ αὐτῆς ὀρθία παιδίσκη, προτεί-
νουσα τῇ δεξιᾷ εὐμεγέθη δίσκον ὀρθὸν ἢ κύμβαλον· ἐξέλιπον δὲ
μόνον οἱ ἄκροι πόδες τῶν δύο μορφῶν. Τὸ ἐπίθετον παντοτέ-
κνου νέον, ἄλλως δὲ ἀρμόζον εἰς τὴν Μητέρα τῶν θεῶν, ἧτις
εἶχε ναὸν ἐν Πειραιεῖ, ὡς ἐκ τῶν ἐν ἔτει 1854 αὐτόθι εὐρεθεισῶν
ἐπιγραφῶν ἐμάθομεν.

41.

Ἀχαρνεύς, λαμπαδα(ρ-
χῆσας ἐν τῷ ἐπὶ Με-
νάνδρου ἄρχοντος
ἐν αὐτῷ Μούσαις
§ ἀνέθηκεν.

Ἐπὶ βάσει ἐπιμήκουσ τετραγώνου λίθ. Ὑψηταίου ὕψους
0,44, πλάτους 0,18, πάχους 0,08. Εὐρέθη κατὰ τὴν Πλάκα,
συνοικίαν τῶν Ἀθηναίων, καὶ ἠγοράσθη ὑπὸ τῆς Ἑταιρίας. Μι-
κρόν τι ἀνάθημα εἶχε ποτὲ βεβαίως ὁ λίθος οὗτος, μεθ' οὗ
ἐκλιπόντος ἐξέλιπε καὶ τὸ ἐν πρώτῳ στίχῳ γραφὲν ὄνομα τοῦ
ἀναθέντος. Ἄρχοντα Μένανδρον ἐν Ὀλ. 99,3 εἶχον τὰ παλαιό-
τερα κείμενα τοῦ Διοδώρου (15, 20) ἐνθα τῶρα ἐκδίδεται
Εὐάνδρος, καὶ τὸν Μένανδρον ἐκεῖνον ἐνέβαλεν ὁ Κ. Σ. Πιτ-
τάκης εἰς δύο ἐπιγραφὰς ἐν τῇ ἀρχαιολ. Ἐφημερίδι, τὰς
ὑπ' ἀρ. 2456 καὶ 3375, συμπληρώσας τῆς μὲν τὸ Μεν . . ,
τῆς δὲ τὸ . . δρος· μὲ πόσῃ δὲ πιθανότητι ἔκαμε τοῦτο, δὲν
ἐξετάζομεν τῶρα. Βέβαιον φαίνεται, ὅτι ἐν ταύτῃ τῇ ἡμετέρᾳ
ἐπιγραφῇ πρώτην φορὰν ὁ Μένανδρος ὄλος ἐπὶ λίθου παρου-
σιάζεται, καὶ παρουσιάζεται ὡς ἄρχων τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων,
οὐχὶ τῆς 99 Ὀλ. διότι τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων δὲν συγ-
χωρεῖ τοῦτο· ἔτι δὲ ὁ Μένανδρος οὗτος δευτέρον ἐνεφανίσθη
ἐν ψηφίσματι ἐφηβικῷ, ἀνασκαφέντι πρὸ 2 περίπου μηνῶν, ἀ-
νεκδότῳ εἰσέτι, ὡς καὶ ἀνωτέρω ὑπεδηλώσαμεν.

ἀγαθῆ τύχη.

- Οὐα)λέριος Ἐκλεκτος, Σινωπεὺς
 βου)λευτῆς καὶ Ἀθηναῖος καὶ Δελφός
 βου)λευτῆς καὶ Ἡλείος καὶ Σαρδιανός
 5 βου)λευτῆς καὶ Περγαῖος βου)λευτῆς
 κ)αὶ Νεικαεὺς βου)λευτῆς καὶ ἄλλων πολ-
 λῶν πόλεων πολεῖτης καὶ βου)λευτῆς,
 κήρυξ δισπερίδος, νεικήσας ἀγῶνας ἱε-
 ροὺς οἰκουμηνικοὺς τοὺς ὑπογεγραμμέ-
 10 νους· Ὀλύμπια ἐν Πείσῃ β, Πύθια ἐν Δελ-
 φοῖς β, Νέμεια ἐν Ἄργει γ, Ἴσθμια δ, Πανα-
 θήναια δ, Πανελλήνια, τὴν ἐξ Ἄργους ἀσπίδα,
 Καπετώλια ἐν Ῥώμῃ γ, Ἀθηνᾶς προμάχου ἐν
 Ῥώμῃ γ, τὸν χειλιετῆ ἐν Ῥώμῃ, ἐφ' ᾧ ἔτει·
 15 μήθην χρυσῷ βραβεῖω μόνος καὶ πρῶτος τῶν ἀπ' αἰ-
 ῶνος κηρύκων, Εὐσέβεια ἐν Ποτιόλοις δ, Σεβαστὰ
 ἐν Νεαπόλει δ, Ἄκτια ἐν Νεικοπόλει, Ὀλύμπια ἐν
 Ἐπιδαύρῳ β, Ἡράκλεια ἐν Θήβαις γ, Τροφώνει-
 α ἐν Λεβαδείᾳ β, Ὀλύμπια ἐν Βεροῖα β, Πύθια ἐν Φι-
 20 λιπποπόλει β, Κεντρείσεια ἐν Φιλιπποπόλει,
 Σεβαστὰ ἐν Βυζαντίῳ, Σευήρεια ἐν Νεικομηδεί-
 α β, Κοινὸν Βειθυνίας ἐν Νεικομηδείᾳ β, Σευήρει-
 α ἐν Νεικέᾳ γ, Χρυσάνθινα ἐν Σάρδεσιν, Κοινὰ Ἀσίας ἐν
 Σάρδεσιν, Πύθια ἐν Τράλλεσι, Ὀλύμπια ἐν Ἐφέσῳ β,
 25 Βαρβίλληα ἐν Ἐφέσῳ δ, Ἀδριάνεια ἐν Ἐφέσῳ, Ὀλύμ-
 πια ἐν Σμύρνῃ β, Ἀδριανὰ Ὀλύμπια ἐν Σμύρνῃ β,
 Κοινὰ Ἀσίας ἐν Σμύρνῃ, Αὐγούστεια ἐν Περγάμῳ,
 Ὀλύμπια ἐν Κυζίκῳ, Διδύμεια ἐν Μειλήτῳ β,
 Πύθια ἐν Ἰεραπόλει, Ἄκτια ἐν Τύρῳ, Σεβάσμεια

- 30 ἐν Δαμασκῷ β, τὸν περιπόρφυρον ἐν Σειδῶνι β,
Ἄττάληα Καπετώλια ἐν Ἀφροδισιαδί.

(τόπος κενός ὡς στίχων 14).

ὑπὸ φωνασκῶν Μ. Αὐρ. Μουσχίον τὸν καὶ Ἐορ-
τάσιον Σαρδιανὸν γερουσιαστὴν, Δελφὸν
βουλευτὴν καὶ Ἡλείον καὶ Ἀφροδισιαδῆ ἀρχιγραμμα-

- 35 ματέα, τιμηθέντα ὑπὸ Ἡλείων καὶ Δελφῶν
ἀνδριάσι μόνον καὶ πρῶτον τῶν ἐπὶ φωνα-
σκία.

Ἐπὶ βάρου μεγάλου λίθ. Πεντελ. ἐνωκοδομημένου εἰσέτι ἐν
τῇ Πυργιωτίσσει, φανέντος δὲ ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς τῆς Ἐται-
ρίας τῇ 24 Νοεμβρ. 1860, ἀλλ' οὐχὶ ὀλοκλήρου τότε ὄθεν καὶ
ἐδημοσιεύθη ὑπ' ἐμοῦ ἢ ἐπιγραφὴ ἐν τῇ Ἀθηνᾷ τῆς 26 Νοεμβρ.
μόνον μέχρι τοῦ 31 στίχου· οἱ ἐξῆς δὲ 6 στίχοι ὕστερον ἐφά-
νησαν, προχωρησάσης τῆς σκαφῆς. Σήμερον δὲ δημοσιεύων
τὸ ὅλον, ἀντιγράφω ἐκ τῆς Ἀθηνᾶς καὶ ὅ,τι τότε ἐσημείωσα.
Πλειότερα ἢ ἀκριβέστερα νὰ προσθέσω δὲν εὐκαιρῶ.

» Πλειστον ταύτῃ τῇ ἐπιγραφῇ ὁμοιάζουσαι κατὰ τὸ πλη-
θος τῶν ἀγῶνων καὶ τὴν ἄλλην ἀγυρτεῖαν εἶναι αἱ ἐν τῷ Συν-
τάγματι τῶν Ἑλλήν. ἐπιγραφ. τοῦ Βοιχίου ὑπ' ἀρ. 3026 καὶ
3208 τυπωθεῖσαι. Ἄλλ' ἡ ἡμετέρα ἔχει πλείονας ἀγῶνας
ὠνομασμένους, ἐν οἷς καὶ τινες οὐ πάνυ γνωστοί, ὡς τὰ ἐν Φι-
λιπποπόλει Κεντρείσεια, (περὶ ὧν λέγει τι ὁ Βοίχιος ἐν ταῖς
σημ. εἰς τὴν ὑπ' ἀρ. 2049 ἐπιγρ.) καὶ ὁ περιπόρφυρος ἐν Σειδῶ-
νι, περὶ οὗ ζητήσας οὐδὲν εὔρον ἐν βραχεῖ χρόνῳ. Ἴσως νέον εἶ-
ναι καὶ τὸ ἐπίθετον δισπερίδος. Ἡ δὲ ἐξ Ἀργους ἀσπίς καὶ
τὰ χρυσάνθινα εἶναι καὶ ἀλλαχόθεν γνωστὰ, τὰ Βαρβίλληα ἐπί-
σης, καὶ περὶ τούτων παραθέτω τὸ ἐξῆς τοῦ Δίωνος Κασίου
χωρίον (66,9): Ὁ Οὐσπεσιανὸς τοὺς ἀστρολόγους ἐκ τῆς Ῥώ-
μης ἐξώρισε, καὶ τοὶ πᾶσι τοῖς ἀρίστοις αὐτῶν χρώμενος, ὥστε
καὶ διὰ Βάρβιλλον τινα ἄνδρα τοιοῦτότροπον, ἀγῶνα τοῖς Ἐφε-
σίοις ἱερὸν ἄγειν συγχωρῆσαι, ὅπερ οὐδεμιᾶ ἄλλῃ πόλει ἔνευμε.

Ἄξια δὲ λόγου μάλιστα εἶναι αὕτη ἡ ἐπιγραφή διὰ τὸ ὅτι ἀναφέρει τὸν χειλιετῆ ἀγῶνα ἐν Ῥώμῃ, ὅστις ἐπανηγυρίσθη τῷ 248 μετὰ Χριστόν. Ἄρα μετὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐκτίσθη οὕτω ἐκ παντοίων λίθων ὁ πύργος, ἐφ' οὗ ἡ Πυργιώτισσα ».

Μόνην προσθήκην κάμνω, ὅτι τὸ Ἑορτάσιος τοῦ 32 στίχου νέον.

43.

	δη . . αος
δης	Κλέ(αρ)χος
ς	Ἄθνοκλή(ς)
Π	Πυρ . . Ι . .
	ΑΛΙ . . ΩΡΙ
ςΠ	Τιμοκλῆς
ος	Προκλείδης(ς)
ης	Μέ(ν)ανδρος
	ΦΗλήμων
	Ἄπολλόδω(ρος)
	Δίφιλος
	Φιλιππίδης
	Νικόστρατος
	Καλλιάδης
	Ἄμειν(ι)ας

Τὴν ἀνωτέρω ἐπιγραφὴν εὗρεθεῖσαν πρὸ ἐτῶν ἐν Πειραιεῖ καὶ ἐκδοθεῖσαν δις ἤδη ἐν Ἑλλάδι, ὑπὸ Κ. Σ. Πιττάκη ἐν ἐφημερ. Ἀρχαιολ. ἀρ. 732 καὶ ὑπὸ Ἄ. Ῥαγκαβῆ ἐν Antiq. Hellén. ὑπ' ἀρ. 1288, ἐκρίναμεν ἀναγκαῖον νὰ μετεκδώσωμεν ἐνταῦθα, ἐκ τοῦ λιθογραφήματος τῆς ἀρχαιολ. Ἐφημερίδος, (ἐν ἀγνοίᾳ ὄντες τοῦ ποῦ εὕρισκεται νῦν ὁ λίθος, διότι παρατηρήσαμεν, ὅτι δὲν εἶναι, ὅπως εἶκασαν ἀμφότεροι οἱ προμνημονευθέντες ἐκδότες, ἀναγραφὴ ὀνομάτων ἀνδρῶν ἐκτελεσάντων δημόσια ἔργα καὶ λαβόντων μισθόν, ἀλλὰ ἀναγραφὴ ποιητῶν τῆς μέσης καὶ νέας Ἀττικῆς κωμωδίας μετ' ἀριθμῶν δηλούντων ἴσως τὰς

δραματικᾶς νίκας των. Καὶ περὶ μὲν τῶν ὀνομάτων Μενάνδρου, Φιλήμονος, Ἀπολλοδώρου καὶ Διοφίλου περιττὸν καὶ νὰ ὑπομνήσω τι, περὶ δὲ τῶν Φιλιππίδου, Νικοστράτου, Καλλιᾶδου, Κλεάρχου καὶ Τιμοκλέους ἀρκοῦμαι νὰ παραπέμψω εἰς τοὺς πίνακας Ἀθηναίου τοῦ δειπνοσοφιστοῦ, ἔνθα πᾶς τις εὕρισκε αὐτοὺς ὡς κωμικοὺς ποιητάς. Μένουσιν ἔτι πέντε ὀνόματα, ἐξ ὧν τὰ τρία ἠκρωτηριασμένα, καὶ δυνατὴν νὰ λαθάνωσιν ἐν αὐτοῖς ὁ Ἄλεξις καὶ ὁ Ἄμφις ἢ Ἄμειψίας. Πεποιθότως λοιπὸν λέγω, ὅτι τόσα ποιητῶν ὀνόματα δὲν εἶναι πιθανὸν νὰ συνῆλθον ἐν ταῦθα κατὰ συγκυρίαν ἀπλῆν, ἵνα δηλώσωσιν ἄνδρας ἀναδεχθέντας δημόσια ἔργα καὶ λαβόντας μισθόν. Ἄν δὲ καὶ ἄλλος τις ἤδη ἐξεδέξατο τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην ὅπως ἐγὼ, καὶ ἐδημοσίευσε τὴν γνώμην του, τότε περιττὸν τὸ ἀρθρίδιόν μου τοῦτο.

Ἐν Ἀθήναις, τῆ 27 Ἀπριλίου. 1861.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ.

ΠΟΙΚΙΛΑ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΑ.

Α'

Ἀριθμητικὸς κατάλογος τῶν κατὰ τὸ χιμερικόν
ἐξάμηνον τοῦ 1859—60 φοιτητῶν τῶν
παρεπιστημίων τῆς Πρωσίας.

	Θεολογ.	Νομικ.	Ἱατρ.	Φιλοσ.	τὸ ὅλον
Greifswald	36	33	130	78	277
Halle	438	40	37	114	629
Breslau	294	130	96	242	759
Königsberg	126	70	86	74	356
Berlin	279	348	245	285	1127
Bonn	285	114	116	193	708
Münster	276			202	478
	1731	705	740	1188	4334

Ἐκτὸς τῶν Πρώσσων πούτων ἦσαν καὶ 646 ξένοι· 447 θεολόγοι, 126 νομικοὶ, 95 ἰατροὶ, 278 φιλόσοφοι· καὶ 3 μὲν Δανοὶ, 4 δὲ Νορβεγοὶ, 4 δ' ἐκ τῆς Schleswig, 3 Ὀλλανδοὶ, 2 Βέλγοι, 15 ἐκ τ. μεγάλης Βρεττανίας, 29 ἐκ τῆς βορείου Ἀμερικῆς, 6 Γάλλοι, 34 Ἑλβετοὶ, 2 Ἴταλοὶ, 40 ἐκ τοῦ βασιλείου τῆς Ἑλλάδος, 44 ἐκ Τουρκίας, 18 Πολωνοὶ καὶ 61 ἐκ Ῥωσσίας. Οἱ δὲ λοιποὶ Γερμανοὶ ἐξ ἄλλων κρατῶν.

Ἀριθμητικοὶ κατάλογοι τῶν κατὰ τὰ ἔτη 1858—59

καὶ 1859—60 φοιτητῶν τοῦ Ὁθωνείου

πανεπιστημίου.

α. τοῦ 1858—59

	Ἐκ τῆς ἐλευθέρρας Ἑλλάδος	Ἐκ τῆς μὴ ἐλευθέρρας Ἑλλάδος	τὸ ὅλον
Θεολόγοι	43	41	24
Νομικοὶ	177	92	269
Ἱατροὶ	76	76	152
Φιλόσοφοι	32	40	72
Φαρμακολόγοι	40	2	12
	<u>308</u>	<u>221</u>	<u>529</u>

β. τοῦ ἔτους 1859—60

Θεολ.	Νομ.	Ἱατροὶ	Φιλόσοφ.	Φαρμακ.	τὸ ὅλον
20	319	154	104	5	602

Τούτων οἱ μὲν 366 εἶνε ἐκ τῆς ἐλευθέρρας Ἑλλάδος, οἱ δὲ 236 ἐκ τῆς δούλης Ἑλλάδος.

Ἐκ τῆς συγκρίσεως τῶν προεκτεθειμένων πινάκων βλέπομεν, πόσον μὲν μεγάλη εἶνε ὡς πρὸς τὰς ἄλλας σχολὰς ἡ πληθὺς τῶν εἰς τὴν θεολογικὴν φοιτῶντων ἐν τοῖς πρῶσι τοῖς πανεπιστημίοις, πόσον δὲ μικρὰ ἡ τῶν ἐν τῷ Ὁθωνεῖῳ πανεπιστημίῳ. Πόθεν ἡ μεγάλη αὕτη διαφορὰ; διὰ τί ἐν τισὶ μὲν τῶν πρῶσι τῶν πανεπιστημίων ὁ ἀριθμὸς τῶν θεολόγων ἐξισώνεται ἢ καὶ ὑπερβαίνει τὸν τῶν ἄλλων σχολῶν ὅλων ὁμοῦ, ἐν δὲ τῷ Ὁθωνεῖῳ εἶνε τὸ πολλοσθημόριον τῆς μιᾶς μόνης αὐτῶν;

Τοῦτο προήρχετο ἐν μέρει μὲν ἐκ τῆς ἀτελείας τῆς παρ' ἡμῖν θεολογικῆς σχολῆς, μέχρι πρὸ μικροῦ ἓνα μόνον καθηγητὴν ἐχούσης, κυριώτερον δ' ἐκ τῆς καθ' ὅλου ὀλιγωρίας πρὸς τὰ θεολογικὰ σπουδάσματα. Τῆς δ' ὀλιγωρίας ταύτης κυριώταται καὶ σχεδὸν μόναι αἰτίαι εἶνε ἡ ἀπὸ τινος παρ' ἡμῖν ἐπικρατοῦσα ἀποψύχρασις, διὰ νὰ μὴ εἶπω ἀπόσβεσις, τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος καὶ ἡ ἀκόλουθος καὶ ἐν μέρει παραίτιος αὐτῆς ἔκπτωσις τῶν λειτουργῶν τῆς ἐκκλησίας, τοῦ ἱερατείου ἔκπτωσις πνευματικὴ, ἠθικὴ, κοινωνικὴ, τ. ἔ. ἀμάθεια γενικὴ (μετ' ὀλίγων ἐξαιρέσεων), ἀκοσμία τῶν ἡθῶν παρὰ τοῖς πλείστοις, περιφρόνησις καὶ ἐξουθένωσις παρὰ τῶν λοιπῶν τῆς κοινωνίας τάξεων, προϊόντα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τῆς πολιτικῆς δουλείας, διὰ νὰ ἡμεθα δίκαιοι. Ἄλλ' ἐπέρασαν πλέον οἱ καιροὶ τῆς ἐγκυκλοπαιδειακῆς πλάνης. Πρέπει νὰ ἐννοήσωμεν (καὶ ἀγαθῆ τύχῃ πολλοὶ ἤρχισαν ἤδη νὰ τὸ ἐννοῶσιν), ὅτι ἄνευ πίστεως, ἄνευ θρησκείας οὐδὲν οὐδαμοῦ οὐδέποτε μέγα καὶ μόνιμον οὐτ' ἐποιήθη οὐτ' ἐπράχθη. Πρέπει νὰ ἐνθυμηθῶμεν, ὅτι καὶ τῆς πολιτικῆς ἀναστάσεώς μας τὸ πρῶτον καὶ κυριώτατον σύμβολον ἦτο καὶ θὰ ἦνε ἡ πίστις (ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος). Εἶνε ἤδη καιρὸς νὰ θερμάνωμεν τὴν ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν ἐστίαν τῆς πίστεως· καιρὸς νὰ ἐπανακάμψωμεν ἀπὸ τῆς πλάνης τῆς δυσπιστίας, τῆς ἀσεβείας· καιρὸς ν' ἀναθρέψωμεν τὴν ὑποφρομένην νέαν γενεάν εἰς θερμότεραν πίστιν καὶ εἰς εἰλικρινεστέραν εὐσέβειαν· καιρὸς, κυβέρνησις καὶ πολιταὶ, κληρὸς καὶ λαὸς, πάντες οἱ βλέποντες νὰ συντελέσωμεν τὸ κατὰ δύναμιν εἰς τὴν ἀπὸ τῆς ταπεινώσεως ἀνύψωσιν τῶν λειτουργῶν τῆς ἐκκλησίας, εἰς τὴν σύμφωνον τοῖς καιροῖς πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν παιδείαν καὶ ἀγωγὴν των, εἰς τὴν ἀπὸ τῆς ἐπαιτείας ἀπαλλαγὴν τῶν ἱερέων καὶ ἀποκατάστασιν τοῦ πάλαι ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἀξιώματός των. Τότε πλέον δὲν θὰ ἀπορῶμεν, διὰ τί ἡ ἐκκλησιαστικὴ λεγομένη ριζάρειος σχολὴ δὲν ἔφερεν ἀκόμη τοὺς προσδοκωμένους καρπούς εἰς τὴν ἐκκλησίαν·

διὰ τί τὰ μέλις ἰδρυθέντα ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἰερατικῶν σχολείων ἤρχισαν νὰ μακραινῶνται· διὰ τί τοσαύτη σπάνις τῶν τὴν θεολογίαν σπουδαζόντων. Ἡ πίστις καὶ ἡ πρὸς τοὺς θεράποντας αὐτῆς παρά τῆς κοινωνίας ἀποδιδόμενη τιμὴ εἶνε οἱ ἀπαραίτητοι ὅροι τῆς βελτιώσεως τοῦ ἰερατείου καὶ τῆς ἐντεῦθεν πάλιν κραταιώσεως τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος καὶ λαμπρύνσεως τῆς ἐκκλησίας.

Β'.

« Τὰ ἐν οἴκῳ μὴ ἐν δήμῳ ». Πόσον ἀθετεῖται παρ' ἡμῖν τὸ σοφὸν τοῦτο παράγγελμα, θὰ τὸ δεῖξουν τὰ κατωτέρω παραδείγματα.

Γίνεται τις ἡραβῶν συνάπτεται τις γάμος· εὐθὺς αἱ ἐφημερίδες μας, μικραὶ καὶ μεγάλαι, τὸ διασαλπίζουν στεντορεῖα τῇ φωνῇ· ὁ ἐράσμιος κύριος δεῖνα ἡραβωνίσθη ἢ ἐστεφανώθη τὴν χαριστάτην ἢ χαριτόβρυτον κυρίαν δεῖνα κλπ. Ἀλλὰ τί διαφέρει τὸ δημόσιον, ἂν ὁ δεῖνα ᾤηται τὴν δεῖνα; ἂς τὸ ἔξερουν οἱ συγγενεῖς καὶ φίλοι, καὶ μόνον τοῦτοι πρέπει νὰ τὸ ἔξερουν.

Συνέρχεται παρά τινα συναναστροφή ἐξ οἰκείων καὶ φίλων ἢ ἀπλῶν γνωρίμων. Νέοι τινὲς ἢ νέαι ἐπιδεικνύουσι τὴν ὁποίαν δι' ἰδίαις σπουδῆς ἀπέκτησαν ἰκανότητα περὶ τὴν ὀργανικὴν ἢ φωνητικὴν μουσικὴν· εὐθὺς τὴν ἐπιούσαν ἐφημερίδες τινὲς διακηρύττουσιν· ἡ χαριστάτη δεῖνα τοῦ δεινὸς κατέβελξε τὸ ἀκροατήριον διὰ τῆς λιγυρᾶς ᾠδῆς τῆς ἢ ἐντέχνως καὶ ἑναρμονίως κρούσασα μουσικὸν τι ὄργανον». Ἀλλὰ τί διαφέρει τὸ δημόσιον, ἂν ἡ δεῖνα νεᾶνις παίζει καλὰ τὸ κύμβαλον ἢ τὴν κιθάραν, ἢ ἂν τραγουδεῖ ᾠρατῆ; Ἄς ἦνε διὰ λογαριασμὸν αὐτῆς καὶ τῶν γονέων τῆς καὶ ἐκείνου, ὅστις θὰ τὴν πάρῃ ποτὲ σύντροφον. Ἄν ταῦτα λέγονται πρὸς σύστασιν τῆς νεάνιδος ὡς προτερήματα, διὰ τί νὰ μὴ λέγωνται καὶ ἄλλα πολὺ ἀναγκαιότερα διὰ τὴν κατάστασιν τῆς ἔτι ἀσυμπαγοῦς καὶ τῶν πρώτων καὶ ἀπλουστάτων στοιχείων δεομένης κοινωνίας μας; Ἀλλὰ τὰ ἐν

οἶκῳ μὴ ἐν δῆμῳ. πλὴν καλὸν οὔτε κακὸν τῶν ἐν τῷ οἴκῳ πρέπει νὰ λέγηται ἔξω· πάλιν ἐὰν οἱ γονεῖς αὐτοὶ θέλουν νὰ συστήσουν τὰ τέκνα των ὡς χαυιᾶρι ἢ αὐγοτάριχον.

Γίνονται αἱ ἐξετάσεις τῶν γυμνασίων καὶ τῶν μικρῶν ἡμεγάλων σχολείων. Εὐθὺς δημοσιεύεται μακρὸς ὀνομαστικὸς κατάλογος ἀριστευσάντων, βραβευσθέντων, ἐπαινεθέντων κ.λ. Ταῦτα δὲ πάντα γίνονται πρὸς θεραπείαν τῆς φιλοτιμίας τῆς νεολαίας. Ἄλλὰ τὸ σχολεῖον εἶνε μία μεγάλη οἰκία, τῆς ὁποίας προϊστάμενοι μὲν οἱ διδάσκαλοι, μέλη δὲ κηδεμονευόμενα οἱ μαθηταί. Ὅτι λοιπὸν συμβαίνει ἐν αὐτῷ, μόνοι οἱ ἐντὸς πρέπει νὰ τὸ ἔξυρῶσιν, ἐκ δὲ τῶν ἐκτὸς μόνοι οἱ γονεῖς καὶ ἡ προϊσταμένη ἀρχή· ὁ δὲ λοιπὸς κόσμος οὔτε πρέπει οὔτε δικαίωμα ἔχει, νὰ τὸ μάθῃ. Οὕτω πρόωρα καὶ ἄκαιρα ἐγκωμιάζοντες τοὺς παιδάς μας, τοὺς καθιστῶμεν ἐνθεν μὲν μικροφιλοτίμους, κενοσπουδούς, οἰηματίας καὶ τυφομανεῖς, ἐνθεν δ' αὐθάδεις, προπετεῖς, ἀναισχύντους. Οἱ ἔπαινοι καὶ οἱ ψόγοι καὶ αἱ ἐπιτιμήσεις πρέπει νὰ γίνωνται ἄνευ βοῆς καὶ κρότου καὶ ὄχι ὁμοίως πρὸς πάντας, ἀλλὰ κατὰ τὸν ἐκάστου χαρακτῆρα. Τὸ ἄτοπον ἐπιτείνεται, ἂν αἱ ἐγκωμιαζόμεναι καὶ διαβοώμεναι εἶνε νεάνιδες.

Ἀντίθετον τούτου συμβαίνει, ὅταν πολλοὶ γονεῖς παρόντων φίλων καὶ γνωρίμων εἰς ἐπήκοον τῶν τέκνων των ἐκθέτουσι τὰς σοφὰς περὶ τῶν βουλῶν, περὶ τῆς κυβερνήσεως, περὶ τοῦ ἰταλικοῦ, περὶ τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος, περὶ καὶ περὶ . . . σκέψεις καὶ κρίσεις των, ἢ τὰς περὶ τούτου ἢ περὶ ἐκείνου τοῦ προσώπου ἐπικρίσεις καὶ κατακρίσεις των. Οὕτως ἐνθεν μὲν περισπῶσι πρόωρα τὴν προσοχὴν τῶν τέκνων των εἰς ἄκαιρα πράγματα, ἐνθεν δ' ἐμφυτεύουσιν εἰς τὰς ἀπαλὰς καρδίας των τὰ ἴδια πάθη καὶ κακίας. Ἄλλ' οὕτω δὲν ἀνατρέφονται χρηστοὶ καὶ ἐμβριθεῖς πολῖται.—

ΦΙΛΙΣΤΑΡ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΝ ΚΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΝ,

περιοδικῶς ἐκδιδόμενον δις τοῦ μηνός.

Μαΐου 15. 1864.

Τεύχος 9.

ΔΙΚΗΓΟΡΟΥ ΠΑΡΕΡΓΑ.

ΗΤΟΙ

ΚΡΙΤΙΚΑΙ ΤΙΝΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

ΕΙΣ

ΕΥΡΗΠΙΔΟΥ

ΕΛΕΝΗΝ.

(Συνέχεια τῆς ἀπὸ σλ. 315 διακοπέσεως.)

Τοῦ τελευταίου ἄσματος τὰ ἀμωρήματα εἰσὶ πολλά καὶ πολυειδῆ. Καὶ ὁ νοῦς καὶ τὰ μέτρα καταφαίνονται πολλαχού συγκεχυμένα· εἰς στροφὴν δωδεκάκωλον ἐπέρχεται ἀντιστροφὴ ἑνδεκάκωλος, ὀλίγα δὲ τῶν στροφικῶν συμφωνοῦσι πρὸς τὰ ἀντιστοιχοῦντα ἀντιστροφικὰ κῶλα· εὐτυχῶς ὅμως καὶ οὕτως ἔχον τὸ ἄσμα τοῦτο σώζει νομίζομεν ἔχνη ἱκανὰ τῆς γνησίας γραφῆς δυνάμενα νὰ ὀδηγήσωσιν εἰς τὴν διόρθωσιν τῶν κυριωτέρων τοῦλάχιστον ἀμωρημάτων. Ἴδου ὁλόκληρον τὸ ἄσμα τοῦτο ὅπως ἔχει ἐν τοῖς χειρογράφοις.

Ἐ λ έ ν η.

- 1 Φεῦ φεῦ, τίς ἦν Φρυγῶν
 - 2 ἢ τίς Ἑλλάνας ἀπὸ χθονὸς
 - 3 } 3 ἔτεμε τὰν δακρυόεσσαν Ἰλίω
 - 4 } 4 Πεύκαν; ἔνθεν ὀλόμενον
 - 5 } 5 σκάφος συναρμόσας
 - 5|6 ὁ Πριαμίδας ἐπλευσε βαρβάρῳ πλάτῃ
- Φιλίστ. Τόμ. Α. Τεύχ. 9.

- 6|7 τὰν ἑμὸν ἐφ' ἑστίαν
 7|8 ἐπὶ τὸ δυστυχὲς
 8|9 κάλλος, ὡς ἔλοι γάμον ἑμὸν.
 9|10 ἃ δὲ δόλιος ἃ πολύκτονος Κύπρις
 40|41 Δαναΐδαις ἄγουσα θάνατον Πριαμίδαις τε
 44|42 ὦ τάλαινα συμφορᾶς.

- 1 Ἄ δὲ χρυσεῖς θρόνοις
 2 Διὸς ὑπαγκάλισμα σεμνὸν Ἦρα,
 3 τὸν ὠκύπουν ἔπεμψε Μαιάδος γόνον,
 4 ὅς με χλοερὰ δρεπομέναν ἔσω πέπλων
 5 ῥόδεα πέταλα, χαλκίοικον ὡς Ἄθαναν
 6 μόλοιμ', ἀναρπάσας δι' αἰθέρος,
 7 τὰν δε γαῖαν εἰς ἀνολβον
 8 ἔριν ἔριν τάλαιναν ἔθετο
 9 Πριαμίδαισιν Ἑλλάδος.
 40 Τὸ δ' ἑμὸν ὄνομα παρὰ Σιμωντίοις ῥοαῖσι
 44 μαψίδιον ἔχει φάτιν.

Ὁ πρῶτος στίχος τῆς στροφῆς καταφαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως ἡμαρτημένος, οὐ μόνον διότι τὸ ῥῆμα ἦν δὲν δύναται νὰ συμβιβασθῇ μὲ τὸ ἐπερχόμενον ἄλλο ῥῆμα ἔτεμε, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ μέτρον, ἀπαιτοῦν ὡς καὶ ἐν τῇ ἀντιστροφῇ τροχαϊκὸν δίμετρον καταληκτικόν, τὸν καὶ *Εὐριπίδειον* ἰδίως καὶ *Ληκύθειον* λεγόμενον. Τὸ διπλοῦν φεῦ παρέλκει νομίζομεν καὶ ἐνταῦθα, ὡς συμβαίνει πολλάκις καὶ ἀλλαχοῦ, ἐκτὸς τοῦ μέτρου κείμενον, καὶ τοῦτο ἴσως ὅπωςδῆποτε ἐκληφθὲν ὡς μέρος τοῦ στίχου, ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὴν κολόβωσιν αὐτοῦ· τὸ ἦν προῆλθε πιθανῶς ἐξ ἀλλοιώσεως τοῦ ἄρα, καὶ διότι τοῦτο ἐπιζητεῖ τὸ τίς, καὶ διότι τὸ αν καὶ ἀλλαχοῦ συγκέχυται τῷ αρ, ὡς π. χ. ἐν Φοινίσσαις (στιχ. 584.), ἔνθα ὁ Πόρσων ἀντί—τρόσπαια πῶς ἀναστήσεις δορός;—ὀρθῶς ἀνέγνω πῶς ἄρα στήσεις. Τί μετὰ τοῦτο ἐξέπεσεν ἄδηλον· διότι ἂν καὶ ἐν ταῖς ἠλλοιωμέναις γραφαῖς δύναται τις πολλάκις νὰ ἀνεύρη τὴν γνησίαν, τῶν χα-

σμάτιον ὅμως αἱ ἀναπληρώσεις, ὡς μάντεως μᾶλλον ἢ κριτοῦ δεόμεναι, καὶ εὐτυχεῖς ἂν ᾧσιν, εἰσι πάντοτε ἀβέβαιοι. Ἐδύνατό τις νὰ συμπληρώσῃ πολλαχῶς τὸν στίχον ἀναγινώσκων·

Τίς ἄρα, τίς ποτε Φρυγῶν
τίς ποτ' ἄρ' ἄδακρυς Φρυγῶν.
Φεῦ, τίς ἄρ' ἄδακρυς Φρυγῶν.

Ὡς εἶπε που (I. 3.) καὶ ὁ πολλάκις ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς Μούσης ἐμπνευσθεὶς Ὁράτιος, καταρώμενος τὸν πρῶτον ναυπηγῆσαντα πλοῖον, *qui siccis oculis monstra natantia (vidit)*. Ἀλλὰ πάντα ταῦτα εἰσὶν αὐθαίρετα.

Ὁ δεῦτερος τῆς στροφῆς στίχος, σώζων ἱκανὰ ἔχνη τροχαῖκοῦ διμέτρου ἀκαταλήκτου, γίνεται ἀκριβῶς τοιοῦτος, ἂν, ἀντὶ τοῦ ἑλληνισμοῦ, τὸ ὁποῖον καὶ ἄλλοι ὡς ἡμαρτημένον κατεδίκανσαν, ἀναγνώσωμεν *ἐναλίαι· γῆν ἐναλίαι* δὲ ὠνόμασε καὶ πρότερον ὁ ποιητὴς (στιχ. 147) τὴν Κύπρον· οὐδένα λόγον εἶχεν ἢ Ἐλένη νὰ μνημονεύσῃ μετὰ τοὺς Φρύγας μόνον τῶν Ἑλλήνων ὡς ναυπηγησάντων πλοῖον εἰς τὸν Πάριον· ἐκ τοῦ ἐναντίου πιθανώτατον εἶνε ὅτι ἔκαμε χρῆσιν λέξεως σημαίνουσῃς πάντα τῆς ναυτικῆς ἐμπειροῦ, οἷαςδὴποτε δὲ χώρας κάτοικον.

Οἱ δύο πρῶτοι τῆς ἀντιστροφῆς στίχοι δὲν εἶναι οὐδ' αὐτοὶ ἐντελῶς ἀναμάρτητοι· τὸ ἐν τέλει τοῦ δευτέρου ὄνομα *Ἥρα*, ὡς καὶ τὸ ἐν τέλει τοῦ πέμπτου *Ἀθάνα*, εἰσῆχθησαν ἐν τῷ κειμένῳ ἐξ ἑρμηνευτικῶν παρασημειωμάτων, τὰ ὁποῖα παρεσημείουν οἱ γραμματικοί. Τοιαῦτα παρεμβλήματα ἐσημείωσαν πολλὰ πολλαχοῦ οἱ Κριτικοὶ καὶ μάλιστα ὁ σοφὸς Κόβετος· ἂν δὲ ἐν τῷ πεζῷ λόγῳ τῶν γνησίων ἀπὸ τῶν νόθων ἢ διάκρισις εἶνε ἐνίοτε δυσχερὴς, ἐν τῇ ποιήσει ὅμως τὸ μέτρον εἶνε γνώμων ἀσφαλῆς καὶ σχεδὸν ἀλάνθαστος. Οὕτω π. χ. καὶ παρὰ Σοφοκλεῖ Ἡλέκτρ. 4396.

ὁ δὲ Μαίας παῖς (Ἑρμῆς)
καὶ Φιλοκτ. 679.

τὸν πελάταν λέκτρων ποτὲ τοῦ Διὸς
(Ἰξίονα) κατ' ἄμπυκα δὴ δρομάδα·

ἐνθα ἀμφοτέρω τὸν τε Ἑρμῆν καὶ τὸν Ἰξίονα ὀρθῶς ὡς νόθα ἐσημείωσεν ὁ σοφὸς Βέρκιος. Ὅτι δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου τὸ Ἦρα εἶνε νόθον παρέμβλημα ἀποδεικνύεται πρῶτον ἐκ τῆς παραβολῆς τοῦ στίχου τούτου τῆς ἀντιστροφῆς πρὸς τὸν ἐν τῇ στροφῇ ἀντίστοιχον, διότι τὸ — Διὸς ὑπαγκάλισμα σεμνὸν — ἀποτελεῖ πλήρη τροχαϊκὸν δίμετρον· δεύτερον δὲ διότι τὸ τροχαϊκὸν μέτρον καὶ κατὰ διποδῖαν βαίνει καὶ οὐδέποτε δέχεται ἐν ταῖς περιτταῖς χώραις ἀντὶ τροχαίου σπονδεῖον· ὥστε κατ' οὐδένα τρόπον δύναται νὰ διατηρηθῇ τὸ ὄνομα Ἦρα. Ἐξαλειφομένου ὅμως τούτου τί γίνεται τὸ ἐν τῷ πρώτῳ στίχῳ ἄρθρον ἃ δέ, τὸ ὅποιον μένει ἄνευ ὀνόματος; Τὸ ὄνομα ὑπάρχει νομιζόμεν ἐν ταῖς λέξεσι χρυσέοις θρόνοις, αἵτινες καθ' ἡμᾶς εἰσὶν ἡμαρτημένη γραφὴ τοῦ οἰκείου τῇ Ἦρα ἐπιθέτου χρυσέοις θρόνοις (Ἰλ. Α. 644. Ε. 453 καὶ Ο. 5. Πινδ. Νεμ. 1. 57) ἢ τοῦ ἐπιθέτου τούτου μάλιστα ἀνάλυσις, ἀφήσασα τὸ ἄρθρον ἃ ἄνευ ὀνόματος, συνετέλεσεν ἴσως εἰς τὴν ἐν τῷ κειμένῳ εἰσαγωγὴν τοῦ ὀνόματος Ἦρα· ἐκτὸς δὲ τούτου τὸ ἀναλελυμένον χρυσέοις θρόνοις, καὶ διατηρουμένον τοῦ Ἦρα δυσκόλως δύναται νὰ εὐοδαθῇ ἄνευ μετοχῆς τινος.

Ἐκ τῶν ἐπομένων δύο (3 καὶ 4) κατὰ πάντα ἀναμαρτήτων στίχων τῆς ἀντιστροφῆς, ὧν ὁ μὲν εἶναι ἰαμβικὸς τρίμετρος, ὁ δὲ τροχαϊκὸς τρίμετρος καταληκτικὸς, ὃν καὶ ἰαμβικὸν ἀκέφαλον ὀνομάζουσιν οἱ Γραμματικοί, συνάγομεν ὅτι καὶ οἱ μετὰ τοὺς δύο πρώτους ἐπόμενοι τρεῖς τῆς στροφῆς, ἐν ἧ ὡς ἀνωτέρω παρετηρήθη εἰς στίχος πλεονάζει, ἐκ δύο τριχῆ καταμελισθέντων ἐσχηματίσθησαν· ὁ τέταρτος μάλιστα προκύπτει ἄνευ δυσκολίας καὶ ἄνευ τῆς ἐλαχίστης μεταβολῆς ἂν τὸ τελευταῖον μέρος τοῦ κατὰ τὴν κοινὴν γραφὴν τετάρτου συναφθῇ μετὰ τοῦ πέμπτου.

ἐνθεν|ὀλόμει|νον σκά|φος συν|αρμό|σας.

Ἡ παρατήρησις τοῦ Μεγάλου ἀνδρὸς Βεντλείου (ad Ciceronis Tuscul. Disp. III. 42) Trochaïcos trimetros neque Tragoedia neque Comoedia agnovit, ἀνεφάνη μὴ ἀκριβῆς ἀνευρεθέντων μετὰ ταῦτα τροχαϊκῶν τριμέτρων παρά τε τοῖς κωμικοῖς (ὡς παρ' Ἀριστοφ. Λυσ. 4197. 4201. 4211. 4214. Σφηκ. 4064. 4095. Ἰππ. 622. 623. 688. 689. ἐκδ. Βρουγκίου* καὶ παρὰ Σοφοκλ. Οἰδ. ἐν Κολ. 4084. 4092. ἐκδ. στερ. Βερκίου Λειψ. 1858) ἂν δὲ ὁ Ἑρμάννος (Elem. Doct. Metr. σελ. 84 καὶ Epit. D. M. § 449) ὑποστηρίζων καὶ μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν ταύτην τὴν παρατήρησιν τοῦ Βεντλείου, ἰσχυρίζεται ὅτι δύνανται νὰ ἐκλίπωσιν οἱ μὲν τοῦ Κωμικοῦ ἄλλως διασκευαζόμενοι, οἱ δὲ τοῦ Τραγικοῦ εἰς τοὺς λεγομένους ἐπιτρέτους κατατασσόμενοι, τῆς γνώμης ταύτης, ἥτις εἰς οὐδένα λόγον στηρίζεται, θεωροῦμεν, ὡς πρὸς τὴν κατατομὴν τῶν στίχων, ὁσάκις μάλιστα, ὡς ἐνταῦθα, τὰ κείμενα εἰσὶν ὑγιᾶ, ἀσφαλτεστέραν τὴν παράδοσιν, προστιθέμενοι εἰς τὸν σοφὸν Γαῖσφόρδον, ὅστις καὶ αὐτὸς σιωπηρῶς ἀποδοκιμάζει ἐν μέρει τὴν τοῦ Ἑρμάννου γνώμην, ἀντιπαρατηρῶν (annot. ad Heph. VI. σελ. 36.) sed in Sophoclis OEd. col. 4084 καὶ 1092. sanissima videntur.

εἶθ' ἀελλαία ταχύρῥωστος πελειάς . . .

καὶ κασιγνήταν πυκνοστίκτων ὀπαδόν . . .

καὶ προστέτει νέους ἐκ τοῦ Εὐριπίδου τριμέτρους ὑπερκαταλήκτους τοὺς ἐξῆς. Ὀρέστ. 1397. 1399. 1512. καὶ Φοιν. 170.

ἦλθον εἰς δόμους ἴν' αὖθ' ἕκαστά σοι λέγω . . .

τῷ μὲν ὁ στρατηλάτας πατὴρ ἐκλήζετο . . .

δραπέτην γὰρ ἐξέκλεπτον ἐκ δόμων πόδα . . .

ὡς ὄπλοισι χρυσεόισιν ἐκπρεπῆς γέρον.

Ἡ προσθήκη τοῦ ὑπολοίπου μέρους τοῦ τετάρτου στίχου εἰς τὸ τέλος τοῦ τρίτου δὲν ἀποτελεῖ μόνη καὶ τοῦτον ἰαμβικὸν τρίμετρον ἀνεπίληπτον, διότι ἐν τῇ ἕκτῃ χώρᾳ οὐδέποτε χωρεῖ σπονδαῖος· ἀλλὰ καθ' ἡμᾶς δὲν εἶναι τοῦτο μόνον τοῦ στίχου

τούτου τὸ ἐλάττωμα· αἱ λέξεις τὰν *δακρυόεσσαν* εἰσὶ νομίζομεν ἡμαρτημέναι. 1^{ον} Διότι, εἰ καὶ τὸ *δακρυόεις* σημαίνει ὄχι μόνον τὸν δακρύνοντα, ἀλλὰ καὶ τὸν αἴτιον δακρύνων, ὡς δακρυόεις πόλεμος — κλαυθμὸς—γῶς. (Ἰλ. Δ, 801, Ε, 734, Θ, 388), ἀμφιβάλλομεν ὅμως ἂν δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὀρθῶς καὶ—πόλεμος δακρυόεις τινι—μάχη δακρυόεσσα τινι—ὡς ἐνταῦθα, πεύκη δακρυόεσσα Ἰλίῳ· ἡμεῖς τοῦλάχιστον δὲν ἠδυνήθημεν νὰ εὐρωμεν οὐδὲν τοιοῦτον παράδειγμα· τὸ αὐτὸ δὲ συμβαίνει καὶ ἐπὶ τοῦ συγγενοῦς *στονόεις*. 2^{ον} Διότι, καὶ τούτου δοθέντος, ἡ πεύκη δὲν ἐπροξένησε δάκρυα εἰς μόνους τοὺς Τρῶας· ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς Ἕλληνας, τοῦτο δὲ καὶ μετ' ὀλίγον ἐν τῷ παρατελευταίῳ στίχῳ αὐτῆς ταύτης τῆς στροφῆς ἐκφράζει ὁ ποιητὴς πληρέστερον, ὥστε καὶ περιττὴν τρόπον τινα ἀποτελεῖ ταυτολογίαν. 3^{ον} Διότι, ἀφοῦ ἡ Ἑλένη, ἀγνοοῦσα τὰ περὶ τοῦ Φερέκλου μυθολογούμενα, καταρᾶται πάντα οὐ μόνον Φρύγα ἀλλὰ καὶ ξένον, ὅστις ἔτεμε τὴν πεύκην, ἀνγκαιότερον ἦτο νὰ σημειωθῇ τὸ ποῦ ἐκόπη αὕτη, ὡς καὶ ἐν Μηδεΐᾳ (στιχ. 3 καὶ 4)·—Μηδ' ἐν κάπαισι Πηλίου πεσεῖν ποτε τμηθεῖσα πεύκη—διὰ τοῦτο φρονοῦμεν ὅτι ἐκ συγγενοῦς γραφῆς τῆς—*ἔτεμε μιν' ὄφρυόεσσαν Ἰλίου*—ἐγενήθη ἡ κειμένη γραφή,—*ἔτεμε τ' ἀν δακρυόεσσαν*—τὸ τ, εἶναι τὸ τελικὸν ν τοῦ ἔτεμεν, τὸ δὲ ο καὶ μάλιστα τὸ φιλούμενον ἢ δασυνόμενον συνήθως μεταβάλλεται εἰς δ. (Ἰδε Σχαιφέρου σημ. εἰς Γρηγόρ. Κορίνθ. σελ. 420 *δράμενα* ἀντὶ ἀντὶ *ὀρώμενα* καὶ Ἰω. Τζέτζου Τὰ πρὸ Ὅμηρ. 44. σημειῶντος ὅτι τὸ *δακρυόεις* συγκέχεται τῷ *δακρυόεις*) ὅτι δὲ καὶ ὄφρυόεσσα ἐλέγετο ἡ Ἰλίου, γνωστὸν ἐκ τοῦ Ὁμήρου. Ἰλ. Χ. στιχ. 444.

Ἰλίου ὄφρυόεσσα πυρὶ σμύχεται κατ' ἄκρης.

Μετὰ τὴν διόρθωσιν ταύτην τὸ μετρικὸν τοῦ στίχου ἐλάττωμα δὲν εἶνε δυσίατον· αἱ γραφαὶ *ἔτεμεν* καὶ *πεύκην* δὲν διαφέρουσι πολὺ διὰ τὴν ὁμοιότητα μάλιστα καὶ συχνὴν σύγχυσιν τοῦ μ τῷ κ, καὶ εὐκόλως ἠδύνατο νὰ καταλάβῃ ἡ

μία τῆς ἄλλης τὸν τόπον, ὥστε ὁ στίχος εὐοδοῦται ἀναγινωσκόμενος·

πέυκαν ἀν' ὄφρουέσσαν Ἴλιον ἔτεμεν·

ἐνδέχεται ὅμως ἡ κειμένη γραφή νὰ προῆλθε καὶ ἐξ ἀπλῆς τοῦ ὀνόματος *πέυκαν* μεταθέσεως ἀπὸ τῆς ἀρχῆς εἰς τὸ τέλος τοῦ στίχου, καὶ τοῦτο ἴσως πιθανώτερον, διότι διὰ τῆς ἀπλῆς μεταφορᾶς ὁ στίχος γίνεται εὐρυθμότερος

πέυκαν ἔτεμεν ἀν' ὄφρουέσσαν Ἴλιον.

Ὁ πέμπτος στίχος τῆς στροφῆς καὶ τῆς ἀντιστροφῆς εἰσὶ μετρικῶς ἀσυμβίβαστοι, διότι ὁ μὲν τῆς στροφῆς, ὅπως ἔχει, εἶνε ἰαμβικός, ὁ δὲ, τροχαϊκὸς τρίμετρος ἀκατάληκτος· ἀν ὅμως ἐκ τοῦ τελευταίου τούτου ἐξαλειφθῆ τὸ ὄνομα *Ἀθάνας*, προσεθῆ δὲ, ἐκ τοῦ ἐπομένου λαμβανόμενον, τὸ ῥῆμα *μόλοιμι*², ὁ στίχος διακίμενε μὲν τροχαϊκὸς τρίμετρος, μεταβάλλεται ὅμως ἀπὸ ἀκατάληκτου εἰς καταληκτικόν. Τοιοῦτος δὲ γίνεται καὶ ὁ τῆς στροφῆς ἐξαλειφομένου τοῦ ἐν ἀρχῇ ἄρθρου ὁ, ὅπερ καὶ ἄλλως φαίνεται πλεονάζον, πρὸ κυρίου ὀνόματος κείμενον, ἄνευ οὐδενὸς λόγου, ἐμφάσεως π. χ. ἢ διακρίσεως. Ἡ σύμπτωσις αὕτη τῆς συμφωνίας τῶν στίχων διὰ μίνης τῆς τῶν προδήλως περιττῶν ἐξαλείψεως εἶνε ἀναντίρρητος ἀπόδειξις τῆς νοθείας τοῦ ὀνόματος *Ἀθάνας*, ὅπερ ἐκ παρασημειώσεως εἰσῆχθη εἰς τὸ κείμενον· οὐδ' εἶχεν ἄλλως ἀνάγκην ὁ ποιητὴς, τῆς χαλκιοῦκου μνημονεύσας νὰ προσθέσῃ τὸ *Ἀθηνᾶν*, ἀφ' οὗ μία καὶ μόνη ὑπῆρχε χαλκιοῦκος *Ἀθηνᾶ*, ἢ ἐν Σπάρτῃ· καὶ ὀλίγω δὲ πρότερον ἐν τῷ αὐτῷ ἄσματι (στιχ 228) ἀπλῶς—οὐδὲ τὴν χαλκιοῦκου ὀλβιοῖς—εἶπεν.

Ἐκ τοῦ ἔκτου στίχου τῆς στροφῆς, ὄντος τροχαϊκοῦ διμέτρου καταληκτικοῦ, ὀδηγούμενοι, συνάγομεν ὅτι καὶ τοῦ ἐν τῇ ἀντιστροφῇ ἀντιστοίχου ἢ σύνθετος μετοχὴ *ἀναρπάσας* πρέπει νὰ ἀναγινωσθῆ ἀπλῶς *ἀρπάσας*.

ἀρπάσας δι' αἰθέρος

²Ἐκ τοῦ ἐβδόμου πάλιν τῆς ἀντιστροφῆς ὅστις μετρικῶς

ἐξεταζόμενος, εἶναι σῶος τροχαικὸς δίμετρος, ἀνευρίσκομεν ὅτι ὁ ἔβδοςμος τῆς στροφῆς εἶνε ἐλλειπῆς, καὶ ἴσως ἀναγνω-
στέον·

ἐπὶ τὸ δυστυχές[τε τοῦτο]

ἢ—ἐπὶ τὸ δυστυχές[τατόν τε]

διότι μάλιστα τὸν σύνδεσμον τὸ ἐπιζητεῖ καὶ τοῦ λόγου ἡ συ-
νάφεια.

Τὸν ὄγδοον τῆς στροφῆς στίχον, καὶ τοὶ ἀποδοκιμαζόμενον ὑπὸ τοῦ Δινδορφίου ὡς νόθον, θεωροῦμεν γνήσιον, παρατηροῦν-
τες μόνον ὅτι τὸ ὄνομα γάμου ἴσως παρεμορφώθη ἐκ τοῦ ὀνό-
ματος ἢ δέμας ἢ λέχος τοῦ ὁποῖου ἔκαμε χρῆσιν ὁ ποιητὴς
καὶ ἐν τῷ προλόγῳ στιχ. 30—ὡς ἐμὸν σχέσων λέχος—

Ἐκ τῶν ἐπερχομένων τριῶν τελευταίων τῆς στροφῆς
στίχων·

Ἄ δὲ δόλιος ἂ πολύκτονος Κύπρις
Δαναΐδαις ἄγουσα θάνατον Πριαμίδαις τε
ὦ τάλαινα συμφορᾶς!

ὁ πρῶτος εἶνε βεβαίως ἡμαρτημένος, ὄχι ὡς μὴ συμφωνῶν
μὲ τὸν ἐν τῇ ἀντιστροφῇ ἀντίστοιχον, διότι καὶ οὗτος εἶναι
προῖον παραναγκώσματος, ἀλλὰ διότι οὐδεμίαν ἔχει οὔτε λο-
γικὴν οὔτε γραμματικὴν μετὰ τῶν ἡγουμένων συνάφειαν. Τί
ἔπραξεν ἡ δόλιος, ἡ πολύκτονος ἢ πολυκτόνος, ὡς ἄλλοι γρά-
φουσι, Κύπρις; Ὁ Γουλιέλμος Δινδόρφιος, μεταβάλλων τὸν δὲ
εἰς τε—ἄτε δόλιος ἂ πολυκτόνος Κύπρις—καὶ ἀναφέρων τὰς
ὀνομαστικὰς τάτας ὡς ὑποκείμενον εἰς τὸ προηγούμενον βῆ-
μα ἔπλευσε, συνέπλευσε λέγει ἐν τῷ αὐτῷ πλοίῳ μετὰ τοῦ
Πάριδος ἀπὸ τῆς Ἰλίου εἰς τὴν Σπάρτην· ἀλλὰ ταῦτα εἰσὶ καὶ
τῆς θεότητος τῆς Ἀφροδίτης καὶ τῆς εὐφύτας τοῦ Εὐριπίδου
ἀνάξια. Λογικώτερος ἀλλ', ὡς νομίζομεν, ὄχι καὶ εὐτυχέστε-
ρος εἶνε ὁ Βάδαμ, ὅστις ἀποδοκιμάζων τὴν τοῦ Δινδορφίου
διόρθωσίν τε καὶ ἐρμηνείαν, εὕρισκε τὴν ἑδραν τοῦ ἀμαρτή-
ματος ἐν ταῖς λέξεσιν ὦ τάλαινα, σημειῶν· **Corruptum**

enim puto ὃ τάλαινα. Interciderat nempe τῆς δ' ἐπῆρχε (συμφορᾶς δηλ.) vel simile quid; in cuius locum qui tritam istam formulam suffecit, bona fortuna cum praecedens τε sine apostropha scriptum reliquisset, ipso hiatus fraudem suam patefecit. Ἡ ἔδρα τοῦ νοσήματος ὑπάρχει καθ' ἡμᾶς ἐν τῷ ἐπιθέτῳ πολύκτονος, τὸ ὁποῖον, ἀλλότριον ὄν τῆς Κύπριδος, ἐσχηματίσθη ἐκ παραναγνώσεως τοῦ ῥήματος τολύπευσε·

(Ἄδὲ) δόλιος ἂ τολύπευσε Κύπρις

Δαναΐδαις θάνατον ἄγουσα Πριαμίδαίσι τ'(ε)

ὃ τάλαινα συμφορᾶς!

Ἐκ τῆς μεταβολῆς δὲ ταύτης τῶν λέξεων ἂ τολύπευσε εἰς τὰς ἂ πολύκτονος, προσῆλθε καὶ ἡ ἐν ἀρχῇ προσθήκη τῶν λέξεων ἂ δὲ, διότι δὲν ἠδύνατο νὰ μείνῃ οὔτε τὸ ἐπίθετον δόλιος ἄναρθρον, οὔτε ἡ ὅλη πρότασις ἀσύνδετος· τοῦ ῥήματος δὲ τούτου ἔκαμε χρῆσιν ὁ ποιητὴς καὶ ἐπὶ τοῦ οὐχ ἦττον δολίου Ὀδυσσεὺς ἐν Ῥήσῳ (στιχ. 744) εἰπὼν—φανερὸν θρηξί πένθος τολυπεύσαι.

Ἐν τῷ δευτέρῳ στίχῳ ἡ μὲν χασμωδία ἐκλείπει εἴτε διὰ τῆς ἀναγνώσεως Πριαμίδαίσι τ', τὴν ὁποίαν ὑπέδειξεν ὁ Βουργέσιος, εἴτε καὶ διὰ τῆς ἐκθλίψεως τοῦ ε τοῦ τε συνδέσμου ἀναγινωσκομένου τότε ἐν τῇ ἀντιστροφῇ ἀντὶ ῥοαῖσι ῥοαῖς· ἀνεστρέψαμεν δὲ καὶ τὴν τάξιν τῶν ὀνομάτων ἄγουσα θάνατον, γράψαντες θάνατον ἄγουσα, διότι διστάζομεν νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἐν τῇ δευτέρᾳ τῆς δευτέρας διποδίας χώρα τοῦ τραχαϊκοῦ τούτου τριμέτρου δύναται νὰ χωρήσῃ ἀνάπαιστος ἀντὶ τοῦ ἐν τῇ ἀντιστροφῇ χορείου. Τὸ δὲ ἐκ τοῦ Σοφοκλέους παράδειγμα (Οἰδ. ἐν Κολ. στιχ. 1221)

————— ὁ δ' ἐπίκουρος

ἰσατέλεστος

Ἄιδος | ὅτε Μοῖρ' | ἀνυμέ | ναιος,

ἄλυρος ἄχορος ἀναπέφηνε
θάνατος ἐς τελευτάν.

τὸ ὁποῖον ἐπικαλεῖται ὁ Διυδόρφιος πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ ἀναπαίστου εἶνε καὶ αὐτὸ νομίζομεν ἡμαρτημένον καὶ πρέπει ν' ἀναγνωσθῆ'

Ἄιδος ὅτε παρ' ἀνουμένχιος,
ἄλυρος ἄχορος, ἀναπέφηνε
θάνατος ἐς τελευτάν.

ὅπερ καὶ ὁ νοῦς τοῦ χωρίου ἀπαιτεῖ.

Ἐπανερχόμενοι ἤδη εἰς τοὺς τρεῖς στίχους τῆς ἀντιστροφῆς.

7. πᾶν δε γαῖαν εἰς ἀνολβον

8. ἔριν ἔριν τάλαιαν ἔθετο

9. Πριαμίδαισιν Ἑλλάδος

παρατηροῦμεν κατὰ πρῶτον ὅτι ἐν τῷ 7· ἡ πρόθεσις εἰς εἶνε προφανῆς ἀλλοίωσις τοῦ ῥήματος ἦσ', οἰκειοτάτου ἐνταῦθα ὡς ἐκφράζοντος αὐτὸ τῆς ἀποστολῆς τοῦ Ἑρμοῦ τὸ ἔργον, μόνην ἐντολὴν ἔχοντος νὰ μεταφέρῃ καὶ νὰ ἀφήσῃ ἐν Αἰγύπτῳ τὴν Ἑλένην εἶνε δὲ γνωστὸν ὅτι τὸ ἀπλοῦν ἦσε τῶν ἀρχαίων σημαίνει ὅ,τι καὶ τὸ τῆς σημερινῆς ἡμῶν γλώσσης σύνθετον ἄφησεν, ὡς διδάσκει ἡμᾶς ἰδίως ὁ Ἡσύχιος—Ἦσεν· εἶασεν, ἐκάθισεν—Ἦσαν· ἐκάθισαν ἢ ἔασαν—Ἦσω· ἀφήσω, ἐάσω (ἴδε καὶ Λοβεκκίου Patholog. σελ. 234).

Ἄλλὰ τί λεκτέον τότε περὶ τῶν ἐπομένων δύο στίχων (8 καὶ 9), οἵτινες, ἀποχωριζόμενοι οὕτω ἀπὸ πάσης μετὰ τῶν ἡγουμένων συναφείας, γίνονται μᾶλλον σκοτεινοὶ καὶ ἀκατάληπτοι; Οἱ στίχοι οὗτοι, εἴτε ἀποχωριζόμενοι τῆς μετὰ τῶν ἡγουμένων συναφείας εἴτε καὶ μὴ, εἰσὶ πάντοτε ἡμαρτημένοι καὶ πάσης λογικῆς ἐννοίας ἄμοιροι, ἔχνη μόνον κατ' εὐτυχίαν σώζοντες, εἰ καὶ ἀμυδρά, τῆς ὑπ' αὐτοὺς κεκρυμμένης γνησίας γραφῆς, τὴν ὁποῖαν ἐκ παντὸς τρόπου πρέπει νὰ ἀναζητήσωμεν, εἰ δυνατόν δὲ, καὶ νὰ ἀνεύρωμεν. Θέλει ὁμολογήσει νο-

μίζομεν πᾶς τις, ὅτι ἐκ τῆς αποδόσεως τῆς μετοχῆς ἀρπάσας ἢ ἀναρπάσας εἰς τὸ ῥῆμα ἔθετο οὐδὲν κερδαίνομεν. Οὐδ' εἰς τὸν Ἑρμῆν, ὑπηρέτην ὄντα τῶν θεῶν, ἀπέκειτο νὰ ἐγείρῃ τὴν μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Τρώων ἔριν, οὐδὲ μόνῃ ἢ εἰς Αἴγυπτον τῆς Ἑλένης μετακόμισις ἠδύνατο νὰ δώσῃ ἀφορμὴν εἰς τὴν ἔριν ταύτην καὶ τὴν κακὴν περὶ τῆς Ἑλένης δόξαν τῶν ἀνθρώπων, ὅπερ εἶνε καὶ τὸ κύριον ἐνταῦθα τῆς Ἑλένης παράπονον καὶ συμπέρασμα, ἂν συγχρόνως, διὰ τῶν τεχνασμάτων τῆς Ἥρας, δὲν ἐλάμβανεν ὁ Πάρις ἀντὶ τῆς ἀληθινής ἄλλην ἐξ αἰθέρος πεπλασμένην Ἑλένην. Ἡ ἐρμηνεῖα λοιπὸν ὅτι «ὁ Ἑρμῆς ἀρπάσας ἐκ Σπάρτης τὴν Ἑλένην ἔθετο αὐτὴν ἐν Αἰγύπτῳ τάλαιναν ἔριν (ἂν δύναταί τις ποτε νὰ εἴπῃ ὀρθῶς ἔριν τάλαιναν) τῆς Ἑλλάδος πρὸς τοὺς Πριαμίδας», οὕσα καὶ γραμματικῶς σκαιὰ, ἐξελέγχεται καὶ λογικῶς ἀνυπόστατος· εἶνε δὲ καὶ ἄλλως ἀπίθανον ὅτι ὁ ποιητής, εἰπὼν ἐν τῷ τέλει τῆς στροφῆς ὅτι ἡ Κύπρις ἐμαγείρευσε τὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ καὶ Τρώων δεινὰ, ἀποδίδει ἤδη ταύτολογῶν τὰ αὐτὰ καὶ εἰς τὸν Ἑρμῆν ἀγνοοῦμεν δὲ τί παθὼν ὁ σοφὸς Δινδόρφιος καὶ τρίτην κατεσκευάσῃ ταύτολογίαν, ἐν συρραφῇ μάλιστα λέξεων οὐχὶ τοῦ Εὐριπίδου ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ Πισίδου ἀναξίξ, ἀποδιδούς τὰ αὐτὰ καὶ εἰς τὸν ὑλοτόμον διὰ τῆς ἐξῆς διασκευῆς τῶν πρώτων τῆς στροφῆς στίχων·

Φεῦ, τίς ἦν Φρυγῶν, τίς ἦν,

τὰν δακρυόεσσαν Ἰλίῳ τε πεύκαν

ὅς ἔτεμε τοῖς θ' Ἑλλανίας ἀπὸ χθονός ;

Τί λοιπὸν κρύπτεται ὑπὸ τὴν ἡμαρτημένην ταύτην γραφήν; Ἐκεῖνο, νομίζομεν, τὸ ὁποῖον καὶ ὁ μῦθος ἀπαιτεῖ καὶ ἡ συνάφεια τοῦ λόγου ὑπαγορεύει· τουτέστιν ὅτι ἀντὶ τῆς ἀληθοῦς Ἑλένης τῆς ἀοράτως εἰς Αἴγυπτον μετακομισθείσης, ὁ Πάρις ἔλαβε πλαστὴν ἄλλην ἐξ αἰθέρος συντεθεισαν· τοῦτο δὲ καὶ πράγματι ἀνευρίσκομεν ἐν τῇ κειμένη γραφῇ ἐπιμελῶς αὐτὴν βασανίζοντες. Ὁ δεύτερος τῶν δύο στίχων

Πριαμίδαισιν Ἑλλάδος
σώζει ἔχνη πρόδηλα τῆς γραφῆς
Πριαμίδας ἐν ἀγκάλαις.

Τί δὲ ἔπαθεν ὁ Πριαμίδας ἐν ταῖς ἀγκάλαις αὐτοῦ; Ἔσχεν ὅπερ ὑπολανθάνει κρυπτόμενον ἐν τῷ ἔθετο διὰ τὴν ὁμοιότητα τῶν πρώτων μάλιστα γραμμάτων ΕΕΙΕ — ΕΘΕ. Τί δὲ ἔσχεν ἐν ἀγκάλαις, ἀπαντῶσιν ἄλλα χωρὶα τοῦ δράματος· ἄγαλμα ἐξ οὐρανοῦ, ἐκ νεφέλης, ἐξ αἰθέρος, στιχ. 33.

Ἑλ. δίδωσι δ' οὐκ ἔμ' ἀλλ' ὁμοιώσασ' ἐμοὶ
εἰδωλοῖν ἔμπνον οὐρανοῦ ξυρθεῖσ' ὕπο
Πριάμου Τυράννου παιδί·
στιχ. 583.

Μεν.— πρὸς θεῶν δ' ἤμεν ἠπατημένοι
νεφέλης ἄγαλμ' ἔχοντες ἐν χερσὶν
καὶ στιχ. 704·

Μεν. Καὶ τίς βλέποντα σώματ' ἐξεργάζεται;

Ελ. Αἰθῆρ, ὅθεν σὺ θεοπόνητ' ἔχεις λέχη.

Ἄλλὰ ποῦ ἐν τῇ κειμένη γραφῇ τὸ οὐράνιον ἢ αἰθέριον ἄγαλμα; ἀμφότερα ὑποφαίνονται τὸ μὲν ἄγαλμα ἐν τῷ ΤΑΛΑΙΝΑΝ =
.. ΓΑΛΜΑΔ τὸ δὲ οὐράνιον ἢ αἰθέριον ἐν τοῖς—ἐριν ἔριν.

αἰθέριον ἄγαλμα δ' ἔσχε

ἢ—οὐράνιον ἄγαλμα δ' ἔσχε

Πριαμίδας ἐν ἀγκάλαισι·

ἅτινα οὐ μόνον φυσικώτατα συνάπτονται πρὸς τε τὰ ἠγούμενα καὶ τὰ ἐπόμενα, κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα, ἀλλὰ καὶ μετρικῶς συμφωνοῦσι μὲ τοὺς ἐν τῇ στροφῇ στίχους, ἐπικυροῦντα πως διὰ τῆς μετρικῆς συμφωνίας καὶ τὴν μεταβολὴν τοῦ στίχου·

Ἄδὲ δόλιος ἅ πολύκτονος Κύπρις
εἰς τὸ· δόλιος ἅ τολύπευσε Κύπρις.

Ἐκ τῆς παρατηρήσεως ὅτι τὸν αἰθέρα κυρίως κατέτασσαν τινες τῶν ἀρχαίων μεταξὺ τῶν στοιχείων, ἤτοι τῶν σωμάτων ἐξ

ὧν δύναται νὰ πλασθῇ τι (1) οὐχί δὲ καὶ τὸν οὐρανόν, ὅστις κυρίως ἐθεωρεῖτο ὡς τὸ ἔσχατον καὶ ἀνώτατον τοῦ κόσμου πέρας, ἡδύνατο νὰ νομισθῇ τις ὅτι ἐν τῷ ἀνωτέρῳ παρατεθέντι στίχῳ 34

εἶδωλον ἔμπνουν οὐρανοῦ ζυνθεῖς ὕπο.

τὸ ὄνομα οὐρανοῦ εἶνε ἴσως ἀλλοίωσις τοῦ ὀνόματος αἰθέρος· ἀλλ' ἐκ τοῦ Ἀριστοτέλους μαθητόμεν ὅτι πρὸς τῇ ἀνωτέρῳ, τὸ ὄνομα οὐρανόσ εἶχε καὶ δύο ἔτι ἄλλας σημασίας σημαῖνον προσέτι καὶ τὸν αἰθέρα καὶ τὸ πᾶν. « Εἶπομεν δὲ πρῶτον τί

(4) Τοῦτο ἰδίως ἐδόξαζεν, ἀνδρὶ αὐτὸς ὁ Πλάτων, (διότι ἐκ τῶν ἀναμφισβητήτων αὐτοῦ συγγραμμάτων τοιοῦτόν τι δὲν ἐξάγεται) βεβαίως ὅμως οἱ Πλατωνικοὶ, ὡς τοῦτο μαθητόμεν πρῶτον ἐκ τοῦ γνησιωτάτου τῶν μαθητῶν αὐτοῦ Ξενοκράτους (παρὰ Σιμπλικ. Scholia in Aristot. Brandis Berol. 4836. σελ. 427. στηλ. Α. στιχ. 15.) λέγοντος. « Τὰ μὲν οὖν ζῶα οὕτω πάλιν διηρεῖτο (ὁ Πλάτων) εἰς ἰδέας τε καὶ μέρη πάντα τρόπον διαιρῶν, ἕως εἰς τὰ πάντων στοιχεῖα ἀφίκετο τῶν ζῶων, ἃ δὴ πέντε σχήματα καὶ σώματα ὠνόμαζεν εἰς αἰθέρα καὶ πῦρ καὶ ὕδωρ καὶ γῆν καὶ ἀέρα ». Δεύτερον ἐκ τῆς Ἐπινομίδος (984. Β. C.) « Στερεὰ δὲ σώματα λέγεσθαι γρηὶ κατὰ τὸν εἰκότα λόγον πέντε, ἐξ ὧν κάλλιστα καὶ ἀριεστά τις ἂν πλάττοι . . . πέντε οὖν ὄντων τῶν σωμάτων πῦρ γρηὶ φάναι καὶ ὕδωρ εἶναι καὶ τρίτον ἀέρα, τέταρτον δὲ γῆν, πέμπτον δ' αἰθέρα ». Ὁ δὲ Σιμπλίκιος (ἐνθα ἀνωτ.) θεωρεῖ τὸν οὐρανὸν καὶ τὸν αἰθέρα ὡς συνώνυμα, λέγων περὶ τοῦ Ἀριστοτέλους, « πέμπτην οὖν καὶ οὗτος οὐσίαν τὴν τοῦ οὐρανοῦ φησὶν » ὡς περ δηλαδὴ ὁ Πλάτων τὴν τοῦ αἰθέρος. Σημειωτέον ἐνταῦθα ἐν παρόδῳ ὅτι, ἐπειδὴ ἡ πέμπτη αὕτη οὐσία ἐθεωρεῖτο καὶ ἡ πασῶν τῶν ἄλλων τιμωτάτη — ἀέρος τὸ μὲν εὐαγέστατον ἐπίκλην αἰθήρ καλούμενος » (Τιμ. 58. D.) ἐκ τούτου καὶ παρὰ μὲν Ῥωμαίοις, τὸ quinta pars (quae Venus quinta parte sui nectaris imbuunt—Horat. Carm. A. 13. 15.) παρὰ δὲ Γάλλοις, τὸ quintessence σημαίνοντα οὐσιῶν τινῶν καὶ ἰδίως τῶν ἀρωματικῶν τὸ λεπτότατον καὶ ἐκλεκτότατον.

λέγομεν εἶναι τὸν οὐρανὸν καὶ ποσαχῶς, ἵνα μᾶλλον ἡμῖν δῆλον γένηται τὸ ζητούμενον. Ἐνα μὲν οὖν τρόπον οὐρανὸν λέγομεν τὴν οὐσίαν τὴν τῆς ἐσχάτης τοῦ παντός περιφορᾶς ἢ σῶμα φυσικὸν τὸ ἐν τῇ ἐσχάτῃ περιφορᾷ τοῦ παντός· εἰώθαμεν γὰρ τὸ ἐσχατον καὶ τὸ ἄνω μάλιστα καλεῖν οὐρανόν, ἐν ᾧ καὶ τὸ θεῖον πᾶν ἰδρῦσθαι φαμέν. Ἄλλον δ' αὖ τρόπον τὸ συνεχές σῶμα τῇ ἐσχάτῃ περιφορᾷ τοῦ παντός, ἐν ᾧ Σελήνη καὶ Ἥλιος καὶ ἕνα τῶν ἄστρον καὶ γὰρ ταῦτα ἐν τῷ οὐρανῷ εἶναι φαμέν. Ἐτι δ' ἄλλως λέγομεν οὐρανὸν τὸ περιεχόμενον σῶμα ὑπὸ τῆς ἐσχάτης περιφορᾶς· τὸ γὰρ ὅλον καὶ τὸ πᾶν εἰώθαμεν λέγειν οὐρανόν. (Περὶ Οὐρανοῦ Α. 9.) ὥστε τὸ ὄνομα οὐρανοῦ ἐν τῷ εἰρημένῳ στίχῳ ὡς συνώνυμον τοῦ αἰθέρος εἶναι γνήσιον.

Ἐκ τῆς περιστάσεως ὅμως ταύτης λαμβάνομεν ἀφορμὴν νὰ ἐξετάσωμεν ἄλλο ἄλλου δράματος τοῦ Ἴωνος χωρίον, ἐν ᾧ ἡ λέξις οὐρανὸν εἶνε βεβαίως ἡμαρτημένη.

Τὸ δράμα τοῦτο ἄρχεται διὰ τῶν ἐξῆς στίχων·

Ἄτλας ὃ χαλκίοισι νότοις οὐρανόν,

θεῶν παλαιῖν οἶκον, ἐκτρίβων, θεῶν

μῆας ἔφουσε Μαίαν, ἢ μ' ἐγείνατο

Ἑρμῆν, μεγίστῳ Ζηνὶ δαιμόνων λάτρην.

Οἱ παραδεχόμενοι τὸ χωρίον τοῦτο ὡς γνήσιον, ἐν οἷς καὶ ὁ Ἑρμάννος (Epit. Doctr. metr. § 448) ἀδικοῦσι πρὸς τῇ ποιητῇ καὶ ἑαυτοῦς, ἀγωνιζόμενοι νὰ ἐρμηνεύσωσι καὶ νὰ δικαιολογήσωσι τὰ ἀνερμήνευτα καὶ ἀδικαιολόγητα. Καὶ ὁ Βαρνέσιος ὑποσημειῶν, καὶ ὁ Μοσγράβιος ἀντιγράφων τοῦ Βαρνέσιου τὴν ἐρμηνείαν. « οὕτως ἄτριπτος ὁ χαλκεόνωτος Ἄτλας ὥστε μᾶλλον τὸν οὐρανὸν ἢ τοὺς ὄμους ἐκτρίβειν ἐν τῷ ἀνέχειν αὐτόν », ἐν ᾧ οὐδὲν κατορθοῦσι, λανθάνοντες ἑαυτοῦς μεταβάλλουσι καὶ τὸν Δία ἀπὸ τιμωροῦντος εἰς τιμωρούμενον. Ἄγνοοῦμεν τί εἶπε περὶ τοῦ χωρίου τούτου ὁ καὶ τὸν Ἴωνα ἰδίᾳ ἐκδὸς Βάδαμ, ὡς μὴ ἔχοντες τὴν ἔκδοσιν αὐτοῦ. Ἐκ τῆς τοῦ

Κιρχοφίου δὲ ἐκδόσεως μανθάνομεν μόνον ὅτι τοῦ πρώτου σίχου τὸ—νώτοις οὐρανὸν—μετέβαλεν εἰς τὸ—νώτοισιν πόλον—διὰ τῆς μεταβολῆς ὅμως ταύτης διορθοῦται μὲν τὸ μετρικὸν ἐλάττωμα, τὸ ὁποῖον ἐσημείωσεν ὁ μέγας κριτικὸς Πόρσων (Suppl. praef. ad. Hec. CIXII), ἀλλ' ὁ Ἄτλας ὅστις κατὰ τὰς εἰθισμένας ἐκφράσεις, ἔχει — ἀνέχει — φέρει — ὀχει τὸν οὐρανὸν (Ἀπολλοδ. Α. Π. 2. Ἡρακλ. περὶ ἀπίστ. IV. Αἰσχύλ. Προμ. 430) μένει καὶ μετὰ τὴν διόρθωσιν ταύτην ἐκτρίβων τὸν οἶκον τῶν θεῶν, εἴτε οὐρανὸν εἴτε καὶ πόλον τὸν ὀνομάσει τις· ὁ δεύτερος στίχος μένει ὡσαύτως ἀκομψὸς καὶ ἄχαρις, ἀρχόμενος καὶ τελευτῶν διὰ τοῦ ὀνόματος θεῶν, τὸ δὲ Θεῶν μιᾶς ἔφυσε Μαίαν, ἐπιζητοῦν τὴν πρόθεσιν ἐκ' καὶ αὐτὸ δὲ τὸ ὄνομα παλαιῶν, εἶνε καινοφανὲς καὶ ἀνάρμοστον τῷ οἴκῳ τῶν θεῶν ἐπίθετον.

Καθ' ἡμᾶς τὸ—νώτοις οὐρανὸν—εἶνε ἀλλοίωσις οὐχὶ τοῦ—νώτοισιν πόλον—κατὰ τὴν εἰκασίαν τοῦ Βάδαμ, ἀλλὰ τοῦ—νώτοισιν φέρων—τόσῳ μᾶλλον ὅσῳ καὶ τὸ φ τῷ ρ καὶ τὸ ρ τῷ ν συγγέονται· τὰ δὲ ἐκτρίβων θεῶν ἐσχηματίσθησαν ἐκ τῆς προθέσεως ἐκ καὶ ὀνόματος προσηγορικοῦ χαρακτηρίζοντος τὴν τάξιν εἰς ἣν ἀνήκεν ἡ μήτηρ τῆς Μαίας Πληθίονη, ἣτις οὐδὲ εἰς τὰς κυρίως ὀνομαζομένας θεὰς δύναται νὰ θεωρηθῆ ἀνήκουσα. Ἡ Πληθίονη ἦτο Τιτάνος θυγάτηρ τοῦ Ὀκεανοῦ καὶ ἐπομένως Τιτανίς· ὥστε ἡ γραφὴ ἐκτρίβων θεῶν, οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ ἀλλοίωσις τῆς γραφῆς ἐκ Τιτανίδων. Τιτανίδα δὲ ὀνομάζει ὁ Αἰσχύλος καὶ ἄλλην τοῦ Ὀκεανοῦ θυγατέρα τὴν Ἀσίαν, ἐξ ἧς ὁ Προμηθεὺς (ἐν Προμ. στιχ. 877). Ἐν τῷ ὀνόματι παλαιῶν ὑποπτεύομεν κρυπτόμενον τὸ φαεννὸν, διότι καὶ τὸ Φ τῷ Π συγγέεται καὶ τὸ διπλοῦν NN τῇ συλλαβῇ ΛΑΙ' καὶ αὐτὸς δὲ ὁ ποιητὴς φαεννὸν ὀνομάζει καὶ ἀλλαγῶν τὸν οὐρανὸν Φοινεσσ. στιχ. 81.—φαεννάς οὐρανοῦ πτόχας—καὶ Βακχ. 621 φαεννὸν αἰθέρα.—Ἀναγνωστέον λοιπόν·

Ἄτλας ὁ χαλκίοισι νώτοισιν φέρων

θεῶν φαεννὸν οἶκον, ἐκ Τιτανίδων

μῆς ἔφουσε Μαίαν ἢ μ' ἐγείνατο,
Ἑρμῆν.

Ἴσως μάλιστα καὶ τὸ, ἢ μ' ἐγείνατο, εἶνε κακὴ γραφὴ τοῦ
ἢ μὲ γείνατο, ἥτις ἐγείνατο ἐμὲ τὸν Ἑρμῆν ἐμφαντικῶς καὶ
οὐχὶ ἥτις ἐγείνατό με τὸν Ἑρμῆν.

Ἐπανερχόμενοι ἤδη εἰς τὴν Ἑλένην καταχωρίζομεν τὸ ἐξε-
τασθὲν ἄσμα καὶ κατὰ τὰς ἀνωτέρω εἰκασίας διεσκευασμένον.

Φεῦ φεῦ,

Τίς ἄρ[α, τίς ποτε] Φρυγῶν,

ἢ τίς ἐναλλας ἀπὸ χθονὸς

Πεύκαν ἔτεμεν ἀρ' ἄφρονόσσαν Ἰλιον,

ἐνθεν ἐλόμενον σκάφος συναρμόσας,

(δ) Πριαμίδας ἐπλευσε βαρβάρῳ πλάτα

τὰν ἐμὰν ἐφ' ἐστίαν

ἐπὶ τὸ δυστυχές [τε τοῦτο]

κάλλος, ὡς ἔλοι δέμας ἐμὸν,

(λ δὲ) δόλιος ἅ το λύπεισε Κύπρις

Δαναΐδαις θάνατον ἄγουσα Πριαμίδαισι τ'

ὦ τάλαινα συμφορᾶς.

Ἄ δὲ χρυσεόθρονος.

Διὸς ὑπαγκάλισμα σεμνόν· (Ἥρα)

τὸν ὠκύπουν ἐπεμψε Μαιάδος γόνον,

ὅς με χλοερά δρεπομένην ἔσω πέπλων

ρόδεα πέταλα Χαλκίοικον ὡς (Ἀθάναν) μύλοιμ',

(αν) ἀρπάσας δι' αἰθέρος

τὰν δε γαῖαν ἢσ' ἀνολθον

αἰθέριον (1) ἄγαλμα δ' ἔσχε

Πριαμίδας ἐν ἀγκάλαισι

τὸ δ' ἐμὸν ὄνομα παρὰ Σιμωντίοις ῥοαῖσι

μαψίδιον ἔχει φάτιν.

(1) ἢ οὐράτιον.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑ.

Πρακτικὴ Γλωσσολογία καὶ Φιλολογία εἶναι στενώτατα συνδεδεμένοι. Ἐν τῇ συνήθει τῆς λέξεως ἐκδοχὴ ἡ Φιλολογία εἶναι μὲν ἐπιστήμη, ἀξίαν δὲ ἔχει μεγάλην ὡς ἐπιστημονικὴ μόνον τῆς Ἱστορίας Θεραπεινῆς (1). Εἰς τὸν Φιλόλογον ἡ γλῶσσα εἶναι κυρίως μέσον πρὸς ἀνεύρεσιν τοῦ πνευματικοῦ βίου τινὸς ἔθνους· ἀλλ' ἡ ἐπιστήμη τοῦ αὐτοῦ, κατὰ λόγον ἀνώτερον ἐξεταζομένη, ἀναφαίνεται ἐνδεεστάτη καὶ ἀβαθής, διότι κατὰ μέγα μέρος συνίσταται εἰς λεπτολόγον ἀναλυτικὴν Κριτικὴν τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων Συγγραφέων. Οὐδεὶς μὲν ἀντιλέγει ὅτι ἡ Κριτικὴ ὑπῆρξεν ἀναγκαιοτάτη καὶ σημαντικωτάτη πρὸς καθαρισμὸν τῶν ὑποβολιμαίων καὶ κισθῆλων χωρίων καὶ τῶν προσθηκῶν ὅσαι κατὰ τοὺς μετὰ ταῦτα χρόνους παρειρέθησαν εἰς τὰ ἔγγραφα τῆς κλασικῆς ἀρχαιότητος μνημεῖα· ὡς κύριον ὅμως καὶ ἀπόλυτον τῆς ἐπιστήμης τέλος οὐδόλως δύναται αὕτη νὰ θεωρηθῆ· ὥστε καὶ τοι ἡ σπουδὴ τῶν ἀρχαίων κλασικῶν εἶναι ἀναπόφευκτος εἰς πάντα φιλεπιστήμονα, ἡ τῆς γλώσσης ἔρευνα θεωρεῖται ἀείποτε ὡς δευτερεῦόν τι καὶ ὡς ἀπλοῦν μέσον πρὸς κατανοήσιν τῆς ἀληθοῦς ἐννοίας καὶ τοῦ πνεύματος τῶν ἀρχαίων.

Ἐν τῇ ἀκροτάτῃ ἐπιστημονικῇ σημασίᾳ τῆς ἡ Γλωσσολογία καλεῖται ὑπὸ τῶν Εὐρωπαϊῶν *Linguistica*, σκοπὸς δὲ αὐτῆς εἶναι ἡ *Γλῶσσα καθ' ἑαυτὴν καὶ ἀπολύτως ἐξεταζομένη* (2). Ἐν ᾧ δηλαδή ἡ Φιλολογία ἄφθονον πορίζεται τροφήν μόνον

(1) Ἡ φιλολογία εἶνε μᾶλλον ἀδελφὴ τῆς ἱστορίας, αὐτὴ ἡ ἱστορία ἔθνους ἢ περιόδου χρόνου, ὅπου ἀξιόλογος πολιτισμὸς ἀνεπτύχθη. Πρὸβλ. τὰ περὶ τούτου ἐν τῷ 6 τεύχει τοῦ Φιλίστορος εἰρημένα. σ. τ. σ.

(2) Μόλις καθ' ἡμᾶς ἔλαβεν ἡ λέξις *Linguistica* τὴν ὕψηλοτέραν ταύτην σημασίαν· πρότερον δὲ ἐσήμαινεν ἀπλῶς *Γλωσσομάθειαν*.

ἀπ' ἐκείνων τῶν γλωσσῶν, ὅσαι κέκτηνται συστηματικὴν γραμματολογίαν, δύναται ἀπ' ἐναντίας πᾶσα γλῶσσα ἀδιακρίτως νὰ γείνη τῆς Γλωσσολογίας ἀντικείμενον· ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲ αἱ γλῶσσαι ἐκείναι, ἐν ταῖς ὁποίαις οὐδεὶς διέπρεψε κλασικῆς συγγραφῆς, εἶναι ὑπὸ γλωσσολογικὴν ἔποψιν αἱ μάλιστα ἐνδιαφέρονται, ὡς τηρήσασαι κατ' ἐξοχὴν ὅλως ἀμόλυτον τὸν ἀρχικώτατον αὐτῶν χαρακτῆρα. Ὁ γλωσσολόγος λοιπὸν δὲν περιορίζεται κατ' ἀνάγκην εἰς μόναν τὰς φιλολογικὰς σπουδὰς, ἀλλὰ σπουδάζει παντὶ σθένει νὰ ἀνεύρῃ τῆς γλώσσης αὐτῆς τὴν οὐσίαν. Ἐν ᾧ δὲ ὁ φιλόλογος ἔχει εὐρύτατον στάδιον, εἰς μίαν γλῶσσαν ἀποκλειστικῶς, ὁ γλωσσολόγος ἐπιδιώκει τὴν ὅσον ἐνεστὶν ἐφικτὴν καθολικότητα γλωσσικῶν ἰδιωμάτων.

Ἡ Γλωσσολογία ἤτοι συγκριτικὴ Φιλολογία εἶναι, ὡς ἀνωτέρω ἐρρέθη, ἐπιστήμη ὅλως νέα· ἀλλ' οἱ θιασῶται αὐτῆς ἀμέσως ἀπ' ἀρχῆς διεμερίσθησαν εἰς δύο σχολὰς, εἰς τὴν ἱστορικὴν καὶ εἰς τὴν φιλοσοφικὴν ἢ θεωρητικὴν γλωσσολογίαν. Ὁ ἱστορικὸς γλωσσολόγος, ὠρισμένον ἔχων ἐρένης στάδιον, ἀσχολεῖται περὶ γλώσσης κατὰ τὸ ὑλικὸν συγγενεούσας, ἐχούσας δηλαδὴ κοινὰς ρίζας καὶ συγγένειαν περὶ τοὺς φθόγγους, προσπαθῶν οὕτω νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὴν ἀρχικὴν τῶν γλωσσῶν τούτων οὐσίαν καὶ νὰ δείξῃ τίνι τρόπῳ αὐταί, κατὰ κανόνας ὠρισμένους ἀναπτυχθεῖσαι, ἔλαβον προϊόντος τοῦ χρόνου διαφόρους τροπὰς καὶ ἀλλοιώσεις. Ἡ τοιαύτη ἐπιδίωξις τῆς βαθμιαίας τῶν γλωσσῶν ἀναπτύξεως εἶναι ἡ χαρακτηρίζουσα τὸ μέρος τοῦτο τῆς Γλωσσολογίας ὡς ἰδίως ἱστορικόν. Τὸ δὲ ἀξιόλογον αὐτῆς προσὸν συνίσταται εἰς τὸ βασίσειν τὰ ἐξαγόμενά της ἐπὶ τῆς κατὰ φθόγγους συγγενείας τῶν εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ρίζαν ἀναγομένων γλωσσῶν.

Συγκριτικὴ ὡσαύτως εἶναι καὶ ἡ φύσις τῆς φιλοσοφικῆς Γλωσσολογίας, ἥτις ὁμῶς ὀλίγον φροντίζουσα περὶ τῆς κατὰ φθόγγους συγγενείας, ἐξετάζει κυρίως τὴν ἐννοίαν, ζητοῦσα νὰ

εὔρη ἂν τὰ διάφορα ἔθνη ἐκφράζουσιν αὐτὴν καθ' ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν ἢ κατὰ διάφορον τρόπον· ἐπομένως δὲν ἀρκεῖται εἰς ὄρισμένον τινὰ ἀριθμὸν πλειοτέρων ἢ ὀλιγωτέρων γλωσσῶν, ἀλλὰ συμπεριλαμβάνει πάντα τῶν ἀνθρωπίνων γλωσσῶν τὰ ἰδιώματα ὡς ἐν σύστημα τέλειον. Συμβαίνει λοιπὸν πολλάκις δύο γλώσσαι, συγγενεῖς ἄλλως οὔσαι κατὰ τοὺς φθόγγους, ν^ο ἀνήκωσιν εἰς διαφόρους κλάσεις, ὅπερ εἰς τὸν φιλοσοφοῦντα γλωσσολόγον εἶναι πάντα ἀδιάφορον ὡς ἐξετάζοντα ἔκφρασιν ἐννοίας καὶ οὐχὶ φθόγγους. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ δεύτερον τοῦτο τῆς Γλωσσολογίας σύστημα δὲν ἀνεπτύχθη ἀρκούντως, οὐδεμίᾳ ὀφείλεται βεβαία πίστις εἰς τὰ ἐξαγόμενά του, διότι ὁ πάντῃ διάφορος ὀργανισμὸς τῶν ἀναριθμητῶν ἐπὶ γῆς λαλουμένων γλωσσῶν, ἀκροθιγῶς πως καὶ ἀτελῶς μέχρι σήμερον ἐρευνηθεῖς, δὲν δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς βᾶσις ἀληθοῦς φιλοσοφίας περὶ γλώσσης· μαρτυροῦσι δὲ τοῦτο καὶ πᾶσαι αἱ μέχρι τοῦδε ἐκδοθεῖσαι φιλοσοφικαὶ γραμματικαί, αἵτινες στηρίζονται οὐχ τοσοῦτον ἐπὶ τῆς θεωρίας τῆς φύσεως τῶν γλωσσῶν, ὅσῳ ἐπὶ φιλοσοφικῶν συστημάτων, τὰ ὁποῖα κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ἐπεκράτησαν. Τὸ νέον τοῦτο σύστημα εἶναι ἐν τῷ τελευταίῳ ἀναφέρονται δὲ καὶ ἕτερα, τὰ ὁποῖα καὶ τοὶ μεγάλας ἔχοντα ἀξιώσεις, οὐδὲν ὅμως παρέχουσιν ἐχέγγυον μακροτέρας ζωῆς καὶ διαρκείας. Παντοῦ ὅπου τις ἂν στρέψῃ σήμερον τὸ βλέμμα, παρατηρεῖ ὅτι οἱ πιστοὶ ὀπαδοὶ τῆς ὑγιοῦς πειραματικῆς ἐπιστήμης γεγονότα συλλέγουσι καὶ γεγονότα ζητοῦσιν, οὔτε περὶ συνδυασμῶν ἐκ τῶν προτέρων μεριμνῶντες, οὔτε ἀποτόμως ἀπαιτοῦντες νὰ θεωρηθῶσι τὰ αὐτῶν ἐξαγόμενα ὡς βᾶσιμα καὶ ἀληθῆ. Σήμερον μᾶλλον ἢ ἄλλοτε σύνοιδε σύμπικσα ἢ τῶν ἱστορικῶν γλωσσολόγων χορεία, ὅτι ἡ ἀπλῆ ἐπισώρευσις τοῦ κατ' ἰδίαν πνευματικοῦ τῶν γλωσσῶν θησαυροῦ δὲν ἀποτελεῖ τὴν καθ' ὑψηλὴν ἐννοίαν ἐπιστήμην, καὶ ὅτι τὸ μέχρι τοῦδε ἀνευρεθὲν ποσὸν δὲν ἐξαρκεῖ εἰς νέου συστήματος ἀνοικοδόμησιν. Κατὰ τὴν ἡμετέραν ἐποχὴν λαμβάνουσιν αἱ ἐπιστῆμαι τάσιν

ἰδίως ὕλικήν καὶ θετικὴν· ταύτην ὀφείλομεν ν' ἀκολουθήσωμεν καὶ ἡμεῖς. Ἡ ἱστορικὴ Γλωσσολογία, ἣ ἐπερείδουσα τὰ συμπεράσματα αὐτῆς ἐπὶ τῆς θετικῆς ἐρεύνης περὶ φθόγγων, ριζῶν, γραμματικῶν τύπων καὶ ἄλλων ὕλικῶν στοιχείων, βαδίζει φυλακτικῶς μὲν καὶ συντεῶς, ἀλλ' οὐχ ἥττον ἀσφαλῶς καὶ βήμασι γιγαντιαίοις.

Ἐν Τεργέστη.

Θ. ΛΙΒΑΔΑΣ.

ΤΑ ΣΗΜΕΡΙΝΑ ΗΘΗ.

Ὅπου ἀσχημονοῦσι γέροντες, ἀνάγκη καὶ νέους ἀναισχυντεῖν.

Πάντες λέγομεν κοινῶς καὶ ὁμολογοῦμεν ὅτι τῷ ὄντι χαλεπώτατον πάντων εἶνε ἡ τῶν παιδῶν ἀγωγή καὶ παιδεία καὶ μάλιστα σήμερον· διότι ἡ καθ' ἑκάστην πείρα ἐπιβεβαιώνει ὅτι καὶ φροντίδες πολλαὶ καὶ νοθεσίαι γονέων τε καὶ διδασκάλων πολλάκι· ἔματαιώθησαν, καὶ οἱ παῖδες τανῦν ἀυξηθέντες τὴν ἡλικίαν ἀπέβησαν θρασεῖς καὶ ἀκόλαστοι, καὶ καθ' ὅλου εἶπεῖν ἀνωφελεῖς εἰς ἑαυτοὺς καὶ εἰς τὴν πατρίδα. Αἰτιώμεθα δὲ συνήθως διὰ τοῦτο κακὰς συναναστροφάς, τὴν κοινωνίαν ὅλην, διδισκάλους, καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα.

Ἀλλὰ πρὶν ἐξετάσωμεν ἤδη ὅποια τὰ ἀληθῆ αἷτια τῆς παρούσης καχεκτικῆς καταστάσεως ἡμῶν καὶ ὡς πρὸς τὰ τῆς ἀνατροφῆς, πρέπει πρότερον ὅσον οἶόν τε σαφῆ νὰ ἔχωμεν ἔννοιαν περὶ ὀρθῆς ἀγωγῆς· διότι παράξενον δὲν εἶνε ἐν ἀγνοίᾳ ἔνθεν μὲν οἱ γονεῖς καὶ τούτων οἱ σπουδαιότεροι οὕτω ν' ἀνατρέφωσι τὰ τέκνα των, ὥστε λεληθότως νὰ συνεργῶσιν εἰς τὸ ἀποτρόπαιον τοῦτο παρὰ γόμενον, ἔνθεν δὲ διδάσκαλοι εἴτε διδάσκοντες εἴτε καὶ παιδαγωγοῦντες νὰ συντελῶσιν εἰς τὴν ἐπὶ τὰ χεῖρω τοιάνδε αὐτῶν διάπλασιν, καὶ τὰ βέλτιστα ὑπὲρ τῆς εἰς τὰ καλὰ ἐπιδόσεως τῶν μαθητῶν φρονοῦντες καὶ πάλιν ἡ κοινωνία τὸ

σύνολον οὔσα τῶν οἰκογενειῶν καὶ δὴ καὶ τὸ σύνολον τῆς τοιαύτης ἀγνοίας ἐκπαριστάνουσα, νὰ συμπράττη καὶ αὕτη εἰς τοῦ κακοῦ τὴν πρόοδον, ὅπερ μόλις προκύψαν ἤδη καὶ ἀναφανέν ὁμοθυμαδὸν παρὰ πάντων καταδικάζεται καὶ μισεῖται, καθὼς νόσος τις ἀνεπισιθίτως καὶ κατὰ μικρὸν γεννηθεῖσα καὶ προπαρασκευασθεῖσα ὑπ' αὐτοῦ τοῦ νοσοῦντος, ἅμα ἐπιφανῆ ἐν ἐπικινδύνῳ τινὶ καταστάσει εἰς φρίκην κινεῖ καὶ αὐτὸν, ὅστις πρότερον καὶ ἤδετο ἴσως συεργῶν εἰς τὴν γένεσιν αὐτῆς.

Ζητητέον λοιπὸν πρῶτον ποία ἡ ὀρθὴ ἀγωγή καὶ παιδεία, ἣν φαίνεται ποθοῦμεν ἅπαντες· ἀλλὰ ζητοῦντες νὰ διορίσωμεν ταύτην, ἵνα ἔχη πόθεν νὰ ὀρμηθῆ ὁ λόγος, τίνας πρέπει κυρίως νὰ ἐρωτήσωμεν, τὸν ὀρθὸν λόγον καὶ τὴν περὶ παιδαγωγίας θεωρίαν ἢ τὴν τῶν πολλῶν συνείδησιν, δῆλον ὅτι τὴν κοινὴν γνώμην τῆς κοινωνίας, καθὼς ἔργῳ πολὺ ἰσχύουσαν εἰς τὰ τῆς παιδείας καὶ ἀγωγῆς; Βεβαίως, μὲ σκίνεται, ὀφείλει τις ἀμφότερα τὰ μαντεῖα ταῦτα νὰ συμβουλευθῆ, ὅπως ἐξ ἀντιπαραβολῆς σαφεστέρα προκύψῃ ἡ ἔννοια.

Καὶ πρῶτον μὲν οἱ κορυφαῖοι τῶν Ἑλλήνων φιλοσόφων πάλαι ὤρισαν αὐτὴν ὧδε· « Παιδεία μὲν ἐστὶ ἡ παίδων ὀλκή τε καὶ ἀγωγή πρὸς τὸν ὑπὸ τοῦ νόμου λόγον ὀρθὸν εἰρημένον καὶ τοῖς ἐπεικσετάτοις καὶ πρεσβυτάτοις δι' ἐμπειρίαν ζυυθεδογμένον, ὡς ὄντως ὀρθὸς ἐστίν». (Πλ. Ν.659) Καὶ ἄλλως· « Ἐπεὶ δὲ ἐν τῷ τέλει τῆ πόλει πάση, φανερόν ὅτι καὶ τὴν παιδείαν μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἀναγκαῖον εἶναι πάντων· καὶ ταύτης τὴν ἐπιμέλειαν εἶναι κοινὴν καὶ μὴ κατ' ἰδίαν, ὅν τρόπον νῦν ἕκαστος ἐπιμελεῖται τῶν αὐτοῦ τέκνων, ἰδίᾳ τε καὶ μάθησιν ἰδίαν, ἣν ἂν δόξῃ, διδάσκων· δεῖ δὲ τῶν κοινῶν κοινὴν ποιῆσθαι καὶ τὴν ἀσκησιν, ἅμα δὲ οὐδὲ χρῆ νομίζειν αὐτὸν αὐτοῦ τινα εἶναι τῶν πολιτῶν ἀλλὰ πάντας τῆς πόλεως· μόριον γὰρ ἕκαστος τῆς πόλεως· ἢ δ' ἐπιμέλεια πέφυκεν ἑκάστου μορίου βλέπειν πρὸς τὴν τοῦ ὅλου ἐπιμέλειαν. — Καὶ ὅτι μὲν τὰ ἀναγκαῖα δεῖ διδάσκεισθαι τῶν χρησίμων οὐκ ἄδηλον· ὅτι δὲ οὐ πάντα, διηρημένων τῶν τε

ἐλευθερίων καὶ τῶν ἀνελευθέρων, φανερόν ὅτι τῶν τοιούτων δεῖ μετέχειν ὅσα τῶν χρησίμων ποιήσει τὸν μετέχοντα μὴ βάνκυσσον. Βάνκυσσον δ' ἔργον εἶναι δεῖ τοῦτο νορίζειν, καὶ τέχνην ταύτην καὶ μάθησιν, ὅσαι πρὸς τὰς χρήσεις καὶ τὰς πράξεις τὰς τῆς ἀρετῆς ἀχρηστον ἀπεργάζονται τὸ σῶμα τῶν ἐλευθέρων ἢ τὴν ψυχὴν ἢ τὴν διάνοιαν.» (Ἀριστ. Πολ. Η' κεφ. α.) Κατὰ δὲ τοὺς νεωτέρους γενικῶς εἰπεῖν σκοπὸς τῆς παιδείας καὶ ἀγωγῆς ἀνώτατος τίθεται ἡ τάσις πρὸς τὴν τελειότητα, ὁ ἕρκος τοῦ ἀληθοῦς, τοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ καλοῦ ἢ ἄλλως ἡ ἐσωτερικὴ πνευματικὴ ἀναγέννησις καὶ κατὰ χάριν τελειοποίησι τοῦ ἀνθρώπου· καὶ πάλιν ὀριστικώτερον ἡ ἐσωτερικὴ ἐλευθερία τοῦ ἀτόμου καὶ ἡ καλοκάγαθία καὶ φιλανθρωπία καὶ φιλοπατρία». Περὶ δὲ τῶν μέσων δὲ ὧν ὁ ὕψιστος καὶ εὐγενὴς οὗτος σκοπὸς τῆς παιδείας καὶ ἀγωγῆς ἐπιτυγχάνεται, δὲν γίνεται ἐνταῦθα λόγος.

Καὶ ταῦτα μὲν ὁ σοφὸς ἀποφαίνεται λόγος περὶ τοῦ τελευταίου τῆς ἀνατροφῆς σκοποῦ· τὸ δὲ χρηστήριον τῆς κοινῆς γνώμης ἄλλα θεσπίζει. Αὕτη ἄλλως ἐννοεῖ τὴν τῶν παιδῶν ἀνατροφὴν καὶ παιδεῖαν· διότι οἱ γονεῖς σήμερον θέλουσι τὰ τέκνα τῶν ἠθικῶ ἀναμφιβόλως, πλουτισμένα δὲ μὲ γνώσεις καὶ ἐμπειρίας χρησίμους εἰς τὸν πρακτικὸν βίον, (πρακτικὸν δὲ βίον ἐννοοῦσι τὸν ποριστικόν) καὶ ταῦτα ὅσον δυνατόν προαιμώτατα· ὅθεν καὶ ἐπιθυμοῦσι καὶ συνεργοῦσιν εἰς πρόωρον τοῦ νοῦς ἀνάπτυξιν, ὅπως ἐπιδεξιῶς καὶ μὲ πνεῦμα ἐπιδιώκωσι τὰ τοῦ βίου συμφέροντα, δῆλον ὅτι τὰ ὕλικά· ἀπλῶς δ' εἰπεῖν οἱ νῦν γονεῖς ἀπαιτοῦσιν ἠθικὴν καὶ γράμματα χρήσιμα· ἐπειδὴ δὲ ἐκ τῶν βιοποριστικῶν ἔργων ἐπικρατεῖ παρ' ἡμῖν τὸ ἐμπόριον λεγόμενον, οἱ πλεῖστοι θέλουσιν ἐμπορικὴν μόρφωσιν ἐκτὸς τῆς ἠθικῆς καὶ μερικώτερον κάμποσα μὲν ἑλληνικὰ, ζώσας, γλώσσας πολλὰς καὶ ἄλλα τινὰ χρήσιμα. Τῆς δὲ κατηγορίας ταύτης ἐξαίρουται τῶν ὑψηλοτέρων ἀνατροφῆν λαμβανόντων οἱ ὀλίγοι ἐκεῖνοι, οἵτινες προορίζονται εἰς μάθησιν ἐπιστήμης τινός, καὶ ταύτης οὐκ κατὰ πολὺ ἀπηλλαγμένης πάσης κερδοσκοπίας.

Θὰ παρελείπομεν ὁμῶς λόγου τι ἄξιον, ἀνδρὲν ἀνεφέρομεν ὅτι τινὲς ἀποδέχονται καὶ ἄλλην τινὰ μὲν ὄρωσιν ἐκτὸς τῆς ῥηθείσης, καὶ ἰδίως εἰς τὴν τῶν κορασίων ἀνατροφὴν, τὴν ἀπόκτησιν δηλαδὴ γνώσεων τινῶν καὶ τρόπων χρησίμων εἰς τὰς συναναστροφὰς καὶ τὴν ἐπίδειξιν καὶ, ὡς κοινῶς λέγεται, πρὸς *στολισμόν*.

Ἡ δ' ἔννοια αὕτη τῶν πολλῶν περὶ τῆς παιδείας ἐκφράζεται καὶ ἐν τούτῳ ὅτι ὅπως ἐγγεινερ ὁ κόσμος σήμερον, δὲν ἐμπορεῖ τις νὰ ζῆσθαι χωρὶς γράμματα. Καὶ αὕτη μὲν εἶνε ἡ ἐπικρατοῦσα νῦν γνώμη περὶ ἀγωγῆς καὶ παιδείας τῶν παιδίων. καὶ δ' ἐξαιρέσεις εἶνε πάντοτε ἐξαιρέσεις.

Καὶ ἡ γνώμη αὕτη ἐνισχυομένη μὲν ἐσωτερικῶς παρ' ἐκάστῳ διὰ τὴν ἀτέλειαν τῶν ἐκάστου ἐννοιῶν καὶ τὸ ἀμυδρὸν αὐτῶν, ἔχουσα δὲ καὶ ἐπίκουρον καὶ σύμμαχον ἰσχυρὸν τὸ παράδειγμα τῶν πολλῶν, ὁσημέραι κραταιοῦται καὶ περιφρονεῖ πᾶσαν θεωρίαν καὶ μελέτην εἴτε περὶ παιδείας εἴτε περὶ πολιτείας.

Ἀντιπαραβάλλων τις λοιπὸν τῶρα ταῦτα πρὸς ἄλληλα, τί παρατηρεῖ ἐμφανέστατα; Βεβαίως ὅτι ὁ μὲν λόγος καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ αὐτὸς μάλιστα ὁ χριστιανισμὸς ζητεῖ ἀνατροφὴν ἄλλην, ζητεῖ ἀναγέννησιν τοῦ ἀνθρώπου διὰ τῆς παιδείας καὶ ἀγωγῆς, ἐπιτάττει ἢ ἀνατρέφονται τὰ τέκνα ὄχι μόνον διὰ τὴν οἰκογένειαν καὶ τὰ ἀτομικὰ συμφέροντα, ἀλλὰ μάλιστα καὶ πρὸ πάντων διὰ τὸ γενικόν, τὸ ἀπόλυτον ἀγαθόν, διὰ τὴν πατρίδα, διὰ τὸ ἔθνος, διὰ τὴν ἀνθρωπότητα· ἀπαιτεῖ τὸ ἄτομον νὰ γείνη ὅσον δυνατὸν ἐλεύθερον ἀπὸ τῶν ἀτομικῶν παθῶν, ἀπὸ τοῦ ἐγωϊσμοῦ, καὶ τῆς εἰς ταῦτα δουλείας, ἔχον θέλησιν ἀγαθὴν, ἐπιδιώκον ἐκτὸς τῶν ἰδίων καὶ τὸ κοινὸν συμφέρον, διότι ἐν τῷ κοινῷ εὐρηται καὶ τὸ καλῶς ἐννοούμενον ἴδιον συμφέρον, φωτισμένον καὶ νοῦν καὶ καρδίαν, ζῶν ἐν τῇ ἀγάπῃ τοῦ πλησίον καὶ ἡμνοῦν καὶ λόγοις καὶ ἔργοις τὸν θεόν. Τὸ δὲ κοινὸν μαντεῖον ἔργῳ καὶ λόγῳ σχεδὸν θεωρεῖ μὲν τὸν ἀνθρώπον πάντων τῶν ζώων εὐφμεστάτον καὶ κερδαλοφρονεστάτον, τὸν θέλει αὐτὸν δεῖ αὐτὸν, ἐγωϊστὴν, φρόνιμον, διὸ καὶ γραμματισμένον, ὅπως

ώφελῆται καὶ μὴ βλάβηται πως ἐν τῷ βίῳ τούτῳ, ὅσπερ φαίνεται πόλεμος πάντων κατὰ πάντων.

Αἱ δὲ ἀρχαὶ αὗται ἂν καὶ δὲν λέγωνται μὴδὲ κηρύττωνται ὡς τοιαῦται, αἰσχυρόμεναί πως τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, ἰσχύουσιν ὅμως ἐν ταῖς ψυχαῖς πολλῶν ὡς ἀλήθειαι ἀμετασάλευτοι καὶ ἀπὸ τῆς πικρᾶς πείρας καθ' ἡμέραν ἐπικυρούμεναι· διότι ἂν οὗτος ἐδῶ σήμερον νομίζη καὶ φρονῆ ὑψηλότερα, ἅμα γνωρίσῃ τὸν κόσμον καὶ τὴν κοινωνίαν μεταβάλλεται σχεδὸν ἀκουσίως πως τὰ φρονήματα; ἐπειδὴ τὸ ὑλικὸν συμφέρον ὑπερισχύει, ἂν δὲν ἦνε ἀρκούντως ἤδη πεπυργωμένος εἰς τὰς ἐναντίας ιδέας.

Ἡ ἀντίθεσις λοιπὸν τῶν ἀρχῶν τούτων πρὸς ἀλλήλας παραβαλλομένων εἶνε βεβαίως τρομερά, εἶνε ὡσπερ τῶν δύο πόλων, τοῦ μὲν ἄνω, τοῦ δὲ κάτω βλέποντος.

Ἐκ τῶν ἀρχῶν δὲ τούτων τῶν ἀντιθέτων, τῶν μὲν ὑγιῶν καὶ ὀρθῶν κατὰ τοὺς βλέποντας παντὸς αἰῶνος καὶ παντὸς τόπου καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν, τῶν δὲ δημωδῶν καὶ κοινῶν νῦν, εὐκόλον εἶνε βέβαια ν' ἀνεύρη τις τώρα τὰ αἷτια τῆς κοινῶς παρὰ πάντων καταδικαζομένης ἡμῶν ἠθικῆς καταστάσεως, καὶ συγχρόνως νὰ ἔχη κανόνα τοῦ καλοῦ καὶ ὄρον συγκρίσεως τῶν σαθρῶς ἐχόντων· διότι πάντα ἀπλῶς τὰ τῆς ἀγωγῆς καὶ παιδείας ἐλαττώματα, δι' ἃ κατηγορεῖται ἡ παροῦσα γενεά, θὰ εὔρη τις ἔχοντα τὴν πηγὴν αὐτῶν ἐν τοῖς πρεσβυτέροις, τοῖς πρεσβέουσιν τὰς τοιαύτας ἀρχάς.

Ἐπειδὴ πρῶτον μὲν ὅταν οἱ γονεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι ἡμεῖς δὲν ἔχωμεν τὴν ἀληθῆ ἐκείνην καὶ ζῶσαν πίστιν, καὶ τὴν ἀνυπόκριτον καὶ κατ' ἐπίγνωσιν εὐσέβειαν, πῶς θὰ ἐμπνεύσωμεν αὐτὴν εἰς τὰ τέκνα ἡμῶν, καὶ στηρίζωμεν αὐτὰ εἰς τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ, τὴν βράσιν πάσης καλῆς ἀγωγῆς καὶ παιδείας;

Ὅταν οἱ διδάσκαλοι δὲν ἐμπνεώμεθα ὑπὸ ἀληθοῦς θρησκευτικῆς ζήλου, μὴδὲ κατεχώμεθα ὑπὸ τοῦ ἐνθέου ἐκείνου αἰσθήματος ἐκτὸς τῶν ἄλλων γνώσεων, μὴδὲ θεωρῶμεν τὸ ἔργον ἡμῶν ἱερὸν καὶ ἀποστολὴν ὑψηλὴν ὑπὲρ τῆς πατρίδος,

πῶς θὰ διδάξωμεν εἰς τὰς καρδίας τῶν παιδῶν τὴν χριστιανικὴν ἠθικὴν, τὴν ἀγάπην, τὴν ἀρετὴν; πῶς θὰ συνεργησωμεν εἰς τὴν πνευματικὴν αὐτῶν ἀναγέννησιν;

Ἐχοντες λοιπὸν οἱ παῖδες περὶ ἑαυτοὺς καθημερινὰ παραδείγματα ἡμᾶς, ψυχροὺς καὶ ἀνευλαβεῖς καὶ ἀδιαφόρους εἰς τὰ τῆς θρησκείας καὶ ἄνευ πίστεως ζώσης καὶ ἄνευ ἀγάπης καὶ ἄνευ πρᾶότητος καὶ ἀθωότητος, μηδέποτε προσηλωμένους τῇ προσευχῇ ἐν ἀληθείᾳ εἰμὴ μηχανικῶς, πάντα δεύτερα τιθεμένους τοῦ ὕλικου συμφέροντος καὶ τῆς ἰδιοτελείας, ἀδύνατον βέβαια, καὶ θαυμαστοτάτους ἂν ἀκούωσι παρ' ἡμῶν λόγους περὶ ἠθικῆς, ἀδύνατον εἶνε νὰ καρπωθῶσιν τι ἐκ τούτων ὑγιᾶς καὶ σωτήριον καὶ νὰ πλασθῶσι θρησκευτικῶς τὴν καρδίαν· διότι τὸ παράδειγμα ἔχει πολλὴν ἰσχύν εἰς τὰς τῶν νέων ψυχάς, πάσης μὲν ῥητορικῆς τέχνης ῥητορικώτατον ὄν, πάντων δὲ τῶν μαθημάτων παιδαγωγικώτατον. Καὶ καθὼς ἡ εἰκὼν ἰσχυροτέραν ἐμποιεῖ ἐντύπωσιν εἰς τὴν τοῦ παιδὸς ἀντίληψιν παρὰ ὁ γυμνὸς λόγος, ὥστε ἅμα ἴδῃ τὸ ὄμμα τοῦ παιδὸς οἰανδήποτε εἰκονογραφίαν προσηλοῦται ἐπ' αὐτὴν καὶ ἐνδιατρίβει καὶ ἴσως χάριν αὐτῆς ἀναγινώσκει καὶ τὰ κάτωθεν γεγραμμένα μετὰ προσοχῆς, οὕτω καὶ εἰς τὸ ζωντανὸν παράδειγμα τῶν περὶ αὐτὸν εἴτε ἀνωτέρων εἴτε συνηλικῶν προσελκύεται δαιμονίως καὶ σοφίζεται ἐπ' ἀγαθῷ ἢ τούναντίον, περιεργαζόμενος καὶ τὰς λεπτοτάτας τῆς ζώσης αὐτῆς εἰκόνας γραμμὰς καὶ τῶν πνευματικωτάτων χρωμάτων ἀντιλαμβάνομενος.

Διὰ ταῦτα ὅταν πάλιν οἱ γονεῖς καὶ ἐν γένει οἱ πρεσβύτεροι δὲν ἦνε φίλοι τῆς ἀληθείας, ἀλλὰ πολλάκις τὸ χειρότερον καὶ δοξάζωσι καὶ ἐνώπιον τῶν τέκνων τῶν ἀνακηρύττωσιν ὅτι τὰ ψεῦδος εἶνε τὸ ἄλλας τῆς ἀληθείας καὶ χωρὶς αὐτοῦ δὲν εἶνε δυνατόν νὰ ζῆση τις, καὶ καταλαμβάνοντες τὸ τέκνον τῶν ψευδόμενον μειδιῶσι καὶ χαίρωσι διὰ τὴν εὐφυίαν του, ἀνάγκη βέβαια τότε καὶ τὰ παιδία νὰ μὴ σέβωνται μὲν τὴν ἀλήθειαν, ν' ἀγαπῶσι δὲ τὸ ψεῦδος, ὅσον καλῶς καὶ ἂν μάθωσιν ἐκ στήθους τὸ ἄει

κράτιστόν ἐστι τάληθῆ λέγειν. Ἀλλὰ τότε πλέον ἀνοίγεται ἡ πρὸς τὴν κακίαν καὶ τὸν ἐξευτελισμὸν τῆς ἀνθρωπίνης ἀξίας θύρα, ἡ δὲ πρὸς τὴν ἠθικὴν διαφθορὰν ὁδὸς ἰσοπεδοῦται εἰς ἄμαξωτὴν, τοῦθ' ὑπερ καὶ πραγματικῶς λυμαίνεται τὴν κοινωνίαν ἡμῶν, καὶ οἱ ξένοι μάλιστα καθ' ἡμῶν κατηγοροῦσιν, ὡς στίγμα αἰσχρὸν τῆς μακρᾶς δουλείας.

Καὶ πάλιν ὅταν οἱ γονεῖς καὶ φρονῶσι καὶ λέγωσιν ὅτι τὰ πάντα ἀγοράζονται διὰ τοῦ χρυσοῦ καὶ αὐτὸς ὁ παράδεισος, ὡς ἔλεγέ ποτε Φίλιππος ὁ Μακεδὼν ἐν τῇ ἐποχῇ τῆς παρακμῆς τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ὅτι οὐδὲν τεῖχος εἶνε τοσοῦτον ὀχυρὸν, ὥστε ὄνος φορτωμένος χρυσίου νὰ μὴ δύναται ν' ἀνέλθῃ εἰς αὐτὸ, καὶ ὅταν λέγοντες ταῦτα φέρωσιν εἰς ἐπικύρωσιν τοῦ λόγου παράδειγμα τὴν εὐλογίαν τῆς θρησκείας ἀγοραζομένην, τὰ γράμματα καὶ τὴν παιδείαν αὐτὴν ἀγοραζομένην, τὰ καλὰ πάντα καὶ ζηλευτὰ διαχρημάτων ἀποκτώμενα, ἐν ἐνὶ λόγῳ τὴν εὐδαιμονίαν αὐτὴν ὠνητὴν, καὶ τοὶ οἱ σοφοὶ ἀποφάνονται ὅτι ἡμεῖς αὐτοῖς (τοῖς πλουσίοις) οὐ διαμειψόμεθα τῆς ἀρετῆς τὸν πλοῦτον, ὅταν, λέγομεν, δοξάζωσι τὰ τοιαῦτα, παρεξηγοῦντες μὲν τὸ σκληρὸν τῶν φυσικῶν ἀναγκῶν τοῦ ἀνθρώπου, δι' ἃς βεβαίως καὶ ὁ ἱερεὺς ἐκ τοῦ ναοῦ τραφήσεται καὶ ὁ διδάσκαλος ἐκ τοῦ ἔργου πορισθήσεται τὰ πρὸς τὸ ζῆν, ἀγνοοῦντες δὲ τελείως τὸ εὐαγγελικὸν οὐκ ἐπ' ἄρτῳ μόνῳ ζήσεται ἄνθρωπος, τί φρόνημα τότε θά ἔχῃ πρὸς θεοῦ ὁ νεώτερος, ὁ μετὰ τοιούτων συζῶν καὶ ἀναστρεφόμενος, ποίαν ἀρετὴν ἑλληνικὴν, ποίαν ἠθικὴν; Αναμφιβόλως ὁ τοιοῦτος πάντων τῶν συμφερόντων δὲν θά ἀργήσῃ νὰ θεωρῇ κατ' οὐσίαν ἀνώτατον τὸ ὑλικόν. Ἀλλὰ τίς δὲν γνωρίζει ὅτι ἅμα ἀντιστραφῆ ἡ τάξις τῶν ἰσχυρῶν τούτων τῆς θελήσεως ἐλατηρίων, τῶν συμφερόντων, τότε καὶ ὁ ἠθικὸς κόσμος καταστρέφεται καὶ τὸ χρηματικὸν τοῦτο συμφέρον ὑπερψεύμενον,

— Ἐκδιδάσκει καὶ παραλλάσσει φρονίας
 χρηστὰς πρὸς αἰσχροὶ πράγμαθ' ἴσασθαι βροτῶν,
 πανουργίας δ' ἔδειξεν ἀνθρώποις ἔχειν
 καὶ παντὸς ἔργου ὀνοσεβείαν εἰδέσθαι. (Σοφ. Ἀντ. 284).

Ὅτι δὲ μὲ τὴν καταστροφὴν τοῦ ἠθικοῦ κόσμου καὶ τὴν τῶν ἠθῶν διαφθορὰν καὶ τὴν ταπείνωσιν τῆς ἀνθρωπίνης ἀξίας, συγκαταστρέφονται καὶ τὰ τῆς κοινωνίας καθ' ὅλου συμφέροντα καὶ αὐτὰ ταῦτα τὰ ὑλικά, καὶ παρκαμιάζει καὶ φθείρεται ὑλικῶς τε καὶ ἠθικῶς ὅλον τὸ σῶμα τῆς πολιτείας, καὶ ἀκολούθως καὶ τὰ ἄτομα, δυσκόλως τὰ τοιαῦτα ἢ πολὺ ἀργὰ θὰ ἐννοήσῃ ὁ οὕτως ἀνατρεφόμενος νέος.

Ἄλλ', ἵνα μὴ ἐνδιατρίψωμεν περαιτέρω εἰς τὰ καθ' ἕκαστα, ἔταν ἐν γένει οἱ παῖδες ἔχῃσι διδασκάλους καὶ ζωηρὰ παραδείγματα τοὺς ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα καὶ πράττοντας καὶ λέγοντας καὶ φρονούντας καὶ ἀσχημονοῦντας, τότε ὅποιοι εἶνε ἀνάγκη νὰ μορφωθῶσιν αὐτοί;

Δὲν εἶνε λοιπὸν οἱ πρεσβύτεροι τὰ κύρια αἴτια τῆς διαφθορᾶς, τῆς ἠθικῆς ταύτης γαγγραινῆς, ἧτις ὁσημέραι ἐπιφοβωτέρα κατασταίνεται, καὶ δι' ἣν ἀδίκως πολλάκις κατηγοροῦμεν ἄλλους;

Ὅθεν ὀφείλει ἕκαστος νὰ προσέχη εἰς ἑαυτὸν, νὰ ρυθμίζῃ ἑαυτὸν, νὰ βελτιώσῃ ἑαυτὸν ὅπου τῆς ἡλικίας καὶ ἂν ἦνε, νὰ θερμαινῆται τῷ φωτὶ τῆς ἀληθοῦς πίστεως, ἐν ᾧ ζήσεται ἀνθρώπος, ἐὰν θέλῃ νὰ συνεργήσῃ εἰς τὴν καλὴν ἀνατροφὴν τῶν τέκνων του καὶ τὴν ἀληθῆ εὐδαιμονίαν, ἐὰν θέλῃ νὰ ἦνε ἠθικοὶ καὶ κόσμιοι οἱ νέοι.

Ὅφείλει τέλος Κυβέρνησις καὶ ἄρχοντες καὶ γέροντες νὰ παρέχῃσι καλὰ παραδείγματα, ἐὰν ἐπιθυμῶσι τὴν σωτηρίαν καὶ πρόοδον τῆς κοινωνίας καὶ τῆς πατρίδος.

Ξ.

Ἀρχαιολογικά ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὸ 1860.

ΑΡΘΡ. Β'.

Ἀποῦ ἐν τῷ πρώτῳ ἡμῶν ἄρθρῳ ἐν συντόμῳ διεπραγματεύθημεν περὶ τῶν ἀνασκαφῶν τῶν γενομένων κατὰ τὸ 1860 ἐπὶ μὲν

τῆς ἀκροπόλεως δι' ἐξόδων τῆς κυβερνήσεως, εἰς δὲ τὴν θέσιν Παναγίαν Πυργιώτισσαν δι' ἐξόδων τῆς ἀρχαιολογικῆς ἡμῶν ἐταιρίας, ὑπολείπεται ἡμῖν νὰ εἰπῶμεν ὀλίγα τινὰ καὶ περὶ τῶν ἐν Ἐλευσίνι δαπάνῃ τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως ὑπὸ τὴν ἐπιστάσιαν τοῦ Κυρίου Λενορμὰν γενομένων ἀνασκαφῶν. Καὶ γνωστὸν μὲν εἶνε, ὅτι ἡ ἀνασκαφὴ τῆς θέσεως ταύτης μετὰ διαφόρων διακοπῶν ἀπὸ τοῦ Μαΐου 1860 μέχρι τοῦ Ὀκτωβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους διήρκεσε, δυστυχῶς ὅμως τὰ εὑρεθέντα ἀρχαῖα λειψάνα ἐν μέρει μόνον ἐπλήρωσαν τὰς ἐλπίδας, ἃς τὸ κοινὸν εἶχε συλλάβει, καθ' ὅτι ἀρκεσθεὶς ὁ Κυρ. Λενορμὰν ν' ἀνασκάψῃ τὴν θέσιν τῶν μικρῶν καὶ τῶν μεγάλων Προπυλαίων καὶ τοῦ ναοῦ τῆς προπυλαίας Ἀρτέμιδος, καθὼς καὶ τὴν θέσιν ὅπου κατὰ τὸ 1860 εὑρέθη τὸ λαμπρὸν ἀνάγλυφον τὸ κοσμοῦν νῦν τὴν ἐν τῷ Ὀθαεῖω τῶν ἀρχαιοτήτων συλλογὴν, καὶ ἔνθα πιθανῶς ἦτο τὸ ἱερόν τοῦ Τριπτολέμου (Παυσανίας 1,33), δὲν ἐπεξίτεινεν αὐτὰς οὐδόλλως ἐπὶ τοῦ κυρίως ἐν Ἐλευσίνι ἱεροῦ τῆς Δήμητρος καὶ Κόρης καὶ τοῦ περιβόλου αὐτοῦ, ἐμποδισθεὶς ἴσως ὑπὸ τῶν εἰς τὴν θέσιν ταύτην εὑρισκομένων οἰκίσκων τῶν Ἐλευσινίων. Καὶ πάντα τὰ μέρη ταῦτα, ὡς γνωστὸν, ἤδη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ αἰῶνος τούτου ἐταιρία τις Ἀγγλων εἶχεν ἀνασκάψῃ, ὡς καὶ τὸν τῆς Δήμητρος καὶ Κόρης ναὸν καὶ τὸν περιβόλον αὐτοῦ, καὶ λεπτομερεῖς περιγραφὰς καὶ ἀπεικονίσεις τῶν ἐνταῦθα εὑρεθέντων ἀρχαίων λειψάνων εὑρίσκομεν εἰς τὸ δι' ἐξόδων τῆς ἐταιρίας ταύτης ἐκδοθὲν σύγγραμμα. Ἀλλὰ καὶ τὰ ἐνεπίγραφα τεμάχια, καθὼς καὶ τὰ τῆς γλυπτικῆς τὰ κατὰ τὰς ἐσχάτως ἐνταῦθα γενομένας ἀνασκαφὰς εὑρεθέντα ὀλίγου μόνον λόγου ἄξια εἶνε, καθ' ὅτι ἐκτὸς ἀγάλματος τοῦ Ἀντινόου φυσικοῦ μεγέθους ῥωμαϊκῶν χρόνων, ἀγάλματος γυναικὸς ἐνδεδυμένης χιτῶνα ἐπίσης ῥωμαϊκῆς ἐποχῆς, εὑρέθησαν διάφορα ἀσήμεντα ἄλλα τεμάχια ἀγαλμάτων καὶ ἀναγλύφων, ὧν τὸ κυριώτερον εἶνε τεμάχιον μικροῦ ἀναγλύφου παριστάνον τὸν Τριπτόλεμον καθήμενον καὶ ὀπισθεν αὐτοῦ Δήμητρα ἢ καὶ Κόρην ἵσταμένην.

Τῶν δ' ἐνταῦθα εὐρεθεισῶν ἐπιγραφῶν ἡ σπουδαιοτέρα εἶνε λατινικὴ ἐπὶ ἐπιστηλίου, ἀνήκοντος πιθανῶς εἰς τὰ μικρὰ τοῦτ' ἔστιν ἐνδότερα προπύλαια, τὴν ὁποίαν ἐπιγραφὴν, ἀναφέρουσιν ὡς ἀνεγείραντα τὰ προπύλαια ταῦτα τὸν Ἀππιον Κλώδιον Πόλχερ, ζήσαντα κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Κικέρωνος, εὐστόχως ἐξέδωκεν ὁ σοφὸς γραμματεὺς τῆς ἐν Ῥώμῃ ἀρχαιολογικῆς ἐταιρίας Κυρ. Χένσεν εἰς τὸ *Bulletino dell' Instituto* κ. τ. λ. 1860 τοῦ Δεκεμβρίου μηνὸς σελ. 225—233. Τῶν δὲ ἐτέρων ἐνεπιγράφων τεμαχίων τῶν ἐνταῦθα εὐρεθέντων τὰ κυριώτερα ἐξεδόθησαν εἰς τὴν ἀρχαιολογικὴν ἡμῶν ἐφημερίδα καὶ εἰς τὸ *Bulletino dell' Instituto* 1860 σελ. 177. Ταῦτα εἶνε τὰ μέχρι τοῦδε εἰς Ἐλευσίνα εὐρεθέντα. Ἄν δὲ ἐξ αὐτῶν θελήσωμεν νὰ ἐξάξωμεν θετικὰς γνώσεις περὶ τῶν τῆς Ἐλευσίνος οἰκοδομῶν, δυνάμεθα μετὰ μεγίστης πιθανότητος τὰ μὲν μεγάλα ἐξωτερικὰ προπύλαια, ὧν πλεῖστα λείψανα διεσώθησαν, ὁμοιάζοντα μὲ τὰ προπύλαια τῆς τῶν Ἀθηνῶν ἀκροπόλεως, νὰ θεωρήσωμεν ὡς ἔργα τῆς τοῦ Περικλέους λαμπρᾶς ἐποχῆς, τῶν δὲ μικρῶν ἐνδοτέρων προπυλαίων τὰ διασωθέντα ἡμῖν λείψανα, οἷον κιονόκρανα καὶ ἄλλα ἀρχιτεκτονικὰ τεμάχια, ὥσπερ καὶ ἡ διασωθεῖσα ἐπιγραφή τοῦ ἐπιστηλαίου αὐτῶν, καθαρῶς τὴν μεταγενεστέραν ῥωμαϊκὴν ἐποχὴν μᾶς ἐμφαίνουσι, τὰ δὲ διασωθέντα λείψανα δωρικοῦ ῥυθμοῦ τοῦ πρὸ τῶν προπυλαίων μικροῦ ναοῦ τῆς προπυλαίας Ἀρτέμιδος καὶ τὰ εἰς τὴν θέσιν τοῦ νῦν οἰκοδομουμένου νέου σχολείου εὐρεθέντα ἰωνικοῦ ῥυθμοῦ πιθανῶς εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Περικλέους ἐπίσης ἀνήκουσι.

Ταῦτα εἶνε καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Πausανίου ἀναφερόμενα μνημεῖα. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ ἄλλως πολύλογος οὗτος περιηγητὴς τὰ τῆς Ἐλευσίνος μνημεῖα ἔνεκα θρησκευτικῶν αἰτιῶν δι' ὀλίγων μόνον περιγράφει, τούτου ἔνεκα μᾶλλον, νομίζομεν, ἤθελεν εἶσθαι ἐπιθυμητὴ ἡ ἐφ' ὅλης τῆς θέσεως ταύτης ἐπέκτασις τῆς ἀνασκαφῆς, δυναμένης πλεῖστα καὶ σπουδαιότατα εἰς φῶς νὰ ἐξάξῃ.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν ἐν Ἐλευσίνοι ἀνασκαφῶν.

Ἐς διέλθωμεν δι' ὀλίγων καὶ τὰς διαφόρους ἀρχαιότη-
τας, αἵτινες τυχαίως ἀνακαλυφθεῖσαι ἐπλούτισαν καὶ κατὰ τὸ
παρελθὸν ἔτος τὰς συλλογὰς τῆς τε κυβερνήσεως καὶ τῆς ἀρ-
χαιολογικῆς ἐταιρίας.

Ἡ πρώτη καὶ σπουδαιότατη ἀνακάλυψις τοῦ παρελθόντος
ἔτους εἶνε κορμὸς γυμνοῦ ἀγάλματος ἀνδρὸς ὑπερφυσικοῦ με-
γέθους, ὅστις εὑρέθεις ὑπὸ τοῦ Κυρ. Λενορμάν εἰς τὰ Μεγάρα,
εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ λόφου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου πάλαι ποτὲ ἔκει-
το ἡ τῶν Μεγάρων ἀκρόπολις Καρία, μετεκομίσθη εἰς Ἀθήνας
καὶ στρέφον τὰ νῶτα αὐτοῦ πρὸς τὸν θεατὴν κοσμεῖ νῦν τὴν
πρὸ τοῦ Θησείου ἐσχάτως ἰσοπεδωθεῖσαν πλατεῖαν ὁ κορμὸς
οὗτος εἶνε ἐκ λευκοῦ μαρμάρου, δυστυχῶς ὅμως ἡ κεφαλὴ, αἱ
χεῖρες καὶ ἐν μέρει καὶ οἱ πόδες ἐλλείπουσιν, ὥστε δυσκόλως ἠ-
δυνάτῳ τις διὰ τῆς φαντασίας ν' ἀναπληρώσῃ αὐτοὺς, ἐὰν δὲν
ἐσώζοντο ἤδη ἀγάλματά τινα Ἀπόλλωνος ἀρχαίας ἐποχῆς, τῶν
ὁποίων ἐν μὲν εἰς Τεγείαν πλησίον τῆς Κορίνθου εὑρέθην κοσμεῖ
νῦν τὴν τοῦ Μονάχου Γλυπτοθήκην, δύο δὲ ἄλλα τοιοῦτου εἴ-
δους κεῖνται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους εἰς σκοτεινὴν τινα γωνίαν ἐν τῷ
Θησείῳ καὶ τὸ ἐν μὲν τούτων κατὰ τὰ 1835 εἰς Νάξον εὑρέ-
θην (*Ross Inselreisen* 1, 44. *Uellsen A. Dnill* 4 p. 400)
ἀτελὲς ἔμεινεν, τὸ δὲ ἕτερον, τοῦ ὁποίου τὰ κάτω μέρη ἐλλεί-
πουσι καὶ μεγαλειτέρας καὶ καλλιτέρας ἐπεξεργασίας ἢ τὸ ἕτε-
ρον, εὑρέθην κατὰ τὰ 1835 εἰς Θήραν (ὄρα. *Ross Arch. Aufs.*
p. 40) πολλάκις ἤδη καὶ ὑπὸ πολλῶν ἀπεικονίσθη καὶ περιε-
γράφη. — Τὰ ἀγάλματα λοιπὸν ταῦτα τῆς ἀρχαιοτάτης ἐπο-
χῆς τῆς ἑλληνικῆς τέχνης, μᾶς φέρουσιν εἰς θέσιν νὰ συμπληρώ-
σωμεν καὶ τὸν τῶν Μεγάρων κορμὸν, καθ' ὅτι ἐκ τῶν σωζο-
μένων μερῶν αὐτοῦ βλέπομεν, ὅτι αἱ ἐλλείπουσαι χεῖρες ἀκί-
νητοι πλησίον τῶν στέρνων εὐρίσκοντο, καὶ ὁ ἀριστερὸς αὐ-
τοῦ ποὺς κατ' ὀλίγον προέβαινε τοῦ ἄλλου, καὶ τὰ ἐπὶ τοῦ
τραχήλου σωζόμενα ἔχνη τῆς κόμης δύνανται εὐκόλως νὰ συμ-

πληρωθῶσιν ἐν εἰδῇ φενάκης τῶν τῆς ἀρχαιοτάτης ἑλληνικῆς τέχνης ἀγαλμάτων. Ἄλλὰ καὶ τὰ ἄλλα σωζόμενα μέρη τοῦ σώματος ἐμφαίνουσιν ἡμῖν τὰ διάφορα τῆς ἀρχαιοτάτης τέχνης ἰδιώματα, καθ' ὅτι καὶ οἱ μυῶνες πολὺ ἀνεπτυγμένοι εἶνε, καὶ οἱ ὦμοι πλατεῖς καὶ τὸ μέσον τοῦ σώματος ὑπὲρ τὸ φυσικὸν λεπτὸν καὶ τὰ σωζόμενα τῶν μηρῶν πολὺ ἀνεπτυγμένα, ὥστε μετὰ μεγίστης πιθανότητος δυνάμεθα τὸν κορμὸν τοῦτον νὰ ἐξηγήσωμεν ὡς κορμὸν Ἀπόλλωνος τῆς πρὸ τοῦ Φειδίου ἀρχαίας ἑλληνικῆς τέχνης. Καὶ διατρέχοντες τὰ διάφορα τοῦ Πausανίου (1,42) χωρία (ὅρα καὶ *Gerhard Mythologie* 1,302) τὰ περιγράφοντα τὴν τῶν Μεγάρων πόλιν, εὐρίσκομεν ἀναφερόμενα διάφορα ἀγάλματα Ἀπόλλωνος τῆς ἀρχαιοτάτης ἑλληνικῆς τέχνης, τὰ ὁποῖα ὁ Πausανίας παρομοιάζει μὲ αἰγυπτιακῆς καὶ αἰγινητικῆς τέχνης ἔργα. Ἄν λοιπὸν τὸν κορμὸν τοῦτον τοῦ Ἀπόλλωνος ἐκλάβωμεν ὡς ἀπομίμησιν ἑνὸς τῶν ἀγαλμάτων τούτων, πολὺ μακρὰν τῆς ἀληθείας δὲν θέλομεν εἶσθαι, δυστυχῶς ὅμως καὶ ἐκ τῆς σημερινῆς καταστάσεως τοῦ κορμοῦ τούτου καὶ ἐκ τῆς περιγραφῆς τοῦ Πausανίου οὐδὲν θετικὸν περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν.

Κατὰ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος ἔτους εὑρέθη εἰς Μεθώνην τῆς Πελοποννήσου καὶ μετεκομίσθη εἰς Ἀθήνας ἀγάλματιον ἀκέφαλον Σατύρου ἑνὸς μέτρου ὕψους, μεταγενεστέρως ἐποχῆς καὶ μετρίως ἐργασίας· ὁμοιάζει μὲ τὰ συνήθη ἀγάλματα τῶν οὕτω λεγομένων ἀναπαυομένων Σατύρων, ἅτινα κοινῶς θεωροῦνται ὡς ἀπομιμήσεις τοῦ περιφήμου Πραξιτελείου ἀγάλματος τοῦ περιδοῆτου Σατύρου καλουμένου, τὸ πάλαι ἐν Ἀθήναις θαυμαζομένου. *Müller Handb. D Arch.* § 127, 2 καὶ *Brunn Gesch. D. griech. Künstler.* I. 350).

Ἐκ τῶν γλυπτικῶν ἔργων, ἅτινα, ὡς κατὰ τὸ παρελθόν, οὕτω καὶ κατὰ τὸ 1860 ἀπέκτησε τὸ μουσεῖον τῆς ἀρχαιολογικῆς ἡμῶν ἐταιρίας, ἀναφέρομεν ἐκτὸς τῆς νεανικῆς κεφαλῆς, πιθανῶς τοῦ Ἰόδα, περὶ τῆς ὁποίας ἐν τῷ πρώτῳ ἡμῶν ἄρθρῳ

λόγος ἐγένετο, καὶ σύμπλεγμα Ἐρωτος καὶ Πανὸς ἐκ λευκοῦ μαρμάρου 0,70 ὕψους καλῆς διατηρήσεως ἐκ Μήλου. Ἐπὶ στρογγύλης βάσεως ἴσταται Ἐρως πτερωτὸς γυμνός, ἐκτὸς μικρᾶς χλαμύδος τοὺς ὤμους αὐτοῦ καλυπτούσης, πλησίον δὲ αὐτοῦ μικροτέρα μορφή Πανὸς αἰγόποδος, γυμνοῦ ἐπίσης, κρατοῦντος μικρὰν ποιμενικὴν ῥάβδον καὶ οἱ ὄμοι του καλύπτονται διὰ νεβρίδος. Ἡ ἔκφρασις τοῦ προσώπου τοῦ Ἐρωτοῦ εἶνε ἡσυχος, ἐνῶ τοῦ Πανὸς τὸ πρόσωπον ἐμφαίνει προσπάθει-
 ἄν τινα καὶ ὀργήν. Ἡ ἐπεξέργασις τοῦ ὄλου συμπλέγματος, τῆς ῥωμαϊκῆς ἐποχῆς εἶνε. Σπανιωτάτη ἢ παράστασις συμπλέγματος Ἐρωτος καὶ Πανὸς, καθ' ὅτι μέχρι τοῦδε γνωστὴ ἡμῖν μόνον εἶνε πάλῃ τῶν δύο θεοτήτων τούτων ἐπὶ εἰκό-
 νος εὐρεθείσης εἰς Πομπηίαν (*Pittura d'Ercolano II, 43 καὶ Müller D. a. K. Tf. XLIV. fig. 551.*) καὶ ἐπὶ σαρκοφάγων ῥωμαϊκῆς ἐποχῆς (*Gerhard Mythol. § 464, 3**) ὡς καὶ ἐπὶ δύο ψηφιδωτῶν τοῦ Lyon (ἄρα πλείονα περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου *Welcker Zts. S. f. ant. Litt. u. Kunst I p 475 καὶ Mythologie II. p. 595*).—Κατὰ τὴν πιθανωτάτην γνώμην τῶν πλείστων λογίων ἢ παράστασις τῆς πάλῃ τῶν δύο τούτων θεοτήτων (ἄρα *Servius ad. Virgil. Ecl. 2, 31 καὶ Welcker* ἄνω) σημαίνει τὴν τὰ πάντα καταβάλλουσαν δύναμιν τοῦ Ἐρωτος ἕτεροι ὁμῶς ἐξηγοῦσι τὴν παράστασιν ταύτην ὡς τὴν ἀντίθεσιν τοῦ οὐρανοῦ καὶ γῆνιου Ἐρωτος (*Friedländer, Annali d. Inst. 1856*). Τὸ σύμπλεγμα ὁμῶς τοῦ μουσείου τῆς ἀρχαιολογικῆς ἡμῶν ἐταιρίας δὲν παριστᾷ πάλῃ Ἐρωτος καὶ Πανὸς, ἀλλ', ὡς καθαρῶς φαίνεται, στιγμὴν τινα πρὸ τῆς πάλῃ, ἴσως καὶ τὴν αἰτίαν τῆς πάλῃ ταύτης, ὡς προσβληθέντος ἐρωτικῶς τοῦ Ἐρωτος ὑπὸ τοῦ Πανὸς, παράστασις ὑπενθυμίζουσα ἡμῖν διάφορα ἄλλα συμπλέγματα, σωζόμενα εἰς τὰ διάφορα τῆς Εὐρώπης μουσεῖα, Πανὸς μετὰ Σατύρων ἢ καὶ Μαινάδων. Πλείστας προσέτι ἄλλας περιέργους ἀρχαιότητος τοῦ μουσείου τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐταιρίας ἡδυνάμεθα ἐνταῦθα δι'

ὀλίγων νὰ περιγράψωμεν, ἂν δὲν ἐσκοπεύομεν εἰς τὸ ἐξῆς εἰς ἴδιον ἄρθρον περὶ τῶν κυριωτέρων ἀρχαιοτήτων τοῦ μουσείου τούτου νὰ διαπραγματευθῶμεν.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν κατὰ τὸ 1860 ἀνακαλυφθέντων λειψάνων τῆς ἀρχαίας γλυπτικῆς. Ἐπειδὴ δὲ αἱ κυριώτεραι ἐπιγραφαὶ αἱ εἰς τὸ διάστημα τοῦ 1860 ἐν Ἑλλάδι ἀνακαλυφθεῖσαι εἰς τὴν ἀρχαιολογικὴν ἐφημερίδα ἤδη ἐξεδόθησαν, ὡς περ καὶ πολλαὶ αὐτῶν καὶ ὑπὸ τοῦ γραμματέως τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐταιρείας εἰς διαφόρους ἐφημερίδας καὶ κυρίως εἰς τὸν Φιλίστορα καθ' ἑκάστην ἐκδίδονται, τούτου ἕνεκα περιττὸν νομίζομεν νὰ τὰς ἀναφέρωμεν ἐκ νέου ἐνταῦθα, ἀρκούμενοι μόνον τὰς τῶν τεχνιτῶν ἐπιγραφάς, ὡς ἀναγομένους μᾶλλον εἰς τὴν κυρίως ἱστορίαν τῆς τέχνης, δι' ὀλίγων νὰ ὑπενθυμίσωμεν.

Τιμοκράτης Ἀθηναῖος...

Ἐποίησεν.

Τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης εὑρεθείσης εἰς δύο τεμάχια κατὰ τὰς παρὰ τὴν Παναγίαν Ἡυργιώτισσαν τῆς ἀρχ. ἐταιρ. ἀνασκαφάς, ἐξεδόθη ἤδη τὸ πρῶτον τεμάχιον μόνον, καθ' ὅτι τὸ δεῦτερον εὑρέθη μετὰ ταῦτα, ὑπὸ τοῦ Κυρ. Κουμανοῦδου εἰς τὰς ἀνεκδότους ἑλληνικὰς ἐπιγραφάς (1860.) ὑπ' ἀριθμ. 30. Ὁ τεχνίτης Τιμοκράτης ἦτο μέχρι τοῦδε ἄγνωστος ἐκ τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων τῆς ἐπιγραφῆς φαίνεται καθαρῶς ὡς μεταγενεστέρως βωμαϊκῆς ἐποχῆς· τὸ δὲ Ἀθηναῖο μᾶλλον ἴσως πρίπει ν' ἀναπληρωθῆ εἰς Ἀθηναῖο, δηλαδὴ πατρὸς Ἀθηναίου, ἢ Ἀθηναῖος ὡς τὸ τῆς πατρίδος τοῦ τεχνίτου, καθ' ὅτι ἀσύνηθες τοῦλάχιστον εἰς τὴν καλὴν τῆς ἑλληνικῆς τέχνης ἐποχὴν νὰ προστίθεται εἰς ὄνομα τεχνίτου ἐργαζομένου εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ πατρίδα καὶ τὸ ὄνομα τῆς πατρίδος του.

Καλλισθένης Καλλισθένης Σφήττιος ἐποίησεν.

Ἐπὶ τετραγώνου βάσεως 0,67 ὕψους 1,40 μᾶκρους καὶ 0,55 βάθους εὑρεθείσης εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν· ὁ τεχνίτης ἦτο

μέχρι τοῦδε ἄγνωστος καὶ ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων τῆς ἐπιγραφῆς εἶνε μεταγενεστέρας ἐποχῆς.

Ἐρμιππος Διομένου Σουιεῦς ἐποίησεν

Ἐπὶ ὁμοίας βάσεως ὡς καὶ ἡ ἄνω καὶ εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν εὑρεθεῖσα ὁ τεχνίτης μέχρι τοῦδε ἄγνωστος, μεταγενεστέρας ἐποχῆς.

Εὐχειρ (καὶ Εὐβουλίδης) Κρωπίδαι ἐποίησαν

Ἐπὶ ὁμοίας βάσεως καὶ εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν εὑρεθεῖσα ὡς καὶ αἱ ἄνω.

Εὐβουλίδης Εὐχειρος Κρωπίδης

Εὑρέθη εἰς κατάλογον ὀνομάτων ἐπιμελητῶν, εἰς ἐπιγραφὴν ἐκ Πειραιῶς, νῦν εἰς τὸ μουσεῖον τῆς ἀρχ. ἐταιρίας, καὶ ἐξεδόθη ὑπὸ Σ. Κουμανούδου εἰς ἀνεκδ. ἐπιγρ. ὑπ' ἀρ. 49.

Εὐχειρ καὶ Εὐβουλίδης ἐποίησ(αν)

Ἐπὶ βάσεως λευκοῦ μαρμαῦρου 0,36 ὕψους 0,75 μήκους καὶ 4,03 βάθους εὑρεθείσης ἐντετειχισμένης κατὰ τὸν Φεβρουάριον μῆνα τοῦ 1864 εἰς τὴν θέσιν, ὅπου νῦν ἡ ἀρχαιολογικὴ ἐταιρεία ἀνασκάπτει, ὅπου ἄνευ οὐδεμίας πιθανότητος κοινῶς τὸ πρυτανεῖον τῶν ἀρχαίων τίθεται· ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ἐξεδόθη ἤδη ὑπὸ Σ. Κουμανούδου εἰς τὸν Φιλίστορα 1864. σελ. 196.

Δυσκολώτατον καὶ μέχρι τοῦδε ἄλυτον εἶνε τὸ ζήτημα τὸ περὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Ἀθηναίων τούτων τεχνιτῶν τοῦ Εὐχειρος καὶ Εὐβουλίδου (ὄρα. *Brunn K Gesch.* I p. 551) καθ' ὅτι καὶ αἱ μαρτυρίαι τοῦ Πλινίου (H. N. 34,94) καὶ Παυσανίου (4,2,4) καὶ αἱ μέχρι τοῦδε γνωσταὶ ἐπιγραφαὶ αἱ τοὺς δύο τούτους τεχνίτας ἀναφέρουσαι, δηλαδὴ ἡ εἰς τὸ Μουσεῖον τοῦ Λούβρου

«(Εὐ)χειρ καὶ Εὐβουλίδης ἐποίησαν»

ἐξ Ἀθηνῶν αὐτοῦ μετακομισθεῖσα (*Clarac Inscr.* pl. XLI, 443) καὶ ἡ ἐπιγραφὴ «(Εὐβουλίδης Εὐ)χειρος Κρωπίδης ἐποίησεν» εὑρεθεῖσα πλησίον τῆς οἰκίας τοῦ Treiber κατὰ τὴν εἰς Πειραιᾶ ἄγουσαν ὁδὸν (*Ross Arch. Aufs.* I p. 143) καθὼς καὶ αἱ ἐσχάτως ἀνακαλυφθεῖσαι οὐδεμίαν νύξιν περὶ τοῦ ζητήμα-

τος τούτου παρέχουσιν ἡμῖν τὸ μόνον, ὅπερ ἐκ τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν, εἶνε ὅτι πιθανῶς ἔζησαν κατὰ τὰ τέλη τῆς ῥωμαϊκῆς δημοκρατίας ἢ κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ῥωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας.

Π.

Περὶ τῶν ἀντωνυμιῶν $\mu\alpha\varsigma$, $\sigma\alpha\varsigma$, $\sigma\epsilon\iota\varsigma$ καὶ περὶ τῆς ἐν τῇ ἑλληνικῇ περιφράσει τῶν τριῶν προσώπων τοῦ λόγου ἐν γένει.

1) Ἀντὶ τῶν ἀρχαίων τύπων ἡμεῖς, ἡμᾶς σήμερον καθομιλοῦνται πολλαχοῦ οἱ ἐμεις, ἐμᾶς, διασωζομένης βέβαια τῆς ἀρχαιότερας προφορᾶς τοῦ $\eta\omega\varsigma\epsilon$, καθὼς καὶ ἐν τοῖς ἔσπερος, σίδερος, π.ληρώνω, κερὶ, μερῶ κ. ἄλλοις πολλοῖς ἀντὶ τῶν ἔσπερος, σίδηρος, π.ληρώνω, (π.ληρώω), κηρί(ον), μυρία κ.λ. Τὸ οὕτω κατ' ἀρχαϊκὴν προφορὰν προελθὼν ϵ ἐξελήφθη ὑπὸ τῆς νεωτέρας γλώσσης ὡς πρόθεμα, οἷον καὶ τὸ ἐν τοῖς: ἐ-με, ἐ-μοί, ἐ-σέ, ἐ-σέ, ἐ-κεῖνος, ἐ-τούτος κ. τ. τ. οἱ δὲ τύποι ἐμεις καὶ ἐμᾶς ὡς παρηγμένοι ἐκ τῆς ρίζης $\mu\epsilon$, ἐν ᾧ κυρίως προήλθαν ἐκ τοῦ Α-ΣΜΑ, ὅθεν αἰετιστὶ μὲν, κατ' ἐξομοίωσιν τοῦ Σ πρὸς τὸ Μ, ἄμμε-ς κ.τ.λ. ἰωνιστὶ δὲ, κατὰ φεύστωσιν τοῦ Σ εἰς τὸ δασὺ πνεῦμα καὶ μετάβασιν τοῦ α εἰς η , ἡ-μέ-ες κ.τ.λ. Ἀφ' οὗ λοιπὸν τὸ μὲν ϵ ἐξελήφθη ὡς πρόθεμα, οἱ δὲ τύποι ἐμεις καὶ ἐμᾶς ὡς προελθοῦσαι κατ' εὐθείαν ἐκ τῶν ἐνικῶν ἐμέ, ἐμοί τὸ μὲν ἐ ἤρχισε νὰ προτίθεται ἢ νὰ αἵρηται κατ' ἀρέσκειαν, καθὼς καὶ ἐν τοῖς ἐμοῦ, ἐμοί, ἐμέ καὶ μοῦ, μοί, μέ, καὶ οὕτως ἐκ τοῦ ἐμᾶς προέκυψεν ὁ $\mu\alpha\varsigma$, ὅχι δὲ καὶ ἐκ τοῦ ἐμεις μεις, ὅσον ἐγὼ οἶδα κατὰ δὲ τὴν ψευδῆ ταύτην ἀναλογίαν τῶν ἐμεις καὶ ἐμας ἐπλάσθησαν καὶ ἐκ τῶν ἐ-σὺ, ἐ-σέ-γα οἱ πληθύντ. ἐ-σεῖς καὶ σεῖς, ἐ-σὺς καὶ σὺς, δηλ.

ἐ-σεῖς, ἐσᾶς: ἐ-σὺ, ἐ-σέ = ἐ-μεις, ἐμᾶς: ἐ-μέ κ.λ.

Οἱ τύποι λοιπὸν ἐ-σεῖς καὶ ἐ-σᾶς ἐκ τῶν ἐσε ἐ-σένα, νομίζω, προήλθαν κατὰ τὴν ψευδῆ ἀναλογίαν τῶν ἐμεῖς καὶ ἐμᾶς, ἐκ τῶν ἐμοῦ, ἐμέ-ια, καὶ ὅχι ἐκ τῶν (κυρίως) τριτοπροσώπων σφεῖς, σφᾶς, ὡς τινες μετὰ τοῦ Κοραῆ ὑπέλαβαν.

2) Οἱ καθομιλούμενοι τύποι μᾶς καὶ σᾶς εἶνε κυρίως αἰτιατικοὶ = τοῖς ἐμᾶς ἢ ἡμᾶς (ἐκ τοῦ ἡμέας) ἐσᾶς (ἐκ τοῦ ἐ-σεί-ας) ὕστερον δὲ καταχρηστικῶς μεταφέρθησαν καὶ εἰς τὴν δοτικὴν καὶ γενικὴν, π. χ. τὸ παιδί μας (=ἡμῶν)· σᾶς τὸ εἶπα ἢ (κατὰ τινες νησιώτας) εἶπα σᾶς το (=ἡμῖν)· δὲν σᾶς γνωρίζω (=ὕμᾶς). Ὅμοιόν τι συνέβη περὶ τὰ γαλλικὰ nous, vous (= τοῖς λατιν. nos, vos) καὶ τὰ γερμαν. uns, euch καὶ sich, ἄπερ καὶ ἀντὶ τῆς αἰτίας. καὶ ἀντὶ τῆς δοτ. ἐκλαμβάνονται. Πληρέστερον δὲ τὰ σανακριτικὰ nas (=μας, ἡμᾶς) καὶ vas (λατ. vos, ἑλλ. σᾶς, ὕμᾶς) καὶ τῶν τριῶν προειρημένων πτώσεων δύναμιν καὶ χρῆσιν ἔχουσιν. Οὕτω καὶ ἡ γ. πρὸς αἰτιατικὴ τοῦς συνήθως καὶ ἐπὶ τῶν τριῶν πτώσεων ἐκλαμβάνεται: τὸ παιδί τους (=αὐτῶν)· τους τὸ εἶπα (=αὐτοῖς)· τους εἶδα (=αὐτούς) Ἄλλὰ τινες διαλέκτοι (π. χ. νησιωτῶν τινῶν) ἐπὶ τῆς γενικῆς, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐπ' αὐτῆς τῆς δοτικῆς, μεταχειρίζονται τὸ τῶν. Ἡ δὲ τῶν Κερασσουντίων καὶ τὰς τοῦ ἁ. καὶ β'. πρὸς γεν. μουρ (=ἡμῶν), σουρ (=σῶν, ὕμῶν), καθὼς καὶ τὴν τοῦ γ'. τουρ (=τῶν, αὐτῶν), ἐνθα ἡ χρῆσις τοῦ ου ἀντὶ ω εἶναι κατὰ τὰ βεσσαλικά τουρ Κρανοντίουρ κ. τ. τ. ἀντὶ τῶν Κρανοντίουρ. π. χ. μύρις εὐρίκς ἴς τὸν τόπον μουρ ἄμὸν Μαῖ κεράσια.

— κρατέστεν εἰς τὰ χέριζ σουρ.

τα κοφτερά μαχαίριζ σουρ.

— ἄς τὰ χέριζ τουν (=ἐκ τὰ χέριζ των). (*)

ἐν τῇ αὐτῇ διαλέκτῳ φέρεται καὶ τὸ μασε ἀντὶ τοῦ κοινοτέρου μας μετὰ προσχηματισμοῦ: πέ μασε=εἶπέ μας=εἶπέ ἡμῖν.

(*) Ἄπαντα τὰ παραδείγματα ἐκ τῆς τοῦ Βαλαβάνη κωμωδίας «Εἰμαρμένης Παίγνια ἐν Ἀθήναις 1860».

3) Ἡ τῶν *μᾶς*, *σεῖς*, *σᾶς* χρήσις, οἷα καὶ σήμερον, ἀναφαίνεται ἐν τῇ γραπτῇ γλώσσῃ κατὰ τὸν Γ΄ αἰῶνα ἐν τῷ ἐπιλλίῳ τοῦ Ἀνδρονίκου στ. 18·20: (Παρά Σ. Ζαμπελιῷ περὶ τοῦ τραγουδίου)

Δικίμιν ποῦ πηδᾶτε *σεῖς*, πηδοῦν το κῆ γυναῖκες,
ὄχι γυναῖκες ἄτροφαις, ἀλλὰ κῆ ἐγγαστρομέναις,
οἱ μαῦροί *σας* μετροῦντ' ἐννιά κῆ ἕνας 'δικός μου δέκα.

Καὶ παρὰ Κωνστ. τ. Πορφυρογεννήτῳ ἐκθ. τ. βασιλ. τάξι. σλ. 36, 8 (πρόβλ. 37. 38. 42. 44. 50. 64): πολυχρόνιον ποιήσει (γρ. ποιήση=ποιήσαι) ὁ Θεὸς τὴν ἁγίαν βασιλείαν *σας* εἰς πολλὰ ἔτη -388: εὐγενεῖς νεόνυμφοι Θεὸς διαφυλάξει (=διαφυλάξαι) *σας*· ἐντιμοί, ἐνάρετοι, Τριάς κατενοδώσει *σας*, εὐλογῶν τὸν γάμον *σας*. 384· φῶς ἀνέτειλεν ἐν τῷ κράτει ἡλίου δίκην αἱ ἀρεταὶ *σας*. Χριστὸς συνέστω ἐκάστω περιέπων τὰς κορυφὰς *σας* κτλ.

4) Καθὼς ἡ ἀρχαία γλῶσσα πρὸς τιμὴν καὶ φιλοφροσύνην ἀντὶ τῶν κυρίων ὀνομάτων πολλάκις μετεχειρίζετο περιφράσεις συγκειμένας ἐκ τινος ἀφηρημένου, ἐξαχόν τινα ιδιότητα ἢ ἀρετὴν τοῦ ὀνομαζομένου προσώπου σημαίνοντος, καὶ ἐκ τῆς γενικῆς τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, οὕτω καὶ ἡ νεωτέρα πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν ὁμοίως περιφράζει τὰς προσωπικὰς ἀντωνυμίας καὶ ἐπὶ τῶν τριῶν προσώπων. Καὶ πάσαι μὲν τὰ ἀφηρημένα ταῦτα ἦσαν διάφορα κατὰ τὰς διαφόρους ἐξεχούσας ιδιότητας, ἀρετὰς ἢ καὶ ἐνίοτε κακίας τῶν ὀνομαζομένων προσώπων, πάντοτε ὅμως ὑλικώτερα πῶς κατὰ τὸν γενικὸν χαρακτῆρα τῶν χρόνων ἐκείνων, ὡς δῆλον ἐκ τῶν ἐξῆς παραδειγμάτων: βίη (Πριάμοιο. Διομήδεος. Ἡρακλήϊη = Ἡρακλέους) Ἰλ. Γ 405. Β 666. Α 690. (κρατῆρή; ἱερῆ) ἱς (Ὀδυσῆος, Τηλεμάχοιο Ὀδ. Ψ 720. Β, 409. μένος Ἀτρείδω Ἰλ. Α 268. ἱερὸν μένος Ἀλκινόοιο Ὀδ. Η 167. σθένος (Ἐκτορος, Ἰδομενεῖος) Ἰλ. Ι, 351· Ν, 248. Ἀτλαντος ἐπέροχοι σθένος κραταῖοι Αἰσχ. προμ. 428. Πολυρόντιν βία Ἐπτά 429. πρόβλ. 550. 552. 604. 622.

Ἴππομέδοντος σχῆμα καὶ μέγας τύπος 469. Αἰγίσθου βίαν Χομφ. 642. πρβλ. 881. Ἀθηναίος σθένος Εὐμέν. 246. Τηροεῖας μήτιδος Ἴκετ. 56. — αὐτάδελφον Ἰσμήνης χάρα Σοφοκλ. Ἀντιγον. 4. πρβλ. 899. 945. Δανάας δέμας 945. τοῦμόν χάρα Ἡλέκτρα 1340. πρβλ. Ἀντιγ. 1272. Καδμεΐας νύμφας ἀγαλμα Ἀντιγ. 1415. Τοιαῦτα καταχρηστικώτερα πῶς καὶ περὶ ἀλόγων ζώων καὶ ἀψύχων πραγμάτων: ποταμοῦ σθένος Σοφοκλ. Τραχιν. 502. φάσμα ταύρου 508. Ἀσιάτιδος γῆς σχῆμα Εὐριπ. Ἀνδρομ. 1 — ἐπιφθονόν τι χρῆμα θηλείας φρενός 184. — Ἰφιγ. Αὐλ. 447. μήτηρ δ' ὀμαρτεῖ, σῆς Κλυταιμνήστρας δέμας. Τοιαῦτα καὶ τὰ τοῦμόν δέμας, σὼμ' ἐμόν Ἰφ. Αὐλ. 937. 40. — ἐμὲ, ἐγὼ. Ἡλέκτρας θάλας Εὐρ. Ἥλ. 15 Κύκλωπος ἀπόσιον χάρα Κυκλ. 438. Ζηνὸς ὀμβλέκτρον χάρα Ὀρέστη 476. σὸν χάρα (=σὲ) 682. ὦ δία κεφαλὰ Ῥήσφ. 226. Ἐκτορος γέρον χάρα Τρωάδ. 664. ὦ κατὰπτυστον χάρα 1024 κτλ. κτλ.

Τὰ δὲ νεώτερα οὐχ ἦντον ποικίλα καὶ πνευματικώτερα τῶν ἀρχαίων: ἡ λογιότης σου, ἡ σοφολογιότης του, ἡ ἐξοχότης σας (περὶ ἰατρῶν καὶ ὑπουργῶν), ἡ ἐκλαμπρότης του (περὶ προξένων) ἡ μεγαλειότης, ἡ γενναϊότης (περὶ στρατηγῶν) κτλ. τὰ δὲ γενικώτερα καὶ περὶ πάντων λεγόμενα εἶναι ἡ τιμιότης (περὶ ἐμπόρων), ἡ εὐγενία, ἡ ἀρεκτιὰ (ἐκ τοῦ αὐθεντία, ἐν Ἡπειρῶ μάλιστα σύνηθες) ἡ πυρωμή (ἐκ τοῦ ἐπωρυμία παρεφθαρμένον, ἐν ταῖς Ἴονίσι νήσοις σύνηθες) καὶ τοῦ λόγου (σου, του, σας, των), ἐν δὲ τῷ λίγαίῳ καὶ ἡ λόγου σου κτλ. Ἐπειτα τὰ ἐκκλησιαστικά: ἡ ἱερότης, ἡ ἱερολογιότης, ἡ παρουσιότης, ἡ παρριερότης, ἡ αἰδουσιότης, ἡ παραγιότης, ἡ ἀγνώσυνη κτλ. Αἱ πρῶται ἀρχαὶ τῶν πνευματικωτέρων τούτων περιφράσεων ἀναφαίνονται παρὰ τοῖς συγγραφεῦσι τῆς Κ. Δ. π. χ. παρὰ Παύλῳ Α'. πρὸς Κορινθ. ις. 18 ἀνέπαυσαν γὰρ τὸ ἐμόν πνεῦμα καὶ τὸ ὄμῶν = ἐμέ τε καὶ ἡμᾶς — π. Γαλ. ς', 18: ἡ χάρις τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ τοῦ πνεύματος ὄμῶν. Β'. Τι-

μοθ. Α'. 22 ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς μετὰ τοῦ πνεύματός σου, πρὸς Φιλῆμ. 25.— Ἰγνατίω π. Τραλλιαν. 13: ἀσπάζε-
 ναι ὑμᾶς ἡ ἀγάπη Σμυρναίων καὶ Ἐφesoίων πρὸς Ῥωμ. 1:
 φοβοῦμαι γὰρ τὴν ὑμῶν ἀγάπην, μὴ αὐτὴ με ἀδικήσῃ. 9: ἀσ-
 πάζεται ὑμᾶς τὸ ἐμὸν πνεῦμα καὶ ἡ ἀγάπη τῶν ἐκκλησιῶν κτλ.
 πρὸς Μαρίαν: κατασπάζομαι τὴν ἱεράν σου ψυχὴν. πρὸς Φι-
 λαδ. 4: διὸ καὶ θαρρῶν γράφω τῇ ἀξιοθίῳ ἀγάπῃ ὑμῶν. ἔ-
 πειτα ἐν τῇ ἀ. κανον ἐπιστ. Βασιλείου τ. μεγ.: ὁσάκις ἂν σου
 δεξώμεθα τῆς μελοτόκου ψυχῆς τὰ γράμματα. — Κατόπιν
 ἔρχονται τὰ βυζαντινά: ἐκ τῆς Χοσρόου τοῦ Πέρσου πρὸς Ἰουσ-
 τιανὸν συνθήκης παρὰ Μενάνδρῳ σλ. 353, 13 κεξ: τῇ ἀδελ-
 φότητι τοῦ Καίσαρος. — ἡ ἀδελφότης τοῦ Καίσαρος. Κωνστ.
 Πορφυρ. ἐκθ. τ. βασιλ. τάξ. σλ. 36: τὴν ἀγίαν βασιλείαν σου.
 Ανν. Κορν. 174 (προοίμιον ἐπιστολῆς Α. Κορνηνοῦ τ. αὐτοκρ.
 πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Γερμανίας): τὰ κατὰ τὴν σὴν μεγαλοδύνα-
 μον ἐξουσίαν καλῶς ἔχειν καὶ προκόπτειν ἐπὶ τὸ βέλτιον εὐχῆς
 ἔργον ἐστὶ τῇ βασιλείᾳ μου, πανευγενέστατε καὶ τῷ ὄντι χρισ-
 τιανικώτατε ἀδελφέ. — αὐτ. 175: τὰ παρὰ τοῦ κρείττου ἡμῶν
 συμφωνηθέντα ἀποσταλῆναι τῇ μεγαλοδυνάμει σου ἐξουσίᾳ
 κτλ. — παρὰ τῆς εὐγενείας σου — ἀναμεταξὺ τῆς βασιλείας
 μου καὶ τῶν παρὰ τῆς εὐγενείας σου ἀποσταλέντων πρέσβειων
 κτλ. Ἰω. Γζέτζου ἐπιστολ. ζ' ἠξίωσά τὴν σὴν μεγαλοφιλίαν
 ἅμα καὶ μεγαλόνοιον τῶν φιλικῶν θεσμῶν μὴ λαθέσθαι. Ἐρ-
 ρωσό μοι ἡ ἱερά κεφαλὴ καὶ αἰδέσιμος. ια'. παρὰ τῆς σῆς με-
 γαλεπιφανείας — τὴν σὴν μεγαλεπιφάνειαν. πρβλ. ιβ'. —
 ιε'. τῇ σῇ ἀγιότητι. καὶ τῇ ἀγιωσύνῃ σου εὐχαρίστησα. ις'. ὦ
 ἱερά κεφαλὴ. ιθ'. γράμμα τῆς σῆς ἀγιωσύνης, ἱερώτατε δέσ-
 ποτα, πρὸς τὴν ἡμετέραν καταπεμφθὲν ἐλαχισιότητα καὶ
 οὐδένειαν. λ'. τῆς μεγίστης ἀγιωσύνης σου. λα'. γράμμα τῆς
 σῆς αὐθεντίας. λγ'. γράμμα τῆς σῆς ἀγάπης. λδ'. πρὸς τὴν
 σὴν αὐθεντίαν. λθ'. γραφὴν παρὰ τῆς μεγαλειότητος (τοῦ μη-
 τροπολίτου Δρόστρας). μβ'. τῆς σῆς ἀρχινοίας ἰκνοῦμαι. μς'.

(πρὸς Μικνουήλ τὸν Κομν.) Δέσποτά μου ἄγιε, τὸ θεῖον κράτος τῆς βασιλείας σου. μζ'. ἢ σὴ αὐθεντία. μη'. τὴν σὴν ἀγάπην καὶ αὐθεντίαν. να'. παρὶ τῆς σῆς μεγίστης ἀγιοσύνης — τὴν μεγάλην ἀγιοσύνην σου. νβ'. ὑπὲρ τῆς σῆς ἀγάπης παρὰ τῆς σῆς ἀειδρότητας. — νς'. τὸ μὲν θεσπέσιον κράτος τῆς σῆς βασιλείας, ἀγία μου δέσποινα. νη'. τῷ παγκρατίστῳ κράτει τῆς θεοπροβλήτου κραταιᾶς καὶ ἀγίας βασιλείας σου. — ἐγὼ ὁ ἀνάξιος δοῦλος τοῦ κράτους σου. νθ'. ὦ πανθέλαστε κεφαλή. κτλ. κτλ. κτλ. Κατὰ ταῦτα ἐλέγετό ποτε καὶ ὁ λόγος σου, τοῦ λόγου σου, τὸν λόγον σου ὁ λόγος σας, τοῦ λόγου των, τὴν λόγον των· εἶτα ὁ λόγος μου, τοῦ λόγου μας κτλ. ἀντὶ τῶν σέ, σοῦ (ἢ σκυτοῦ) σέ ἢ σαυτῶν· εἰς, σας κτλ. ὡς δῆλον ἐκ τῶν: Α. Κομνηνοῦ στ. 397:

μὲ ἐπαίνης τὸν λόγον σου, δοκῶφρον νὰ μὴ ἦσαι,
 == σεαυτὸν. στ. 431:

οἷε, ἂν εἰσαι δουλευτῆς εὐγενικοῦ ἀνθρώπου,
 καὶ ἀπὸ λόγου του καλὸν εὖρης, τιμὴν καὶ δόξαν
 == ὑπ' αἰτοῦ.

B. X. στ. καὶ ἂν ὀρίζεις, ὄρισον καὶ γὰρ νὰ σὲ συντύχω
 νὰ μάθης ἀπὸ λόγου μου, τίς καὶ τίνας ὑπάρχω.

Θ. P. (°) καὶ βλέπω ἀπὸ λόγου σου ἐπέρασαν κἂν πόσοι.

Ἐπισημαστέον ὅτι τὸ ἴδιον ἐπιπέπαιον τῆς δημόδους προφορᾶς, π. χ. ὁ λόγος σου (προφ. ὁ λόγος σου καὶ σχεδὸν ὁ (καὶ κατὰ τοὺς αἰγιοπελαγίτας) ἢ λόγος σου) τὸν λόγον σου (προφ. τὸ (A) λόγος σου καὶ σχεδὸν τοῦ λόγου σου), διὰ λόγον μου (προφ. διὰ λόγος(μ) μου — διὰ λόγου μου) κτλ. ἅπασαι αἱ πτώσεις συνεχωνεύθησαν καὶ οἷον ἀπωστεώθησαν ἐν μιᾷ τῇ γενικῇ, τοῦ λόγου σου (σεῖ, του, των κτλ.), ἢ περὶ ἀντὶ πᾶσων λαμβάνεται. Τοιαύτη τις ἀπωστεώσις συνέβη καὶ περὶ τὴν γεν. τοῦ γράφου,

(°) B. X. = Βέλθανδρος καὶ Χρυσάντζα, ἐπύλλιον ἱπποτικὸν γ' αἰῶνος. Θ. P. = τὸ θανατικὸν τῆς Ῥόδου ὑπὸ Γεωργιλλᾶ.

ὅτε λαμβάνεται ἀντ' ὀνομαστικῆς ἐν τῇ φράσει· καὶ τοῦ χρό-
του γὰρ μὴ σ' εὖρη = ὁ χρόνος (ὁ ἐπιών) ν. μ. σ' εὖρη. Προκ-
ῆλθε δ' ἐκ τῆς συγῆς χρήσεως τῆς γεν. ἐν φράσεσιν, οἷαι αἱ:
τοῦ χρόνου γὰρ ἦσαι καλὰ τοῦ χρόνου γὰρ σέ ἰδῶ· πανδρευ-
μένον· τοῦ χρόνου γὰρ ἔσησε καλὰ (ἢ γιερός καὶ καλός) κ. λ.

Ἐν πλήρει δὲ χρήσει ἀναφαίνεται ἡ ἀπωστεωμένη γεν. τοῦ
λόγου (σου, του, κ. λ.) ἤδη παρὰ Θεοδοσίῳ Ζυγομαχᾷ (13' αἰῶνι)
ἐν τῇ ἀπλῇ παραφράσει τοῦ Ἰγνηλάτου· καὶ ἐκατηγόριε τοῦ
λόγου του (= ἐαυτὸν). — καὶ τοῦ λόγου του δὲ βλάπτων ὁμοιά-
ζει τὴν γῆν, ἡ ὁποία ὠφελεῖ ἄλλους κ. λ.

M.

*Μῦθοι τοῦ Γάλλου La Fontaine εἰς τὴν νεωτέραν
ἑλληνικὴν μεταφρασμένοι.*

Φίλος τις μεταφράσας πρὸ πολλοῦ μῦθους τινὰς τοῦ Γάλλου
La Fontaine μᾶς μετέδωκέ τινας αὐτῶν προθύμως. Ἐλ-
πίζω, ὅτι οἱ ἀνγκυῶσται τοῦ Φιλίστωρος δὲν θὰ τοὺς εὖρωσιν
ἀναξίους τῆς προσοχῆς των. Αἱ μεταφράσεις, αἱ ἀκριβεῖς καὶ
δεξιαί, ἀρχαίων τε καὶ νέων καλλιτεχνημάτων πολλαπλῆν
παρέχουσι τὴν ὠφέλειαν, καὶ γνώσει πολλὰς καὶ ποικίλας
μεταδίδουσι καὶ τὴν τῶν καλῶν αἴσθησιν ἐξεγείρουσι καὶ δξύ-
νουσι καὶ πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ ῥυθμίσιν τῆς εἰς ἡμῶν γίνονται
γλώσσης τὰ μάλιστα συντελοῦσι. Τοιούτων μεταφράσεων
χρῆζει ἡ νεωτέρα ἡμῶν γλώσσα, ἀναπτύξεως ἀκόμη καὶ ῥυθ-
μίσεως δεομένη καὶ καλῶν ποιημάτων καὶ συγγραμμάτων
ἔνδειαν ἔχουσα. Ὅθεν προθύμως προσφέρει τὰς πελίδας τοῦ
ὁ Φιλίστωρ πρὸς τύπωσιν τοιούτων μεταφρασμαμάτων.

Μῦθος I. Ὁ Μῦθος καὶ ἡ Ἀλήθεια.

Ἡ Ἀλήθεια μὲν ἄρα εἰς τὴν γῆν ὄλη γυμνή, ἔφαρμένη καὶ ῥοτεῖα
Ἀπ' τὸν λάκκον τῆς ἐκβῆκεν, ἐφαρμένη καὶ ἰσχνή, ῥοτεῖα

Νέοι, γέροντες τὴν φεύγουν, τὴν ἀφίνου τὴν πτωχὴν,
Χωρὶς ἄσυλον ἔς τὸν δρόμον ἔρημην καὶ μοναχὴν.

Πλούσια ἐνδεδυμένος,
Μὲ πετράδια στολισμένος,
Ψευδῆ ὅμως τὰ πολλὰ,
Πλὴν μεγάλα καὶ λαμπρά,
Ἐξαφνα ἐκεῖ ὁ Μῦθος τυχηρῶς παρουσιάσθη,
Καὶ ἀφ' οὗ τὴν γλυκασπάσθη:
Τί κάμνεις ἐδῶ, τῆς λέγει, Κυρ' Ἀλήθειε, μόνη μόνη;
Ἐξεπάγιασα, δὲν βλέπεις; πλὴν τὴν δύστυχο κάμμια
Δὲν μὲ δέχεται οἰκία

Αἶψι τὸ βλέπω μία γραῖα τίποτε δὲν κατορθώνει·
Μ' ἀποστρέφεται καθένας, ἢ Ἀλήθεια ἀποκρίθη

Ἰάγω πάλιν νὰ κρυφθῶ.—

Καὶ ὁ Μῦθος: Μ' ὅλον τοῦτο δὲν εἶν' νὰ ἐπαινεθῶ,
Πλὴν ὑποδοχὴν μεγάλην κάμνου εἰς ἐμὲ τὰ πλήθη.

Ἄλλὰ ἔπες μου, διὰ τί;

Ἡ γυμνότης σου αὐτή;

Δὲν εἶν' φρόνιμο, τὸ βλέπεις.

Θέλεις, ἀδελφὴ φιλάτη, ὡς ἐμὲ, νὰ διαπρέπης;

Καὶ οἱ δύο ἄς ἐνωθῶμεν

Καὶ ὑπὸ τὸ ἐνδυμὰ μου τοῦτο ἄς περιπατῶμεν.

Ἐξ αἰτίας σου δὲν θέλουσι μ' ἀποβάλλειν οἱ σοφοί·

Κ' ἐξ αἰτίας μου δὲν θέλουσι σὲ ὑβρίζειν οἱ τρελλοί.

Καὶ κατὰ τὸ φυσικόν μας θέλομεν τοὺς χρησιμεύσει,

Ἐσὺ μὲ τὴν φρόνησίν σου, μὲ τὴν τρέλλαν μου ἐγώ,

Καὶ θὰ ἰδῆς, ὦ ἀδελφὴ μου, δεκτοὶ νᾶμεθα κ' οἱ δύο·

Καὶ ἀπὸ πολλὰς τῶν τρέλλας θέλομεν τοὺς ἰατρεύσει.

(Ἐκ τῶν τοῦ Φλωριάν.)

2. Ἄετός καὶ Κάνθαρος (σκάνθαρος).

Ἄετός ἐκυνηγοῦσε ἓνα δύστυχον λαγόν,

Ὅστις τρέχων ν' ἀποφύγη τὸν κακόν του κυνηγόν,

Μίαν φωλεάν κανθάρου ἔτυχε νὰ ἀπαντήσῃ.

Ἐνα ἄσυλον τοιοῦτο ἦτο διὰ νὰ τ' ἀφήσῃ;

Τί νὰ κάμῃ; Νὰ τρυπώσῃ,

Ἴσως ὁ πτωχὸς γλυτρώσῃ!

Ἀπὸ τὸν πολὺν του τρόμον εἶχε χάσῃ τὰ μυαλά του.

Ὁ πνιγμένος, καθὼς λέγουν, πιάνετ' ἀπὸ τὰ μαλλιά του.

Χώθηκε λοιπὸν ἔς τὴν τρύπαν, κ' ἔπεσεν ὡσάν νεκρὸς

Πλὴν εὐθὺς νὰ τον πλακῶνει, ὡσάν βέλος, ὁ ἔχθρὸς.

Ὁ κύρ κάνθαρος μὲ σέβας: Ὡ μονάρχα τῶν ἀέρων,

Εἶπε πρὸς τὸν αἰτὸν, εὐλαβήθου με τὸν γέρον

Τοῦτον τὸν δυστυχησμένον, δέομαί σου, χάρισέ με,

Ἢ κ' ἐμὲ, σὲ ἐξορκίζω, μὲ αὐτὸν θυσίασέ με!

Γείτων εἶν' καὶ συγγενής μου,

Ὡς μοῦ εἶπαν οἱ γονεῖς μου.

Ἄδυσώπητος ἐκεῖνος τὸν κτυπᾷ μὲ τὸ πτερόν του,

Τοῦ ταρασσεῖ τὸ μυαλὸν του,

Καὶ μὲ τὸν λαγὸν ἔς τὰ ὕψη τοῦ κίθέρου ἀναβαίνει

Καὶ ὁ κάνθαρός μας μένει

Ζαλισμένος καὶ τὸν βλέπει.

Θὰ σ' ἐκδικηθῶ, τὸν λέγει, ἄρπαγε, καθὼς σοῦ πρέπει.

Καὶ ἐν ᾧ ἀπ' τὰ μικρά του

Ἐλειπεν ὁ αἰτὸς,

Νὰ, ὁ κάνθαρος αὐτὸς

Ἄνοιξε μίαν ἡμέραν ἔς τὸν ἀέρα τὰ πτερά του,

Καὶ πετάει καὶ τοῦ σπάνει τὰ ἀγαπητὰ αὐγὰ του.

Ὁ δὲ αἰτὸς γυρίσας καὶ ἰδὼν τὴν συμφορὰν,

Μὲ ἠχολογὴν γεμίζει τὸν ἀέρα γοερὰν,

Καὶ ἀπὸ θυμὸν ἀφρίζει,

Ὅτι νὰ κατασπαράξῃ τὸν ἔχθρόν του δὲν γνωρίζει.

Χάνονται οἱ στεναγμοὶ του ἔς τὸν ἀέρα σκορπισμένοι,

Καὶ ἀπέρασε τὸν χρόνον, ὡσάν μήτηρ λυπημένη.

Τὸν ἐργόμενον τ' αὐγὰ του ὑψηλότερα τὰ βάζει.

Πλὴν κ' ἐκεῖ ὁ ὕβρισμένος κύνθαρος πετᾶ, τὰ σπάζει,

Κ' ἐκ δευτέρου ἐκδικεῖται.

Ἐκ τῆν ὄργην καὶ θλίψιν ὁ αἰτὸς νὰ σχάσῃ,

Κ' εἰς τὸν οὐρανὸν, ἔς τὰ δάση

Τὰ ἀνήκουστα δεινά του ἐξῆ μῆνας διηγείται.

Εἰς τὸν Δία του προστρέχει καὶ ἐπικαλεῖται

Τώρα τὴν βοήθειάν του,

Καὶ μὲ τὴν μωρὰν ἐλπίδα,

Ἵτι θάχῃ ὁ Θεὸς του τῶν αὐγῶν του τὴν φροντίδα,

Τάβαλεν εἰς τὴν ποδιάν του.

Ποῖος τώρα θὰ ταλμῆσῃ

Τολμηρὸς νὰ τὰ ἐγγίσῃ;

Ἄλλον δρόμον παίρνει ὁ παμπόνηρος ἐχθρὸς του.

Σφαιριδάκι ἐν καθίζει, δὲν λέγω ἀπὸ τί ἦτο,

Κάθε ἓνας ἐννοεῖ το,

Εἰς τὸν κόλπον τοῦ Διὸς του.

Σηκωθεὶς ὁ πατὴρ Ζεὺς μας νὰ τινάξῃ τὴν γλαμύδα,

Τοῦ πουλίου του τὴν γένναν ἐξέριψε μὲ τὴν σφαιρίδα.

Ὁ κύρ αἰτὸς ὡς ἦλθε, καὶ εἶδε τὴν ἐπροσεξίαν,

Ἐφοβήρισε τὸν Δία μὲ πολλὴν θραυστομίαν,

Τὴν αὐλὴν του πῶς θ' ἀφήσῃ,

Κ' εἰς τὴν ἔρημον νὰ ζήσῃ.

Ὁ πτωχὸς ὁ Δίας τότε τίποτε δὲν ἀπεκρίθη.

Ἄλλ' ὁ κύνθαρος ὁπότεν εἰς τὸ δικαστήριόν του

Ἦλθε καὶ ἀπηλογήθη,

Τῶν θεῶν ὁ κυριάρχης μὲ θυμὸν εἰς τὸ πτηνόν του:

Ἠ' ἄδικον, τοῦ εἶπε, ἔχεις; Ἡσὺ ἔδωκες αἰτίαν.

Πλὴν μὴ θέλοντες κ' οἱ δύο νὰ ἐλθοῦν εἰς συμφωνίαν,

Ὁ Κρονίδης ἐσοφίσθη ὄν καιρὸν νὰ μεταθέσῃ

Τῶν ἐρώτων τ' αἰτοῦ του, κ' ἔκαμ' ὥστε νὰ συμπέσῃ

Τότε, ὅτε τῶν κυνθάρων ὁ λαὸς ἔς τὴν γῆν κρυμμένος

Ξεχειμάζει, τῆς ἡμέρας τὸ γλυκὺ φῶς στερημένος.

Ἐπιγραφαὶ Ἑλληνικαὶ ἀνέκδοτοι.

Ἐπισταμένων ἐπὶ τῶν δυσχερειῶν, ἃς εἶπομεν ἐν τῷ παρελθόντι τεύχει, ἐξακολουθοῦμεν ἐκδίδοντας ἐπιγραφὰς οὐχὶ ἃς θέλομεν, ἀλλ' ἃς δυνάμεθα.

1.

Ἀγαθὴ τύχη ἐπὶ Τιβερίου Κλ.

Ἀγαθὴ τύχη

Οἱ ἐπὶ Τιβ. Κλαυδίου Ἡρώ-

δου Μαραθωνίου ἄρ-

5 χοντος, τρίτου ἀπὸ

τῆς ἐπιδημίας τοῦ με-

γίστου αὐτοκράτορος

Καίσαρος Τραϊανοῦ Ἀδρια-

νου σεβαστοῦ, ἔφηθοι αἰ-

40 τησάμενοι παρὰ τῆς ἐξ Ἀ-

ρείου πάγου βουλήs, Γν. Λι-

κίνιον Λικιννίου Ἀδρια-

νου Σεργ. υἱὸν Ἀττικὸν Γαρ-

15 γήττιον, τὸν ἑαυτῶν συν-

ἔφηθον καὶ ἀριστεία καὶ ἄρ-

χοντα καὶ γυμνασίαρχον

ἀνέθηκαν εὐνοίας τῆς

εἰς αὐτοὺς καὶ φιλοτειμί-

ας ἕνεκα.

20 Κοσμητεύοντος ἱακχαγοῦ

Διονυσίου Μαραθωνίου

Παιδοπριβούντος Δημητρίου

τοῦ Εἰσιγένοῦς Ῥαμνουαίου

Ἐκεστροφυλάκει Εὐτυχί-

25 δης Ἀσκληπιοδώρου

Αἰξωνεύs.

Ἐπὶ βάρθρου λίθου Ὑμηπτείου, ὕψους 1,27 πλάτ. 0,42 πᾶχ. 0,42 εὐρέθεντος ὡs καὶ οἱ ἐξῆs 3 ἀριθμοὶ ἐν ταῖs ἀνασκαφαῖs τῆs ἀρχαιολ. Ἐταιρίας, ταῖs κατὰ τὴν θέσιν τοῦ ἀγ. Δημητρίου τοῦ Κατηφόρη. Ὁ ἄρχων, ἀφοῦ δὲν πρόσκειται εἰs τὸ ὄνομά του τὸ ἐπίθετον Ἀττικῆs, πρέπει ἴσως νὰ θεωρηθῆ νέος. Ἡ ἐν στίχῳ 6 ἐπιδημία ἀναφέρεται πληρέστερον ἐν τῷ 284 ἀρ. τοῦ Συν-

τάγμ. τῶν Ἑλλήν. ἐπιγρ. τοῦ Βοιχίου οὕτω « ἀπὸ τῆς θεοῦ Ἀδριανοῦ πρώτης εἰς Ἀθήνας ἐπιδημίας » καὶ ἐκείνην θέτει ὁ Βοίχιος κατὰ τὸν Corsini εἰς τὸ ἔτος 412 μ. Χ. Ὁ ἄρχων τοῦ 15 στίχου δὲν εἶναι ἐπώνυμος, ἀλλὰ γυμνασιακός τις. Ἴδε καὶ τὸν 4^{ον} στίχον τοῦ ἑξῆς ἀρ. καὶ τὰς εἰς τὴν Γ'. ἐπιγρ. σημειώσεις μου. Ὁ τοῦ 21 στίχου Διονύσιος καὶ ὁ τοῦ 22 Δημήτριος ἀναφέρονται ὡς ἰαχχαγωγὸς καὶ παιδοτρύβης καὶ ἐν τοῖς ἀρ. 268 καὶ 481 τοῦ Συντάγμ. τῶν Ἑλλ. Ἐπιγρ. Τὸ ῥῆμα ἐκεστροφυλάκει φαίνεται νέον, τὸ δὲ κεστροφύλαξ γνωστόν ἤδη. Ὁ δὲ ἐνταῦθα κεστροφυλακῶν Εὐτυχίδης ἀπηντήθη καὶ ἐν ἄλλῃ ἐπιγραφῇ, προσεχῶς ἐκδοθησομένη.

2.

Κατὰ τ(ὸ ἐπερ)ώτημα
τῶν (συνεδ)ρίων
Τιβ. Κλ. ἦλον
5 Ἀχαρ(νέα, ἄρ)χοντα
τῶν (ἐφήβ)ων καὶ
γυμν(ασίαρχ)ον καὶ
ἀγων(οθέτη)ν Φιλα-
δελφ(εῖων) Τιβ. Κλ.
10 Ἀπολλ(. . . .ς) Ἀχαρ-
νεὺς (τὸν ἴδιο)ν υἱόν.

Ἐπὶ βάρθρου λίθου Πεντελ. Ὑψους 0,87, πλάτους 0,45, πάχους 0,34.

Τὰ συνέδρια, 2 ἐνέθηκα εἰς τὸν 2^{ον} στίχον εἶναι γυμνασιακά τινα, ὡς φαίνεται ἀνέγνων τὴν λέξιν κατ' αὐτὰς ἐν τινι ἐπιγραφῇ ἐν τῇ αὐτῇ θέσει ἀνασκαφείσῃ καὶ ἀνεκδότῳ εἰσέτι, τὰ δὲ Φιλαδέλφεια εἰς τὸν ἴεταν καὶ Καρακάλλαν ἀνάγονται.

Σημ. εἰς τὴν Γ'. ἐπιγρ.

Ἐπὶ στήλης σωστάτης λίθου Πεντ. Ὑψους 0,80, πλάτους 0,50, πάχους 0,24. Ἀνωθεν ἔχει ἀέτωμα ἔκτυπον, καὶ ἐντὸς αὐτοῦ οἱ πρῶτοι 5 στίχοι, ὧν οἱ ἀνώτατοι δύο ἐπὶ ἀσπιδίου. Ἐν τῷ κάτω δὲ τοῦ λίθου μέρει εἶναι ἀναγεγλυμμένον πλοῖον ἐν ᾧ κωπηλατοῦσι τρεῖς, δύο δὲ εἰς τὰ δύο ἄκρα ἴστανται ὄρθιοι, ἀνέχοντες τὰς κώπας, οὐδεὶς δὲ τῶν πέντε ἔχει ἢ κλά-

δον ἢ στέφανον, ὡς ἐπὶ ἄλλων στηλῶν. Ἡ τέχνη ἀμελής. Ὁ ἄρχων Φιλιστείδης νέος. — Τὰ συστρέμματα, ἂν δὲν εἶναι τυχαῖος ὁ ἀριθμὸς τῶν ὑπὸ τοὺς 2 συστρεμματάρχας ἀναγεγραμμένων, πρέπει νὰ εἰπωμεν ὅτι εἶχον ἀνὰ 12 ἄνδρας, ὅπερ ἄγνοῶ ἂν ἐξ ἄλλων ἐπιγραφῶν ἐγνώσθη. Τὸ Ἐπίκτητος ὅμως τοῦ 14 στίχου καὶ τὸ Διονύσιος τοῦ τελευταίου, οὕτω γυμνὰ τεθειμένα ὀνόματα καὶ ἐν θέσει ἰδιαιτέρα, δὲν ἠξεύρω ποίων τινῶν ἦσαν. Ἐπίσης ἀπορῶ καὶ περὶ τοῦ ἐν στ. 34 ὀνόματος ΒΠΗονος, διότι δὲν ἀναγινώσκεται τοιοῦτο ἀνωτέρω ἐν τῷ τοῦ Ἐλευθερίου συστρέμματι. Αἱ μεγάλαι ὑποστιγμαὶ ἦτοι τὰ κόμματα, ἐν ταύτῃ τῇ ἐπιγρ. ὡς καὶ ἐν ἄλλαις δηλοῦσιν, ὅτι τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς, ὃν τὸ αὐτὸ τῷ τοῦ υἱοῦ παρελείφθη. Τὸ τοῦ 32^{ου} στίχου κηρ — συμπληρωθῆτω διὰ τοῦ ὕκων.

Σημ. εἰς τὴν Δ'. ἐπιγρ.

Ἐπὶ στήλης λίθ. Πεντ. ὕψους 1,38, πλάτους 0,80, πάχους 0,40. Ὁ ἄρχων Πραξαγόρας νέος, καὶ πιθανώτατα τῶν Ἀδριανου χρόνων. Νέος, ὅσον ἠξεύρω, καὶ ὁ ἐν στίχῳ 14^ῳ ἐμβόλιμος μὴν Ἀδριανίων, ὃν ἤδη παρετήρησε κατ' αὐτὰς καὶ ἐπὶ ἄλλου τῶν αὐτῶν ἀνασκαφῶν λίθου ὁ νεωστὶ εἰς Ἀθήνας ἐλθὼν Πρῶσσοσ ἀρχαιολόγος Βάζμουθ. — Τὰ γράμματα, τὰ δηλοῦντα τὸν παιδοτρίβην Ἀβάσκαντον καὶ τὸ ἐπάγγελμά του, εἶναι κεχρισμένα ἐρυθρῷ χρώματι, μόνα αὐτὰ ἐκ πάντων τῶν ἄλλων τοῦ λίθου, βέβαια τιμῆς χάριν πλείονος, καὶ ὄντως ὁ παιδοτρίβης οὗτος εἶναι ἐν τῶν γνωστοτάτων προσώπων τοῦ καιροῦ ἐκείνου μνημονεύεται αὐτοῦ ἐν τῷ Corp. Inscr. Graec. καὶ τὸ κς'. ἔτος τῆς διδασκαλίας, καὶ ἐν ἄλλοις δὲ πολλοῖς λίθοις ἀναγινώσκομεν τὸ ὄνομά του. Ἐσώθη δὲ μέχρις ἡμῶν καὶ ὁ ἐπιτύμβιός του λίθος, εὑρεθείς πρὸ 3—4 ἐτῶν ἐν τῇ ἀνασκαφῇ τῶν θεμελίων τοῦ νῦν κτιζομένου βουλευτηρίου, καὶ κεῖται τώρα παρὰ τὴν Ἀδριάνειον στοάν. — Οἱ ἀγωνοθέται τῶν πέντε μνημονευομένων ἀγώνων, ὅσον καὶ ἂν φαίνεται παράξενον, εἶναι ἔφηβοι, διότι τὰ ὀνόματά των ἀναγινώσκονται καὶ μεταξὺ τῶν ἐφήβων, καὶ, ὡς εἶκός, πρῶτα ἐν τῇ οἰκείᾳ ἐκάστου φυλῇ. Καὶ τοῦτο μὲν δὲν εἶναι ὅλιος νέον' παράβαλε καὶ τὸν ἀρ. 283 καὶ 287 τοῦ Corp.

Inscr. Gr. μετὰ τῶν σημειώσεων τοῦ **Bœckh**. Τὸ περιεργότερον εἶναι, ὅτι ἔφηβοι φαίνονται καὶ οἱ γυμνασίαρχοι πάντες πάντων τῶν μνηῶν, ὡς ὁ κατάλογος πάλιν τῶν ἐφήβων μαρτυρεῖ. Οἱ Γυμνασίαρχοι δὲ νοητέοι ὡς τινες ἐπιστάται καὶ καθηγεμόνες τῶν νέων ἐν τοῖς γυμνάσμασιν, ἢ πρωτόσχολοι, ὡς ἂν εἶποι τις κοινῶς, οὐχὶ δὲ ὡς ἀρχὴ τις διοικητικῆ. Ἐτι ἐκ τῶν τοῦ κοσμητοῦ υἱῶν ὁ μὲν εἶναι ἀντικοσμητήτης, καὶ περὶ τούτου παράβαλε τὰ παρὰ **Bœckh C. I. Gr.** ἀρ. 284 περίεργα ἐκεῖνα· ἀντικοσμητὴ δὲ οὐκ ἔχρησάμην διὰ τὸ ἐν τῷ νόμῳ περὶ τούτου μηδὲν γεγράφθαι· ἄλλως τε καὶ τῷ υἱῷ ἔχρησάμην εἰς ταύτην τὴν ἐπιμέλειαν, ὁ δὲ εἶναι ἡγεμῶν, ὅπερ μοὶ φαίνεται ἰσοδύναμον τοῦ ἐν ἄλλαις ὁμοίαις στήλαις ἀναφερομένου ἄρχοντος, ἢ ὡς ἂν εἴποιμεν κοινῶς εἶναι καὶ πρωτοπαλλήκαρον· ὁ δὲ τρίτος καὶ ἔφηβος ἀγωνοθέτης καὶ ἱερεὺς, καθ' ὃ νέος, τοῦ νέου θεοῦ Ἀντινόου. Βλέπει τις ἐκ τούτων, ὅτι πολλὰ ἐγένοντό πως en famille τότε, ὡς καὶ ἡμεῖς οἱ νεώτεροι μιμούμεθα τὸν τρόπον τούτον! Ἀντοιαῦτα τινὰ εὐρίσκονται καὶ ἐν ἄλλαις ὁμοίαις στήλαις (αἱ τοῦ Corp. Inscr. εἶναι καὶ ὀλίγαι καὶ κλοβαὶ πολλαχῶς) ἀγνοῶ, οὐδ' εὐκαιρῶ πολὺ νὰ ἐξετάσω. Ἄς ἴδωσι καὶ ἄλλοι, ἂν ἐγὼ ἀπαταῶμαι. Πάντως δὲ ἐκ τῶν πολλῶν εἰσέτι ἀνεκδότων ὁμοίων στήλων, τῶν ἐσχάτως ἀνακαλυφθεισῶν, θὰ διευκρινηθῶσι καὶ ταῦτα καὶ ἄλλα πολλὰ. Ἐτι παρατηρῶ, ὅτι, ὡς ἐκ τῶν ὀνομάτων τῆς Ἀπταλίδος φυλῆς φαίνεται, οἱ Ἀντινοεῖς καὶ οἱ Βησαιεῖς συνυπῆρχον ὡς δῆμοι διακεκραιμένοι ἐν τοῖς αὐτοῖς χρόνοις καὶ δὲν ἦσαν συγχωνευμένοι εἰς ἓνα, ὡς τοῦτο δὲ ἐμὺ ἐπιθανολόγησε φίλος τις πρῶτην ἐν τῇ Ἀθηνᾷ. Οἱ δὲ Τιτακίδαὶ καὶ Κύνοστιδαὶ βλέπομεν, ὅτι ὑπάγονται εἰς τὴν Ἡτολεμαίδα φυλὴν καὶ οἱ Παμβωτάδαὶ εἰς τὴν Ἀδριανίδα, περὶ οὗ δὲν βλέπω τι σημειούμενον ἐν τῇ Ἑλλην. ἀρχαιολογίᾳ τοῦ **K. F. Hermann**, οὐτ' ἐν τοῖς **Demen** τοῦ **Ross**.

Τελευταῖον λέγω, ὅτι μέγα μέρος τῆς πλακῆς εἶναι ἀφαιμένον κενόν, ἐνθα ἴσως ἔμελλαν νὰ γραφῶσι τὰ τῶν ζένων ἢ ἐπεγγράφων ὀνόματα, ὅπερ δὲν ἐγένιν· ἐσημειώθησαν δὲ μόνον 3—4 ὀνόματα εἰς τὸ ἄνω αὐτοῦ μέρος, μεζῶσιν ὁπωσοῦν καὶ ἀραιότεροι· γράμμασι καὶ νεώτεροι προσέτι κατὰ τὸ σχῆμα, εἰς ἐν τῶν ὁποίων πρόσκειται καὶ δημοτικόν.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 23 Μαΐου 1864.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ.

ΔΙΚΗΓΟΡΟΥ ΠΑΡΕΡΓΑ.

ΗΤΟΙ

ΚΡΙΤΙΚΑΙ ΤΙΝΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

ΕΙΣ

ΕΥΡΙΠΙΔΟΥ

ΕΛΕΝΗΝ.

(Συνέχεια τῆς ἀπὸ σλ. 352 διακοπείσης.)

Ὁ Χορὸς παρηγορῶν τὴν Ἑλένην λέγει στίχ. 252.

Ἐχεις μὲν ἀλγεῖν οἶδα σύμφορον δέ σοι
ὡς ῥᾶστα τὰναγκαῖα τοῦ βίου φέρειν
τοῦ γνωμικοῦ τούτου, διττῶς μνημονευομένου παρὰ Στοβαίῳ,
(ΡΗ. 21 καὶ 22) ὡς εἰς δύο διαφόρους ποιητὰς ἀνήκοντος.

21. «Σοφοκλῆς Ἐυέστη

Ἐχεις μὲν ἀλγεῖν οἶδα πειρᾶσθαι δὲ χρῆ
ὡς ῥᾶστα τὰναγκαῖα τοῦ βίου φέρειν
ἐκ τῶν τοιούτων χρῆ τιν' ἴασι λαβεῖν.

22. Εὐριπίδου Ἑλένης.

Ἐχεις μὲν ἀλγεῖν οἶδα σύμφορον δέ σοι
ὡς ῥᾶστα τὰναγκαῖα τοῦ βίου φέρειν »

μόνον ποιητὴν θεωροῦμεν τὸν Εὐριπίδην, τὴν δὲ διάφορον γρα-
φὴν — πειρᾶσθαι δὲ χρῆ — ἥτις καὶ μόνη γνησία φαίνεται,
ὡς τὴν κυρίαν τῆς πλάνης τοῦ Στοβαίου ἢ τῶν ἀντιγραφῶν

καὶ ἀναπληρωτῶν αὐτοῦ αἰτίαν· διότι ἀπίθανον εἶνε ὅτι ἐκ τύχης συνέπεσον δύο σύγχρονοι καὶ ἀντίζηλοι μάλιστα ποιηταὶ εἰς τὴν διὰ τῶν αὐτῶν ὀνομάτων ἐν δυσὶν ὄλοις ἰαμβεῖσις ἔκφρασιν τῶν αὐτῶν ἰδεῶν, καὶ ἔτι ὀλιγώτερον πιθανὸν ὅτι ὁ εἰς ἐσφετερίσθη ἀπροκαλύπτως τὰ τοῦ ἄλλου (1)· ὁ δὲ τρίτος τοῦ πρώτου τεμαχίου στίχος,

ἐκ τῶν τοιούτων χρῆ τιν' ἴασιν λαβεῖν·

οὐδὲν ἔχων κοινὸν πρὸς τοὺς δύο ἡγουμένους, εἶνε προφανῶς λείψανον ἄλλου ἤτοι εἰς τὸν Σοφοκλέα ἢ καὶ εἰς ἄλλον ποιητὴν ἀνήκοντος γνωμικῶ (2). Τοῦ Βαδὰμ ἢ διόρθωσις, (τὴν ὁποίαν παρεδέχθη καὶ ὁ ἐκδότης τὰ τῶν Τραγικῶν τεμάχια Ναούκιος)

(1) Δύο μόνον ἰαμβεῖαι, τὸ μὲν τοῦ Αἰσχύλου τὸ δὲ τοῦ Σοφοκλέους, γινώσκομεν ἀπαντῶμενα μὲ μικρὰν παραλλαγὴν καὶ παρ' Εὐριπίδῃ. Τὸ ἐκ τοῦ Φιλοκτῆτου τοῦ Αἰσχύλου — φαγέδαιναν ἢ μου σάρκα ἐσθίει ποδὸς —, ὅπερ, κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη (ποιητ. κεφ. 22. σελ. 1458. στήλ. 6' στιχ. 25) ἀπὸ καλοῦ εἰς εὐτέλες μετέβαλεν ὁ Εὐριπίδης ἀντισταγαγὼν, (ἐν Φιλοκτῆτῃ) ἀντὶ τοῦ κυρίου ἐσθίει τὸ γλωσσηματικὸν θοινᾶται — φαγέδαιναν ἢ μου σάρκα θοινᾶται ποδὸς — καὶ τὸ ἐξ ἀγνώστου δράματος τοῦ Σοφοκλέους — φυγὰς πατρώας ἐξελήλασσι χθονὸς — ('Ἡρωδ. περὶ Σχημ. Rett. Gr. ἔκδ. Walz, τόμ. 8. σελ. 601), ὅπερ, κατὰ τὸ πρόσωπον μόνον τοῦ ῥήματος διαφέρον, εὐρητὰ καὶ ἐν τῇ Ἑλένῃ (στιχ. 90) τοῦ Εὐριπίδου — φυγὰς πατρώας ἐξελήλαμαι χθονὸς — Ἀλλὰ ταῦτα, νομίζομεν δὲν δύνανται νὰ παραβληθῶσι μὲ τὸ προκείμενον.

(2) Ὅτι παρὰ Στοβαίῳ πολλάκις ἄλλα ἄλλοις συγχεόμενα ἀποδίδονται ἐστὶ μὲν ὡσεὶ σὺν ἄλλοις καὶ ὁ σοφὸς Κίβητος (Nov. Lect. σελ. 72.) Male coaluisse suspicor duo Menandri fragmenta apud Stobaeum Floril. XCVI, 11. . . . Saepe hoc in Stobaeo factum est ut aliena conglatinarentur.

διαγράφοντος τὸν δεύτερον στίχον, ὡς δῆθεν μόνον εἰς τὸν Εὐριπίδην ἀνήκοντα, καὶ ἀναγινώσκοντος (Comment. in Iphig. Taur. σελ. 22).

Ἐχεις μὲν ἀλγεῖν οἶδα· πειρᾶσθαι δὲ χρὴ

ἐκ τῶν τοιοῦτων δὴ τιν' ἴασιν λαβεῖν

εἰς οὐδὲν ὠφελεῖ, διότι καὶ οὕτω διασκευαζόμενον τὸ τεμαχίον τοῦτο οὐδεμίαν ἔχει ἔννοιαν. Ἡ σημειώσις μάλιστα τοῦ Ναουκίου ὅτι καὶ τῶν χειρογράφων τοῦ Στοβαίου ἐν (τὸ Α) παρέχει καὶ ἐν τῷ εἰς τὸν Σοφοκλέα ἀποδιδομένῳ 21 τεμαχίῳ τὴν γραφὴν, σύμφωνον δέ σοι, ἀντὶ τῆς, πειρᾶσθαι δὲ χρὴ, προδίδει ἔτι μᾶλλον τὴν ταυτότητα τῶν δύο τεμαχίων. Ἀνάλογόν τι συνέβη καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ἐκ τῆς Ἰουῆς τοῦ Εὐριπίδου τεμαχίον (Στοβ. Θ. 5.)

Κέκτησο δ' ὀρθῶς, ἂν ἔχῃς, ἄνευ φόγου

καὶ μικρὰ σώζου τῇ δίκῃ ξυνοῦς αἰεί.

τὸ ὁποῖον ἄλλως ἀλλαχού παρὰ τῷ αὐτῷ (94. 6) ἐπαναλαμβάνεται:

κέκτησο δ' ὀρθῶς, ἂν ἔχῃς, ἄνευ φόγου

καὶ σμικρὰ σώζων τούνεχ' ὄν σέβειν πρέπει.

Οὐδέεις τῶν Κριτικῶν ἀμφιβάλλει περὶ τῆς ταυτότητος τῶν δύο τούτων τεμαχίων· διαφωνοῦσι δὲ μόνον κατὰ τοῦτο, ὅτι οἱ μὲν, ἐν οἷς καὶ ὁ περιώνυμος Βαλκενάριος, ὡς γνησίαν θεωροῦσι μόνην τὴν πρώτην ἐκ τῶν δύο γραφῶν, τῶν δὲ, ἄλλοι ἄλλως διορθοῦσι μεταβάλλοντες τὴν δευτέραν, ὁ Βάδαμ — καὶ σμικρὰ σώζῃ τούνδικον σέβειν πρέπει — ὁ Ναούκιος — τούνδικον σέβουσ' αἰεί, μὴ θεωροῦντες γνησίαν τὴν πρώτην.

Ἡ γραφὴ — πειρᾶσθαι δὲ χρὴ — ἀντεισαγομένη εἰς τὸ προκείμενον τῆς Ἑλένης χωρίον εἶνε καὶ οἰκειωτέρα εἰς τὴν περίστασιν ταύτην, καὶ συμφωνωτέρα πρὸς ἄλλα ὁμοίου εἶδους γνωμικά, ἅτινα, οὐχὶ ὡς συμφέρον ἀλλ' ὡς καθήκον ὑπὸ τῆς φιλοσοφίας ὑπαγορευόμενον διδάσκουσι τὴν ἐν τοῖς κακοῖς καρτερίαν καὶ ὑπομονήν. Οὕτω π. χ. Αἰσχ. Προμ. 403.

——— τὴν πεπρωμένην δὲ χρῆ
αἶσαν φέρειν ὡς ῥᾶστα ———

Σοφοκλ. Τηρεῖ' παρὰ Στοβ. ΡΗ'. 55.

ἀλγεινὰ, Πρόκνη, δῆλον· ἀλλ' ὅμως χρῶν
τὰ θεῖα θνητοὺς ὄντας εὐπετώσ φέρειν

Μένανδρ. αὐτόθι. 6.

Ἄνδρα τὸν ἀληθῶς εὐγενῆ καὶ τάγαθὰ
καὶ τὰ κακὰ δεῖ πταίοντα γενναίως φέρειν.

Εὐριπ. Ἀλκμήν. αὐτόθι. 18.

ἀλλ' εὖ φέρειν χρῆ συμφορὰς τὸν εὐγενῆ.
'Ο σοφὸς Κόβητος ἄλλο γνωμικὸν τοῦ Μενάνδρου ἐρμηνεύων
τὸ ἐξῆς (Nov. Lect. σελ. 72—73)

'Ο γὰρ μετρίως πράττων περισκελέστερον
ἅπαντα τάνιαρὰ, Λαμπρία, φέρει.

ὀρθὴν γραφὴν τοῦ ἐκ τῆς Ἀλκμήνης Εὐριπιδείου στίχου νομίζει
τὴν παρὰ τοῖς μονοστίχοις γνωμικοῖς φερομένην

στερῆρῶς φέρειν χρῆ συμφορὰς τὸν εὐγενῆ.
σημειῶν τὰ ἐξῆς. Deinde quid sit φέρειν τάνιαρὰ περισκελῶς
et περισκελέστερον cogidandum est. Suspiciantur signifi-

care χαλεπῶς, χαλεπώτερον quod non videtur veri simile:
sed σκληρῶς aut στερῆρῶς; significare arbitror, ut est in gno-
mis Monostichis. Vs. 480. quae antiqua et vera lectio
est. . ., et docet vitae usus calamitates et ærumnas a te-
nuioribus fortius et constantius ferri solitas.

Καὶ τοὶ θαυμάζοντες εἶπερ τις ἄλλος τὴν εὐφυΐαν, τὴν
κρίσιν καὶ τὴν πολυμάθειαν τοῦ μεγάλου τούτου Κριτικοῦ, δὲν
θεωροῦμεν ὀρθὴν οὐδετέραν τῶν δύο τούτων γνωμῶν αὐτοῦ.

Ἐκ τῶν δύο γραφῶν τοῦ Εὐριπιδείου γνωμικοῦ

Ἄλλ' εὖ φέρειν χρῆ συμφορὰς τὸν εὐγενῆ.

Στερῆρῶς φέρειν χρῆ συμφορὰς τὸν εὐγενῆ.

γνησίᾳ φαίνεται μᾶλλον ἢ πρώτῃ, ὡς οἰκειότερα εἰς τὸν εὐγενῆ
ἦτοι τὸν ἐκ καλῶν κάγαθῶν γεγονότα. Τί δὲ σημαίνει τὸ εὖ

φέρειν διδάσκει ἡμᾶς ἑρμηνευτῆς ἀξιοπιστότατος, ὁ Μένανδρος,
(παρὰ Στοβ. 408, 8)

————— τὸ δ' εὖ φέρειν

ἐστὶ τοιοῦτον, ἂν δύνῃ μόνος φέρειν

καὶ μὴ ἴδιον τὴν τύχην πολλοῖς ποιῆς

ὅστις, ἐκ τοῦ ἐναντίου, ὡς σκaiόν, τυτέστι τῶν ἀγενῶν καὶ
μὴ καλῶς τεθραμμένων ἴδιον, ψέγει ἀλλαχοῦ (Στοβ. 409, 3)
τὸ μετὰ μαρτύρων ἀτυχεῖν.

Ἄπολλον, ἀλλὰ σκaiόν οὐ μετρίως λέγεις

μετὰ μαρτύρων ἀτυχεῖν, παρὶν λεληθέναι.

Ἰσασύτως, ἡ ἐνταῦθα ἀνάρμοστος καὶ πάσης ἐννοίας ἄμοιρος λέ-
ξι: *περισκελέσιρον*, ἕνεκα τῆς ὁποίας καὶ ἐπροτίμησεν ὁ Κό-
βητος τὴν γραφὴν *σιεφρώς*, προήλθε, νομίζομεν ἐκ κακῆς ἀνα-
γνώσεως τῶν λέξεων, *τις εὐπετέστερον*· διότι καὶ τὸ TIC συγ-
χέεται τῷ ΠΕ, καὶ τὰ γράμματα κ καὶ τ τοῖς π καὶ λ, ὥστε
τὸ Μενάνδρειον δίστιχον ἀναγνωστόν·

εἰ γὰρ μετρίως πράττοιτι, εὐπετέστερον

ἅπαντα τὰ νιαρὰ, Λαμπρία, φέρει·

εὐπετῶς δὲ σημαίνει τὸ εὐκόλως, ῥαδίως. (Ἡσυχ. ἐν λέξ.) τοῦ-
το δὲ ἐπιμαρτυρεῖ καὶ τὸ ἀνωτέρω παρκατεθὲν ἐκ τοῦ Τηρέως
Σοφόκλειον· — ἀλλ' ὅμως χρεῶν τὰ θεῖα θνητοῦς ὄντας εὐπε-
τῶς φέρειν — ἡ δὲ ἐκ τῆς ἀναγνώσεως ταύτης ἐννοία εἶνε καὶ
συμφωνότερα μὲ ἀλλὰ τοῦ αὐτοῦ εἶδους γνωμικὰ, καθ' ἃ, εἰς
τὸν ἐκ γενετῆς κακοδαίμονα, οὐχὶ μείζων ἐν τοῖς κακοῖς καρτε-
ρία καὶ ὑπομονή, ἀλλὰ μικροτέρα αἰσθητικῶν τῶν κακῶν ἀποδί-
δοται. Παρ' Εὐριπίδῃ, π. χ. Ἡρακλ. Μειν. 4278.

Κεκλημένῳ δὲ φωτὶ μακαρίῳ ποτὲ

αἰ μεταβολαῖ λυπηρόν· ᾧ δ' αἰεὶ κακῶς

ἔστ' οὐδὲν ἀλγεῖ, συγγενῶς δύστηνος ὢν·

ὁ Δίφιλος μάλιστα καὶ εὐτυχέστατον ὄν· μάζει τὸν πένητα (πα-
ρὰ Στοβ. 95. 3) ὡς ἔλως ἀνίκανον νὰ αἰσθανθῇ τὴν δυστυχίαν·
πένητος ἀνδρὸς οὐδὲν εὐτυχέστερον·

τὴν γὰρ ἐπὶ τὸ χεῖρον μεταβολὴν οὐ προσδοκᾷ.

Πρὶν μάθωμεν ὅτι ὁ Ἀβρέσχιος ὑπέδειξεν ὡς ὀρθὴν γραφὴν τὴν εὐλόφως, τοῦ εὐπετώως ὑποπτεύσαμεν ὅτι εἶχε καταλάβει τὸν τόπον καὶ τὸ εὐλόφως εἰς τὸ ἐξ Ἀντιγόνης ἐξῆς τεμάχιον τοῦ Εὐριπίδου (Στοβ. 408. 13)

ἄλλοι δὲ πρὸς τὸ πίπτου εὐλόφως φέροι
(Ε. ΡΟΙ) τὸν δαίμον' οὗτος ἦσσαν ἐστίν ὄλιβιος

τοῦ διστίχου ὅμως τούτου δὲν εἶνε ταῦτο τὸ μόνον ἐλάττωμα· ὁ δεύτερος στίχος εἶνε παραναγνώσματος ἔργον, ἢ δὲ διόρθωσις τοῦ Σκαλιγέρου — ἦσσαν ἐστ' ἀνόλιβιος —, τὴν ὁποῖαν παρέδεχθη καὶ ὁ Νικοῦκιος, εἰς οὐδὲν ὠφελεῖ. Ὅρθη καθ' ἡμᾶς γραφὴ εἶνε ἢ ἐξῆς

ἄλλοι δὲ τὸ προσπίπτου εὐλόφως φέροι
εὐδαίμοιοῦτος οὐδὲν ἦσσαν ὄλιβιος

Ἡ προσθήκη τοῦ ἀρχικοῦ Γ, εἰς τρεῖς λέξεις, τὸν — δαίμον' — οὗτος, ἀνάλυσις τῆς μετοχῆς εὐ—δαίμον—οῦκτος, ἐπέφερε καὶ τὴν μεταβολὴν τῶν λέξεων τὸ προσπίπτου, εἰς τὰς πρὸς τὸ πίπτου, διότι ἀνεφύη ἄλλο ἀντικείμενον τοῦ ῥήματος φέροι ἐν τῷ ὀνόματι δαίμονα· τὸ οὐδὲν εὐκόλως μεταβάλλεται εἰς τὸ ἦσσαν, διὰ τὴν ὁμοιότητα τοῦ τε ν καὶ τοῦ δ πρὸς τὸ σ, ὡς καὶ τὸ ἐστίν εἰς τὸ ἦσσαν. Ἀνάλογα παραναγνώσματα εἰσὶ τὸ τοῦ Ἀνδοκίδου ἀψήφισμα ἢ εἶπεν εἰς ὃ τι μὲθ' ἴσων, ἔνθα ὁ Καντέρος ὀρθῶς ἀνέγνω — ἢ εἶπεν Ἰσοσιμίδης. — Καὶ τὸ τοῦ Ἀναξίλα (παρ' Ἀθηναίῳ XIII. 4. σελ. 558. Β.)

ὡς τὰ πολλὰ γ' εἰσὶ ταύτης ἐστὶ διπλάσιον κκκίν·
ὅπου ὁ Δοβραῖος συνείδε τὴν ὀρθὴν γραφὴν

ὡς τ' ἀπαλλαγεῖται ταύτης ἐστὶ διπλάσιον κκκίν·
(Κοβ. V. L. σελ. X. καὶ N. L. σελ. V.)

Ἐπανερχόμενοι ἤδη εἰς τὴν Ἑλένην, παρατηροῦμεν ὅτι ἴσως καὶ τὸ ἐχρεῖς ἀληθινὰ πρέπει νὰ ἀναγνωσθῇ ἐχρεῖς ἀλματα, διότι τὸ ἐχω, ὁσάκις σημαίνει, ὡς ἐνταῦθα, τὸ διάκειμαι, συντάσσεται μετὰ ἐπιρρήματος, οὐχὶ δὲ καὶ μετὰ αἰτιατικῆς πλη-

θουτικῆς οὐδετέρου γένους ὡς τὸ πάσχω. Ἐχω ἠδέως, κακῶς, ἀθλίως, ἠδιστα, ἄριστα (Εὐριπ. ἀρ. 290. Μηδ. 313. Ἰππόλ. 50 καὶ 630). Πάσχω δεινὰ, οἰκτρὰ, ἄθλια, ἀνάξια, σχέτλια, χαρτὰ, ἄδικα, ὅσια (Ἐκλόβ. 321. 687. 776. Φων. 477 627 Ἰφ. Αὐλ. 812. 932.) ὥστε καθ' ἡμᾶς ὀρθὴ γραφὴ τοῦ προκειμένου χωρίου εἶνε·

ἔχεις μὲν ἄλγιστ' οἶδ' πειραῖσθαι δὲ χρῆ
ὡς ῥῆστα τἀναγκασία τοῦ βίου φέρειν.

Ἡ Ἐλένη πρὸς τὸν Χορὸν τὰ δυστυχήματα αὐτῆς διηγουμένη λέγει· στιχ. 276—302.

Ἄγχυρα δ' ἤ μου τὰς τύχας ὄχει μόνη,
πόσιν ποθ' ἤξειν καὶ μ' ἀπαλλάξει κακῶν,
οὔτος τέθνηκεν, οὔτος οὐκ ἔτ' ἐστὶ δῆ.
μήτηρ δ' ὄλωλε, καὶ φανεὺς αὐτῆς ἐγώ,

280 ἀδίκως μὲν, ἀλλὰ τἀδικον τοῦτε ἔστ' ἐμόν·

ὁ δ' ἀγλάισμα δωματίων ἐμοῦ τ' ἔφυ,
θυγάτηρ ἀνακτοῦ ποτὶά παρθελεύεται·
τῷ τοῦ Διὸς δὲ λεγομένῳ Διοσκώρῳ
οὐκ ἐστὸν ἀλλὰ πάντ' ἔχουσα δυστυχή,

285 τοῖς πράγμασι τέθνηκα, τοῖς δ' ἔργοισιν οὐ·
τὸ δ' ἐσχάτον τοῦτ' εἰ μόλοιμεν ἐς πάτραν,
κλειθροῖς ἂν εἰργοίμεσθα τῆν ὄπ' Ἰλίῳ
δοκοῦντες Ἐλένην Μενέλεω μ' ἐλθεῖν μέτα.

Εἰμὲν γὰρ ἔζη πόσις, ἀνεγνώσθημεν ἂν
ἐς ξύμβολ' ἐλθόντες, ἂ γὰρ γὰρ μόνοις ἂν ἦν·
νῦν δ' οὔτε τοῦτ' ἔστ' οὔτε μὴ σωθῆ ποτε·

τί δῆτ' ἔτι ζῶ; τίν' ὑπολείπομαι τύχην;
γάμους ἐλομένη τῶν κακῶν ἀπαλλαγὰς,
μετ' ἀνδρὸς οἰκεῖν βροχάρου πρὸς πλουσίαν

295 τράπεζαν Ἰχουσ'; ἀλλ' ὅταν πόσις πικρὸς
ξυνη γυναικὶ καὶ τὸ σῶμ' ἐστὶ πικρόν.

Θανεῖν κράτιστον. Πῶς θάνοιμ' ἂν οὖν καλῶς;

Ἀσχήμονες μὲν ἀγχόνοι μετάρσιοι,
 κὰν τοῖσι δούλοις δυσπρεπὲς νομίζεται,
 300. σφαγαὶ δ' ἔχουσι εὐγενές τι καὶ καλόν,
 σμυρὸν δ' ὁ καιρὸς ἄρτ' ἀπαλλάξει βίου
 ἔς γὰρ τοσοῦτον ἤλθομεν βάθος κακῶν.

Τῶν τριῶν πρώτων στίχων τὸ ἀσύντακτον καὶ σκαιὸν διορθοῦντες οἱ Κριτικοὶ ἔστιξαν μετὰ τὸ δεύτερον οὗτος, μεταβαλόντες τὸ πρῶτον, ὃ μὲν Ἑρμάννος εἰς τὸ εἶπερ, ὃ δὲ Βάδαμ εἰς τὸ ἀφ' οὗ, εὐλόγως ἀποδοκιμάζων τοῦ Ἑρμάννου τὴν διόρθωσιν διὰ τῆς παρατηρήσεως ὅτι, *de Menelai morte Helena non amplius dubitat*· ὃ δὲ Κόβητος εἰς τὸ ἐπεὶ, ἀποδίδοντες οὕτω τὴν ὀνομαστικὴν ἀγκυρὰ εἰς τὸ — οὐκ ἔτ' ἐστὶ δὴ. Ἄλλ' ἀμφιβάλλομεν ἂν ἀρμόζει ἐνταῦθα ἡ πλαγία αὕτη πρότασις — ἐπεὶ τέθηκεν οὗτος — ἥτις, οἷον ἐμπόδιον παρεμπίπτουσα, διασπᾶ τὸν εἰρμὸν τοῦ λόγου τῆς ἤδη ἐν παραφορᾷ Ἑλένης. Ἐγγύτερον τῆς ἀληθείας ἐγένετο νομίζομεν ὁ Ἰακώβσιος ἀναγνοὺς ἀντὶ τοῦ τέθηκεν, βέβηκεν, διότι καὶ ἡμεῖς πιστεύομεν ὅτι τοῦτο ὑπολανθάνει ἐν τῷ τέθηκεν, ἠγούμενον ὅμως καὶ ἐπόμμενον ἔχον οὐχὶ τὸ οὗτος ἀλλὰ τὸ φροῦδος καὶ τὸ νόστος·

φροῦδος βέβηκε, νόστος οὐκ ἔτ' ἐστὶ δὴ.

ὡς καὶ ἐν Ἰριγ. τῇ ἐν Ταύροις 4290 — βεβᾶσι φροῦδοι — καὶ ἐν Ἰωνι 865, φροῦδοι δ' ἐλπίδες — ὅτι δὲ τὸ φροῦδος οὐ μόνον ἐπὶ ἐμφύλων ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ἀψύχων, ἐκ πολλῶν ἐν ἑκ τοῦ Ἀριστοφάνους σημειοῦμεν παράδειγμα· Νεφ. 644.

φροῦδα τὰ χρήματα

φροῦδη χροιά, φροῦδη ψυχὴ,

φροῦδη δ' ἐμβάς, καὶ πρὸς τούτοις,

ἔτι τοῖσι κακοῖς φρουρᾶς ἄδων,

ὀλίγου φροῦδος γεγέννημαι.

Ὅτι πρὸς τούτοις παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς καὶ θηλυκῶς ἀντὶ τοῦ φροῦδη τὸ φροῦδος τίθεται, μαρτυροῦσι τό τε ἐκ τῆς Ἰριγενείας τῆς ἐν Ταύροις στιχ. 455 — φροῦδος γέννα — καὶ τὸ

ἐκ τῆς τοῦ Σοφοκλέους Ἡλέκτρας σιγ. 807, ὅπερ καὶ τοσούτῳ μᾶλλον σημειώσεως ἄξιον, ὅσα καὶ τὰ ἐπερχόμενα, εἰ καὶ ἐν ἄλλοις ὀνόμασι, τὴν αὐτὴν κατὰ τὸν αὐτὸν σχεδὸν τρόπον ἐκφράζουσιν ἦν καὶ τὸ ἐξεταζόμενον Εὐριπίδειον χωρίον ἔννοϊαν.

Ἡλ. ἀλλ' ἐγγελῶσα φροῦδος (ἡ Κλυταιμνήστρα)· ὦ τάλαιν' ἐγώ.

Ὅρεστα φίλταθ', ὡς μ' ἀπώλεσας θανών·

ἀποσπάσας γὰρ τῆς ἐμῆς οἴχη φρενός

αἱ μοι μόναι παρῆσαν (γρ. περιῆσαν) ἐλπίδων ἔτι

σὲ πατρός ἤξειν ζῶντα τιμωρόν ποτε

κάμου ταλαίνης·

Τὸ φροῦδος ἐν ἀρχῇ τοῦ στίχου, εὐκόλως ἠδύνατο νὰ μεταπέση εἰς τὸ οὗτος, ἐκ παραλείψεως τοῦ ἀρχικοῦ γράμματος, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ συνέθη (ἴδε Κοβέτ. Ν. Λ. σελ. 273 καὶ ἐπ.), τοῦ δὲ νόστος ἢ εἰς τὸ οὗτος μεταβολὴ εἶνε πρόδηλος, ὡς προσαρτηθέντος τοῦ ν, εἰς τὸ ἠγούμενον ῥῆμα βέβηκεν· τοῦτο δὲ τὸ ὄνομα φαίνεται ἐπιζητῶν καὶ ὁ συμπερχματικὸς ὄη, καὶ τὰ ἀμέσως ἠγούμενα 272—258

ἔπειτα πατρίδος θεοὶ μ' ἀφιδρύσαντο γῆς

ἐς βάρβαρ' ἦθη· καὶ οἴλων τητωμένη

δούλη καθέστηχ', οὐσ' ἐλευθέρων ἀπό.

τὰ βαρβάρων γὰρ πάντα δούλα πλὴν ἐνός.

ἐξ ὧν συνάγεται ὅτι τῆς ἀπωλείας τοῦ Μενελάου, τὸν ὁποῖον καὶ πρότερον ὡς θετνωτὰ ἐθρήνησε, μνημονεύει ἰδίως ἐνταῦθα ἡ Ἑλένη ὡς καθιστώσης ἀδύνατον τὴν τῆς ἐξορίας παῦσιν καὶ τὴν εἰς οἶκον ἐπιστροφὴν. — νόστος οὐκ ἔτ' ἐστὶ δῆ.

Τὸν στίχον 280, εἰ καὶ ἄλλοι ἄλλως ἐδοκίμασαν νὰ διορθώσωσι, κατατάσσει, τελευταῖος ἐπελθὼν ὁ Κοβέτος, ὡς εἶδομεν, ἐν τοῖς ἀνιάτως ἔχουσι (Nov. Lect. 210). Καὶ ὁ μὲν Μουσγράβιος ἀνέγνω·

ἀδόκως μὲν ἀλλὰ τᾶδοκον τοῦτ' ἐστ' ἐμὸν

ὁ δὲ Ἰακώβισις·

Μήτηρ δ' ὄλωλε καὶ φονεὺς αὐτῆς δοκῶ

ἀδίκως μὲν ἀλλὰ τᾶδικον τοῦτ' οἰστέον
ὁ δὲ Βάδαμ, εἰ καὶ θεωρῶν εὐλογον τὸ τοῦ Ἰακωβίου δοκῶ
προτιμᾷ ὁμως τὴν ἐξῆς ἀνάγνωσιν·

Μήτηρ δ' ὄλωλε καὶ φονεὺς ἐγὼ κλύω

ἀδίκως μὲν ἀλλὰ τᾶδικον τὸδ' ἔστ' ἐμὸν
τὴν ὁποίαν καὶ ἐν τῷ κειμένῳ εἰσήγαγε, σημειώσας· Recte me
κλύω licet ex mera conjectura addidisse sententia ex ob-
scurissima perspicua facta declarat. Ἀμφιβάλλομεν, μετὰ
τοῦ σοφοῦ Κοβέτου, ἀνὰ διὰ τῆς μεταβολῆς ταύτης τὸ χωρίον
μεταβάλλεται ἀπὸ σκοτεινοῦ εἰς σαφές. Οὐδὲν ὡσαύτως τὸ ὀ-
φελος ἐκ τῆς εἰκασίας τοῦ Λουδοβίκου Καυσέρου ἀνγκινώσκον-
τος (jahrb. juli 1857. σελ. 474).

καὶ φονεὺς αὐτῆς κλύω

ἀδίκως μὲν ἀλλὰ τᾶδικον τοῦτ' εὐλογον (ἢ εὐπρεπές)·
Καθ' ἡμᾶς τῶν δύο τούτων στίχων ὁ πρῶτος ἔχει ὀρθῶς ἴχνη
δὲ μόνον ἀμυδρὰ τῆς γνησίας γραφῆς σώζει ὁ δεύτερος, ταῦτα
δὲ γίνονται μᾶλλον εὐδιάκριτα, ἢ, ἀκριβέστερον εἰπεῖν, ἦττον
σκοτεινὰ διὰ τῆς ἐξῆς κατατομῆς.

ἀδίκως μὲν, ἀλλὰ τᾶ - δικον - τουτέσ - τεμον

== δοκῶ μὲν, ἀλλὰ καὶ δοκεῖν φονεὺς κακόν·

ναὶ μὲν, μὴ οὔσα νομίζομαι φονεὺς τῆς μητρός μου, ἀλλὰ κακὸν
καὶ τὸ νὰ νομίζεται τις μὴ ὢν φονεὺς. Καὶ ἡ ἔννοια φαίνεται
προσφωῶς συναπτομένη μετὰ τὰ ἠγούμενα καὶ τὴν ἀνάγνωσιν
δὲν θέλουσιν εὖρη πολὺ τῆς κειμένης γραφῆς ἀπέχουσιν οἱ εἰ-
δημονέστεροι, ὅταν μάλιστα ἐνθυμηθῶσιν ὅτι ὑπὸ μὲν τὸ τοῦ
Αἰσχύλου (Ἄγαμ. 286).

φρουρὰ πλέον καίρουσα τῶν εἰρημένων

ἢ ὄξυδέρχεια τοῦ Δινδορφίου ἀνεκάλυψε κρυπτόμενον (παρ'
Ἦσυχ. ἐν λ. προσαιθρίζουσα) τὸ·

φρουρὰ προσαιθρίζουσα πόμπιμον φλόγα

ὑπὸ δὲ τὸ τοῦ Βαβρίου, Μύθ. 81, 8·

κακὴν δὲ μελέτην ἐπ' ἐμὲ τῆς ὁδοῦ τρίβει·

ὕπελάνθανε κρυπτομένη ἡ γνησία γραφή:

χαίτην δ' ἔμελλε τὴν ἐμὴν καταισχύσειν
ἦν διέσωσεν ὁ Σουίδαῶς ἐν λέξει Παλαμναίος.

Τοῦτο δὲ μόνον σημειοῦμεν ὅτι τοῦ τ τὴν μετὰ τοῦ κ σύγχυσιν θέλομεν ἀπαντήσαι καὶ κατωτέρω πολλαχοῦ· ὥστε ἡ μεταβολὴ τοῦ τὰ εἰς καί, ὡς καὶ ἡ τοῦ τεμον εἰς κακὸν δὲν εἶνε ἀυθαίρετος.

Ὁ στίχος 282. καὶ μετρικῶς ἂν εἶχεν ὀρθῶς, λογικῶς ἐξεταζόμενος φαίνεται ἡμαρτημένος· ἂν ἡ Ἑλένη, μήτηρ οὖσα, ἦκτο μαζεν ἔτι, τὴν καρδίαν τοῦ Θεοκλυμένου φλέγουσα, δὲ ἠδύνατο βεβαίως νὰ ἦνε λευκοθριξ, πολιά, ἡ θυγάτηρ αὐτῆς Ἑρμιόνη· διὰ τοῦτο αἱ διορθώσεις τοῦ τε Ἡθίου καὶ τοῦ Μορχίου ἀναγινωσκόντων τοῦ μὲν (ἐν Προμ. Αἰσχ. στιχ. 4021)

πολιά γ' ἀνανδρὸς παρθενεύεται κέρη
τοῦ δέ:

θυγάτηρ ἀνανδρὸς γε πολιά παρθενεύεται
μηδόλως θεραπεύουσαι τὸ ἐλάττωμα, εἰσὶ καὶ ἄλλως ἀπρόσδεκτοι, διὰ τε τὸν παρεμβαλλόμενον σύνδεσμον γε, ὅστις εἶνε ἀληθῆς στοιθῆ, ἡ δὲ τελευταία, καὶ ὡς εἰσάγουσα ἦτοι βακχεῖον ἐν τῇ τετάρτῃ χώρᾳ ἢ κρητικὸν ἐν τῇ πέμπτῃ, ὣν οὐδέτερον δέχεται ὁ Ἰαμβικὸς ῥυθμὸς.

Καθ' ἡμᾶς τὸ ἀροπολία, πῶζον ἵχνη προφανῆ τοῦ ὀνόματος προπόλοισι, ὑποδεικνύει ὡς πιθανὴν τὴν γραφὴν

θυγάτηρ ὑπὸ προπόλοισι παρθενεύεται
τουτέστιν ἄγαμος λαμβάνει τὴν παρθενικὴν ἀγωγὴν ὑπὸ παιδαγωγοῖς ὑπηρεταῖς, ὡς ἐστρημένη τῆς προστασίας τῆς τε μητρὸς καὶ τῆς προμηθήτορος, τῆς μὲν ἤδη τεθηνηκυίας, τῆς δέ, ἀπούσης ἐν Αἰγύπτῳ· διότι τὸ παρθενεύεσθαι αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ σημαίνει οὐ μόνον τὸ ὡς παρθένος ἀνατρέφεσθαι, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐν ἀγαμία διαγεῖν, ὡς δῆλον ἐκ τοῦ ἐξῆς χωρίου τοῦ σὺν Ἀττικιστῶν ἀπτικωτάτου «ἐν χαλκῷ ἢ σιδερῷ θαλάμῳ καθάπερ τὴν Δανάην παρθενεύεσθαι ἐπ' ἀκριβέσι καὶ πωμπονήραις

παιδαγωγούς» (Λουκιαν. Τίμ. § 43) ὅστις τοῦτο ἴσως τὸ τοῦ Εὐριπίδου τεχνηέντως ἐσφτερίζετο, ὡς πολλάκις συμβαίνει εἰς τὸν Λουκιανόν. Οὕτω π. χ. καὶ ἐν Ἀλεξάνδρῳ τῷ ψευδόμαντι (§. 44) λέγων· «ὁ δὲ δραμαῖος αὐθις ἐπὶ τὴν οἰκίαν ἴετο, φέρων καὶ τὸν ἀρτιγέννητον Ἀσκληπιὸν δις τεχθέντα ὅτε ἄλλοι ἄπαξ τίκονται ἄνθρωποι,» οἰκειοποιεῖται προδήλως παραποιῶν τὸ Ὀμηρικόν (Ὁδ. Μ. 32)

δισθανέες, ὅτε τ' ἄλλοι ἄπαξ θνήσκουσ' ἄνθρωποι·
δὲν πιστεύομεν δὲ ὅτι αἱ τελευταῖαι τοῦ Λουκιανοῦ λέξεις — ὅτε ἄλλοι ἄπαξ τίκονται ἄνθρωποι — ἐκ παρασχηματισμοῦ γραμματικοῦ τινος παρεξέφρουσεν ἐν τῷ κειμένῳ, ὡς ὁ σοφὸς Κρόβητος ὑπέλαθε (4), μὴ ἐνθυμηθεὶς ἴσως τὸν Ὀμηρικόν στίχον.

Ἐν στίχῳ 283·

τῷ τοῦ Διὸς δὲ λεγομένῳ Διοσκόρῳ
ἐκτὸς τῆς πρώτης καὶ τελευταίας λέξεως πάντα τὰ λοιπὰ φαίνονται εἰς ἡμᾶς ἡμαρτημένα. Οὕτε Διὸς Διοσκόρῳ δύναται νὰ εἴπῃ τις ὀρθῶς, διότι τοῦτο ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ, Διὸς Διὸς κόρῳ, οὔτε ἡ μετοχὴ λεγομένῳ ἀρμόζει ἐνταῦθα, διότι ὁ Κάστωρ καὶ ὁ Πολυδεύκης δὲν ἐλέγοντο ἀλλ' ἦσαν πράγματι τέκνα τοῦ Διὸς, τὸ δὲ προσηγορικὸν Διοσκόρῳ, ἂν εἰς τοῦτο ἀναφέρωμεν

(4) Ubi poterant confidenter dicere non alios homines, qui male Deo opponuntur sed homines ad unum omnes non saepius quam semel nasci solere. Incredibilis est graeculorum istius aetatis stupor. (Var. Lect. σελ. 294) ἀλλὰ τὸν Ἀσκληπιόν, ὡς θεὸν παρὰ τοῦ γόητος Ἀλεξάνδρου εἰσαγόμενον, ὡς ἄνθρωπον θεωρεῖ καὶ ἐμπαίζει προδήλως ὁ Λουκιανός. Καὶ ἀλογία ὅμως ἂν ὑπάρχη. αὕτη ἀνήκει ὡς δικαία ποινή εἰς τὸν σφτεριζόμενον τὰ ἀλλότρια Λουκιανόν, καὶ οὐχὶ εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς ὑπομνηματιστὰς αὐτοῦ, τοὺς ὁποίους ὅμως, τὸ ὁμολογοῦμεν, δὲν δύναται νὰ σώσῃ τῆς ἐπὶ ἀκρισίᾳ καταδίκης ἢ ἀπὸ μόνου τοῦ αἰτιήματος τούτου ἀπόλυσις.

τὴν μετοχὴν λεγομένην, ὡς κοινὸν καὶ πασίγνωστον, ἀποκρούει οὐδὲν ἤττον τὸν προσδιορισμὸν τοῦτον. Ἄλλ' ἐνῶ τοῦτο φαίνεται ἀργὸν καὶ πλεονάζον, ἐκ τοῦ ἐναντίου λείπει τὸ τῆς πρὸς τὴν Ἑλένην συγγενείας τῶν Διοσκόρων δηλωτικὸν ὄνομα, τὸ ὁποῖον ἰδίως ἔπρεπε νὰ σημειωθῆ εἰς τὴν νεκυίαν οὕτως εἶπεν ταύτην πάντων τῶν ἀπολωλότων συγγενῶν αὐτῆς. Ὅπως οἱ λοιποὶ ἐχαρκτηρισθῆσαν διὰ τοῦ οἰκείου ἕκαστος προσηγορικῶ, πόσις, μήτηρ, θυγάτηρ ὀνομασθέντες, ἔπρεπε ξύγγονοι νὰ ὀνομασθῶσι καὶ οἱ Διοσκόροι, καὶ τοῦτο νομιζόμεν λαμβάνει ἐν τοῖς γράμμασι... *ρομέγω* — *ξυγγόνω*· ἐν δὲ τοῖς, *διοσ-δε-λε-* τὸ ἐπίθετον *διπ-τυ-ρω* — ὥστε ἡ κειμένη γραφὴ προῆλθε καθ' ἡμᾶς ἐξ ἀλλοιωσεως τῆς ἐξῆς γραφῆς

τῷ *διπτύχῳ* δὲ *ξυγγόνῳ* Διοσκόρῳ, ὑπὲρ ἧς συνήγορεῖ καὶ τὸ ἐξ Ἠλέκτρας (στιχ. 1236) ἐξῆς χωρίον τοῦ Ποιητοῦ·

Ἄγαμέμνονος παῖ, κλυθί· *δίπτυχοι* δέ σε
καλοῦσι μητρὸς *ξύγγονοι* Διοσκόροι

Τὰ ἐχόμενα· στιχ. 284 καὶ 285·

— ἀλλὰ πάντ' ἔχουσα δυστυχῆ
τοῖς πράγμασι τέθνηκα τοῖς δ' ἔργοισιν οὐ
εἰσὶν οὐδὲν ἤττον ἡμαρτημένα· τοῦ δὲ κακοῦ ἡ ἔδρα δὲν εἶνε οὔτε ἐν τοῖς πράγμασι, οὔτε ἐν τοῖς ἔργοισιν, ὡς ὑπέλαβόν τινες τῶν Κριτικῶν ἀναγνόντες, ὁ μὲν Καντέρος «τοῖς πλάσμασι τέθνηκα» — ὁ δὲ Ἰακώβσιος — *τοῖς λόγοισι δ' οὐ* — Ἡ ἀρχὴ τοῦ κακοῦ ὑπάρχει καθ' ἡμᾶς ἐν τῷ ἡγουμένῳ στίχῳ, ἐνθα τὸ μὲν *δυστ—υχουσα* μετεβλήθη ἀλλοιωθὲν εἰς τὸ *πάντ'* — *ἐχουσα*, τὸ δὲ *δυστυχῆς*, εἰς τὸ *δυστυχῆ*· ὅτε καὶ τοῦ δευτέρου τὸ ἐλάττωμα καταφαίνεται ἐδρεῦον ἐν τῷ ῥήματι *τέθνηκα*, προελθόντι ἐκ παραναγνώσεως τοῦ *πέθνηκα*. Ἀναγνωστέον λοιπόν·
— ἀλλὰ *δυστεχοῦσα*, *δυστυχῆς*
τοῖς πράγμασι *πέθνηκα* τοῖς δ' ἔργοισιν οὐ.
εἶμαι *δυστυχῆς* ἕνεκα τῶν συμβεβηκότων, *per eventus rerum*

at quicquid fortunæ opus est, ὡς ὀρθῶς ἠρμήνευσε τὸ πρᾶγμα-
σιν ὁ Μουσγράβιος, ἀδίκως ὑπὸ τοῦ Ἰακωβσίου κατακρινόμενος,
καὶ οὐχὶ ἕνεκα τῶν ἰδίων ἐμοῦ αὐτῆς πράξεων. Ἐπὶ τῆς αὐτῆς
σημασίας εἴρηται πᾶρα τῷ ποιητῇ καὶ ἀλλαχοῦ τὸ πρᾶγματᾶ,
ὡς ἐν Βελλεροφόντῃ. τεμ. 289. ἐκδ. Ναουκίου.

τοῖς πράγμασιν γὰρ οὐχὶ θυμοῦσθαι χρεῶν
μέλει γὰρ αὐτοῖς οὐδέν· ἀλλ' οὐντυγχάνων
τὰ πρᾶγματ' ὀρθῶς ἂν τιθῆ, πράσσει καλῶς·
Ἡδύνατό τις νὰ ἀναγνώσῃ καὶ

— ἀλλ' οὐκ εὐτυχοῦσα, δυστυχῆς κτλ.
ὅπερ καὶ ἐγγυτέρω τῆς κειμένης γραφῆς· ἀλλ' ἡ πρώτη ἀνά-
γνωσις, θετικώτερον τὸ δυστυχεῖν ἐμφαίνουσα, εἶνε νομίζομεν
πιθανώτερα.

Ἐκ τῶν ἀπέσως ἐπομένων τριῶν στίχων 286-288.
τὸ δ' ἔσχατον τοῦτ', εἰ μὴλοῖμεν ἐς πάτραν,
κλείθροισ ἂν εἰργοίμεσθα τὴν ὑπ' Ἰλίῳ
δοκοῦντες· Ἐλένην Μενέλεω μ' ἔλθειν μετὰ·

οἱ δύο τελευταῖοι εἰσὶ προδήλως ἠμαρτημένοι. Εἰς τοὺς θέλοντας
νὰ δικαιολογήσωσι τὸ ἀνακόλουθον τοῦ λόγου εὐλόγως ἀντιτάσσει
ὁ Βάδαμ· *Haud facile credam Euripidem verba tam
vicina, εἰργοίμεσθα et δοκοῦντες de diversis personis po-
suisse: sin autem κλείθροισ ἂν εἰργοίεν με dicere voluit,
nihil obstat quominus id ipsum scriberet,* προσεπάγων
οὐδὲν ἤττον ὀρθῶς, *Tum quid sibi vult ὑπ' Ἰλίῳ? Hoc enim
quod de Græcis castra tenentibus recte usurpatur, de
Helena quæ in ipsa urbe degebat, dici non potest. Itaque,
qui hæc interpretari volet, vereor ut operam ludat.* Καὶ
ἀληθῶς ὅπως ἔχουσιν εἰσὶν ἀνερμήνευτα.

Τῶν πρὸ αὐτοῦ Κριτικῶν αἱ εἰκασίαι, ὧν οὐδεμίαν ἔκρινεν
ἀξίαν σημειώσεως, εἰσὶ τῷ ὄντι μικροῦ λόγου ἀξίαι. Οὔτε τοῦ
Βρουγκίου τὸ — *Μενέλεω μ' ἔλθειν ἀτερ* — οὔτε τοῦ Ἰακωβσίου
τὸ — *Μενέλεω μέλει μετὰ* — οὔτε τοῦ Ἡθίου τὸ, *Μενέλεω*

γ'έλθειν μέτα — οὔτε τέλος τοῦ 'Ρεΐσκίου τὸ — 'Ελένην δο-
κούντων κτλ — οὐδὲν λέγομεν τούτων ἠυδοκίμησε, διότι δὲν
κεῖται ἐν μόνῳ τῷ τελευταίῳ στίχῳ τὸ ἀμάρτημα. Κατὰ τὰς
ὀρθοτάτας παρατηρήσεις τοῦ Βάδαμ ἐκ τοῦ δευτέρου ὀφείλει
νὰ κάμη ἀρχὴν ὃ θέλων νὰ φέρῃ θεραπείαν τινα εἰς τὸ κακῶς
ἔχον χωρίον τοῦτο. Καθ' ἡμᾶς ὁ δεῦτερος στίχος, ἄλλως δια-
ρούμενος, ὑποδεικνύει καὶ διάφορον ἀνάγνωσιν.

κλειθροῖς ἂν εἶργοι - μ - εσθ-ατ-η-νυπ-Ἰλιῶ

== κλειθροῖς ἂν εἶργον μ', εστ' ἂν ἡ κατ' Ἰλιον

ὅτε τοῦ τρίτου πιθανὴ ἀνάγνωσις φαίνεται ἡ ἐξῆς·

δοκοῦσ' ἀληθῆ· Μενέλεω μόλη μέτα

ταύτην δὲ τὴν ἔνοιαν ἀπέδωκεν εἰς τὸ χωρίον τοῦτο καὶ ὁ
Ἡθιος ἐκ τῆς συναφείας μόνον τοῦ λόγου ὀδηγούμενος. *Time-
bat nempe Helena, ne si in Græciam rediret, in carce-
rem, velut imposturam machinata, conjiceretur; omni-
bus Græcis pro vero habentibus veram, quæ sub Ilio
fuerat Helenam cum Menelao esse.*

'Ἡδύνατό τις ἦττον μετακινῶν τοῦ δευτέρου στίχου τὴν
γραφὴν νὰ ἀναγνώσῃ καί·

————— εστ' ἂν, οἱ κατ' Ἰλιον

δοκοῦντες, 'Ελένη Μενελεώς τ', ἔλθωσιν αὖ

ἀλλὰ τοῦτο δὲν φαίνεται πιθανόν, διότι ἡ 'Ελένη παρὰ τοῦ
Τεύκρου μαθοῦσα ἐγίνωσκεν ἤδη ὅτι καὶ παρὰ τοῖς Ἑλλησιν, οὐ-
χὶ ὡς ἐν Τροίᾳ ἔτι ὄντες, ἀλλ' ὡς ἀφανεῖς ἐν θαλάσῃ πλανώ-
μενοι ἐθεωροῦντο ὁ Μενελάος καὶ ἡ 'Ελένη.

'Ἰσως καὶ τοῦ πρώτου στίχου ἡ γραφὴ — εἰ μόλοισμεν ἔς
δὲν εἶναι ἀναμάρτητος. — εἰ μόλω μόρη — φαίνεται οἰκειό-
τερον εἰς τὸν νοῦν τοῦ χωρίου τούτου, ἐνθα ἡ 'Ελένη δὲν προ-
τίθεται νὰ εἴπῃ, ἂν ὁπωςδήποτε ἐπανέλθῃ εἰς Σπάρτην, ἀλλ' ἂν
ἐπανακάμψῃ μόνη ἄνευ τοῦ Μενελάου.

Περὶ τῆς σανσκριτικῆς (ἀρίας ἢ Ἰνδοευρωπαϊκῆς)

φυλῆς τῶν γλωσσῶν (1).

Μεταξὺ τῶν ἐθνῶν τῶν τὰς σανσκριτικὰς γλώσσας φθεγγομένων, ἅτινα συνήθως Ἰνδοευρωπαϊκὰ ὀνομάζονται, ἀναντιρρήτως εὐρίσκονται τὰ εὐφυέστατα ἔθνη τῆς γῆς: Ἴνδοι, Ἕλληνες καὶ Ῥωμαῖοι, Γερμανοί. Ἄλλ' ὅχι πάντα τὰ ἔθνη ταύτης τῆς φυλῆς εἶνε ἰδιαιτέρως ὑπὸ τῆς φύσεως προικισμένα, καὶ περὶ τινῶν ἡ ἱστορία δὲν ἔξυρει νὰ εἴπῃ περισσότερον ἢ τί ποτε σημαντικώτερον ἢ περὶ τῶν λαῶν μὴ καυκασίας φίτρας· διότι ἀπελείφθησαν τὰ μὲν ἄνευ ὑψηλοτέρου, τὰ δὲ ἄνευ ἰδιάζοντος πολιτισμοῦ. Οἱ κοικίλοι οὗτοι βαθμοὶ τοῦ πολιτισμοῦ, οἵτινες δῆλον ὅτι καὶ ἐν τῇ σημιτικῇ φυλῇ δεικνύονται, ἐναργέστερον δ' ἐν τοῖς Ἰνδοευρωπαϊοῖς, μαρτυροῦσι πάντως, ὅτι πάντα τὰ μετὰ τῆς φυλετικῆς προδιαθέσεως τοῖς ἔθνεσι δεδομένα δὲν ἐξαρκοῦσι νὰ χορηγήσωσιν ἐκάστῳ αὐτῶν σημασίαν τινὰ ἐν τῇ παγκοσμίῳ ἱστορίᾳ, ἀληθινὴν ἐνεργητικὴν τε καὶ παθητικὴν συμμετοχὴν τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἀνθρωπότητος. Ἄλλ' ἐντεῦθεν δὲν δύναται νὰ συμπερανθῇ, ὅτι δὲν ὑπάρχει ἀρχέγονός τις προδιάθεσις, τὴν ὁποῖαν ἔλαβεν ἔθνος τι ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς φυλῆς, εἰς ἣν ἀνήκει. Διότι τὸ ἔθνος ἔχει πάντοτε πρὸς τὴν φυλὴν του, ὡς περ τὸ ἄτομον πρὸς τὸ ἔθνος του. Ἐκ πάντων δὲ, ὅσα συναποφέρει μετὰ τοῦ γένους του, προέχει β.βαίως ἢ γλώσσα. Πρὸς τούτοις μία γλώσσα, δι' ἧς οὐ μόνον ἐλάλησαν Ὅμηρος καὶ Δημοσθένης, Πλάτων καὶ Ἀριστοτέλης, ἀλλὰ καὶ τοιαύτη ποίησις καὶ ῥητορεία παρήχθη, τοιαύτη γλώσσα ἤδη

(1) Ἡ προκειμένη πραγματεία ἐλήφθη ἐκ τοῦ νεωτάτου συγγράμματος τοῦ ἐν Βερολίῳ ὑφηγητοῦ τῆς γενικῆς γλωσσολογίας H. Steinthal « Charakteristik der hauptsächlichsten Typen des Sprachbaus » Berlin 1860.

ἀρχῆθεν πρέπει νὰ προῆλθεν ἐκ τοῦ εὐγενεστάτου καὶ γονιμοτάτου βλαστοῦ.

Εἰς συνδρομὴν τινα πολλῶν εὐτυχῶν περιστάσεων ἀποδοτέον, ὅτι αἱ σανσκριτικαὶ γλώσσαι ἠρευνήθησαν βασιμώτερον καὶ ἐπιτυχέστερον πασῶν τῶν ἄλλων· αἱ δὲ περιστάσεις αὗται δὲν εἶνε μόνον τῆς τύχης δῶρον, ἀλλ' οὐσιωδῶς καὶ τὸ καλὸν αὐτῶν ἐκείνων τῶν γλωσσῶν. Αἱ γλώσσαι αὗται δῆλον ὅτι ἤδη ἀπὸ τῶν ἱκανῶς ἄνω χρόνων μέχρι σήμερον ἐκ πάντων τῶν αἰώνων καὶ ἐν διαφόροις συγχρόνως τόποις διέσωσαν γραπτὰ μνημεῖα, ἅτινα μᾶς παριστῶσι τὴν κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους ἀνάπτυξιν αὐτῶν οὕτως, ὥστε καὶ περὶ τῶν προϊστορικῶν καταστάσεων τῶν ὀπισθοβατικῶς δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν. Ἰδίως δὲ καὶ πρὸ πάντων τοὺς τῶν ἀρχαίων γραμματολογίαν ἔχουσῶν τύπους τοῦλάχιστον παραβάλλοντες δυνάμεθα μετὰ μεγάλης ἀκριβείας ν' ἀνακαλύψωμεν τὰ στοιχεῖα, ἐξ ὧν συνετέθησαν οἱ τῶν λέξεων τύποι, καὶ τὸν τρόπον, καθ' ὃν προέκυψαν. Τὰ δ' ἀρχαιοτάτα εἰς ἡμᾶς διασωζόμενα ποιήματα Ἰνδοευρωπαϊκοῦ ἔθνους εἶνε οἱ *Οὐαῖδαι*, τ. ἔ. οἱ θρησκευτικοὶ ὕμνοι τοῦ εἰς Ἰνδῖαν μεταναστεύσαντος, ἰδίως *σανσκριτικοῦ* καλουμένου λαοῦ. Ἐκ τούτων μανθάνομεν γλώσσάν τε καὶ θρησκείαν ἐν οὕτως ἀρχεγόνῳ καταστάσει, ὥστε βαθέως νὰ ἐμβλέψωμεν εἰς τὴν πρώτην δημιουργίαν ἀμφοτέρων τούτων. Τὰ αὐτὰ ἐκεῖνα μνημεῖα (οἱ ἱεροὶ τῶν Ἰνδῶν ὕμνοι) μᾶς ἀποδείχνουν, ὅτι ἀκόμη καὶ σήμερον οἱ γεωργοὶ τῆς πρωσσικῆς Λιτταυίας λαλοῦσι γλώσσαν, ἣ περ κατὰ τινὰς τύπους παραδόξως εἰς τὴν πρώτην γλώσσαν τῆς ὅλης φυλῆς προεγγίξει. Ὅθεν δῆλον, ὅτι τὸ ὄνομα *ἀρχαῖος* ἐν γένει περὶ γλώσσης λεγόμενον οὐδ' ὄλιως ἐπὶ χρονικῆς διαρκείας, ἀλλὰ μόνον ἐπὶ τῆς ἀρχαιοπρεπειᾶς τ. ἔ. ἀρχεγονίας τῆς μορφῆς ἢ τῶν τύπων ἐκληπτέον. Ἡ γλώσσα ὑστέρας τινὸς γραμματολογίας δὲν εἶνε πάντοτε ἡ ὀλιγώτερον ἀρχαιοπρεπῆς. Εἶνε δὲ καὶ εὐκατάληπτον, ὅτι ὅσον ἀπωτέρω ἀφίσταται λαὸς τις ἀπὸ τῶν μεταμορφώσεων τῆς ἱστο-

ρικῆς ἀναπτύξεως καὶ ὅσω ἀμετάβλητος ἐμμένει ἐν ταῖς παλαιαῖς καταστάσεσι καὶ ἐννοίαις του, τόσω πιστοτέραν διατηρεῖ καὶ τὴν γλῶσσάν του· ὅσω δὲ ζωηρότερον καὶ δραστηριώτερον ἐνεργητικῶς τε καὶ παθητικῶς μετέχει τῆς ἱστορίας, τόσω μᾶλλον μεταβάλλονται οἱ τύποι τῆς γλώσσης του. Αἱ γερμανικαὶ καὶ αἱ ῥωμανικαὶ γλῶσσαι εἶνε κατὰ τοῦτο μάλιστα παρηκμακυῖαι· ὅτι δὲ τὰ ῥωμανικὰ ἔθνη ἐν ποιήσει καὶ ῥητορείᾳ παράγουσι, τὸ δημιουργοῦσιν ὄχι κατὰ τὴν γλῶσσάν των, ἀλλὰ παρὰ τὴν γλῶσσαν.

Ἀναμφίβολον εἶνε, ὅτι ἡ σανσκριτὴ μᾶς παριστᾷ τὴν ἀρχαιοπρεπεστέραν μορφήν τῆς κατ' αὐτὴν ὀνομαζομένης σανσκριτικῆς φυλῆς, ἢ καὶ ἐν τισὶ κατὰ τὴν ἀρχαιοπρέπειαν ἀπολείπεται ἄλλων συγγενῶν. Πάντως δ' εἶνε ἀδελφὴ τούτων, δηλ. τῆς περσικῆς, τῆς ἀρμενικῆς, τῆς ἑλληνικῆς, τῆς ἰταλικῆς (τῆς λατινικῆς καὶ τῶν ἄλλων ἰταλικῶν) τῆς κελτικῆς, τῆς γερμανικῆς, τῆς σλαβικῆς. Ἐπειτα εἶνε ἀναντίρρητον, ὅτι ἡ πλουσιωτάτη αὐτῶν, ἡ εὐτυχέστατα καὶ γονιμώτατα τὸ κοινὸν κληρονόμημα ἀναπτύξασα, εἶνε ἡ ἑλληνικὴ. Τίτι δὲ τῶν νεωτέρων εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν τὸ πλεονέκτημα ἀποδοτέον, ἡ ἕρις αὕτη τόσω μᾶλλον ἀπρακτος φαίνεται μοι, ὅσον ἅπασαι κατὰ τὴν φθόγγικὴν κατασκευὴν των οὕτω κατέπεσαν, ὥστε κατὰ τοὺς τύπους δὲν δύνανται πλέον νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἔκφρασις τοῦ ἐθνικοῦ πνεύματος. Ἄλλ' ἐὰν εἰσέλθωμεν εἰς τὸν ἐσωτερικὸν πλοῦτον αὐτῶν, τότε εὐθὺς τὰ ὄρια τοῦ κυρίως γλωσσικοῦ ὑπερβαίνοντες εἰς τὸν γραμματολογικὸν πλοῦτον τῶν ἰδεῶν φθάνομεν. Κατὰ δὲ τοῦτον ἡ πλουσιωτάτη εἶνε ἀναμφιβόλως ἡ γερμανικὴ γραμματολογία. Πρὸς δὲ τούτοις καὶ ἡ γερμανικὴ πολλὰ πλεονεκτεῖ τῶν ῥωμανικῶν. Οὐδεὶς μὲν βέβαια σήμερον κατὰ τὴν τοῦ Φιχτίου (Fichte) μονομέρειαν νεκρὰς θὰ ὀνομάσῃ τὰς ῥωμανικὰς γλώσσας· ἀλλ' ἂν καὶ ἡ ἰταλικὴ γλῶσσα π. χ. πολὺ ὀλιγώτερον μετέχει τῆς τοῦ Δάντου ποιήσεως ἢ ἡ ἑλληνικὴ τῆς σοφοκλείου, οὐδέποτε ὁμως ἡ γλῶσσα, δι' ἧς

ἐλάλησε τὸ πνεῦμα τοῦ Δάντου, ἢ γλώσσα, ἐν ἧ ἔγραψεν ὁ Καρτέσιος καὶ ὁ Πασχάλις, δύναται νὰ ὀνομασθῇ νεκρά. Οὐδὲν ἤττον μένει ἀληθές, ὅτι ἡ γερμανικὴ γλώσσα εἶνε ἐρρωμενεστέρα. Αὕτη ἔνθεν μὲν ἔχει πολὺ πλειότερα ποιητικὰ στοιχεῖα — λέξεις καὶ τύπους, οἷτινες ὡς τις μαγικὴ βράβδος τὴν ψυχὴν εἰς πᾶσαν διάθεσιν μεταθέτουσιν, ἣν θέλει νὰ ἐξεγείρῃ ὁ ποιητής· ἔχει μεγαλειτέραν αἰσθητικὴν θαλερότητα, πλησμονὴν εὐφραντάστων εἰκόνων, ζωηρότερον αἶσθημα πρὸς τὴν τῶν φθόγων σημασίαν, ἐν γένει ἐγγυτέραν συνάφειαν μὲ τὰς ἀρχεγόνους δυνάμεις τὰς γλωσσοπλαστικάς. Ἐτέρωθεν δὲ εἶνε ἐπιτηδειότερα εἰς τὴν ἀφρημένην σκέψιν, εἰς ἔκφρασιν παντὸς ἐσωτερικοῦ, τοῦ ὑψηλῶς λογικοῦ, τοῦ ὀξέως διανοητικοῦ, τοῦ αἰσθητικῶς θυμικοῦ. Ὅσα λοιπὸν τούτων καὶ ἂν πρέπη πάλιν νὰ ἀφαιρεθῶσι τῆς γλώσσης ὡς τοιαύτης καὶ νὰ προστεθῶσιν εἰς τὴν μερίδα τῆς τῶν καθαρῶν ἐννοιῶν γενέσεως καθ' ἑαυτὴν, δὲν δύναται ὅμως νὰ παρίδῃ τις, ὅτι ἐν τῇ γερμανικῇ πολὺ μᾶλλον ἢ ἐν ταῖς ῥωμανικαῖς ἢ συνάφεια τῶν λεξικῶν τύπων μὲ τὰ θέματα, τῶν παραγῶγων λέξεων μὲ τὰς πρωτοτύπους, εἶνε ἀκόμη ζῶσα ἐν τῇ γλωσσικῇ αἰσθηματι· ὅτι οἱ τρόποι, καθ' οὓς λέξεις καὶ τύποι σχηματίζονται, εἶνε ἀκόμη ὑγρότεροι. Διὸ ἡ γερμανικὴ ὄχι μόνον πρὸς ἀνάπτυξιν ἐπιτηδειότερα εἶνε, ἀλλὰ καὶ μάλιστα ἀληθῶς τοιαύτη, οἷα εἶνε γλώσσά τις οὐσιωδῶς καὶ ἀρχετύπως: ὄργανον ἰδεογονίας. Αἱ δὲ ῥωμανικαὶ γλώσσαι εἶνε πρόσφορον μέσον πρὸς ἐρμηνείαν καὶ ἔκφρασιν ἐννοιῶν, πρὸς μετάδοσιν καὶ ἀνακοίνωσιν, ἀλλὰ δὲν ἐξεγείρουσι τὸ πνεῦμα πρὸς πλάσιν· ἡ δὲ γερμανικὴ εἶνε ἀκόμη ἀληθῶς ἐργαστήριον τῶν ἰδεῶν. Τὸ μὲν γαλλιστὶ λαλεῖν καὶ γράφειν εἶνε εὐχερὲς χρῆσις προχείρων γλωσσικῶν μέσων· τὸ δὲ γερμανιστὶ λέγειν ἐννοίας δημιουργεῖν. Ἡ γερμανικὴ ὀλιγώτερον εἶνέ τι δεδομένον, ἔτοιμον· πρέπει νὰ παραχθῇ ἐκάστοτε μετὰ τῆς διανοήσεως καὶ ἢ διανόσις μετ' αὐτῆς (1).

(1) Τοιαύτη εἶνε καὶ ἡ (νεωτέρα) ἑλληνικὴ ἀκόμη καὶ σή-

Ὁ Τὸ δὲ ζήτημα, ποία γλῶσσα ἔχει τὸ προνόμιον καὶ μάλιστα ἐπίδοξος εἶνε νὰ γείνη παγκόσμιος γλῶσσα, ἃς τὸ ἀφήσωμεν ὡς τινα κατὰ πᾶσαν μορφήν καὶ τύπον καθολικὴν γλῶσσαν, νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ καλόν. Κατὰ τὴν παράστασιν, τὴν ὁποίαν ἔχω περὶ τῆς ἐν ταῖς ἀνθρώποις βαθείας, μονίμου ἕδρας τῶν γλωσσικῶν τε καὶ ἐθνικῶν ιδιοτήτων, ἔθνος παγκόσμιον μὲ παγκόσμιον γλῶσσαν μοι εἶνε ἀκατανόητος ἔννοια. Οὐδ' ἐν Ἀμερικῇ εἶνε προσδόκιμον νὰ λαληθῇ ποτε μία μόνη γλῶσσα. Οἱ μὲν μεσημβρινοὶ Ἀμερικανοὶ ῥωμανικοῦ γένους ποτὲ δὲν θὰ παραδεχθοῦν τὴν ἄστονον ἀγγλικὴν γλῶσσαν, αὕτη δὲ, ἥδη τώρα ὁ ἐλάχιστος, οὕτως εἰπεῖν, ὄρος γλώσσης οὔσα, διαδιδδομένη εἰς ἄλλους λαοὺς, καθὼς τώρα ἥδη ἐν μέρει ἐν τῇ συμμίζει τῶν κατοίκων τῆς βορείου Ἀμερικῆς, τό τε ὕλως ἤθελεν ἐκβαρβαρωθῆ. Ἀλλ' ὅπως καὶ ἂν διανοηταί τις περὶ τούτου, ἐν τῷ διανοήματι τούτῳ, ὅτι ἡ ἀγγλικὴ γλῶσσα θὰ γείνη ποτὲ παγκόσμιος γλῶσσα, οὔτε πλεονέκτημα αὐτῆς οὔτε εὐτύχημα ἐνοραῖται. — Ἀλλ' ἰκενὰ περὶ τῶν τοιούτων. Τώρα δὲ ἃς δοκιμάσωμεν, καθ' ἣν μέθοδον τὰς ἄλλας γλωσσικὰς φυλὰς ἐπραγματεύθημεν καὶ τῆς κατασκευῆς τῆς σανκριτικῆς φυλῆς μίαν εἰκόνα νὰ σχεδιάσωμεν, ἐνθα εἰκότως μόνον τοὺς ἀρχαιοπρεπεῖς τύπους, ἰδίως δὲ τὴν ἑλληνικὴν θὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν.

Μόνον ἐν ταύτῃ τῇ φυλῇ δικαίως δύναται νὰ γίνηται περὶ ριζῶν λόγος· διότι μόνον ἐδῶ ἕως τώρα τόσον ἐπροχώρησεν ἡ γραμματικὴ ἀνάλυσις, ὥστε ἀπὸ τῶν πλείστων λεξικῶν τύπων τοῦ ζῶντος λόγου ἐξεύρει ν' ἀπολύσῃ πάντα τὰ τυπικὰ στοιχεῖα καὶ ν' ἀποκρατήσῃ θεμελιώδη τινὰ ὕλην, τὴν ὁποίαν δὲ καὶ ρίζαν ὀνομάζουσι· πρὸς δὲ, ἀναγνωρίζει καὶ τοὺς τρόπους,

ἵπτακμορῶν 30
 ἵπτακμορῶν 30
 ἵπτακμορῶν 30
 μερον' κατὰ δὲ τοὺς τύπους εἶνε πληρεστέρα καὶ ἀκμαιοτέρα τῆς γερμανικῆς· μόνον κατὰ τὸν γραμματολογικὸν πλοῦτον τῶν ἰδεῶν ταύτης ὑστερεῖ. σ. τ. μ.

— 404 —

καθ' οὗς τὰ τυπικά στοιχεῖα συνδέονται μετὰ τὴν ῥίζαν, καὶ τὰς μεταβολὰς, τὰς ὁποίας τότε ἡ ῥίζα πάσχει. Οὕτως εἴμεθα ἱκανοὶ ἐν ταῖς ῥίζαις ν' ἀποδείξωμεν γλωσσικά στοιχεῖα, ἅτινα δὲν ἔχουσι μόνον ἀφρηημένως θεωρητικὴν ἀξίαν οὐδὲ μόνον γραμματικῆς διατυπώσεως καὶ ὑπολογισμοῦ χάριν ὑποθετικῶς τίθενται· ἀλλ' αἱ ῥίζαι— καθ' ὅσον εἶνε ὀρθῶς διευκρινημένοι, ὕπερ κατὰ τὸ μέγιστον κἂν μέρος αὐτῶν εἶνε λίαν πιθανόν— παριστώσιν ἀληθῆ γλωσσικά στοιχεῖα τῶν πρώτων χρόνων καὶ πολὺ προσεγγίζουσιν εἰς τὰ πρώτα γεννήματα τῆς γλωσσοπλαστίας, ἴσως δὲ καὶ πολλάκις ταυτίζονται μετ' αὐτά. Ἐν ταῖς ἄλλαις φυλακῖς ἢ ἀναγωγῇ τῶν λέξεων εἰς τὸ κυρίως ῥιζικὸν στοιχεῖον εἶνε ἀδύνατος, ὡς εἴρηται, διότι τὴν ἱστορίαν τῶν γλωσσῶν τούτων δὲν δυνάμεθα πολὺ ἄνω νὰ προβιβάσωμεν· τὸ δὲ τέλος τῆς ἐρεύνης μας δὲν εἶνε ἐν αὐταῖς ἡ ἀρχὴ τῆς ἀναπτύξεως καὶ μεταμορφώσεως. Πρὸς δὲ τούτοις ἐν μὲν ταῖς σανσκριτικαῖς αἱ ῥίζαι καὶ πραγματικῶς ἀκόμη συνεπτυγμέναι ἐν ταῖς λέξεσι κεῖνται, καὶ δύνανται ν' ἀποκριθῶσιν ἐκ τοῦ ὅλου τῆς λέξεως ὡς ὀρισμένον σύμπλεγμα φθόγγων· ἐν δὲ ταῖς σημιτικαῖς οὕτως ἐχωνεύθη ἡ ῥίζα ἐν τῷ θέματι, ὥστε μόνον δυνάμει κεῖται ἐν αὐτῷ. Ἡ μὲν σανσκριτικὴ ῥίζα εἰς τὸ θέμα περαιτέρω διεμορφώθη, ἡ δὲ σημιτικὴ εἰς τὸ θέμα μετεμορφώθη.

Ἐντεῦθεν ἡδυνάμεθα νὰ θέσωμεν ἑαυτοῖς τὸ πρόβλημα μὴ μόνον ἕως οὗ φθάνει ἡ γραμματολογία, νὰ ἐπιδιώξωμεν τὴν ἱστορίαν τῶν σανσκριτικῶν γλωσσῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν γένεσιν των ἀπὸ τῆς τῶν ῥιζῶν πλάσεως μέχρι τῶν ἐντελῶς ἀνεπτυγμένων λεξικῶν τύπων νὰ ἐκθέσωμεν, καὶ ταύτην ὅχι μόνον ὡς θεωρητικὴν ἀνάπτυξιν, ἀλλ' ὡς ἐγχρονον αὐξήσιν. Ἡ δὲ λύσις τοιοῦτου προβλήματος ἴσως καὶ δοκιμασθῆ οὐκ εἰς μακρὰν. Ἐπρεπε δ' εἰκότως ν' ἀπέχη πάσης φαντασίας καὶ νὰ στηρίζηται μόνον ἐπὶ ὀπισθοβατικῶν πορισμάτων ἐξ ἀσφαλῶν δεδομένων. Ἐγὼ δὲν ἀποτολμῶ τοιαῦτα, ἀλλ' ἐν τοῖς ἐξῆς δίδω μόνον ἀνάλυσιν τῶν στοιχείων τῆς γλώσσης, ἂν καὶ αὐτὰ τὰ

ένταῦθα δεδομένα εἰς ἔκθεσιν ἐγγρόνου ἀναπτύξεως ἐπέιγουσι. καὶ τῷ ὄντι ἡ ἀνάλυσις παντός ἱστορικοῦ οἴκοθεν ἐν χρονικῇ παρατάσει ἐξηγεῖται.

Οὕτω π. χ. ἐκ προοιμίων δὲν δυνάμεθα ν' ἀπαλλαχθῶμεν τῆς ἐννοίας, ὅτι κατὰ τινα χρόνον, εἴτε κατὰ τὰ 4000 εἴτε κατὰ τὰ 5000 π. Χρ. ἡ σανσκριτικὴ φυλὴ ἐλάλει γλώσσαν ῥιζικὴν ἦτοι ἐκ μόνων ῥιζῶν συγκειμένην, ἣτις ἐσωτερικῶς πρέπει νὰ ἦτον ὁμοιοτάτη μὲ τὴν Τζινικὴν (Κινεζικὴν). Ἄλλ' ἐνταῦθα δὲν πρέπει νὰ παρίδωμεν τὸ λογικὸν τοῦτο ἀξίωμα: *διαφ.ρα. πράγ-ματα οὐδέποτε ἐκ πάτη ὁμοίων αἰτιῶν προέρχονται, ἀλλὰ μόνον ἐκ διαφορῶν.* Αἱ σανσκριτικαὶ λοιπὸν γλώσσαι, καὶ περ πρόπαλαι ῥιζικαὶ οὔσαι, οὐδέποτε ὁμοῦς τοιαῦται ἦσαν, οἷα ἡ Τζινικὴ· διότι ἐκεῖναι μὲν κλιτικαὶ ἀπέβησαν, αὕτη δὲ δὲν εἶνε τοιαύτη. Ἐν ἐκείναις λοιπὸν πρέπει νὰ ἐνέκειτό τι, ὅπερ ὄχι καὶ ἐν ταύτῃ. Ἡ διαφορὰ δυνατὸν νὰ ἔκειτο ἐν τῇ γενέσει τῶν φθόγγων· ἀλλὰ καὶ αὕτη προέρχεται οὐσιωδῶς ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ, καὶ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ εὐρίσκεται ἐπὶ γλωσσικῶν πραγμάτων ἐκάστοτε ἡ πρωτεύουσα καὶ οὐσιωδεςτέρα αἰτία. Πιθανῶς ἡ διαφορὰ ἦτον ἀκαταλήπτως μικρά· ἀλλ' οὐδὲν ἦτον ὑπῆρχε καὶ ἠῤῥξανε κατὰ πᾶσαν βαθμίδαν τῆς γλωσσικῆς ἀναπτύξεως. Τίς δύναται νὰ εἴπῃ, πῶς διακρίνεται χημικῶς ἡ μορφολογικῶς τὸ μικροσκοπικὸν βλαστίδιον εἴδους τινὸς φυτῶν, τὸ μικροσκοπικὸν ὠάριον εἴδους τινὸς ζῶων ἀπὸ τοῦ ἐτέρου τινὸς εἴδους ἢ τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡδύνατο ἐκ ταύτης τῆς διαφορᾶς νὰ ἐξηγήσῃ τὴν πλήρη τοῦ εἴδους διαφορότητα!

M.

ΑΝΑΤΡΟΦΗ ΤΩΝ ΚΟΡΑΣΙΩΝ (1).

Ἐπιστολή πρώτη.

Το καθέκον τῆς μητρὸς καὶ ἡ πρώτη ἡλικία.

Εἰς σὲ γράφω, γλυκυτάτη μῆτερ, μέλλων κοινὰς νὰ καταστήσω εἰς τὰς ἑλληνίδας ὁδηγίας τινὰς περὶ τῆς τῶν κορασιῶν ἰδίως ἀνατροφῆς· διότι σὺ εἶσαι ὑπὸ τῆς θείας προνοίας ὠρισμένη ὄχι μόνον νὰ θρέψῃς μὲ τὸ μητρικὸν γάλα ἐν ταῖς ἀγκάλαις σου τὸ νεογέννητον, τὸ ὁποῖον σοὶ ἐχάρισεν ὁ θεὸς, ἀλλὰ καὶ νὰ τὸ ἀναθρέψῃς εὐθὺς ἀπὸ τῆς πρώτης ἡλικίας του. Ἐκεῖνο δὲ τὸ ὁποῖον σοὶ εὐχομαι κατὰ πρῶτον εἶναι νὰ μὴ περιέλθῃς εἰς ἀνάγκην νὰ ζητήσῃς μῆτε τιθῆναι μῆτε παιδαγωγὸν διὰ τὸ τέκνον σου· ἐπειδὴ ἄλλη ἀρμοδιωτέρα τῆς μητρὸς εἴτε τιθῆναι εἴτε παιδαγωγὸς μάλιστα τοῦ κορασίου οὔτε εὐρίσκεται οὔτε εἶναι που δυνατὸν νὰ εὐρεθῇ. Ποία ξένη, ὅσον ἐνάρετος καὶ σοφὴ καὶ ὑποτεθῇ, ὅ ἀγαπᾷ αὐτὸ τόσον καὶ θὰ τὸ περιφρουρῇ παντοῦ καὶ πάντοτε, ὅσον ἡ μήτηρ, ἣν καὶ ὁ σοφὸς ἐκεῖνος Σολομὼν ἀνεγνώρισεν εἰς τὴν στιγμὴν, ὅτε φωνὴν ἀφήσασα ἐβόησε « Κύριέ μου, δὸς αὐτῇ τὸ παιδίον τὸ ζῶν, καὶ κατ' οὐδένα τρόπον μὴ θανατώσῃς αὐτό » (Βασιλ. Α'. κεφ. γ'), αὐτομάτως προτιμήσασα ἀντὶ τοῦ θανάτου, τοῦ ἐσχάτου κακοῦ, τὸ ἔλαττον διὰ τὴν καρδίαν τῆς κακῆς, τὴν στέρησίν του. Ὅθεν σὺ, μῆτερ, δύνασαι τρυφερῶς ὄχι μόνον ν' ἀγαπᾷς καὶ φροντίζῃς τὸ ζῆν τοῦ γνησίου σου τέκνου, τοῦ καρποῦ τῶν σπλάγχχνων σου, ἀλλὰ καὶ τὸ εὖ ζῆν καὶ καλῶς καὶ δικαίως ζῆν, ὅπερ εἶναι τὸ αὐτό.

(1) Μεταξὺ ἄλλων θὰ συμβουλευώμην εἰς τὰ τῆς ἀνατροφῆς τῶν κορασιῶν τὸν κύρ. A. Théry. *Éducation pour les filles premiers conseils aux mères*. Paris 1857.

Αὕτη εἶνε, ἀγαθὴ μήτηρ, ἡ πρώτη μου εὐχὴ καὶ παραγγελία· καὶ ἤδη ἀπὸ σήμερον σὺ, νομίζω, θὰ θέσῃς τὸν θεμέλιον λίθον τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ ἑλληνικοῦ οἴκου, καὶ θὰ ἰδρῦσῃς εὐλαβῶς τὸν ἱερὸν τῆς θεᾶς Ἐστίας βωμὸν, ἀναδεχομένη προθύμως ν' ἀνατρέψῃς αὐταῖς χερσὶ καὶ ὑπὸ τὰ μητρικὰ ὄμματα τὸ τιμαλφέστατον σοι δῶρον τοῦ οὐρανοῦ, τὸ νεογέννητόν σου κοράσιον, ὅπως ἀναγεννήσῃς αὐτὸ τὴν πνευματικὴν ἀναγέννησιν καὶ καταστάσῃς ποτὲ σώφρονα καὶ περίφρονα δέσποιαν τοῦ ἑλληνικοῦ οἴκου. Τοῦτο δὲ πράττουσα ἐκπληροῖς ἀδιστακτικῶς τὸ πρῶτον καὶ ἱερώτατον τῶν καθηκόντων σου.

Ἄλλ', ἴσως θὰ μοῦ εἶπῃς, δὲν φαίνεται ἀμετάτρεπτος καὶ ἀναγκαιότατος κανὼν τῆς φύσεως ἡ μήτηρ αὐτὴ νὰ θηλάζῃ καὶ ν' ἀνατρέφῃ τὸ τέκνον τῆς, ἀφοῦ τόσα νήπια θηλάζουσι ξένον γάλα, διότι ἡ μήτηρ πάσχει, καὶ τόσα πάλιν ἄλλα παιδεύονται καὶ ἀνατρέφονται εἰς ξένων χεῖρας ἐν τοῖς νηπιακοῖς καὶ δημοτικοῖς σχολείοις, διότι ἡ μήτηρ ἢ δὲν ἤξεύρει γράμματα ἱκανὰ ἢ δὲν ἔχει καιρὸν, εἰς ἔργα ἀπασχολουμένη πρὸς πορισμὸν τῶν πρὸς τὸ ζῆν. Ἀλλὰ ταῦτα πάντα, φιλότατη, εἶνε εὐλογα τῆς ἀνάγκης καταφύγια, εἶνε ἐξαιρέσεις δικαιολογημέναι, αἰτινες δὲν ἐναντιοῦνται οὐδ' ἀναιροῦσι ποσῶς τὸν μέγαν τῆς φύσεως νόμον, ὅστις ὀρίζει αὐτὴ ἡ μήτηρ νὰ τρέφῃ καὶ ν' ἀνατρέφῃ τὰ τέκνα τῆς κατὰ τὴν πρώτην τῶν μάλιστα ἡλικίαν.

Ὅρθως δὲ περὶ τούτου καὶ ἡ κ. Ἀμιλτὼν, εὐγενῆς καὶ πεπαιδευμένη Ἀγγλίς, λέγει τάδε (*). «Βίς τὰς μητέρας ἐνεπιστεύθη ὁ θεὸς τὴν φροντίδα λογικῶν ὄντων κατὰ τὴν μάλιστα ἐπίκαιρον περίοδον τῆς ὑπάρξεώς των· αἱ πηγαὶ τοῦ ἠθικοῦ τῶν βίου κεῖνται ἐν ταῖς χερσὶ τῶν μητέρων· ἀπ' αὐτῶν αἱ διαθέσεις καὶ τὰ ἀναγινώμενα πάθη θὰ λάβωσι τὴν πρώτην ροπήν· δι' αὐτῶν τὰ σπέρματα τῆς νοήσεως θ' ἀναπτυχθῶσιν· αὐτὰ

(2) Lettres sur les principes élémentaires de l'éducation tom. II. lettre I.

τέλος θά στηριξωσιν ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ καρδίᾳ πᾶν ὅ,τι μέγα, ἀγαθόν, καλόν. Ταῦτα εἶνε τὰ θαυμαστὰ προνόμια, δι' ὧν ἐστὶ μῆθη τὸ ἡμέτερον φύλον ὑπὸ τῆς θείας προνοίας· ἀλλὰ καὶ τηλικαῦτα ἐντεῦθεν τὰ χρέη, τὰ ὅποια ἔχομεν νὰ ἐκπληρώσωμεν».

Ὅθεν πρὶν δώσω τέλος εἰς τὴν ἐπιστολὴν μου, δὲν δύναμαι νὰ μὴ σὲ ὑπομνήσω πόσον σπουδαῖον πρᾶγμα εἶνε διὰ τὸν ὄλον βίον αἱ πρῶται ἐκτελώσεις τοῦ παιδίου· ὡς συνείδον τούτῳ τῶν τε ἀρχαίων καὶ τῶν νεωτέρων πάντες οἱ περὶ τῶν τῆς ἀνατροφῆς σπουδαίως σκεφθέντες καὶ συγγράψαντες. Καί, ἵνα σοὶ ἀναφέρω ἐν πρώτοις περὶ τούτου ἡμέτερον παράγονον, ἰδοὺ τί λέγει ὁ θεὸς Πλάτων ἐν τοῖς Νόμοις (1). «Μῆτε αὐτὸς ἕκαστος πρέπει νὰ ἦνε προπετής ἐν γένει εἰς τὰς ἡθονάς, πιστεύων ὅτι οὐδ' ἐκτὸς λυπῶν θλῆνε, μῆτε ἄλλον νὰ συγχωρήσῃ, γέροντα ἢ νέον, νὰ πάσχη τὸ αὐτὸ μὲ ἡμᾶς, ἄρρενα ἢ θήλυ, ἀπάντων δὲ ἡκίστα κατὰ δύναμιν τῶν ἀρίστων κεκορηθῆ· διότι κυριώτατον ἐμφύεται εἰς πάντας ΤΟΤΕ τὸ πᾶν ἦθος διὰ ἔθος. Ἄλλ' ἐγὼ ἀκόμη, ἂν δὲν ἤθελα φανῆ, ὅτι πικίζω, θλῆλον, ὅτι πρέπει καὶ τὰς ἐγκυμονούσας μάλιστα γυναῖκας νὰ ἐπιμελώμεθα κατ' ἐκείνον τὸν ἐνιαυτὸν, ὅπως μῆτε πρὸς ἡδονάς τινας πολλὰς ἅμα καὶ σφοδρὰς φέρηται ἡ ἐγκυος γυνὴ, μῆτε πάλιν πρὸς λύπας, ἀλλὰ τὴν ἰσχυρότητα καὶ εὐμένειαν καὶ πραότητα τιμῶσα νὰ διαζήσῃ τὸν τότε χρόνον.» καὶ ταῦτα μὲν ὁ Πλάτων τῶν δὲ νεωτέρων ἐδυνάμην μὲν πλείστους ὄσους ν' ἀναφέρω, ἀλλ' ἀρκούσι τὰ ἐξῆς· «Ἐν τῇ παιδικῇ ἡλικίᾳ, λέγει ὁ κύρ. Théry, ἐνυπάρχουσι πάντα τὰ σπέρματα τῶν τε ἀγαθῶν καὶ τῶν κακῶν κλίσεων καὶ διαθέσεων καὶ τῶν πνευματικῶν δυνάμεων πάσης ἐπομένης ἡλικίας, καὶ ὁ ἔπειτα ἄνθρωπος ὁ τετελεσμένος δυνάμει προϋπάρχει ἐν τῷ μαιδιῶντι ἢ κλαυθυρίζοντι νηπίῳ, ἢ δὲ πορεία τῆς τοῦ ἀνθρώπου ἀναπτύξεως καθ' ὅλου δὲν διακόπτεται, ὥστε ἡ ἀμέλεια καὶ ἀδιαφο-

(1) Νομ. Ζ'. 792.

ρία ἐκ μέρους τῶν γονέων κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη βλάπτει καὶ και-
ρίως τὴν ὄλην ἀνατροφὴν.»

Ἄλλὰ τί φρονοῦσι παρ' ἡμῖν πολλαὶ μητέρες ἀμέριμνοι περὶ
τῆς εὐδαιμονίας τῶν τέκνων των; Νομίζουσιν αἱ τοιαῦται, ὅτι
μόλις ἀπὸ τοῦ τρίτου ἢ καὶ τετάρτου ἔτους τῆς ἡλικίας των
δυνατὸν ν' ἀρχίσῃ κάποια προσοχὴ καὶ παιδαγωγία. Διὰ τί;
διότι τί νοεῖ, λέγουσι, τὸ νήπιον τὸ πρωτοετὸς καὶ διετεὸς
καὶ τριετὸς ἀκόμα ἀπὸ παιδαγωγίαν; Ἄλλ' ἀπατῶνται τρομε-
ρὰν ἀπάτην αἱ δυστυχεῖς αὗται μητέρες· τὰς καλῶ δὲ δυσ-
τυχεῖς, διότι εἶναι δυστυχεῖς, κατασταίνουσαι δυστυχεῖ τὰ φίλ-
τατά των διὰ τῆς ἀμελείας καὶ ἀδιαφορίας των. Ἄγνοοῦσαι ὅμως
αἱ δυστυχεῖς αὗται, ὅτι τὸ γήπιον αἰσθάνεται, ἀντιλαμβάνεται
ἐντυπώσεις καὶ νοεῖ, ἄρα δὲν παρατηροῦσι τοῦλάχιστον πῶς
ἐν μικρῷ χρόνῳ μανθάνει τὴν γλῶσσαν, τὸ χαλεπώτατον πάν-
των, πῶς μετ' ὀλίγους μόνον μῆνας ἀναγνωρίζει τοὺς ἐν τῇ
οἰκίᾳ καὶ τἄλλα τὰ τοιαῦτα; Καθὼς λοιπὸν εὐκόλως ἐξ αὐτο-
μάτου ἀντιλαμβάνεται καὶ διακρίνει καὶ τὰ ἐλάχιστα τῶν λέ-
ξεων στοιχεῖα μετ' ἐκπληκτικῆς ταχύτητος καὶ σταθερότητος,
ἐνῷ εἰς ἔτι μᾶλλον προχωρημένην ἡλικίαν ἐν τῷ σχολείῳ οὐδὲ
τὸ ἑκατοστὸν ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ δύναται νὰ μάθῃ, οὕτως, ὡς
εἰκὸς, κάλλιστα εἰσδέχεται καὶ τὰ τοῦ ἥθους καὶ δαιμονίως
δύναται ν' ἀντιληφθῇ τοὺς τῆς ἀγωγῆς κανόνας ἀπλοῦς καὶ
ζῶντας προβαλλομένους, ὡς ἄλλοτε θὰ σοὶ ἐκθέσω ἐν καιρῷ
τῷ δέοντι.

Ταῦτα, σεβασὴ μητέρα, ἐν τῷ νῷ θεμένη ἐπιμελοῦ σὺ αὐτὴ τὴν
ἀνατροφὴν τοῦ φιλάτου σου, καὶ ἐκλέγου μερίδα τὴν ἀγαθὴν
ἀντὶ νὰ τυρβάζῃς περὶ πολλὰ καὶ μάταια, ὡς πολλαὶ τῶν κυριῶν
τοῦτο πρὸ πάντων προφασίζονται, ὅτι δὲν εὐκαιροῦσι νὰ ἐπιβλέ-
πωσι διαρκῶς ἐπὶ τῆς ἀνατροφῆς τῶν παιδίων των διὰ πολλὰ
ἄλλα ὡς ἐκ τοῦ πολιτισμοῦ χρέη. Ὡ πόσον πολλακίς ὁ λεγό-
μενος πολιτισμὸς ἀπανθρωπίζει τὸν ἄνθρωπον! ἔρρέτω τοιοῦτος
ἐξευγενισμὸς.

Τοσαῦτα σήμερον σοὶ ὑπόσχομαι δὲ τοῦ λοιποῦ κατὰ δεκαπενθήμερον, ἂν δὲν κωλύει τι, νὰ σοὶ γράφω τὰ πρὸς ὀδηγίαν τινὰ τῶν μητρικῶν σου φροντίδων περὶ τὴν ἀνατροφὴν τοῦ νεογενοῦς. Ἀλλὰ βεβαίως τοσαύτην δύναμιν δὲν θὰ ἔχωσιν οἱ ἐμοὶ λόγοι, ὅσην εὐγλωττίαν ἢ μητρικὴ σου καρδία καὶ ὅσην ἀρωγὴν καὶ χάριν παρὰ τοῦ οὐρανοῦ πατρὸς θὰ ἐπικαλεσθῆς καὶ ἀξιωθῆς. Ὑγίαινε κατ' ἄμφω.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

1) Ἀναμνήσεις Φιλοπάτριδος ἤτοι ποιήσεις εἰς ἄσματα τρία μετὰ διαφόρων ἄλλων ποιημάτων καὶ συλλογῆς τινος δημοτικῶν ἀσμάτων ἀνεκδότων ὑπὸ Τριανταφύλλου Μπάρτα. Ἐν Παρισίοις ἐκ τῆς τυπογραφίας Ad. Lainé et. S. Havard 1864. — Ἀληθῶς ἀναμνήσεις φιλοπάτριδος περιέχει τὸ βιβλίον. Καὶ ἐκ τῶν τριῶν ἀσμάτων, ἅτινα εἰνὲ τις σύνοψις τῆς ἱστορίας τῆς Ἑλλάδος δουλευούσης ὑπὸ τὸν ὀσμανικὸν ζυγὸν (Α'. ἄσμα), ἀγωνιζομένης πρὸς ἀνάκτησιν τῆς ἐλευθερίας (Β'. ἄσμα) καὶ βασιλευομένης (Γ'. ἄσμα), καὶ ἐκ τῶν μικρῶν ποιημάτων ἀποπνέει πνεῦμα φιλοπατρίας. Τούτων τινὰ π. χ. τὸ εἰς τὸ γῆρας, τὸ εἰς τὸν ἕπτοιν, τὸ εἰς τὴν ἐλπίδα, τὸ εἰς τὴν ὑγείαν, τὸ εἰς τὴν φιλαργυρίαν καὶ τὸ εἰς τὴν δοκησιοσοφίαν, ἔχουσι καὶ τινὰ ἰδίαν χάριν. Πολυτιμότερα εἶνε τὰ ἀνέκδοτα δημοτικὰ ἄσματα, 34 τὸν ἀριθμὸν, τὰ ὅποια, ἐν ἡμέραις τῆς νεότητός του ἀκούων ὁ κύριος Μπάρτας ἐν τῇ πατρίδι του Ἡπείρῳ ἀδόμενα, πιστῶς τὰ ἀπεμνημόνευσε καὶ ἀκριβῶς τὰ ἀπέδωκε συνοθεύων αὐτὰ καὶ μὲ τινὰς ἀξίας λόγου ἱστορικὰς σημειώσεις. Πόσον συναισθάνεται καὶ ὁ κύριος Μπάρτας τὴν κατε-

πείγουσαν ανάγκην νὰ συλλεχθῶσι καὶ διὰ τοῦ τύπου ἀσφαλίσθωσιν ἀπο τοῦ χειμάρρου τοῦ νεωτερισμοῦ τὰ ἀκόμη ἀνέκδοτα δημοτικὰ ἄσματα καὶ αἱ δημώδεις παροιμίαι τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, καταφαίνεται ἐκ τοῦ μικροῦ προλόγου, τοῦ προτεταγμένου πρὸς συλλογῆς ταυ, τὸν ὅποιον διὰ τοῦτο ὀλόκληρον ἐδῶ μετατυπώνομεν.

«Τὰ πλεῖστα τῶν τυπωθέντων Ἑλληνικῶν δημοτικῶν ἄσματων μέχρι σήμερον ἐθαυμάσθησαν ὑπὸ τῶν σοφῶν τῆς πεφωτισμένης Εὐρώπης καὶ τῶν τοῦ ἡμετέρου ἔθνους ὡς ἄξια λόγου διὰ τὴν ποιήσιν αὐτῶν καὶ τὰς ιδέας.

Καθῆκον ἐπὶν ἐκάστου Ἕλληνοσ εἶναι, νομίζω, νὰ συλλέγη αὐτὰ ἐπιμελῶς καὶ μετὰ ζήλου, οἷα ὑπὸ τοῦ λαοῦ ψάλλονται, καὶ νὰ τὰ προσφέρῃ εἰς τὸ ἔθνος λέγων τὸ «τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν.» Ἐκπληρῶν καὶ ἐγὼ τὸ καθῆκον τοῦτο πρὸς τὸ ἔθνος ἐκδίδω τὰ ἐπόμενα δημοτικὰ ἄσματα. Τινὰ ἐξ αὐτῶν ὑπάρχουσιν ἐκδεδομένα· ἐπεὶ δὲ ὅμως εὖρον διαφορὰν τινὰ ἐν αὐτοῖς, ἔκρινα καλὴν νὰ τυπώσω αὐτά. Εἰς τὸ τέλος αὐτῶν προσέθηκα σημειώσεις τινὰς, τὰς ὁποίας συνέλεξα ἀπὸ διαφοροῦς εἰδήμονας. Σώζονται ἀκόμη εἰς τὰ στόματα τοῦ λαοῦ πολλὰ τοιαῦτα ἄσματα ἄξια λόγου, ἅτινα δὲν πρέπει ν' ἀμειλιθῶσι, διότι ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀπόλλυνται· ὑπάρχουσιν ἐπίσης καὶ παροιμίαι ἀξιοπεριεργοὶ διὰ τὴν εὐφυΐαν τοῦ ἔθνους, ὠραῖαι φράσεις καὶ λέξεις κ. τ. λ. Εἶθε ὅλοι οἱ λόγιοι ἡμῶν νὰ ἐπιληφθῶσι τῶν τοιοῦτων, μιμούμενοι τοὺς πεπαιδευμένους τῆς Εὐρώπης, οἵτινες μετὰ ζήλου θηρεύουσι τὰ τοιαῦτα, πρὸς σπουδὴν τοῦ πνεύματος καὶ τῆς εὐφυΐας τῶν λαῶν.»

2) Τὰ Διὰτὶ καὶ Διότι ἦτοι ἡ φυσικὴ ἀπλοποιημένη ὑπὸ Μ. Δ. Δεβῆ, ἱππότου τοῦ λεγεῶνος τῆς τιμῆς, καθηγητοῦ τῆς φιλολογίας καὶ ἱστορίας κ. τ. λ. Ἐκ τῆς 24^{ης} ἐκδόσεως τοῦ γαλλικοῦ πρωτοτύπου μεταφρασθεῖσα ὑπὸ Μ. Ν. Βελονάκη, διδάκτορος τῆς ἰατρικῆς. Ἀθήνησι τύποις Α. Σακελλαρίου 1861. σλ. 15^ς. 256. 12^{ον} τιμ. δρ. 3,50.

Τὴν ἀπλοποιημένην ταύτην φυσικὴν δι' ἀπλῆς καὶ ἐδιάστου καὶ καθαρᾶς μεταφράσεως παρέχει ὡς τερπνὸν ἅμα καὶ ὠφέλιμον ἀνάγνωσμα εἰς τὸν ἑλληνικὸν λαὸν ὃ καὶ δι' ἄλλης ὁμοίας μεταφράσεως, τῆς τοῦ περὶ μακροβιωτικότητος τοῦ ἀνθρώπου κτλ. ὠφελίμου συγγραμμάτιου τοῦ Γάλλου Φλουρένσου (ἐν Ἀθήναις 1856), ἤδη γνωστὸς κύριος Βελονάκης. Δὲν δισταίμεν νὰ συστήσωμεν τὴν ἀπλοποιημένην φυσικὴν ὅχι μόνον εἰς πᾶσιν τοὺς ἀναγιγνώσκειν ἐπισταμένους, ἀλλὰ καὶ ὡς ἀναγνωσμάτιον εἰς τὰ δημοτικὰ σχολεῖα· διὸ καὶ δευτέραν ἐκδόσιν εὐχόμεθα τῷ μεταφραστῇ, ὅτε βέβαια θὰ διορθωθοῦν καὶ τινὰ ἄκοντος αὐτοῦ παρεσφρήσαντα τυπογραφικὰ παροράματα. Τὴν ἐκ τοιούτων ἀναγνωσμάτων ὠφέλειαν ἅμα καὶ τέρψιν εἶνε περὶ τὸν νὰ ἐξηγήσωμεν ἡμεῖς ἰδιαιτέρας, ἀφ' οὗ καὶ ἡ σωτήριος αὕτη γνώμη καθ' ἡμέραν βαθυτέρας ρίζας ἀπλώνει καὶ ἡ φάλαγξ τῶν πολεμίων τῶν μυθιστορικῶν ἀναγνωσμάτων ὅσ' ἡμέραι κρατύνεται καὶ ὁ μεταφραστὴς, εἴπερ τις ἄλλος, πᾶσι τοῖς μυθιστορήματα καὶ τοὺς μεταφραστὰς τῶν ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ καρδίας ἀποστρεφόμενος, ἀποχρώντως ἀναπτύσσει τὸ θέμα τοῦτο ἐν τῷ γλαφυρῷ προλόγῳ του, τὸν ὁποῖον διὰ τοῦτο ὀλόκληρον μεταφέρομεν εἰς τὸν Φιλίστορα, καὶ τὸν συστάνομεν μετ' ἐπιστάσις νὰ τὸν ἀναγνώσωσιν οἱ τῆς ἠλικῆς ἀγωγῆς πῶν τέκνων κηδόμενοι γονεῖς καὶ οἱ διδάσκαλοι. Ἴδου ὁ πρόλογος τοῦ μεταφραστοῦ.

«Τοῦ παρόντος βιβλίου τὴν μετάφρασιν ἐπεχείρησα τὸ πρῶτον, ἐν ὧραις σχολῆς, πρὸς ἰδίαν μου τέρψιν, ἀκολούθως ὁμοίως ἀπεφάσισα καὶ νὰ δημοσιεύσω αὐτὸ, μὲ τὴν πεποιθήσασθαι ὅτι προσφέρω εἰς τὸ κοινὸν, ἀνάγνωσμα τερπνὸν, διδακτικόν, ὠφέλιμον. Καὶ τῷ ὄντι τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, καὶ ἰδίως τῆς Φυσικῆς, ἡ σπουδὴ καὶ ἡ γνῶσις εἶνε ὁμολογουμένως τῶν ἐκρηκτικῶν. Ἄρα τερπνὴ. Ἐπειδὴ πάντες ἄνθρωποι τοῦ εἰδέουσι ὀρέγονται φύσει (Ἄριστ. τῶν μετὰ τὰ φυσικ. Α.)· γνωρίζει πᾶς τις καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ πόσῃ εὐχαρίστησιν καὶ ἡδονῇ αἰσθάνεται, ὅταν

έννοῆ τὸν λόγον ἢ τὴν αἰτίαν τῶν καθ' ἑκάστην ὑπὸ τὰς ὄψεις αὐτοῦ φυσικῶν φαινομένων, ὁσάκις μάλιστα εὐρίσκει ὁ ἴδιος τὴν αἰτίαν ταύτην. Ἰέρων ὁ βασιλεὺς τῶν Συρακουσῶν κατεσκεύασέ ποτε χρυσοῦν διάδημα· ὑποπτευθεὶς δὲ, ὅτι ὁ χρυσοχόος ἐνόθευσε τὸν χρυσόν, προσεκάλεσε τὸν περιώνυμον Ἀρχιμήδην νὰ βεβαιώσῃ αὐτὸν, εἰ δυνατόν, περὶ τῆς ἀληθείας. Ὁ Ἀρχιμήδης ἐσκέφθη πολὺ, ἀλλὰ ματαίως καὶ ἀπηλπίζετο πλέον, ὅτι ἠδύνατο ν' ἀνακαλύψῃ τὴν ἀλήθειαν, ὅτε μίαν ἡμέραν, λουόμενος τυχαίως ἐν τῷ λουτρῷ, παρετήρησεν, ὅτι ὅσῳ τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐβυθίζετο εἰς τὸ ὕδωρ, τόσῳ τὸ ὕδωρ ὑψοῦτο καὶ τὸ σῶμά του ἐγίνετο κουφότερον· ἐκ τούτου λαβὼν ἀφορμὴν ἀνεκάλυψε τὸν φυσικὸν νόμον, τὸν ἀπ' αὐτοῦ ἀρχὴν τοῦ Ἀρχιμήδους καλούμενον, ὅτι πᾶν σῶμα βυθιζόμενον εἰς τὸ ὕδωρ ἀποβάλλει ἐκ τοῦ βάρους του τόσον, ὅσον εἶνε τὸ βάρος τοῦ ὕδατος, τὸ ὁποῖον ἐκτοπίζει. Τοσάτην δὲ ἠσθάνθη χαρὰν, ὥστε οἷον ἐπιλαθόμενος ἑαυτοῦ, ἐξῆλθεν εὐθύς τοῦ λουτροῦ γυμνὸς καὶ περιέτρεχε τὰς ὁδοὺς τῶν Συρακουσῶν φωνάζων, κατὰ τὸν Βιτρούδιον, εὕρηκα! εὕρηκα! Τὸν νόμον τοῦτον ἀνακαλύψας ἄπαξ ἐσκέφθη, ὅτι ἂν ἐζύγιζεν ἐν τῷ ἀέρι καθαρὸν χρυσόν, ἰσοβαρῆ πρὸς τὸ διάδημα, καὶ ἔπειτα ἐζύγιζεν αὐτὰ, χωριστὰ καθὲν, ἐν τῷ ὕδατι, ἠδύνατο νὰ εὕρῃ τὴν ἀλήθειαν, διότι ἂν τὸ διάδημα ἦτο ἀμιγές, ἤθελεν ἐκτοπίσει ἴσον ὕδωρ μὲ τὸν καθαρὸν χρυσόν κτλ. Γνωρίζομεν δὲ, ὅτι ὁ πολυμήχανος ἐκεῖνος ἄνθρωπος, ὅστις ἔκαιε διὰ τῶν καυστικῶν κατόπτρων (Ζωναρ. χρονικ. Θ'. 4.) τὸν πολιορκοῦντα τὰς Συρακούσας Ῥωμαϊκὸν στόλον, κατεγίνετο περὶ τὴν λύσιν μαθηματικῆς τινος προβλήματος, ἐπὶ διαγράμματος, ὅτε οἱ Ῥωμαῖοι ἐξεπόρθησαν τὴν πόλιν ταύτην· τοσοῦτῳ δὲ ἦτο βυθισμένος, ὥστε οἱ ἐχθροὶ ἐλεπλάτησαν ἤδη τὴν πόλιν καὶ ἐνέπλησαν αὐτὴν θρήνων καὶ κλαυθμῶν καὶ ταραχῆς, αὐτὸς δὲ κατεγίνετο εἰσέτι οὐδὲν αἰσθανθεὶς τῶν γενομένων· καὶ ὅτε Ῥωμαῖος στρατιώτης ἤλθε νὰ τὸν φωνεύσῃ, παρεκάλεε αὐτὸν «ἀναμείναι βραχὺν χρόνον, ὅπως μὴ

καταλίπη τὸ ζητούμενον ἀτελὲς καὶ ἀθεώρητον, τὸν δ' ἀφρον-
τιστήσαντα διαχρήσασθαι! (Πλούταρχ. Μάρκελ. 49). Ἐὰν δὲ
πιστεύσωμεν ἀρχαίαν τινὰ παράδοσιν, καὶ ὁ μέγας Ἀριστοτέ-
λης ἀπέπνιξεν ἑαυτὸν εἰς τὰ ὕδατα τοῦ Εὐρίπου, μὴ δυνηθεὶς νὰ
ἐννοήσῃ τὴν αἰτίαν τῶν παλιόροϊων αὐτοῦ ἐννοεῖται, ὅτι ἡ χαρὰ
του θὰ ἦτον ἀνάλογος τῆς λύπης, ἂν κατώρθωνε νὰ ἐξηγήσῃ τὸ
φαινόμενον τοῦτο.

Ὁμολογητέον δὲ, ὅτι ἡ πρόοδος τῆς Φυσικῆς κατὰ τοὺς νεω-
τέρους χρόνους κατήντησεν εἰς βαθμὸν, ὥστε νὰ ἐξηγῆ καὶ
πράγματα ἀνεξήγητα ὑπὸ τῶν ἀρχαίων θεωρούμενα. Οὕτω π.
χ. καὶ ὁ Στράβων καὶ ὁ Φιλόστρατος καὶ ὁ Πλίνιος ἀναφέρου-
σιν, ὅτι ὑπῆρχεν ἐν Θήβαις τῆς Αἰγύπτου ἄγαλμα, τὸ ὁποῖον
τὴν μὲν πρωΐαν ἐξέπεμπεν ἦχον μελωδικόν, τὸ δὲ ἐσπέρας πέν-
θιμον· «ἐν Θήβαις ταῖς Αἰγυπτίαις, λέγει καὶ ὁ Πausανίας, ἀ.
42. ἐστὶ καθήμενον ἄγαλμα ἠχοῦν . . . τοῦτο τὸ ἄγαλμα ὁ
Καμβύσης διέκοψε· καὶ νῦν, ὅπως ἐκ κεφαλῆς εἰς μέσον σώμα,
ἐστὶν ἀπερριμμένον, τὸ δὲ λοιπὸν κάθηται τε καὶ ἀνά πᾶσαν ἡ-
μέραν ἀνίσχοντος ἡλίου βοᾷ· καὶ τὸν ἦχον μάλιστ' ἂν εἰκάσειέ
τις κιθάρας ἢ λύρας βραγείσης χορδῆς». Τὸ πρᾶγμα τοῦτο, τὸ
ὁποῖον πολλοὶ τῶν ἀρχαίων σοφῶν καὶ ἠκούσαν καὶ ἀνέφεραν,
οὐδεὶς δὲ ἠδυνήθη νὰ ἐννοήσῃ, ἐξηγήθη σήμερον φυσικώτατα,
ὡς φρονῶ, ὑπὸ τοῦ Κιρχέρου. Κατὰ τὸν σοφὸν τοῦτον τὸ ἄγαλ-
μα ἐκεῖνον ἦτο μετάλλινον καὶ κοῖλον, ἐπομένως περιεῖχεν ἀέρα.
Ἐπειδὴ δὲ τὸ μέταλλον εἶναι εὐθερμάγωγον σώμα, αἱ ἀκτῖνες
τοῦ ἀνατέλλοντος ἡλίου ἐθερμαίνον αὐτὸ, ἡ δὲ θερμότης μετε-
δίδετο καὶ εἰς τὸν ἐμπεριεχόμενον ἀέρα· ὁ ἀὴρ θερμαινόμενος
ἐκτείνεται, ὡς γνωστὸν, κατὰ τὸν ὄγκον καὶ ἐπομένως ἐξήρχε-
το ἐκ τοῦ στόματος τοῦ ἀγάλματος. Ἐὰν ὑποτεθῆ τῶρα, ὅτι εἰς
τὸ στόμα τοῦτου ὑπῆρχε γλωττίς, ὅποια ἢ τῶν ἐμπνευστῶν ὀρ-
γάνων, ὁ ἐξερχόμενος ἀὴρ ἐδόνει αὐτὴν, καὶ τὸ ἄγαλμα ἄφινε
φωνὴν ἀρμονικὴν. Μετὰ τὴν δύσιν ὁμοῦ τοῦ ἡλίου ψυχομένου τοῦ
ἀγάλματος, συνεστέλλετο ὁ ἐν αὐτῷ ἀὴρ, ὁ δὲ ἐξωτερικὸς εἰσῆρ-

χετο πάλιν διὰ τοῦ στόματος· ἐπειδὴ δὲ ἐδόνει ἀντιστρόφως τὴν γλωττίδα, παρήγει τὸν ἀμβλὸν ἐκείνον καὶ λυπηρὸν ἦχον. Δὲν εἶναι /τερπνή, φυσικὴ καὶ πειστικὴ ἡ τοιαύτη ἐξήγησις;

Καὶ ταῦτα μὲν ἐν ὀλίγοις περὶ τῆς ἐκ τῆς Φυσικῆς τέρψεως· ἀλλ' ἡ ἐπιστήμη αὕτη εἶναι καὶ Β^ο· *ὠφέλιμος*. Ἡ ἐκ τῆς Φυσικῆς ὠφέλεια εἶναι ἄπειρος καὶ καταφανεστάτη. Εἴρηται ἤδη ἀνωτέρω, ὅτι ὁ δαιμόνιος Ἀρχιμήδης ἔκαίε τὸν Ῥωμαϊκὸν στόλον διὰ τῶν φυσικῶν αὐτοῦ γνώσεων καὶ ἐνεποίει τοσοῦτον δέος εἰς τοὺς ἔχθρους, ὥτε ὁ Μάρκελλος ἔλεγεν κοῦ παυσόμεθα πρὸς τὸν γεωμετρικὸν ποῦτον Βριόρειον πολεμοῦντες, ὅς ταῖς μὲν ναυσὶν ἡμῶν καθαρίζει ἐκ τῆς θαλάσσης, τὴν δὲ σαμβύκην βραπίζων μετ' αἰσχύνης ἐκθέβληκε, τοὺς δὲ μυθικοὺς ἑκατόγχιρας ὑπεραίρει τοσαῦτα βάλλων ἅμα βέλη καθ' ἡμῶν;» Ὁ Ἀρχιμήδης λοιπὸν ἐμελλεν ἀφεύκτως νὰ γείνη ὁ σωτὴρ τῆς πατρίδος του, ἂν δὲν ἐκυρίευσαν αὐτὴν διὰ προδοσίας οἱ Ῥωμαῖοι. Καὶ ποία μεγαλειτέρα ὠφέλεια ἢ εὐχαρίσσις εἰς τὸν κόσμον τοῦ νὰ γείνη τις σωτὴρ τῆς κινδυνευούσης πατρίδος του; Ἀλλὰ τί τὰ παλαιὰ, ἐν ᾧ ἔχομεν ὑπ' ὄψιν τοῦ θαυματουργοῦ ἡμῶν αἰῶνος τὰ θαύματα; Δὲν εἶναι ἡ σπουδὴ τῆς φυσικῆς, ἥτις ἀνεκάλυψε τὴν ἐλαστικὴν τοῦ ἀτμοῦ δύναμιν, δι' ἧς κινούμενα τὰ ἀτμοκίνητα καὶ αἱ ἀτμάμαζαι ἐμμηδένισαν σχεδὸν σήμερον τὰς ἀπαστάσεις καὶ τοῦ τόπου καὶ τοῦ χρόνου; Δὲν εἶναι ἡ σπουδὴ τῆς φυσικῆς, ἥτις ἀνεκάλυψε καὶ ἐφήρμοσε τὸν ἠλεκτρισμὸν εἰς τοὺς ἠλεκτρικοὺς τηλεγράφους, δι' ὧν συνομιλεῖ σήμερον, νὰ εἶπω οὕτως, ὁ Ἀσιανὸς μὲ τὸν Εὐρωπαϊκόν, ὁ Εὐρωπαϊκὸς μὲ τὸν Ἀμερικανὸν καὶ οὗτος πάλιν μὲ τοὺς ἀντίποδας αὐτοῦ; Τοιαῦτα θαύματα ἂν προφήτεῦε τις πρὸ ἑκατὸν χρόνων, ἐκινδύνευσεν ἀναμφιβόλως νὰ ὀνομασθῇ γόης καὶ δαιμονισμένος, ἀλλ' ὅμως σήμερον καὶ βλέπομεν αὐτὰ καὶ τὴν ἐξ αὐτῶν ὠφέλειαν καρπούμεθα.

Ἄλλ' αὗται εἶναι μᾶλλον ὕλικαὶ ὠφέλειαί· αἱ ἠθικαὶ εἶναι ἔτι μεγαλιέτερα. Ἀληθῶς ἡ σπουδὴ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν φωτίζει τὸν νοῦν, κόσμει τὴν ψυχὴν, ἀπαλλάττει τὸν ἀνθρώπον

παντοίων δεισιδαιμονιών και προλήψεων, και ὁδηγεῖ αὐτὸν εἰς τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας και τὴν ἐν πνεύματι και ἀληθείᾳ λατρείαν τοῦ Θεοῦ, διότι «Πνεῦμα ὁ Θεὸς και τοὺς προσκυνοῦντας Αὐτὸν ἐν πνεύματι και ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν (Ἰωαν. Δ'. 24). Ὁ ἀμαθὴς ἄνθρωπος βλέπει ἐπὶ τῶν τάφων φῶτα πλατώμενα και ἡ φαντασία του πλάττει φαντάσματα ἀνύπαρκτα, παρουσίαν δαιμόνων, βροκόλακας και τὰ παρόμοια, διὸ και φεύγει ἐντρομος και περιδεὴς, κρύπτεται πεφοβισμένος, ζῆ ἀθλίως. Ἐξ ἐναντίας ὁ ἐπιστήμων γνωρίζων πόθεν και πῶς τὸ φαινόμενον τοῦτο συμβαίνει οὐδόλως πτοεῖται, ἀλλὰ κινεῖται μᾶλλον εἰς θαυμασμόν τοῦ Πανσόφου και Παντοδυνάμου Δημιουργοῦ, γίνεται ἠθικώτερος, ἐναρετώτερος, εὐσεβέστερος. Και δικαίως ἄρα ἔλεγεν ὁ πολὺς Νεύτων, ὅτι « ἐὰν κατορθώσωμεν τὴν τελειοποίησιν τῶν ἐπιστημῶν, εἶναι ἐλπίς νὰ φθάσωμεν δι' αὐτῶν και εἰς τὴν τελειοποίησιν τῆς Ἠθικῆς, ἅνευ τῆς ὁποίας ἡ ἐπιστήμη εἶναι πραγματικῶς λέξις κενή (Diction. de la conversat. mot Newton).

Ἐκρά πάντα δὲ ταῦτα τὸ παρὸν βιβλίον, καθ' ἣν μέθοδον πραγματεύεται τὰ περὶ Φυσικῆς, εἶναι και *διδασκικόν*, ἐπειδὴ συνειθίζει συγχρόνως τοὺς παῖδας ἐνωρὶς νὰ ζητῶσι τὸν λόγον παντὸς πράγματος και νὰ μὴ ἀφίνωσιν ἀταλαίπωρον τὴν ζήτησιν τῆς ἀληθείας, ὡς ὁ πολὺς και ἀπαίδευτος ὄχλος, διότι ἄλλως ἀδύνατον νὰ γείνωσὶ ποτε σπουδαῖοι και ἐνάρετοι ἄνδρες. Πρὸς τοῦτοις δὲ διαδίδει εἰς τὸν λαὸν γνώσεις ὠφελίμους και πολλάκις σωτηρίους. Συχνότατα ἀκούομεν, ὅτι κατεκραυγώθη ὁ μὲν, διότι κατέφυγεν ἐν καιρῷ καταιγίδος ὑπὸ ὑψηλὸν δένδρον, ὅτι ἀπέθανεν ἀσφυκτικὸς ὁ ἄλλος, διότι κατέβη εἰς ὑπόγειον, ὅπου ἔβραζον κρασία ἢ στέμφυλα, ἢ διότι ἤναψεν ἄνθρακας ἐν στενῷ και κλεισμένῳ δωματίῳ. Τὸ βιβλίον τοῦτο διδάσκει πάντας πῶς νὰ προφυλάττωνται ἀπὸ τῶν τοιούτων και πῶς δύνανται προσβληθέντες νὰ σωθῶσι. Τοιαῦτα βιβλία μάλιστα μετὰ τῆς πατρῴου ἱστορίας και τῆς ἱερᾶς Γραφῆς προ-

νώ ὅτι ἔπρεπε νὰ ἦναι πάγκοινον ἀνάγνωσμα καὶ νὰ εὐρίσκωνται εἰς παντὸς πολίτου τὰς χεῖρας ἀντὶ τῶν κατακλυσάντων καὶ λυμαινομένων τὴν Ἑλλάδα μυθιστορημάτων. Ἐλεγεν ὁ σοφὸς καὶ φιλόπατρις Κοραΐς, ἀποβλέπων εἰς τὴν πληθὺν καὶ τὴν ἀθλιότητα τῶν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του Γραμματικῶν (καὶ τί ἤθελεν εἰπεῖ ἄρά γε, ἂν ἔβλεπε τὰς σημερινάς), ὅτι περισσότερον ἤθελεν ὠφελῆσαι τὸ γένος σήμερον, ὅστις καίει παρὰ ὅστις γράφει *Γραμματικὰς*· καὶ ἐγὼ, ἂν δὲν εἶναι τολμηρὸν, ἤθελον εἰπεῖ, ὅτι πολὺ ἤθελεν ὠφελῆσαι ἀληθῶς τὴν Ἑλλάδα, ὅστις ἔκαιε, σὺν τοῖς μεταφρασταῖς αὐτῶν, τὰ μυθιστορήματα. Τῷ ὄντι ἡ ἀνάγνωσις τῶν πλειοτέρων μυθιστορημάτων ἐξάπτει τὴν φαντασίαν, φθείρει πολλάκις καὶ νοῦν καὶ καρδίαν καὶ ἐμποεῖ αἰσθήματα βλαπτικὰ τῆς τε ὑγείας καὶ ἠθικῆς τῶν ἀναγνωστῶν, οἵτινες, ἐθιζόμενοι μάλιστα εἰς τοιαύτας κενοσπουδίας, εἰς τοικῶτα κούφα καὶ ἀνεμώλια ἀναγνώσματα, δὲν δύνανται πλέον νὰ ἐγκύψωσιν εἰς τὴν μελέτην σπουδαίων βιβλίων, οὐδὲ νὰ καρπωθῶσιν ὠφέλειαν ἐξ αὐτῶν. Κατὰ τὰς παρατηρήσεις δὲ πολλῶν ἰατρῶν, ἡ ἀνάγνωσις τῶν μυθιστορημάτων εἶναι μία τῶν αἰτιῶν τῆς μανίας καὶ τοῦ ὑστερισμοῦ παρὰ ταῖς κυρίας. Ἄλλ' ἕως πότ' ὁ κάκιστ' ἀπολλούμενος πηθικισμὸς καὶ ἡ κατάρτος πολυτέλεια θὰ κρατῶσιν ἡμᾶς οὕτω ταπεινοὺς καὶ χαμαιζήλους καὶ μχταιόφρονας; καιρὸς πλέον ν' ἀνανήψωμεν καὶ Ἕλληνας καὶ Ἑλληνίδες, οἱ μὲν προτιμῶνται τὴν χρηστότητα καὶ ἀγαθότητα ἀντὶ τοῦ ἐπακτοῦ κάλλους καὶ τῶν ἐπαλξωτῶν φουσταριῶν, πειθόμενοι, ὅτι

Οὐδὲν . . . ἀγαθῆς γλυκερώτερόν ἐστι γυναικὸς

Θεόγν. στίχ. 1225, αἱ δὲ Ἑλληνίδες προκρίνουσαι τὸ σιμνόαιετο καὶ θεϊότατον πρᾶγμα, τὴν Ἀρετήν, ἀπὸ τὰ μάταια κοσμήματα, μιμούμεναι τὴν ἀξιοσέβαστον καὶ ἐνάρετον τοῦ ἐναρέτου Φωκίωνος σύζυγον, ἥτις ἐρωτωμένη διὰ τί δὲν φορεῖ χρυσοῦν κόσμον, ἀπεκρίνατο: *αὐτάρκης κόσμος μοί ἐστιν ἢ τοῦ ἀνδρός ἀρετή.* Ὡ χρυσοῦν καὶ σεπτὸν στόμα! Καὶ δὲν πρέπει

ἄρα γε νὰ προτρεπώμεθα ἡμεῖς πρὸς Ἀρετὴν, τοιαῦτα πάτρια παραδείγματα ἔχοντες, ἐὰν θέλωμεν νὰ ἀνορθώσωμεν εἰς τὴν ἀρχαίαν δόξαν τὸ τιμιώτατον καὶ ἀγιώτατον πρᾶγμα, τὴν μεγάλην ἡμῶν Θεάν, τὴν ΠΑΤΡΙΔΑ; Ἄλλὰ περὶ τούτου οὔτε τοῦ παρόντος τόπου οὔτε ἐμὸν ἔργον ἐστίν. Ἐγραψα ταῦτα παρεκθατικώτερον, διότι ἤκουσα προχθὲς φοιτητὴν τοῦ πανεπιστημίου ὑπερασπιζόμενον τὰ μυθιστορήματα καὶ λέγοντα, ὅτι καὶ ὁ Ὅμηρος εἶναι μυθιστόρημα! Τὸν Ὅμηρον μὲ τὰ μυθιστορήματα! τὸν Ὅμηρον

Ἐξ οὐπερ πάντες ποιημοί, καὶ πᾶσα θάλασσα

Καὶ πᾶσαι κρῆναι, καὶ φρεῖατα μακρὰ γάουσι.

τὸν Ὅμηρον, εἰς τὸν ὁποῖον ὀφείλονται τὰ τρόπαια τοῦ Μαραθῶνος, τῆς Σαλαμῖνος, τῶν Πλαταιῶν, εἰς ἓνα λόγον ὅ,τι μέγα καὶ λαμπρὸν κατώρθωσαν οἱ πρόγονοι ἡμῶν! (Κορ. Λυκουργ. κατὰ Λεωκρ. § 27)

Ἄλλ' ἐπανάρχομαι ὅθεν ἐξετράπην.

Καὶ περὶ μὲν τῆς χρησιμότητος τοῦ βιβλίου ἴσως δὲν ἀρμόζει εἰς ἐμὲ νὰ εἶπω πλείοτερα· τοῦτο μόνον σημειῶ, ὅτι ἐν τῇ σοφῇ Γαλλίᾳ πρέπει νὰ εὐρίσκειται εἰς ὅλων σχεδὸν τῶν παιδῶν τὰς χεῖρας, διότι ἐν διαστήματι ὀλίγων ἐτῶν ἐξεδόθη εἴκοσι καὶ τετράκις καὶ ἑκ πεντήκοντα χιλιάδων ἀντιτύπων ἐκάστη ἔκδοσις, κατὰ τὴν ὁμολογίαν τοῦ συγγραφέως. Προσθέτω ἀκόμη καὶ τοῦτο, ὅτι ὁ νεοφανὴς τρόπος, καθ' ὃν πραγματεύεται τὰ τῆς Φυσικῆς ὁ συγγραφεὺς, εἶναι ἴσως τὴν ἀρχὴν Ἑλληνικὸς, διότι ὁ περινούστατος Ἀριστοτέλης ἀπαράλλακτα διὰ τῶν *Προβλημάτων* αὐτοῦ, ὡς τὰ ὀνομάζει. ἐρωτᾷ καὶ λύει συντόμως πολλὰ φυσικὰ φαινόμενα· οἷον « Διὰ τί αἱ πομφόλυγες ἡμισφαίρια; ἢ διὰ τὸ ὡς ἀπὸ κέντρου πρὸς τὸν ἀέρα φέρεσθαι ἄνω ὁμοίως πάντη; ἀνάγκη δὲ τοῦτο ἡμισφαίριον εἶναι· τὸ κάτω δὲ ἡμισφαίριον ἀποτέμνεται ὑπὸ τοῦ ἐπιπέδου τοῦ ὕδατος, ἐν ᾧ τὸ κέντρον ἐστίν». (Ἀριστ. Προβλημ. ις'. 2). κ. τ. λ.

Ἐκ τούτων συμπεραίνεται μάλιστα πόσον πρέπει νὰ σπου-

δάζωμεν ἡμεῖς τὰ ἀθάνατα τῶν ἀθανάτων ἡμῶν προγόνων συγγράμματα, τὰς ἀκενώτους ἐκείνας πηγὰς τῆς σοφίας, ἀφ' ὧν ἀπορρέουσι τῆς ἀληθινῆς παιδείας τὰ νάματα. Ταῦτα, πάλιν τὸ λέγω, ταῦτα, μετὰ τῶν Ἱερῶν Γραφῶν ἔπρεπε νὰ ᾔηαι ἡ καθημερινὴ ἡμῶν ἀνάγνωσις ἀντὶ τῶν κενῶν καὶ ὀθνεῖων μυθιστορημάτων· διότι τὰ μὲν τῶν προγόνων συγγράμματα φρονηματίζουσι, τὰ δὲ τῆς θρησκείας συνειρίζουσι καὶ ἀμφοτέρα συμβάλλουσι πρὸς τὴν εὐδαιμονίαν.

“Ὁλος ὁ κόσμος ὁμολογεῖ ὡς εὐδαιμον καὶ μακαριστὸν τὸ ἔθνος τῶν Ἀγγλων. Ἄλλ' ἡ εὐδαιμονία αὕτη δὲν προέρχεται ἄρα γε ἐκ τῆς ἀδιαλείπτου μελέτης τῶν Γραφῶν, τὸ νέκταρ τῶν ὁποίων θηλάζουσι οἱ Ἀγγλοὶ μετὰ τοῦ μητρικοῦ γάλακτος; Ὁ Ἀγγλος ἀναγινώσκει δις τῆς ἡμέρας τὴν Γραφήν· ἐπὶ κεφαλῆς δὲ τοῦ κατ' ἔτος ἐκδιδομένου προγράμματος τοῦ ἐν Λονδίῳ Βασιλικῷ Κολλεγίῳ (King's College) τίθεται πάντοτε ἡ ἑξῆς φρονιμὴ γνώμη· «εἰς πάντα χριστιανικὸν τόπον τὸ σύστημα τῆς ἀνατροφῆς πρέπει νὰ θέξη τὴν Χριστιανικὴν θρησκείαν εἰς τὴν πρώτην τάξιν τῶν σπουδῶν. Ἄνευ τῆς θρησκευτικῆς ἐπιστήμης αἱ ἄλλαι ἐπιστήμαι δὲν δύνανται νὰ παρέξωσιν οὔτε εἰς τὸ ἄτομον εὐτυχίαν οὔτε εἰς τὸ κράτος εὐημερίαν». (Eugène Rendou de l'instruction primaire à Londres κ.τ.λ. σελ. 20 τοῦ προλόγου). Ἄλλ' ἂν οἱ Ἀγγλοὶ τιμῶσι τόσον τὴν θρησκείαν, πόσον πρέπει νὰ σεβώμεθα ἡμεῖς τὴν Σώτειραν ταύτην τοῦ ἐθνισμοῦ μας, ἥτις ὁμολογουμένως ἐρύσατο ἡμᾶς ἀπὸ δουλείου· ἡμᾶρ καὶ εἰσήγαγεν ἡμᾶς εἰς ἀναψύχην ;

Τελευτῶν κρίνω καλὸν νὰ σημειώσω, ὅτι περὶ τὰ τέλη ἤδη τῆς τυπώσεως τοῦ παρόντος βιβλίου ἔμαθον παρὰ τινος φίλου μου, ὅτι ἦτο ἤδη μεταφρασμένον παρὰ τοῦ πρώην γενικοῦ γραμματέως τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Ἰπουργείου Κ. Δ. Μαυροκορδάτου. Ζητήσας εὖρον ἀληθῶς τὸ βιβλίον, ἀλλὰ παρετήρησα, ὅτι ἡ μετάφρασις ἐκείνη ἐγένετο ἐκ τῆς τετάρτης ἐκδόσεως τοῦ πρωτοτύπου, ὥστε δὲν εἶναι οὐδὲ τὸ τέταρτον

τῆς παρουσίας, διότι ἐλλείπουσιν ὅλως ἀπ' αὐτῆς τὰ περι μα-
γνητισμοῦ, τὰ προγνωστικὰ καὶ ἡ ὀνοματολογία, ἐκ δὲ τῶν
λοιπῶν ὑπὲρ τὸ ἥμισυ τῶν ἐν τῇ παρουσίᾳ ὑπαρχόντων. Ἀντί-
νὰ μεταμεληθῶ λοιπὸν διὰ τὴν μετάφρασιν ἐχάρην μᾶλλον,
καθ' ὅσον καὶ ἄλλος πολλῶ ἔμοῦ κάρβων, ἐγνώρισε τὸ χρήσιμον
τοῦ βιβλίου καὶ ἐζήτησε νὰ γνωρίσῃ αὐτὸ πρὸ ἔμοῦ εἰς τοὺς
"Ἕλληνας" καθὰ ἐπληροφορήθην μάλιστα, ὁ Κ. Μαυροκορδάτος
ἔστειλεν ὅλα σχεδὸν τὰ ἀντίτυπα εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ὥστε καὶ
οἱ βιβλιοπῶλαι αὐτοὶ ἀγνοοῦν ὅλως, ὅτι ἐξεδόθη ποτὲ τοιοῦτον
βιβλίον παρ' ἡμῖν».

3) *Εἰσαγωγή εἰς τὸν Θουκυδίδην* διὰ τοὺς μαθητὰς τῆς
Ῥιζαρείου ἐκκλησιαστικῆς σχολῆς πρὸ πάντων ἐκδοθεῖσα ὑπὸ
Ἄθ. Σ. Ρουσοπούλου μετὰ εἰκόνος τοῦ Θουκυδίδου. Ἐν Ἀθή-
ναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Λακωνίας 1861.

Βιβλίον χρήσιμον πρὸς πάντα σπουδαστὴν τοῦ Θουκυδίδου καὶ
φίλον τῆς ἑλληνικῆς παιδείας.

5) *Φιλοσοφικὴ πραγματεία περὶ ἀληθινῆς θρησκευτικῆς*
ζωῆς ὡς τῆς πρωτίστης πηγῆς καὶ βάσεως πάσης ποθητῆς τε-
λειώσεως καὶ ἀκμῆς καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ γένους. Μελέται Γ. Α.
Παυλίδου καθηγητοῦ τοῦ Ἀ' ἐν Ἀθήναις Β. γυμνασίου. Ἐν Ἀθή-
ναις, τύποις Λαζ. Δ. Βιλαρά καὶ Α. Γ. Καναριώτου. 1864. σλ.
440 εἰς 8^{ον} τιμ. δραχ. 1.

Ἐπαινετὸς καὶ ἅγιος ὁ σκοπὸς τῆς *Φιλοσοφικῆς ταύτης*
πραγματείας· ἀλλὰ διὰ νὰ ἐπιτευχθῆ πληρέστερον καὶ διὰ νὰ
καρπῶνται ἐξ αὐτῆς πλείοτεροι, ἔπρεπε νὰ ᾖνε σαφεστέρα.
Διότι πολὺ εὐάριθμοι τῇ ἀληθείᾳ παρ' ἡμῖν εἶνε οἱ δυνάμενοι νὰ
ἐννοῶσι τοιαύτας βαθείας φιλοσοφικὰς μελέτας καὶ οὗτοι, ὡς
ἐλπίζομεν, ἤδη ἀπ' ἐαυτῶν διαμετροῦντες τὸ μέγεθος τῆς ἀπὸ
τῆς ἀληθινῆς θρησκευτικῆς ζωῆς ὠφελείας. Ὅθεν παρακαλοῦ-
μεν τὸν συγγραφέα τὰς ἐπομένας τρεῖς διανομὰς νὰ τὰς παρά-
σχῃ εὐληπτοτέρας.

6) Πόσον δὲ σαφέστερον καὶ διὰ τοῦτο ἤδη καὶ καρποφορώ-

τερον εἶνε καὶ συγγεγραμμένοι καὶ μεταφρασμένοι αἱ «*Θρησκευτικαὶ μελέται πρὸς μόρφωσιν χριστιανικῶν ἀρετῶν*, ἧτοι ὁμιλίαι περὶ πάσης σχεδὸν περιστάσεως καὶ περιπετείας τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, συντεταγμένοι κατὰ τὰς θείας καὶ ἱεράς Γραφάς—κατ' ἐκλογὴν μετάφρασις ἐκ τῆς ΚΕ'. ἐκδόσεως τοῦ γερμανικοῦ πρωτοτύπου ὑπὸ Δημητρίου Στ. Μαυροκορδάτου. Τόμος πρῶτος. Ἐν Ἀθήναις ἐκ τοῦ τυπογραφείου Σ. Κ. Βλαστοῦ. 1864. σελ. 400 εἰς μέγξ 8^{ον} — διανέμεται δωρεάν» — Εὐγνωμοσύνη μεγάλη ὀφείλεται καὶ πρὸς τὸν μεταφραστὴν καὶ πρὸς τὴν παροτρύνασαν αὐτὸν μακαρίαν ψυχὴν τῆς Σοφίας Δ. Μαυροκορδάτου.

7) *Κλειῶ* ἦτοι νέα ἑλληνικὴ ἐφημερίς τῶν πολιτικῶν, φιλολογικῶν καὶ ἐμπορικῶν εἰδήσεων, ἐκδοθησομένη ἐν Τεργέστη ὑπὸ Θεαγένουσι Λιβαδά, διδάκτορος τῆς Φιλοσοφίας, καὶ Διογενίου Θερσιατοῦ. Τιμὴ ἔτησια ἐν Ἑπτανήσῳ, Ἑλλάδι Τουρκίᾳ καὶ Αἰγύπτῳ δίστηλα 6. ἀρχεταὶ ἐκδιδομένη ἀπὸ τῆς πρώτης παρασκευῆς τοῦ ἐπιόντος Ἰουλίου μηνὸς (ν. ἔ.) καὶ ἀνά πᾶσαν ἐπομένην παρασκευὴν τακτικῶς δημοσιευομένη, εἰς φύλλον εὐμέγεθες ἐκ στηλῶν ἑκκαίδεκα, κατὰ τὸ σχῆμα τῶν πολλῶν εὐρωπαϊκῶν ἐφημερίδων».

Τὰ ὀνόματα τῶν συντακτῶν μᾶς παρέχουσιν ἱκανὰ ἐχέγγυα νὰ ἐλπίζωμεν, ὅτι ἡ *Κλειῶ* θὰ εὐδοκιμήσῃ, εἴπερ τις ἄλλη τῶν ἐν Εὐρώπῃ ἐκδιδομένων ἑλληνικῶν ἐφημερίδων.

ΝΕΚΡΟΛΟΓΙΑ (ἐκ τοῦ γερμανικοῦ).

Christian August Lobeck

Ἐγεννήθη τῇ 5^ῃ Ἰουνίου 1781 ἐν Naumburg, ὅπου ὁ πατήρ του ἦτο διευθυντὴς τῆς καθεδρικῆς σχολῆς, ὁ μόνος υἱὸς δευτέρου γάμου. Ὅτε αὐτὸς ἐμεγάλωσεν, ὁ πατήρ του ἦτον ἤδη

προβεβηκῶς εἰς τὸ γῆρας. Ἡ ἐν τῇ πατρικῇ ἐστία ἀγωγή του ἦτο πολὺ φιλόστοργος καὶ ἐπιμελής. Ἦδη πρωΐμώτατα ἐφιλιώθη μὲ τὸν August Seidler, καὶ μέχρι θανάτου τούτου διετήρησε σφιγκτότατα τὸν σύνδεσμον τούτον. Ἀνεγίγνωσκαν μαζὶ τὸν Οὐϊργίλιον, Μαρθισσῶνα, Σαλίσιον (Salis) καὶ Bürger καὶ ἤλπιζαν καὶ αὐτοὶ ποτε νὰ διαπρέψουν ὡς ποιηταί. Ἡ διδασκαλία, ἧς ἔτυχεν ἐν τῇ καθεδρικῇ σχολῇ, ἦτο λιτὴ καὶ σχεδὸν μόνον εἰς τὰ λατινικὰ καὶ ἑλληνικὰ περιορισμένη, καὶ ταῦτα ἐντὸς στενῶν ὁρίων. Τὰ μόνα ἀναγνώσματα ἦσαν Ὅμηρος, Ξενοφῶντος ἀπομνημονεύματα, αἱ Ὁρατίου ᾠδαί, ἡ Αἰνείας καὶ ὁ Κικέρων. Περὶ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν οὐδεὶς λόγος ἦτο, τῶν δὲ μαθηματικῶν ἀποσπάσματα τινὰ ἐμάνθαναν οἱ μαθηταὶ ἐκ τῶν Initia Doctrinae solidioris τοῦ Ἐρνεστίου, ὅχι δὲ πλείοτερα τῆς ἱστορίας καὶ γεωγραφίας. Οἱ πέντε διδάσκαλοι πάντες ἦσαν πρόην θεολόγοι. Τῷ 46 ἔτει τῆς ἡλικίας εἰςῆλθεν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Ἰέννης, διὰ νὰ σπουδάσῃ νομικὰ καὶ ἐν παρόδῳ ἤκουσε καὶ τῶν Griesbach, Paulus, Ilgen, Fichte. Τὸ δεύτερον ἐξάμηνον μετέβη εἰς Λειψίαν πρὸς θεολογίας σπουδὴν. Θέλων νὰ προπαρασκευασθῇ εἰς τὴν θέσιν γυμνασιακοῦ διδασκάλου ἐπροσπάθησε μὲ σύντονον κατ' ἰδίαν φιλοπονίαν ν' ἀναπληρώσῃ τὰς ἐκ τῆς σχολῆς ἀτελεῖς γνώσεις του. Δραστηκώτατα ἐπενήργησεν ἐπ' αὐτὸν ὁ G. Hermann (γεν. 1772). Ἐξ ἐκείνης τῆς ὁμιλίας των ἀνεπτύχθη ἐγκάρδιος φιλία μέχρι τῆς τελευτῆς τοῦ Hermann (1848) ἀδιακόπως διαρκέσασα. Ὁ Lobeck σπουδάζων ἐν τῷ πανεπιστημίῳ λίαν συνισταλμένως ἔζη, μὲ ὀλίγου; τινὰς συναναστροφόμενος. Διελεύσεως δὲ τῆς τριετίας παρουσιάσθη εἰς τὸ ἐν Zeitz ἐξεταστήριον (consistorium) καὶ ἔλαβε τὸ πτυχίον τοῦ εἰς ἱεροκρηκειαν δοκίμου. Ὅτε δὲ αἱ δύο ἀνώταται διδασκαλικαὶ ἑδραὶ ἐν Naumburg ἐχῆρευσαν, τὰς ἐπέδιώξεν ὁ Lobeck μετὰ τοῦ Wernsdorf καὶ Gernhard· ἀλλὰ προτιμηθέντων τούτων ὡς πρεσβυτέρων, ὁ Lobeck προτροπῇ τοῦ πρώτου αὐλικοῦ ἱεροκέρουκος Reinhard

παρουσιασθεῖς (1802) μετὰ τῆς διατριβῆς «Disaptatio de diis veterum adspectu corporum exanimium non prohibitis» ἔγεινεν ὑφηγητῆς (Magister legens) ἐν Wittenberg. Μικρὸν ἔπειτα ἔγεινεν ἀκόλουθος (Adjunctus) τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς καὶ ὡς τοιοῦτος περιεβλήθη καὶ τὴν κοσμητείαν, ὅταν ἦλθεν ἡ σειρά του, μὲ τὸ πατροπράδοτον προνόμιον τοῦ πλάσσειν διδάκτορα καὶ ποιητὰς laureatos Caesareos. Αἱ παραδόσεις του περιωρίζοντο εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ λατίνους κλασικοὺς καὶ εἰς φροντιστήριον ἢ συζητητήριον (Disputatorium), ὅπου ἐνίστε καὶ Ἕλληνιστὶ ἐλάλουν. Ἀκουσται τοῦ Lobeck πρὸς τοῖς ἄλλοις ἦσαν οἱ: F. A. W. Spohn (ἀποθ. ὡς καθηγητῆς τῆς φιλολογίας ἐν Λειψία 1824), G. W. Nitzsch (γενν. 1790, καθηγ. τ. φιλολογίας ἐν Λειψία), F. T. Friedemann (ἀπόθ. 1853. ὡς πρωτοσύμβουλος τῶν τῆς Νασσαυίας σχολείων), F. Lindemann (γυμνασιάρχης ἐν Ζιτταυίχ, ἀποθ. 1854) W. Müller (τώρα διευθυντῆς τοῦ ἐν Magdeburg παιδαγωγείου zum Kl. U. L. Fr.). Ὡς βιβλιοφύλαξ τοῦ πανεπιστημίου ἐλάμβανεν ὁ Lobeck σταθερὸν μισθὸν σχεδὸν 50 ταλήρων (σαξωνικῶν) μετ' ἐλευθέρου κατοικίας· τὰ δὲ πρὸς ζώαρχικαν ἐλλείποντα ἀνεπλήρωνε πενιχρῶς δι' ἰδιαιτέρας διδασκαλίας, μάλιστα πρὸς νέους σπουδαστὰς τῆς ἰατρικῆς τὰς ἐναισίμους διατριβάς των ἐκ τοῦ γερμανικοῦ εἰς τὸ λατινικὸν μεταφράζων καὶ διὰ ζώσης γυμνάζων αὐτούς.

Αἱ προσβολαί, τὰς ὁποίας ὑπέστη τὸ πανεπιστήμιον τῆς Βιττεμβέργης, εὐθὺς ἀφ' οὗ (1804) ἐώρτασε τὴν τρίτην ἐκτονταετηρίδα του, μετέβαλαν καὶ τὰ τοῦ Lobeck. Ἠναγκάσθη ἡ ἀναλάβη θέσιν ὑποδιευθυντοῦ τοῦ λυκείου (1807), μὲν μὲν δ' ἔπειτα διευθυντῆς ἔγεινεν, ὅπου τὸν διεδέχθησαν ἀμέσως ὁ Weichert καὶ ὁ Spitzner. Τότε (1809) ἐξέδωκε τὸν Αἴαντα καὶ διωρίσθη ἑκτάκτος καθηγητῆς, ἔπειτα τακτικὸς ὑπεράριθμος (Supernumerarius), ὅθεν ἀφορμηθεὶς ἔγραψε τὸ « De morte Bacchi » (1810).

Ἐπὶ τῆς ὑπὸ τῶν Πρώσων πολιορκίας τῆς Βιττεμβέργης ὁ Lobeck μετ' ἄλλων συγκαθηγητῶν εἶχεν ἀποδημῆσαι εἰς τὴν γείτονα Schmiedeberg. Ἐνταῦθα μικρὸν πρὸ τῆς ἐν Λειψία μάχης προσεκλήθη εἰς Königsberg ὡς καθηγητὴς τῆς ἱστορίας καὶ τῆς ἀρχαιογνωσίας ἀντὶ τοῦ Erfurdt. Ἀνέβη δὲ εἰς τὴν νέαν ταύτην ἔδραν κατὰ μάζιον τοῦ 1814 μετὰ τοῦ προγράμματος «de Thriis Delphicis». Ἐνταῦθα ὑπεχρεώθη νὰ συντάσῃ τὰ προγράμματα τῶν παραδόσεων, τὰς δημοσίους λογοδοσίας, τὰς τε ἐνιαυσίους καὶ τὰς ἐκτάκτους, καὶ νὰ συγγράφῃ τὰς προσκλητηρίους συγγραφὰς καὶ ἄλλα τοιαῦτα. Αἱ κυριώτεραι παραδόσεις του, ἐκτὸς πολλῶν ἄλλων περὶ προκρίτων ποιητῶν καὶ συγγραφέων ἀμφοτέρων τῶν γλωσσῶν, αἱ κατὰ τριετίαν ἐπανερχόμεναι, ἦσαν αἱ ἐξῆς: Ἀρχαιότητες καὶ γραμματολογία τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων (κατὰ τέσσαρας παραδόσεις ἤτοι σειρὰς μαθημάτων), μυθολογία καὶ εἰσαγωγή εἰς τὴν ἑλληνικὴν γραμματικὴν. Τὰ δὲ φιλολογικὰ φροντιστήριον διεύθυνε μόνος μὲν μέχρι τοῦ 1854, ἀπὸ δὲ τότε μέχρι τοῦ 1857 κοινῇ μετὰ τοῦ Lehrs. Οἱ κατάλογοι τῶν ἀροστών του ἀποδεικνύουσι πολλὰ δι' ἐπιστημονικῶν ἔργων διακρινόμενα, τινὰ δὲ καὶ διαπρέποντα ὀνόματα. Ἐν γένει ἡ θέσις τοῦ Lobeck ἦτο κατὰ πάντα ἐπαρκής. Αἱ πρόεδοί του, αἵτινες δὲν ἦσαν πάντοτε αἱ αὐταί, ἦσαν πλέον ἢ ἐξαρκούσαι εἰς τὰς μετρίας ἀνάγκας του. Οὐδέποτε σχεδὸν ὑπὸ νόσου ἐκωλύθη ἀπὸ τῶν ἐργασιῶν του. Πρὸς τοὺς συγκαθηγητὰς καὶ τοὺς πρῶτον ἀκουστάς του φιλικώτατα προσεφέρετο. Ὁ ἐν Königsberg ἡσυχος βίος συνῆδε πρὸς τὸ σύνθημά του, τὸ παλαιὸν ἀπόφθεγμα: vive latentem, καὶ πρὸς τὴν καθ' ὄλου πορείαν τῶν σπουδῶν του μᾶλλον ἢ ἡ πολυκίνητος καὶ πολλὰκις διαταρακτικὴ ἐπιμιξία τῶν γερμανικῶν πανεπιστημίων. Ὅθεν οὐδ' ἠσθάνετό ποτε τὴν ἐπιθυμίαν νὰ μετατοπισθῇ, πρὸς ὃ πολλὰκις τῷ ἐδόθη εὐκαιρία. Τὴν πεντηκονταετηρίδα τῆς πανεπιστημιακῆς ἔδρας του (1852) ἐτέλεσεν ἡσυχῶς ἐν ἀγροτικῇ ἀναχωρή-

σει καὶ φαιδρᾶ ἀναμνήσει τοῦ εὐτυχῶς διαβεβιωμένου παρελθόντος.

Τὰ ἄλλα τοῦ γήρατος ἐνεφανίσθησαν ἐν τῷ Lobeck ὀφθαλμοὶ κατ' ὀλίγον. Τὸ θερινὸν ἐξάμηνον τοῦ 1857 ἐδίδαξε τελευταῖον, ἀλλὰ μετ' ὀλίγας ἐβδομάδας ἠναγκάσθη νὰ διακόψῃ. Οἱ ὀφθαλμοὶ ἐξησθένουν ἐπὶ μάλλον, ἀλλ' ἐξηκολούθει νὰ ἐργάζεται ἐλπίζων, ὅτι θὰ τελειώσῃ τὸν ἤδη πολὺ προχωρημένον, δεύτερον τόμον τῶν *Elementa pathologiae graeci sermonis*. Τὸ τελευταῖον ἔτος τοῦ βίου του ἡ ἀδυναμία πρὸς τὸ ἐργάζεσθαι τὸν ἔθλιβε περισσότερον παρὰ τὰ καθ' ὄλου ὅχι πολὺ μεγάλη βάρη τοῦ γήρατος καὶ τὸν ἔκαμε μετὰ πόθου νὰ ἐπικαλεῖται τὸν θάνατον. Ταχεῖά τις ἐλάττωσις τῶν δυνάμεων ἐπῆλθε μὲν κατὰ τὰς τελευταίας ἐβδομάδας, ἀλλὰ μέχρι τῆς τελευταίας πνοῆς διετήρησε πλήρη τὴν συνειδήσιν. Τῇ 25ῃ αὐγούστου 1860 ἐκοιμήθη ἡρέμα ἄνευ τινὸς ἀγωνίας. Ἡ κηδεὶα του ἐγένετο τῇ 31 αὐγούστου πάντῃ ἀκόμπως κατὰ βῆτην παραγγελίαν του.

Τὰ μεγαλεῖτερα πονήματα τοῦ Lobeck εἶνε: Αἴας ἐκδ. ἀ. 1809. Φρύνιχος 1820. Ἀγλαόφαμος (ἦτοι περὶ τῆς μυστικῆς τῶν ἐλλήνων θεολογίας) 1829. Αἴαντος β' ἐκδοσις 1835. Παραλειπόμενα (τῆς τοῦ Buttmann γραμματικῆς) 1837. Προλεγόμενα παθολογίας (γραμματικῆς) 1843. Ῥηματικὸν 1846. Στοιχεῖα παθολογίας (γραμματικῆς) τόμος I. 1853.

Σημ. Ἡ προκειμένη νεκρολογία συγγραφεῖσα ὑπὸ τοῦ ἐν Königsberg καθηγητοῦ L. Friedländer ἐξεδόθη τὸ πρῶτον ἐν τοῖς «*Preussische Provincialblätter*», ἔπειτα ἐν τοῖς «*Jahrbücher für Philologie und Pädagogik* 1861 σελ. 158 κεξ.

M.

Ἐπιγραφαὶ Ἑλληνικαὶ ἀνέκδοτοι.

Ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν τῆς ἀρχαιολογ. Ἑταιρίας τῶν παρὰ τὸν ἁγ. Δημήτριον Κατηφόρη, εἶναι αἱ ἑξῆς·

1.

Δημή-
τριος Χ α-
ριξένου

Λαμπτραῦς

5

ἱερεὺς Ἀπόλ-
λωνος

Κερκυονέως

Ἐπὶ ἄρχοντ(ος, κ)οσμητεύοντος.
. λλ ου, Ἀχαρνέως.

Ἐπὶ 2 τεμαχίων λίθου Πεντελης. τὰ ὅποια ἐνούμενα ἀπαρ-
τίζουσι μόνις τὰ δύο τρίτα ἀετώματος ἀναγλύπτου, ὕπερ ποτὲ
ἐπέστεφε στήλης ἐφηβικῆς τὸ ἄνω μέρος. Τὸ ἀέτωμα ἔχει ἐν τῷ
μέσῳ ἐξαιρεγασμένον στέφανον, ἐνθεν δὲ καὶ ἐνθεν αὐτοῦ, ἀνά ἕνα
κλάδον, ἐντὸς δὲ τοῦ στεφάνου τοὺς πρώτους 7 στίχους, οἱ δὲ
τελευταῖοι δύο εἶναι ἐπὶ τῆς βάσεως τοῦ ἀετώματος λείπει δὲ
τῆς στήλης τὸ κύριον σῶμα, ἢ, ἂν δὲν λείπη, ἀλλ' εἶναι ἐν τοῖς
ἀνασκαφεῖσιν ἐνεπιγράφοις λίθοις, δὲν ἀνεγνωρίσθη εἰσέτι, ἵνα
δεόντως συναρμολογηθῇ μετὰ τῶν δύο τούτων τεμαχίων.
Ταῦτα δὲ ὁμοῦ ἠνωμένα ἔχουσι ὕψος μὲν 0,26, πλάτος δὲ
0,30, πάχος δὲ 0, 07. Τίποτε ἄλλο δὲν σημειοῦμεν, εἰμὴ ὅτι
τὸ ἐπίθετον Κερκυονέως ἄγνωστον εἶναι εἰς ἡμᾶς ἄλλοθεν, οὐδ'
εὐρίσκω διὰ τί ἐδόθη εἰς τὸν Ἀπόλλωνα. Τοῦλάχιστον τὰ χω-
ρία τοῦ Πυρσανίου, τοῦ Πλουτάρχου, τοῦ Ὑγίνου, τοῦ Ὄβιδί-
ου, τοῦ Λουκιανοῦ, ἐν οἷς γίνεται μνεῖα τοῦ Κερκύονος, οὐδὲν

περὶ τούτου αἰνίττονται. Ὁ Παυσανίας ἴσως μόνος (1, 44, 3) εἶχέ τι νὰ εἶπη, ἀλλὰ «ἐπέσχεν αὐτὸν ὄψις ὀνειράτος.»

2.

Εἰκόνα κοσμητοῦ

Ἑρμείου παῖς Θεόδωρος

Ἡρακλέους ἱερέως

ἀνέστησεν σὺν ἐφήβοις.

Ἐπὶ βάσεως στρογγύλης, ἀνεχούσης προτομὴν ἀκέφαλον, σώζουσιν μέρος ἱματίου καὶ ἐξερχομένην ἐκ φύλλων γύρω τῆς βάσεως ἐπειργασμένον. Ὁ λίθος Πεντελ. ὕψους 0, 43, διχμέ-
τρου, 0, 29. Τὸ δίστιχον ἐπίγραμμα ὁπωσοῦν σκοτεινὸν φαί-
νεται, ὡς ἐπιδεχομένων τῶν ὀλίγων λέξεων διαφόρους συντά-
ξεις. Τὸ ἀπλούστατον εἶναι ἴσως νὰ δεχθῶμεν, ὅτι δὲν ἐγράφη
ποτὲ τὸ ὄνομα τοῦ ἀπεικονισθέντος κοσμητοῦ, καὶ ὅτι ὁ ἀνα-
στήσας εἶναι Θεόδωρος, παῖς Ἑρμείου, ἱερέως τοῦ Ἡρακλέους.

3.

Κ α ἰ σ α ρ ο ς ν ε ἰ κ η ς

ἀγ)αθῆ τ ὕ χ η ἐ(π)ὶ Αἰολίωνος ἄρχοντος,

κ ο σ μ (η) τ ε ὑ ο ν τ (ο ς Δ) η (μ η) τ ρ ῖ ο υ, Σ φ η τ -

τ ῖ ο υ, π (α ι) δ ο τ ρ ι β ο ὕ (ν τ ο ς) Ἀ π ο λ λ ῶ -

5 ν ῖ ο υ τ ο ὗ Τ ε ρ τ ῖ ο υ (Π α ι) α ν ι ε ῶ ς, π α ι -

δ ε υ τ α ἰ Ἀ π ο λ λ ῶ ν ι (ο ς Ἀ λ) ἐ ξ α ν δ ρ ο ς, Θ ρ α -

σ ε ἄ ς Θ ε μ ῖ σ ω ν Ε Α Ι. α ς Θεόδωρος

Διονύσιος, Εἰσίω·ν Εἰσίω·νος Παι-

ανιεύς φίλους ἰδίου·ς καὶ συναφῆ·

10 β ο υ ς ἀνέθηκεν·

		Μοσχίων
	Βάσσοι, Δημήτριος	Ὅμηρος
	Νεικίας, Οἶνοψ	Κάλλιππος
	Φιλήμων Ἡραῖος	Ἡρακλᾶς
15	Φίλων Θρέπτος	
	Ἀγαθοκλῆς Διοσκουρίδης	Ἀπολλώνιος
	Νεικοκράτης Μηνοφάνης	Μητράς
	Ἀντίοχος Φι- Ζώσιμος	Μενέλαος
	Ἀλέξανδρος Ἀγαθοκλῆς Πε-	
20	Δίδας Ἐπίγονος	Ἀντίοχος
	Ἀριστέας Εὐδοξος	
	Σύκαρπος Ζώσιμος	Ἀρτέμων
	Εὐκαρπος Ἐπάγαθος	Βάχχων
	Λούκιος Αὐδισ- Ξενοκλῆς	
25	ος Ἀλέξανδρος Ἡρᾶς Πειραι-	Ἐπικτᾶς
	Γλαῦκος Πυθᾶς	Εὐκαρπος
	Ἐπικτᾶς Εὐπορος	Ἰγείνας
	Σκηνικός Εὐπλους	Πάμφιλος
	Στεφανίων Θεοφᾶς	Εἰσιγᾶς
30	Σύντροφος	
	Νεικόμαχος Εὐᾶς	Διονύσιος
	Θυρωρός Ἀρέσκων	Δημητρίου

Ἐπί στήλης λίθ. Πεντ. ἐχούσης ἀέτωμα, κεκοσμημένον ἀπλῶ ἀσπιδίῳ ἐν τῷ μέσῳ. Ὑψους 0,53, πλάτους 0,28, πάχους 0,09. Συνηρμολογήθη πλήρης ἐκ τεμαχίων 7. Μικρά τινα χάσματα τοῦ ἄνω μέρους δὲν ἦσαν δυσαναπλήρωτα κατὰ πιθανότητα. Μετὰ τὰ *λου* τοῦ 10 στίχου εἶναι ὡς 8 ἐπίτηδες ἀπεξεσμένα γράμματα, ἀμυδρῶς νῦν φαινόμενα ὡς ΠΟΙΔΙΔΑΣ. Τὸ ὄνομα τοῦ Αἰολίου ὡς ἐπωνύμου ἄρχοντος εἶναι νέον, ὡς ἀπλοῦν δὲ ὄνομα ἀπηντήθη καὶ ἐν συγχρόνῳ ἄλλῃ καὶ ὁμοίᾳ ἐπιγραφῇ τοῦ C. I. Gr. τῆ ὑπ' ἀρ. 266. Τὰ δὲ ἐνταῦθα ἐν

τῆ 3 στήλῃ τῶν ὀνομάτων κενὰ δὲν εἶναι καὶ ἐπὶ τοῦ λίθου οὕτως, ἀλλ' ἐκεῖ ἐν συνεχείᾳ φαίνονται τὰ ὀνόματα, μόνον μείζοσι γράμμασι καὶ ἀραιότεροις ὀλίγον στίχοις γεγραμμένα. Ἐν τῷ 20 στίχῳ ἴσως δυνατὸν νὰ γραφῆ καὶ Διδάσ(καλος). Δίδας ὅμως ὄνομα εἶναι γνωστὸν. —

4.

Ἄπολλώνιος Ἀπολλωνίου
καὶ Ἀκεστόδημος Ἰσοκράτους Βε(ρηνικίδης)
Κτησικλῆν Μνησιπτολέμου Λ
ἐπιτροπεύσαντα ἑαυτῶν
5 ἀνέθηκαυ.

Ἐπὶ πλακῶς λίθου Πεντελ. μήκους 1,33, πλάτους 0,79, πάχους 0,27. Τὰ γράμματα δεικνύουσι σχῆμα τὸ τῶν πρώτων Ῥωμαϊκῶν ἐν Ἑλλάδι χρόνων. Ὁ λίθος ἔχων ὑπερθεὶν βαθουλώματά τινα, μαρτυρεῖ, ὅτι ἐσθήρικτό ποτε ἐπ' αὐτοῦ ἀνδριάς. Καὶ ἦσαν ἴσως οἱ ἀναθέντες αὐτὸν τῶν πολλῶν τινές· ἀλλὰ πόσοι τῶν οὐ πολλῶν κατὰ τοὺς νεωτέρους ἡμῶν χρόνους, δὲν λέγω ἰδρῦουσιν ἀνδριάντας, ἀλλ' ἀπλῶς μνημονεύουσιν εὐγνωμόνως τῶν ἑαυτῶν ἐπιτρόπων; Ἄς εὐχαριστήσωμεν λοιπὸν τὸν χρόνον, ὅτι διετήρησεν ἡμῖν τὰ ὀνόματα δύο κατὰ τοῦτο ἀγαθῶν ἀνδρῶν τῆς ἀρχαιότητος. Καὶ περιεργὸν πως, ὅτι πλησίον τοῦ λίθου τούτου εὐρέθη καὶ ὁ ἄλλος ἐκεῖνος, ὁ δημοσιευθεὶς ἐν τῷ Φιλίστορι (φυλλαδ. 5, σελ. 198), ἐφ' οὗ ἐλέγετο, ὅτι « Ἀργαῖον Ἀργαίου Φλυέα (οὕτω ἀναγινώσκω νῦν ἀντὶ τοῦ ἐκεῖ μετ' ἀμφιβολίας δοθέντος Πλ(ωθέα) Βατάκης Βατάκου Πειραιεὺς Θεραπευθεὶς ἀνέθηκεν ». Πόσοι τινές, ἐρωτῶ πάλιν, τῶν σημερινῶν ἀνθρώπων, οἱ ἀρούρης καρπὸν ἔδουσι, ἰδρῦουν ἀνδριάντας εἰς τοὺς ἰατροῦς των; Εἶχεν, εἶχεν ἢ παλαιὰ τῶν Ἀθηναίων πόλις καὶ ἐν αὐτῇ τῇ παρακμῇ της πολλὰς τῶν εἰς ἀληθεὶς ἀνθρώ-

πους εμπρεπουσῶν ἀρετῶν. Ὅθεν καὶ τὸ κλέος αὐτῆς οὐποτ' ὀ-
λεῖται·

ἔς τ' ἂν ὕδωρ τε ρέῃ καὶ δένδρεα μακρὰ τεθῆλη.
ἠέλιός τ' ἀνιὼν λάμπη, λαμπρῆ τε σελήνη,
καὶ ποταμοὶ πλήθωσιν, ἀνακλύζῃ δὲ θάλασσα.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 29 Μαΐου 1864.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ.

Τὸ ροδοκαϊάκειον διαγώνισμα.

Ἡ πρυτανεία τοῦ Ὁθωνείου Πανεπιστημίου δηλοποιεῖ, ὅτι

Ἡ ἐπὶ τοῦ Ῥοδοκαϊακείου φιλολογικοῦ ἀγῶνος ἐπιτροπεία,
βραβεύσασα κατὰ τὴν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ἀναγνωσθεῖσαν αὐ-
τῆς ἔκθεσιν τῇ 20 Μαΐου ε. ε. τὴν φιλολογικὴν πραγματείαν τοῦ
φοιτητοῦ τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς Γεωργίου Κ. Μιστριώτου ἐκ
Τριπόλεως, ὅστις ἔλυσε δεόντως τὸ διὰ τῆς ἡμετέρας δηλο-
ποιήσεως ἀπὸ 16 ἀπριλίου 1860 προκηρυχθὲν θέμα «Περὶ τῆς
καθ' Ὁμηρον ἡρωϊκῆς βασιλείας», ἐπρότεινεν ἡ αὐτὴ αὐθημερόν
δύο θέματα. Τούτων τοῦ μὲν πρώτου, ὡς εὐκολωτέρου καὶ
μὴ ἀπαιτοῦντος ἀνάγνωσιν ἄλλων βιβλίων ἢ τῶν ὁμηρικῶν
ἐπῶν, ἡ λύσις πρέπει νὰ γείνη ἐντὸς τοῦ ἐπομένου ἔτους μέχρι
τῆς 4. ἀπριλίου. Δι' αὐτοῦ ζητεῖται νὰ περιγραφῇ ὁ καθ' Ὁ-
μηρον οἰκιακὸς βίος τῶν Ἑλλήνων, οὗ μέρη εἰσὶ

α) Περιγραφή τῆς οἰκίας καὶ τῶν μερῶν καὶ σκευῶν αὐτῆς,
ὧν γίνεται μνεῖα παρ' Ὁμήρῳ.

β) Τίνα γενικῶς τὰ στοιχεῖα, τὰ συνιστῶντα τέλειον οἶκον
κατ' Ἀριστοτέλην, καὶ ἰδίως νὰ ἐξετασθῶσι. 1) τὰ τοῦ γάμου
ἔθιμα, 2) ἡ τῶν γυναικῶν ἠθικὴ κατάστασις, τὰ ἔργα καὶ ὁ
βίος αὐτῶν ἐν γένει, 3) τὰ κατὰ τὴν γέννησιν τῶν τέκνων τη-

ροῦμενα ἔθιμα, ἡ ἀνατροφή καὶ παιδεία, τὰ παίγνια καὶ γυμνάσματα αὐτῶν, 4) ὁ τῶν ἀνδρῶν βίος, τὰ ἔργα καὶ ἡ πρὸς τὰς συζύγους καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν σχέσις καὶ 5) τὰ τῶν δούλων καὶ θεραπόντων.

γ') Ἡ τοῦ σώματος θεραπεία, ἤτοι ἐνδύματα καὶ κοσμήματα ἑκατέρου φύλου, τροφή, ποτὰ, δεῖπνα, συμπόσια καὶ λουτρά καὶ τὰ τῆς ἰάσεως ἀσθενειῶν καὶ τραυμάτων τότε γνωστὰ μέσα.

δ') Τὰ κατὰ τὸν θάνατον ἔθιμα, περὶ ταφῆς καὶ τάφων καὶ τῆς μετὰ θάνατον καταστάσεως τῶν νεκρῶν.

Ἐπὶ πᾶσι τούτοις νὰ φέρονται ὡς προσθήκαι καὶ ὅσα τούτων τῶν ἐθίμων τηροῦνται παρ' ἡμῖν.

Τοῦ δὲ δευτέρου προβλήματος, οὗ τινος, ὡς δυσκολωτέρου καὶ ἀπαιτηθόντος ἀνάγνωσιν πλειόνων βιβλίων, ζητεῖται ἡ λύσις μέχρι ἁ. ἀπριλίου 1863, ὑπόθεσις ἔσται

Ἡ ἱστορία τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν.

Ἐν τούτῳ αἰτεῖται νὰ ἐκτεθῆ μετὰ τῆς δυνατῆς ἀκριβεΐας.

α) Εἰ ἡ Ἰλιάς καὶ Ὀδύσσεια καὶ πάντα τὰ τούτων μέρη προῆλθον ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ποιητοῦ ἢ ὑπὸ διαφόρων, καὶ εἰ ἐν αὐτοῖς τηρεῖται ἡ ἀπαιτουμένη ἐνότης.

β) Εἰ τὰ ποιήματα ταῦτα ἀπ' ἀρχῆς ἐγράφησαν ἢ διὰ στοματικῆς παραδόσεως μέχρι τινὸς διατηρηθέντα μετὰ καιρὸν ἐγράφησαν.

γ) Εἰ ὑπῆρχε παρὰ τοῖς ἀρχαίοις διαφωνία τις περὶ Ὀμήρου καὶ τῶν ὁμηρικῶν ποιημάτων.

δ) Πότε ἤρχισε τὸ λεγόμενον ὁμηρικὸν ζήτημα, ἢ διαφωνία δηλαδὴ περὶ ἀρχῆς καὶ συστάσεως τῶν ὁμηρικῶν ποιημάτων. Τίνες οἱ ἐξέχοντες, καὶ εἰ συμφωνοῦσιν ἅπαντες.

ε) Ἐν πέλει νὰ ἐπηται ὡς συμπέρασμα τῆς ὅλης πραγματείας τὸ πιθανώτερον ἐκ τῶν ἠγουμένων πόρισμα.

Περὶ πάντων ὁμως πρέπει νὰ φέρονται οἱ λόγοι, ἐφ' ὧν στηρίζεται πᾶσα γνώμη.

Εἰς γνώσιν τῶν θελούντων ἢ ἀποδυσθῶσιν εἰς τὸν ἀγῶνα ἔστωσαν καὶ τὰδε.

1) Τὸ δοθησόμενον ἄθλον εἰς τὴν δοκιμωτέραν διατριβὴν ἔσται χιλιόδραχμον.

2) Εἰς λύσιν τῶν ἀνωτέρω προβλημάτων καλοῦνται πρὸ πάντων οἱ τοῦ Πανεπιστημίου φοιτηταὶ καὶ ἰδίως οἱ τῆς φιλολογίας καὶ πᾶς ἐν γένει Ἕλλην εἴτε ἐντὸς εἴτε ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος οἰκεῖ, ἐξαιρουόμενα μόνον οἱ τοῦ Πανεπιστημίου καθηγηταί.

Εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ γράψαντος ἀφίεται νὰ συγγράψῃ εἰς τὴν ἀρχαίαν ἢ εἰς τὴν τῶν καθ' ἡμᾶς λογίων νεωτέραν ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Προτιμωτέρα εἶναι ὅμως ἡ ἀρχαία. Διὸ ἐν ἰσότητι τῶν ἄλλων ἀρετῶν προτιμηθήσεται ἢ εἰς ταύτην γεγραμμένη διατριβή.

4) Ἐκάστη διατριβὴ πρέπει νὰ πληροῖ πέντε τοῦλάχιστον τυπογραφικὰ φύλλα τυπωθείσα.

5) Κατὰ τὰς τεθείσας προθεσμίας πρέπει νὰ σταλῶσιν αἱ διατριβαὶ ἀνωνύμως εἰς τὴν Πρυτανεῖαν τοῦ Πανεπιστημίου, μετ' αὐτῶν δὲ καὶ δελτίον ἐσφοργισμένον, φέρον ἔγκλειστον τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέως, ἔξω δὲ γεγραμμένον ῥητόν τι ἢ σύμβολον, ὅπερ πρέπει νὰ προτάσσεται καὶ ἐπὶ τῆς κεφαλίδος τῆς διατριβῆς ἐκάστου. Πᾶσα διατριβὴ μετὰ τὴν προθεσμίαν ἐλθοῦσα εἶναι ἀπαράδεκτος.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 24 Μαΐου 1864.

Ὁ Πρύτανης

Α. ΠΑΛΛΗΣ.

Σημ. Ἡ ἐκθεσις τοῦ προτέρου τῶν νέων θεμάτων μᾶς φαίνεται κἄπως συγκεχυμένη. Διότι δὲν ἐννοοῦμεν τῇ ἀληθείᾳ καὶ μεθ' ἡμῶν πολλοὶ πῶς α) ἡ περιγραφή τῆς οἰκίας καὶ τῶν μερῶν καὶ σκευῶν αὐτῆς, ὧν γίνεται μνεία παρ' Ὀμήρῳ, καὶ β) τίνα γενικῶς τὰ στοιχεῖα τὰ συνιστῶντα τέλειον οἶκον κα-

τ' Ἀριστοτέλην καὶ ἰδίως νὰ ἐξετασθῶσι 1) τὰ τοῦ γάμου, 2) ἡ τῶν γυναικῶν ἠθικὴ κατάστασις κτλ. κτλ. εἶνε μέρη τοῦ καθ' Ὁμηρον οἰκιακοῦ βίου τῶν Ἑλλήνων; Ἐπεθυμῶσαμεν σαφέστερα νὰ ἐξετίθεντο τοιαῦται ἀφοριστικαὶ προτάσεις.

Ἀρχαιολογικὴ ἀνακάλυψις.

Ἐν τῇ Βιενναίᾳ ἐφημερίδι « Προόδω (Fortschritt) » τῆς 29 Μαΐου 1861 ἀναγγινώσκωμεν τάδε: Γνωστὸς ἀρχαιολόγος, ἐν Παταύῳ (Padua) λέγεται, ὅτι ἀνεκάλυψε πολυτιμώτατον τῇ ἐπιστήμῃ κεμήλιον. Ὡς γνωστὸν, οἱ 107 τόμοι (ἤτοι βιβλία) τῆς ῥωμαϊκῆς ἱστορίας τοῦ Λιβίου εἶνε χαμένοι. Ὁ ῥηθεὶς λοιπὸν ἀρχαιολόγος ἀνεκάλυψε, λέγεται, ἐν τινι ἰδιωτικῷ ἀρχεῖῳ περὶ τὰ 50 βιβλία, ἅτινα μέλλουσι σχεδὸν νὰ συμπληρώσωσι τὸ σύγγραμμα τοῦ Λιβίου καὶ ὡς ἀνεκτίμητος πρωτόρρυτος πηγὴ τῆς ῥωμαϊκῆς ἱστορίας νὰ πλουτίσωσι τὴν ἐπιστήμην. Ὁ ἀνευρέτης εὐθὺς, ἀφ' οὗ περὰν τὰς περὶ αὐτῶν ἐρέυνας καὶ σπουδὰς του, μέλλει νὰ τὰ παραδώσῃ εἰς τὴν δημοσιότητα.

M.

Π Α Ρ Α Ρ Τ Η Μ Α .

Περὶ χαλάζης.

Ἡ ἐξήγησις τοῦ μετεωρολογικοῦ φαινομένου τῆς χαλάζης, ὅποια ὑπάρχει σήμερον ἐν τῇ ἐπιστήμῃ θεωρεῖται παρὰ τοῖς φυσικοῖς ἀτελής καὶ ἄλλοι ἄλλως ἐξηγοῦσι τὸ φαινόμενον τοῦτο. Κατὰ τὴν θεωρίαν ὅμως τοῦ ἐν τῷ ἡμετέρῳ πανεπιστημίῳ καθηγητοῦ τῆς Φυσικῆς Κυρίου Δ. Σ. Στρούμπου, τὰ μερικὰ γινόμενα, ἅτινα παρουσιάζει τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος φαινόμενον, παρέπονται τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ πρωτεύοντος αἰτίου, ὅπερ πρῶτος ὁ Κ. Στρούμπος παρενέβαλε πρὸς ἐξήγησιν τῆς χαλάζης.

Ὡς πρὸς τὴν ἐξήγησιν ταύτην ἀναγινώσκομεν ἐν τῷ ἐν Παρισίοις ἐκδιδομένῳ περιοδικῷ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν « Κόσμῳ » τὰ ἐξῆς. (1)

Ὁ Κύριος Βεκκερέλος (Becquerel), μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν, ἐπαρουσίασεν (εἰς τὸ Ἰνστιτούτον) διατριβὴν τοῦ ἐν Ἀθήναις καθηγητοῦ τῆς φυσικῆς Κ. Στρούμπου, ἐπιγραφομένην « ἐξήγησις τοῦ φαινομένου τῆς χαλάζης ». Λυπούμεθα ὅτι ὁ διάσημος οὗτος ἀκαδημαϊκὸς ἐνόμισεν εὐλογον νὰ εἴπῃ, ὅτι ἡ ἐξήγησις τοῦ εἰρημένου καθηγητοῦ δὲν στηρίζεται ἐπὶ νεωτέρας τινὸς βιάσεως. (2)

(1) Cosmos. T. 17. p. 20. Paris.

(2) Οἱ μὲν τῶν φυσικῶν παραδέχονται τὴν ἠλεκτρικὴν ὡς αἰτίαν τοῦ φαινομένου τῆς χαλάζης, οἱ δὲ ὄχι. Τοῖς πρώτοις συγκαταριθμεῖται καὶ ὁ Κ. Στρούμπος· ὁ δὲ νεωτερισμὸς αὐτοῦ συνίσταται εἰς τὸν καινοφανῆ τρόπον, καθ' ὃν θεωρεῖ τὴν ἠλεκτρικὴν συντελοῦντα πρὸς σχηματισμὸν τῆς χαλάζης Σ. Μ.

Ἡμεῖς δὲ συγκεφαλαιοῦντες πιστῶς τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος ἐκθεσιν, θέλομεν δεῖξει τοῖς ἀναγνώσταις ἡμῶν τοῦναντίον, ὅτι δηλαδὴ ὁ Κ. Στροῦμπος ἀναχωρεῖ ἐκ τινος ἀρχῆς ἢ ἐκ τινος ἰδέας, ἣν οὐδεὶς ἄχρι τοῦδε ἐξέφρασεν.

Ἡ θεμελιώδης αὕτη καὶ νέα ἰδέα συνίσταται εἰς τὸ ὅτι θεωρεῖ οὗτος ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ τὴν παρέμβασιν τῶν σίφωνων πρὸς τὸν σχηματισμὸν καὶ τὴν ἐξήγησιν τῆς χαλάζης.

Νομίζω, λέγει, ὅτι ἡ χαλάζα εἶνε ἀποτέλεσμα σίφωνος, ὅστις πρέπει νὰ προϋπάρξῃ εἴτε κατὰ τὰς ὑψηλοτέρας χώρας τῆς ἀτμοσφαιρας μεταξὺ δύο θελλωδῶν νεφῶν, φερόντων ἐτερονόμεως ἠλεκτρικὰς, εἴτε μεταξὺ ἐνὸς νέφους καὶ τῆς γῆς ἐτερονόμεως ἠλεκτρισμένων.

Ὅταν τὰ θελλοφόρα νέφη, τὰ κατώτερα καὶ τὰ φέροντα ἠλεκτρικὴν ἀρνητικὴν, σχηματισθῶσιν ἐντελῶς, κρύπτουσιν ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν, τὰ φέροντα τὴν θετικὴν ἠλεκτρικὴν ἀνώτερα νέφη. Ἐὰν λοιπὸν τότε γεννηθῇ σίφων μεταξὺ τῶν δύο τούτων νεφῶν (1), οὗτος θέλει συμπαρισύρει εἰς μέγιστον ὕψος καὶ εἰς χώρας τῆς ἀτμοσφαιρας λίαν κατεψυγμένας τὰς λεπτομερεστάτας σταγόνας τοῦ ὕδατος καὶ τὰ ἐλάχιστα μόρια τῶν ὑδατωδῶν ἀτμῶν, ὧν ἡ θερμοκρασία ἠλαττώθη ἤδη ἐκ τῆς ἐπενεργείας τῆς ἠλεκτρικῆς. Ἐκ τούτων δ' ἐπιτεταί, ὅτι τὸ ὕδωρ καὶ ὁ ὑδατώδης ἀτμὸς, φθάσαντα κατὰ τὴν θερμοκρασίαν κάτωθεν τοῦ μηδενός, συμπήγνυνται καὶ παράγουσι κόκκους πάγου τοσοῦτω μείζονας τὸν ὄγκον, ὅσω μείζον εἶνε καὶ τὸ ὕψος τοῦ σίφωνος καὶ ὅσω μᾶλλον κεκορεσμένος ἀτμῶν ὁ μεταξὺ τῶν δύο νεφῶν εὐρισκόμενος ἀήρ· ὁ ὄγκος δ' οὗτος ἀυξάνεται ἀκόμη, ἐὰν οἱ εἰρημένοι κόκκοι τοῦ πάγου, παρασυρόμενοι ὑπὸ τοῦ σίφωνος, μένωσιν ἀπηωρημένοι ἐν τῷ ἀέρι ἐπὶ χρόνον μᾶλλον ἢ ἥττον μείζονα, κατέρχονται δὲ μᾶλλον ἢ ἥττον βραδέως, καὶ καταπίπτουσι μᾶλλον ἢ ἥττον μακράν.

(1) Ὁ σίφων, ὡς γνωστὸν, γεννᾶται ἐκ τῆς ἐνεργείας τῶν ἐτερονόμεων ἠλεκτρικῶν.

Κατά δὲ τῆς ἐνδεχομένης ἀντιβρόσεως, ὅτι δηλαδὴ ἡ χάλαζα σχηματίζεται καὶ καταπίπτει χωρὶς νὰ παρατηρηθῇ σίφων (1), ὁ Κ. Στροῦμπος ἀπαντᾷ, ὅτι ὁ σίφων, γεννώμενος μεταξύ τῶν δύο νεφῶν καὶ ἐκ τῆς ἐπενεργείας τῆς ἑτερονόμου ἠλεκτρικῆς αὐτῶν, κρύπτεται ὑπὸ τῶν κατωτέρων νεφῶν. Ἐν Ἀθήναις, λέγει, ὁσάκις ἐπίκειται θύελλα, ἀκούεται ἡ βροντὴ χωρὶς νὰ γείνη ἀστραπὴ, ἐπειδὴ τὰ κατωτέρω νέφη εἶνε πυκνὰ καὶ καταμέλανα.

Προβαίνων δ' ἔπειτα εἰς τὰς λεπτομερεῖας ὁ ἔμπειρος οὗτος φυσικὸς, δεικνύει πῶς ἡ θεωρία αὐτοῦ ἦτοι ἡ παρέμβασις τοῦ σίφωνος ἐρμηνεύει ἐντελῶς πάσας τὰς περιστάσεις, ὅσαι συμπαρακολουθοῦσι τὸν σχηματισμὸν τῆς χάλαζης, καὶ εἶνε αἱ ἐξῆς.

α). *Οἱ τῆς χάλαζης κόκκοι δύνανται νὰ ἦνε μέγιστοι καὶ βαρύτεροι, δύνανται μάλιστα νὰ μεταβληθῶσι καὶ εἰς μεγάλους κόκκους πάγου, ἐπειδὴ ὁ σίφων τοὺς ἐκράτησεν ἐπὶ πλείονα χρόνον ἐν ἀτμοσφαίρᾳ λίαν κατεψυγμένῃ καὶ πεπληρωμένῃ ὕδατος (2).*

β). *Ἡ θερμοκρασία τῶν εἰρημένων κόκκων ἐν καιρῷ τῆς καταπτώσεως αὐτῶν δύναται νὰ ἦνε πολλοὺς βαθμοὺς κατωτέρα τοῦ μηδενός, ἐπειδὴ ἔνεκα τῆς ἐπιδράσεως τοῦ σίφωνος εἴτε ἐγεννήθησαν εἴτε παρεσύρθησαν οἱ κόκκοι εἰς ὑψίστας τῆς ἀτμοσφαίρας χώρας, ἔνθα καὶ ἐν ὥρᾳ θέρους, καθὼς καὶ ἐν ὥρᾳ χειμῶνος, ἡ θερμοκρασία εἶνε ἐλαχίστη.*

γ). *Ὁ πυρὴν τῶν κόκκων τούτων δύναται νὰ ἦνε χιονώδης, οἱ δὲ περιβάλλοντες αὐτὸν παγετώδεις φλοιοὶ στερεοί,*

(1) Ὁ σίφων, ὡς γνωστὸν, δύναται νὰ ὑποβαστάσῃ καὶ νὰ μεταγάγῃ ἀλλαχοῦ σώματα ἔχοντα μέγιστον βᾶρος.

(2) Ἐν τῇ περὶ σιφῶνων πραγματείᾳ τοῦ Κ. Peltier ἀναφέρονται 137 σίφωνες, ἐξ ὧν τρεῖς σχηματισθέντες μεταξύ νεφῶν. (Kaemtz, météorologie. p. 395.)

ἐπειδὴ ἡ μὲν σύμπηξις τοῦ ὕδατος ἢ τῶν ὕδατωδῶν ἀτμῶν γίνεται κατ' ἀρχὰς ἐν χώραις κατωτέραις καὶ ἐν θερμοκρασίᾳ προεγγιζούσῃ τῇ τοῦ μηδενός· ὕστερον δὲ τὸ ὕδωρ τοῦτο καὶ οἱ στερεοποιηθέντες οὗτοι ἀτμοὶ παρασύρονται ταχύτατα ὑπὸ τοῦ σίφωνος εἰς ὕψη μείζονα, ἐνθα ἡ σύμπηξις τῶν ἐπαλλήλων φλοιῶν ἢ στρωμάτων γίνεται ἐν θερμοκρασίᾳ πολλῶ κατωτέρα τῆς τοῦ μηδενός.

δ). Ἐν γένει ἡ πιῶσις τῆς γαλάζης εἶνε τοπικὴ καὶ περιορισμένη εἰς διάστημα μᾶλλον ἢ ἥττον ἐκτεταμένον καὶ μᾶλλον ἢ ἥττον ἀκανόνιστον τὸ σχῆμα, ἐπειδὴ καὶ ὁ σίφων ὁ συντελῶν κυρίως πρὸς γένεσιν αὐτῆς εἶνε ὡσαύτως περιορισμένος τὴν ἔκτασιν καὶ ἀκανόνιστος τὸ σχῆμα.

ε). Εἰ καὶ εἶνε περιορισμένος πάντοτε κατὰ τὸ πλάτος ἤτοι κατὰ τὴν διάμετρον αὐτοῦ ὁ σίφων, ἢ καταβροχὴ τῆς γαλάζης ὁμως δύναται νὰ ἦνε ἀπεριόριστος κατὰ τὸ μῆκος ἐπὶ τῆς χώρας, ἐν ἣ πίπτει· διότι ὁ κατὰ διάμετρον περιορισμένος σίφων, προχωρῶν ἐν τῷ ἀέρι, διατρέχει, καθὼς παρατηρεῖται τοῦτο πάντοτε, διάστημα μᾶλλον ἢ ἥττον μακρόν· ἐκτός δὲ τούτων, ὁ σίφων ὅτε μὲν γεννᾷ γαλάζαν, μόνον ὅταν ἐμφανίζηται καὶ ὅταν ἀφανίζηται, ἦτοι εἰς τὰ δύο πέρατα τῆς πορείας αὐτοῦ, ὅτε δὲ καὶ καθ' ὅλην τὴν διαδρομὴν τῆς πορείας ταύτης. Προσέτι ἡ γαλάζα καταπίπτει ἔστιν ὅτε κατὰ μίαν ἢ πλείονας γραμμὰς, ἢ κατὰ μῆκος μιᾶς ἢ πλείονων ζωνῶν, καθ' ὅσον καὶ ὁ σίφων δύναται νὰ ἦνε τότε ἀπλοῦς ἢ πολλαπλοῦς. Ἐν τῇ περὶ σιφῶνων πραγματείᾳ αὐτοῦ ὁ Κ. Πελλιέρος περιέγραψε σίφωνα ἔχοντα ἓνα κορμὸν καὶ πολλαπλοῦς βραχίονας.

ς'). Τὸ ποσὸν τῆς ἐν βραχυτάτῳ χρόνῳ καταπιπτούσης γαλάζης δύναται νὰ ἦνε μέγιστος, ἐπειδὴ καὶ ὁ σίφων διατρέχει τὸ διαχωρίζον τὰ δύο νέφη διάστημα ἐν βραχυτάτῳ χρόνῳ, συνεπαγόμενος καὶ καταψύχων ταχέως μέγα ποσὸν ὕδατος καὶ ὕδατωδῶν ἀτμῶν. Ἀπόδειξις δὲ τούτου ἔστω ἡ ἐν Μεξικῷ τῇ 17 αὐγούστου 1830 καταπεσοῦσα γαλάζα, ἥτις ἐν ὀλίγαις

στιγμαῖς τῆς ὥρας κατέφραξε τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως ταύτης καὶ ἐκάλυψε μέχρι γονάτων τοὺς πόδας τῶν ἵππων, οἵτινες δὲν ἠδύναντο ἕνεκα τούτου νὰ βαδίζωσιν.

ζ'). Τὰ ἐντὸς τῶν κόκκων τῆς χαλαζῆς εὐρισκόμενα τριμματα ἀχύρων ἢ τέφρας ἐξ ἠφαιστειῶν ἐξηγοῦνται εὐκόλως, ὅταν παραδεχθῆ τις, ὅτι ὁ κωνικὴν καὶ ἀναμυζῶσαν ἔχων τὴν κορυφὴν καὶ τὴν χάλαζαν παραγαγὼν σίφων, ἔσχε τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ μεταξύ τῆς γῆς καὶ ἑνὸς νέφους, ἑτερονύμως ἠλεκτρι-σμένων τυχόντων.

η) Ἐπειδὴ ὁ σίφων γεννᾶται ἀμέσως σχεδόν, ἀφ' οὗ τὰ θυελλοφόρα νέφη λάβωσι τὴν ῥηθείσαν σχετικὴν αὐτῶν θέσιν, παράγει δὲ τότε οὗτος σχεδόν ἀμέσως τὴν χάλαζαν, διὰ ταῦτα ἡ χάλαζα ἢ προηγείται τῶν θυελλωδῶν ὄμβρων, ἢ τὸ πολὺν παρέπιπται τούτοις, οὐδέποτε ὅμως συμβαίνει μετ' αὐτοῦ· καὶ τῶ ὄντι τοῦτο παρατηρεῖται πάντοτε.

θ) Ὁ Κ. Στροῦμπος παρέλιπε τὴν ἐξῆς περίστασιν. Ἡ παρέμβασις τῶν σιφῶνων ἐξηγεῖ καθαρῶτατα, διατί προηγείται τῆς χαλαζῆς θερμὸς ἄνεμος, χωρῶν ἀπὸ τῆς γῆς πρὸς τὸ νέφος τὸ παράγον τὴν χάλαζαν, συνυπάρχει δὲ ἡ παρακαλουθεὶ ταύτη ψυχρὸς καὶ σφοδρὸς, κατερχόμενος ἐκ τοῦ νέφους πρὸς τὴν γῆν.

Ἡ περὶ χαλαζῆς θεωρία αὕτη, λέγει ἐν τέλει τῆς διατριβῆς αὐτοῦ ὁ Κ. Στροῦμπος, δὲν ἀποκλείει καὶ τὴν ἐνδεχομένην σύμπηξιν τῶν ῥανίδων ἢ τῶν ὑδατωδῶν ἀτμῶν διὰ τῆς συναντήσεως δύο νεφελωδῶν ὄγκων, τοῦ μὲν ψυχροῦ καὶ ξηροῦ, τοῦ δὲ ὑγροῦ καὶ θερμοῦ· ἀλλ' ὁ τρόπος οὗτος τῆς συμπήψεως εἶνε ὅλως διάφορος τοῦ πρώτου· κατὰ τοῦτον παράγεται μόνον λεπτοτάτη τις χάλαζα (gresil), οὐχὶ δὲ καὶ ἀληθῆς χάλαζα, ἥς ἡ γένεσις ἀπαιτεῖ ἀφεύκτως τὴν παρέμβασιν τοῦ σίφωνος.

ΦΙΛΙΣΤΑΡ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΝ ΚΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΝ,

περιοδικῶς ἐκδιδόμενον δις τοῦ μηνός.

Ἰουνίου 15. 1861.

Τεύχος 44.

Ἰσοκράτους ὁ πρὸς Δημόνικον ἡ περὶ βραχυ- λογίας καὶ γνωμολογίας.

Πάντες οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς, ὅσοι ἐμνημόνευσαν τοῦ πρὸς Δημόνικον λόγου, ἀποδέχονται γνήσιον αὐτοῦ πατέρα Ἰσοκράτην τὸν Θεοδώρου, πλὴν μόνου τοῦ Ἀρποκρατίωνος, ὅστις ἀποδίδει αὐτὸν εἰς Ἰσοκράτην τὸν Ἀπολλωνιάτην, μαθητὴν τοῦ μεγάλου Ἰσοκράτους, ἐπίσημον καὶ αὐτὸν ῥήτορα ἀποδειχθέντα. Ὡς τοῦ Ἰσοκράτους ἔργον φέρεται καὶ ἐν πᾶσι τοῖς χειρογράφοις, ἐν οἷς μάλιστα κατέχει τιμιωτάτην θέσιν, τὴν πρώτην. Ἀλλὰ πολλοὶ τῶν νεωτέρων φιλολόγων λαβόντες ἀπαξ ἀφορμὴν ἀπιστίας ἐξ Ἀρποκρατίωνος κατέβησαν μετὰ προκαταλήψεως εἰς μελέτην τοῦ βιβλίου, καὶ εὔρον αὐτὸ κατὰ πολλὰ ἀπολειπόμενον τῇ τέχνῃ τῶν λοιπῶν τοῦ Ἰσοκράτους λόγων, διὸ καὶ ὁμοφώνως ἀπεκτράχθη ὡς νόθον· συνέβη δὲ ἐκ τῆς γενικῆς ταύτης ἀποκηρύξεως, ὡς εἰκὸς, ὅτι τὸ βιβλίον καταφρονήθη ἡμελήθη καὶ οὐδεὶς μετὰ τιμῆς καὶ προσοχῆς προσήρχετο εἰς μελέτην αὐτοῦ, ἀλλ' ἀφέθη εἰς τὰ μικρὰ παιδία, ἵνα ἐγγυμνάζωνται ἐν αὐτῷ τοὺς κανόνας τῆς γριμματικῆς, καὶ, ἂν που τύχη, ἐκμάθωσιν ἐν παρέργῳ καὶ γνώμην τινα πρὸς οἰκοδομὴν τῶν ἡθῶν. — Ἐπαθε δὲ τὸ βιβλίον ἄδικα καὶ ἀνάξια τῆς τέχνης αὐτοῦ· διότι θεωρεῖται ὡς τις τῶν

ἄλλων ῥητορικῶν λόγων, ἐν ᾧ δὲν πρέπει νὰ κρίνηται ὡς οἱ
συνήθεις λόγοι, ἀλλ' ὡς γύμνασμα ἢ ὑπόδειγμα βραχυλογίας
καὶ γκωμολογίας. Καὶ συνέπεσε νὰ δίδω τοῦτο πρὸ τινος χρό-
νου, ὅτε μελετῶν γνωμικούς ποιητὰς ἠναγκάσθην νὰ τρέξω
πολλάκις εἰς τὸν πρὸς Δημόνικον λόγον· ἅμα δὲ ὑπονοήσας τὸ
πρᾶγμα ἐδίωξα αὐτὸ μετὰ προθυμίας καὶ ἤδη, ἀφοῦ πρῶτον
ὠρίμασεν ἐν ἐμοὶ καὶ ἔπεισα ἰσχυρῶς ἑμαυτὸν. τολμῶ νὰ ἐκ-
θέσω καὶ δημοσίᾳ τὴν ὑπόθεσιν, ἣτις καὶ εἰς ἄλλα μὲν θ' ἀπο-
δειχθῆ χρήσιμος, ἀλλ' ἢ μικροτάτη ὠφέλεια, ἦν καὶ δύναταί
τις ἐξ αὐτῆς ν' ἀποφέρῃ θὰ ἦναι, ὅτι δὲν πρέπει οἱ διδάσκαλοι
νὰ συμπεριφέρονται πρὸς τὸν Ἰσοκράτην ὡς πρὸς εὐκόλον συγγρα-
φέα, ἀλλὰ νὰ προσέρχωνται περιβλέποντες καὶ περισκοποῦντες
πνιταχόθεν τὰ ἔργα αὐτοῦ· διότι παρά τοὺς παντὸς ἄλλου ἀρχαίου
ῥήτορος ἐγκρύπτουσι τέχνην λεπτὴν οἱ λόγοι τοῦ Ἰσοκράτους.

Οἱ παλαιότεροι διδάσκαλοι τῆς ῥητορικῆς, οἳ τε ἐκ Σικελίας
καὶ οἱ ἐξ ἐκείνων διδασθέντες τὴν τέχνην, οἳοι Κόραξ, Τισίας,
Γοργίας, Πῶλος, Θρασύμαχος, Θεόδωρος, δὲν ἐδίδασκον τοὺς
μαθητὰς τὴν ῥητορικὴν θεωρητικῶς, ἀλλὰ κατεσκεύαζον ὑπο-
δείγματα λόγων, ἅτινα παρέδιδαν αὐτοῖς πρὸς μίμησιν, ἐνίοτε
δὲ καὶ πρὸς ἀποστήθισιν. Οὐδ' εἶχα προβῆ ἀκόμη ἢ περὶ τὴν
τέχνην ἐμπειρία εἰς βαθμὸν τηλικούτον, ὥστε ν' ἀναθῶσι τὰ
ἐπι μέρους εἰς γενικὰς ἀρχὰς καὶ θεωρήματα. Ἀπόπειραι πρὸς
συγγραφὴν τέχνης θεωρητικῆς ἐγένοντο μὲν καὶ πρὸ τοῦ Ἀρι-
στοτέλους, ἀλλ' ἢ ἀναγωγὴ πασῶν τῶν ἐπὶ μέρους ἐμπειριῶν
εἰς ἀρχὰς γενικὰς, καὶ ἢ σχέσις τῆς ῥητορικῆς πρὸς τὰς
λοιπὰς περὶ τὸν λόγον τέχνας καὶ ἐν γένει πρὸς τὰς ἀνθρωπείας
μαθήσεις εἶναι κατόρθωμα τοῦ Ἀριστοτέλους. Οἱ δὲ πρὸ
αὐτοῦ διδάσκαλοι, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον πάντες, προῦ-
βαλλον ταῖς μαθηταῖς ὑποδείγματα λόγων, ἐν οἷς ἐνεγύμναζον
αὐτούς· καὶ τούτων τῶν ὑποδειγμάτων διεσώθησαν μέχρις ἡ-
μῶν κατ' εὐτυχίαν οὐκ ὀλίγα, οἷον αἱ τετραλογίαι τοῦ Ἀντι-
φῶντος, πολλοὶ τῶν μικροτέρων λόγων τοῦ Λυσίου, πολλοὶ

τῶν λόγων τοῦ Ἰσοκράτους καὶ ἄλλα. Τὴν διδασκαλίαν δὲ τῆς
 ρητορικῆς τὴν περαινομένην οὕτω κατὰ τυφλὴν ἐμπειρίαν ψέ-
 γει πικρὰ ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῷ περὶ σοφιστικῶν ἐλέγχων (σελ.
 638 Buhle), καὶ λέγει ἐκεῖ, ὅτι οἱ παλαιότεροι διδάσκαλοι τῆς
 ρητορικῆς ὠμοίχζαν μὲ σκυτοτόμους, οἵτινες δὲν ἐδίδασκον
 τοὺς μαθητὰς τὴν σκυτοτομικὴν τέχνην, ἀλλὰ μόνον ἐδεικνυον
 αὐτοῖς πολλὰ γένη παντοδαπῶν ὑποδημάτων. Τὸ χωρίον τοῦ
 Ἀριστοτέλους ὑπὲρ πάν ἄλλο παρέχει σαφῆ ἰδέαν τῆς ἐπι-
 κρατούσης μεθόδου κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἐν τοῖς σχολείοις
 τῶν ρητόρων, διὸ καὶ τὸ πραθέναι ὀλόκληρον: «Λόγους γὰρ
 οἱ μὲν ρητορικοὺς, οἱ δὲ ἐρωτηματικοὺς ἐδίδουσαν ἐκμανθάνειν,
 εἰς οὓς πλειστάκις ἐμπίπτειν ὠήθησαν ἑκάτεροι τοὺς ἀλλήλων
 λόγους· διὸ περ ταχεῖα μὲν, ἄτεχνος δ' ἦν ἡ διδασκαλία τοῖς
 μαθητάνουσι παρ' αὐτῶν. Οὐ γὰρ τέχνην, ἀλλὰ τὰ ἀπὸ τῆς τέ-
 χνης παιδεύειν ὑπελάμβανον· ὥσπερ ἂν εἴ τις ἐπιστήμην φά-
 σκων παραδώσειν ἐπὶ τῷ μηδὲν ποιεῖν τοὺς πόδας εἶτα σκυ-
 τοτομεῖν μὲν μὴ διδάξειε, μηδ' ὅθεν δυνήσεται πορίζεσθαι τὰ
 τοιαῦτα, *ἡοίη δὲ πολλὰ γένη παντοδαπῶν ὑποδημάτων*· οὕτωσι
 γὰρ βεβοήθηκε μὲν πρὸς τὴν χρείαν, τέχνην δὲ οὐ παρέδωκε»,
 Ἦσαν λοιπὸν τὰ ὑποδείγματα, ὡς εἰκός, ὅχι ἐνός εἶδους,
 ἀλλὰ πολλὰ καὶ παντοδαπά, ὡς λέγει ὁ Ἀριστοτέλης· καὶ χω-
 ριστὰ μὲν ἐδίδον παραδείγματα προσιμῶν, χωριστὰ δὲ διηγή-
 σεων, χωριστὰ δὲ ἐπιλόγων. Καὶ ἄλλοι μὲν τῶν ρητόρων ὄντες
 δεινοὶ περὶ τὰς φονικὰς δίκας ἐν αὐταῖς ἐγύμναζον καὶ τοὺς
 μαθητὰς, οἷον ὁ Ἀντιφῶν· ἄλλος δὲ τις ἦτο δεινὸς περὶ τὰς
 κληρονομικὰς δίκας, καὶ τούτων μάλιστα παρεῖχεν ὑποδείγ-
 ματα, οἷον ὁ Ἰσαῖος· ὁ δὲ διαβόητος Θρασύμαχος ὁ Καλκηδόν-
 νιος ἦτο δεινὸς νὰ κινήσῃ τοὺς δικαστὰς εἰς ἔλεον καὶ οἶκτον,
 πάλιν δ' ἐξ ὑποστροφῆς νὰ τοὺς ἐξοργίσῃ, καὶ περὶ ταῦτα ἐνε-
 γύμναζε μάλιστα τοὺς μαθητὰς. Ὁ Πρωταγόρας ἐνδιέτριβε καὶ
 περὶ ἄλλα μὲν, μάλιστα δὲ περὶ τὴν ὀρθοπέπειαν, κατὰ δὲ τὸν
 αὐτὸν λόγον καὶ ἄλλοι ἄλλου.

Ἐν γένει οὗτων τῶν ἀσκήσεων ἄξιον πολλῆς προσοχῆς εἶναι τὸ περὶ τὴν βραχυλογίαν καὶ τὸ ταύτῃ ἐπόμενον, τὸ περὶ τὴν γνωμολογίαν· εἶναι δ' ἄξιον λόγου, διότι ἡσχολήθησαν περὶ αὐτὸ καὶ ἀπεδείχθησαν δεινοὶ οἱ κράτιστοι τῶν ἀρχαίων ῥητόρων, οἷον ὁ Γοργίας, Πρωταγόρας, Ἰσοκράτης καὶ ἄλλοι. Καὶ θαυμάζω, ὅτι μέχρι τῆς σήμερον οὐδεὶς τῶν λογίων, ὅσον γνωρίζω, ἐξηκρένησε τὰ περὶ τούτου, ἐν ᾧ πρόκειται τὸ πρᾶγμα τόσον σαφές, ὥστε μόνον ἐκ τῶν διαλόγων τοῦ Πλάτωνος ἠδυνήθηεν νὰ συλλέξω μαρτύρια δυνάμενα νὰ πείσωσι καὶ τὸν ἔμφυτον ἐν ἑαυτῷ φέροντα τὴν ἀπιστίαν καὶ τὸ δέος.

Ὁ Πλάτων περιπαίζων ἐν Φαίδρῳ τοὺς διδασκάλους τῆς ῥητορικῆς τοὺς τε συγχρόνους καὶ τοὺς πρὸ αὐτοῦ, καὶ χαρακτηρίζων ἕνα ἕκαστον αὐτῶν ἐκ τοῦ εἶδους, περὶ ὃ κατεγίνετο, ἢ ἐκ τῶν τεχνικῶν ὄρων, οὓς μετεχειρίζοντο ἕκαστοι, οἷον τεκμήρια, εἰκότια, πίστωσιν καὶ ἐπιπίστωσιν, ἔλεγχον καὶ ἐπεξέλεγχον, παρεπαίοντες καὶ παραψόγουσ, χαρακτηρίζει καὶ τὸν Τισίαν καὶ Γοργίαν ὡς ἐξῆς· (σελ. 267) « Τισίαν δὲ Γοργίαν τε ἐάσομεν εὔδειν, οἱ πρὸ τῶν ἀληθῶν τὰ εἰκότια εἶδον ὡς τιμητέα μᾶλλον, τὰ τε αὖ σμικρὰ μεγάλα καὶ τὰ μεγάλα σμικρὰ φαίνεσθαι ποιοῦσι διὰ βῶμην λόγου, καινὰ τ' ἀρχαίως τὰ τ' ἐναντία καινῶς, συντομίαν τε λόγων καὶ ἄπειρα μήκη περὶ πάντων ἀνεῦρον. » Αὐτὴ ἡ συντομία λόγων εἶναι τοῦτο, περὶ οὗ νῦν ὁ λόγος, ἢ βραχυλογία. Εἶχε δὲ ὁ Γοργίας καὶ τὴν ἐναντίαν δύνανται νὰ λέγῃ περὶ παντός ὅσα πολλὰ ἤθελε καὶ ἐκαυχᾶτο, ὅτι οὐδεπώποτε ἐπιλείπει αὐτὸν ὁ λόγος, εἰ γὰρ Ἀχιλλεὺς λέγει, Πηλεὺς ἐπαιεῖ, εἶτα Αἰακὸν, εἶτα τὸν Θεόν. (Ἀριστ. ῥητορ. σελ. 157 Speng.). Ταύτην τὴν ἐκατέρωθεν ὑπερβολὴν τοῦ Γοργίου πρὸς τε συντομίαν καὶ μῆκος ἀπεδοκίμαζεν ὁ Πρόδικος καὶ ἔλεγεν, ὅτι αὐτὸς εὔρε τὴν ὀρθὴν ὁδὸν, τὰ μέτρια, ὡς εὐφρεστάτα περιπαίζει· καὶ τὸν Πρόδικον ὁ Πλάτων. — Καὶ πάλιν ἐν Φαίδρῳ εὐθύς μετ' ὀλίγον ταῦτά τῶν ῥητόρων σκώπτων λέγει· « τί δέ; τὸν μελόγηρον Ἄδραστον οἴομεθα ἢ

καὶ Περικλέα, εἰ ἀκούσειαν ὧν νῦν δὴ ἡμεῖς διῆμεν τῶν παγκάλων τεχνημάτων, βραχυλογιῶν τε καὶ εἰκονολογιῶν καὶ ὅσα ἄλλα. » — Καὶ αὖθις μετ' οὐ πολλὰ « ταῦτα δὲ ἤδη πάντα ἔχοντι, προσλαβόντι καιροῦς τοῦ πότε λεκτέον καὶ ἐπισχετέον, βραχυλογίας τε αὖ καὶ ἐλεεινολογίας καὶ δεινώσεως ».

Ἐν ἄλλῳ δὲ διαλόγῳ (τῷ Γοργίᾳ) εὐθύς περὶ τὴν ἀρχὴν ἐρωτῶν ὁ Σωκράτης τὸν Γοργίαν, τίνα τέχνην διδάσκει, τὸν παρκαλεῖ ν' ἀποκρίνηται συντόμως, καὶ ὁ Γοργίας πείθεται καὶ λέγει καυχόμενος, ὅτι οὐδεὶς δύναται νὰ λαλήσῃ *συντομώτερον* αὐτοῦ « Σωκράτης. Ἄρ' οὖν ἐθελήσταις ἄν, ὦ Γοργία, διατελέσαι τὸ μὲν ἐρωτῶν, τὸ δ' ἀποκρινόμενος, τὸ δὲ μῆκος τῶν λόγων τοῦτο, οἷον καὶ Πῶλος ἤρξατο, εἰσαυθις ἀποθέσθαι; — Γοργίας. Οὐ μὴν ἀλλὰ πειράσομαι γε ὡς διὰ βραχυτάτων· καὶ γὰρ αὖ καὶ τοῦτο ἔν ἐστιν ὧν φημι, *μηδένα ἄρ' ἐν βραχυτέροις ἐμοῦ τὰ αὐτὰ εἰπεῖν.* — Σωκράτης. Τούτου μὲν δεῖ, ὦ Γοργία· καὶ μοι ἐπίδειξιν αὐτοῦ τούτου ποιήσαι, τῆς βραχυλογίας, μακρολογίης δὲ εἰσαυθις. » Ἐκ τούτου τοῦ χωρίου συναγεται, ὅτι καὶ ὁ Πῶλος εἶχε προκόψει πολὺ περὶ τὴν τέχνην τῆς μακρολογίας, ὡς ἴσως καὶ περὶ τὴν ἐναντίαν, πρὸς δὲ, ὅτι ὁ Γοργίας συνέτασσε καὶ ἐξεφώνει ἐνίοτε πρὸς τὸ δημόσιον λόγον, ἵνα ἐπιδείξῃ ταύτην δὴ τὴν δύναμίν του, τὴν περὶ τὴν βραχυλογίαν· διότι τοῦτο ὑπαινίττεται τὸ τοῦ Σωκράτους καὶ μοι ἐπίδειξιν αὐτοῦ τούτου ποιήσαι.

Περὶ τὸ τέχνημα τοῦτο δεινὸς πλὴν Τιτίου καὶ Γοργίου ἐκαυχᾶτο, ὅτι ἦτο καὶ Πρωταγόρας καὶ πολλαχοῦ τοῦ ὁμωνύμου διαλόγου σκώπτει αὐτὸν φανερὰ καὶ πλαγίως ὁ Πλάτων. Οὕτω παρκαλεῖ τὸν Πρωταγόραν ὁ Σωκράτης νὰ τῷ ἀποκρίνηται βραχέα, διότι εἶναι ἐπιλήσμων, λέγει, ἄνθρωπος, καὶ ἐάν τις μακρὰ λέγῃ, ὅτι ἐπιλανθάνεται περὶ οὗ ἂν ἦ ὁ λόγος· ἐπειδὴ δὲ ὀργίζεται ὁ Πρωταγόρας πρὸς τὴν αἴτησιν, τῷ λέγει ὁ Σωκράτης τὰ ἐξῆς (σελ. 334 E). « Ἀκήκοα γοῦν, ὅτι σὺ οἷός τ' εἶ καὶ αὐτὸς καὶ ἄλλον διδάξαι περὶ τῶν αὐτῶν καὶ μακρὰ

λέγειν, καὶ αὐτὴ βραχεῖα οὕτως, ὥστε μηδέν᾽ αὐτῆς εἰς βραχυτέροις εἰπεῖν· εἰ οὖν μέλλεις ἐμοὶ διαλέξεσθαι, τῷ ἑτέρῳ χρωτρώπῳ πρὸς με. τῇ βραχυλογίᾳ». — Καὶ εὐθὺς μετ' ὀλίγα λέγει πάλιν ὁ Ἰσοκράτης πρὸς αὐτὸν « Σὺ μὲν γάρ, ὡς λέγεται περὶ σοῦ, φῆς δὲ καὶ αὐτὸς, καὶ ἐν μακρολογίᾳ καὶ ἐν βραχυλογίᾳ οἶός τ' εἶ συνουσίας ποιεῖσθαι· σοφὸς γὰρ εἶ ».

Ἐκ τούτων τῶν χωρίων δηλοῦται, νομίζω, σαφέστατα, ὅτι ἐκ τῶν παλαιῶν ῥητόρων ὁ τε Γοργίας καὶ Πρωταγόρας διέτριβον περὶ τοῦτο τὸ πάγκαλον τέχνημα, ὡς τὸ λέγει σκωπτικῶς ὁ Πλάτων, τὴν βραχυλογίαν καὶ ἐνεγύμναζον τοὺς μαθητὰς εἰς αὐτό. Παρὰ Γοργίου παρέλαβε τὴν τέχνην καὶ ὁ Ἰσοκράτης, ὅστις κατὰ τὴν ὁμόφωνον τῶν ἀρχαίων μαρτυρίαν ἐμαθήτευσεν ἱκανὸν χρόνον παρὰ Γοργίᾳ παραλαβὼν δὲ ἐνήσκει εἰς αὐτὸ τοὺς μαθητὰς, ὡς καὶ περὶ τὰ ἄλλα γένη τῶν ἀσκήσεων. Παρέδιδε δὲ ὁ Ἰσοκράτης τὴν ῥητορικὴν μᾶλλον δι' ὑποδειγμάτων καὶ ἀσκήσεων ἢ θεωρητικῶς· καὶ τοῦτο παρεδόθη ἡμῖν ῥητῶς ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, καὶ οὐδεὶς πρέπει ν' ἀμφιβάλλῃ οἷον ὑπὸ Φωτίου (Βιβλιοθ. κωδ. CCLX) « οἱ δὲ σιτωκόησι μᾶλλον ἢ τέχνη χρήσασθαι κατὰ τοὺς λόγους τὸν ἄνδρα φασί ». Βουληθεὶς λοιπὸν νὰ κατασκευάσῃ τοῖς μαθηταῖς ὑπόδειγμα βραχυλογιῶν, πολλὰς μὲν αὐτὸς βραχεῖας γνώμας ἐξεύρε, πολλὰς δὲ καὶ παρὰ τῶν γνωμικῶν ποιητῶν παραλαβὼν μετεσχημάτισεν εἰς λόγον πεζόν. Ἄπαν δὲ τοῦτο τὸ πλῆθος τῶν βραχυλογιῶν καὶ γνωμολογιῶν, ἵνα μὴ διαρρέυσῃ ἀλλὰ συγκρατηθῆ ὡς ἐν ὄλῳ, διεμόρφωσεν εἰς σχῆμα λόγου. Ὅστε δὲν πρέπει ὁ πρὸς Δημόνικον νὰ κρίνηται ὡς τις τῶν συνήθων ῥητορικῶν λόγων, ἀλλ' ὡς συλλογὴ γνωμῶν πρὸς ἀσκήσιν εἰς βραχυλογίαν, ἥτις, μόνον ἵνα ἐπιτευχθῆ ἡ ἐνόησις, διευτυπώθη εἰς σχῆμα λόγου ῥητορικοῦ.

Καὶ δὲν εἶναι μόνος ὁ πρὸς Δημόνικον βραχυλογίαις ὑπόδειγμα, ἀλλὰ καὶ ὁ δεύτερος, ὁ πρὸς Νικοκλέα, εἶναι ὅμοιον καὶ ἀπαράλλακτον. Ἐξάγεται δὲ τοῦτο καὶ ἐκ τῆς παρομοίας κατα-

σκευῆς καὶ διαθέσεως, πρὸς δὲ καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς παραδόσεως. Κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἦσαν συνηνωμένοι οἱ δύο οὗτοι λόγοι, ὁμοῦ δὲ ἀνεγινώσκοντο, καὶ ἴσως ὁμοῦ ἐξεδόθησαν. Ἐκάλουν δὲ καὶ τοὺς δύο ὁμοῦ οἱ ἀρχαῖοι μὲ πληθυντικὸν ὄνομα *παραινέσεις*, καὶ ποτὲ δὲν ἐχώριζον τὸν ἕνα τοῦ ἄλλου κατ' ἀρχαίαν μάλιστα παράδοσιν ὥφειλεν ὁ διδάσκαλος νὰ ἑρμηνεύσῃ κατὰ τάξιν τὸν πρῶτον πρὸ τοῦ δευτέρου, καὶ οὐδέ ποτε τἀνάπαλιν, ἐν ᾧ κατὰ τοὺς ἄλλους λόγους τοῦ Ἰσοκράτους εἶχε τὴν ἄδειαν νὰ ἑρμηνεύῃ ἄλλον πρὸ ἄλλου κατ' ἀρέσκειαν. Ταῦτα ἐξάγονται σαφῶς ἐκ τῆς ὑποθέσεως τοῦ ἀνωμένου γραμματικοῦ, ἢ προτάσσεται τοῦ πρὸς Δημόνικον λόγου, ἐν ἣ μεταξὺ τῶν ἀχρήστων διεσώθησαν παλαιαί τινες καὶ χρυσαὶ εἰδήσεις, αἵτινες μόλις διακρίνονται ὑπὸ τὰ πολλὰ καὶ ἄσκοποι, ὅσα συνεφόρησαν νεώτεροι διδάσκαλοι ἢ ἀντιγραφεῖς, κοινὸν πάθημα τοῦτο πᾶσῶν τῶν ὑποθέσεων, ἢ παρὰ πολὺν συφερτὸν παλαιοῦ τινος καὶ γενναίου ρήματος εὑρεσις. Ἴδου τὸ χωρίον τῆς ὑποθέσεως: « ὥστε αὐτοῦ ἂν εἴησαν καὶ αἱ *παραινέσεις* ἄξιον δὲ ζητῆσαι, διὰ ποίαν αἰτίαν οὕτως αὐτὰς ἀνεγινώσκομεν κατὰ τάξιν, πρῶτον τὴν πρὸς Δημόνικον, ἔπειτα τὴν πρὸς Νικοκλέα, καὶ μὴ ἀδιαφόρως, ὥσπερ ἐν τοῖς ἄλλοις αὐτοῦ λόγοις. »

Ὅτι δὲ τοῦτον ἔχουσι σκοπὸν οἱ δύο πρῶτοι λόγοι, τὴν ἐνάσκησιν πρὸς βραχυλογίαν, καὶ ὅτι δὲν πρέπει νὰ κρίνονται ὡς οἱ ἄλλοι τῶν ρητορικῶν λόγων, περὶ τούτου ἀξιόπιστον μάρτυρα φέρω αὐτὸν τὸν Ἰσοκράτην. Ἐν τῷ δευτέρῳ λόγῳ, τῷ πρὸς Νικοκλέα, ζητεῖ νὰ δικαιωγηθῇ διὰ τί δὲν λέγει νέα πράγματα, ἀλλὰ γνώμας κοινὰς καὶ γνωστὰς τοῖς πᾶσι, καὶ ἐκεῖ ἐξηγεῖ τῶν παραινέσεων τὸν σκοπὸν, ὅτι ἐν λόγοις τοιούτοις, οἷοι ὁ πρὸς Δημόνικον καὶ Νικοκλέα, δὲν πρέπει τις νὰ ζητῇ κοινὰς ἐννοίας, ἀλλὰ πῶς νὰ ἀθροίσῃ τὰς διεσπαρμένους τῶν ἄλλων γνώμας καὶ νὰ τὰς ἐκφράσῃ χαριέντως. (§. 41). Ἄλλὰ γὰρ οὐκ ἐν τοῖς λόγοις χρὴ τούτοις τῶν ἐπιτηδευμάτων ζητεῖν τὰς κεινότητας, ἐν οἷς οὔτε παράδοξον οὔτ' ἄπιστον οὔτ' ἐξω

τῶν νομιζομένων οὐδὲν ἔξεστιν εἰπεῖν, ἀλλ' ἠγεῖσθαι τοῦτον χαριέστατον, ὃς ἂν τῶν διεσπαρμένων ἐν ταῖς τῶν ἄλλων διαφοραῖς ἀθροῖσαι τὰ πλεῖστα δυναθῆ καὶ φρῖσαι κάλλιστα περὶ αὐτῶν ». Καὶ τῷ ὄντι ἐν τοῖς δυοῖς τούτοις λόγοις οὐδὲν ἕτερον ἔπραξεν ὁ Ἰσοκράτης ἢ ὅτι ἤθροισε γνώμας μάλιστα ἐξ Ἡσιόδου, Θεόγνιδος καὶ Φωκυλίδου καὶ τὰς μετέφρασεν εἰς λόγον πεζόν, ἐνιαχοῦ λεάνας καὶ περιστρογγυλώσας τὰ τῶν ποιητῶν.

Ἄλλὰ πλὴν τῶν ἔξωθεν τούτων τεκμηρίων βοᾷ ὑπὲρ τῆς ὀρθότητος τῆς προτεθείσης γνώμης ὅλος ὁ πρὸς Δημόνικον λόγος· τίς ἀνγινώσκων αὐτὸν δὲν βλέπει σαφῶς, ὅτι ὁ συγγραφεὺς ὑπὲρ πᾶν ἄλλο περὶ τοῦτο μάλιστα σπουδάζει καὶ προθυμεῖται πῶς νὰ ἐκφράσῃ τὴν ἔννοιαν ὡς οἶόν τε διὰ βραχυτάτων; ἢ τίς δὲν αἰσθάνεται, ὅτι ὁ λόγος εἶναι συγγεγραμμένος πρὸς ἀνάγνωσιν καὶ μελέτην, ὄχι δὲ πρὸς ἀπαγγελίαν;

Ἡ παρμεγάλη τοῦ συγγραφέως πρὸς βραχυλογίαν σπουδὴ φέρει ἐν τισὶ χωρίοις εἰς ἀσάφειαν. Ἐκεῖ, ἐνθα ὁ Ἰσοκράτης δὲν ἠδυνήθη μετὰ τοῦ συντόμου καὶ περιστραμμένου νὰ κκορθώσῃ καὶ τὸ σαφές, οἷον ἐν τῇ πολλῇ τοῖς ἐρημηευταῖς πράγματα παρασχούσῃ γνώμῃ « πειρῶ τὸν πλοῦτον χρήματα καὶ κτήματα κατασκευάζειν ἔστι δὲ χρήματα μὲν τοῖς ἀπολαύσειν ἐπισταμένοις, κτήματα δὲ τοῖς κτᾶσθαι δυναμένοις » Καὶ ἂν ἤθελα νὰ παρθέσω ἐνταῦθα μαρτύρια τῆς σπουδῆς τοῦ συγγραφέως πρὸς βραχυλογίαν, θὰ ἦτο χρεια ν' ἀντιγράψω ὅλον τὸν λόγον· ἀλλ' ἀντὶ τούτου συμφορώτερον εἶναι νὰ δείξω, ὅτι καὶ ἐν ἄλλοις τῶν λόγων αὐτοῦ ὁ Ἰσοκράτης παρέχει ποῦ καὶ ποῦ τοῖς μαθηταῖς παραδείγματα τοῦ πῶς δύνανται τὰ πολλὰ νὰ συστρέψωσιν εἰς ὅσον οἶόν τε βραχέειαν ἐκφρασιν. Αὐτικά ἐν τῷ πηνηγυρικῷ ἀποδεικνύων ἐν δέκα ὄλαις παραγράφαις (54—64) τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους μεῖζονα Ἄργους, Θηβῶν καὶ Λακεδαιμόνος, εἶτα ὅλον ἐκεῖνον τὸν λόγον συστρέφων καὶ περιελίσσων ἐκφράζει

τόν αὐτόν ἐν δυσι μόνασι. (44—66). Ὑποδεικνύει δ' αὐτός ὁ Ἰσοκράτης ἐκεῖ τὸ τέχνημα λέγων αὐταῖς λέξεσιν οὕτως· « ἔτι δὲ συντομώτερον ἔχω δηλώσει περὶ αὐτῶν τῶν μὲν γὰρ Ἑλληνίδων πόλεων κτλ. », ἔνθα τὸ συντομώτερον κείττι ὡς ὄρος τεχνικός ταύτης δὴ τῆς βραχυλογικῆς μεθόδου. Καὶ μετ' οὐ πολλὰ ἐν αὐτῷ τῷ πνηγυρικῷ πάλιν κάμνει· χρῆσιν τοῦ αὐτοῦ τεχνήματος (§ 100) « πολιτεία, ἣν οὐκ οἶδ' ὅτι δεῖ διὰ μικροτέρων ἐπαινεῖν ἄλλως τε καὶ συντόμως ἔχοντα δηλώσει περὶ αὐτῆς· μετὰ γὰρ ταύτης οἰκοῦντες ἐδομήκοντ' ἔτη διετέλεσαν ἄπειροι τυρηνίδων, ἐλευθῆροι δὲ πρὸς τοὺς βραχίλους, ἀστασίαστοι δὲ πρὸς σφᾶς αὐτοὺς, εἰρήνην δ' ἄγοντες πρὸς πάντας ἀνθρώπους ». Πόσα δὲ ἄλλα ὑπολανθάνοντα τεχνήματα, πλὴν τούτου τοῦ τῆς συντομίας, κατὰ τὸ εἶκος, θὰ ἐμπεριέχη ὁ πνηγυρικός; ἂν καὶ ἐκ μόνοῦ τοῦ ἐνὸς τούτου, ὅπερ πράκεται σαφῶς, φαίνεται νὰ μὴ ἦναι μῦθος τὸ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων παρεδοθὲν, ὅτι ὁ Ἰσοκράτης ἐξεργάζετο καὶ διεπόνει τὸν πνηγυρικὸν δι' ἐτῶν δέκα.

Ἄφου ἤδη ἐξήγησα ἱκανῶς, πιστεύω, ἣν ἔχω γνώμην περὶ τοῦ πράγματος, ὦρα εἶναι τώρα νὰ ἐξετασθῶσι διὰ βραχείων καὶ αἱ περὶ νοθείας τοῦ λόγου δόξαι καὶ ὑποψαίαι, διότι πρὸ τοῦ δὲν εἶχε κελῶς. Ὑπὲρ τῆς γνησιότητος μαρτυροῦσι πάντες οἱ ἀρχαῖοι, ὅσοι τυχὸν ἐμνημόνευσαν τοῦ λόγου, ἐν αὐτοῖς δὲ ἄνδρες ἐμπειρότατοι τῶν τοιούτων, οἷον Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνακσεύς (τεχν. κεφ. ε.) Ὑπὲρ τῆς γνησιότητος μαρτυρεῖ ὁ ἀνώνυμος γραμματικός τῆς ὑποθέσεως, λέγων, ὅτι ὁ πρὸς Δημόνικον καὶ Νικοκλέα ὁμοῦ ἀνεγινώσκοντο, ὁμοῦ ἤρμηνεύοντο, κοινῶ δὲ ὀνόματι ἐκαλοῦντο ἀμφότεροι παραινέσεις. Κατ' αὐτὴν τὴν τοῦ ἀρχαίου γραμματικοῦ μαρτυρίαν, ὁλόκληρον ἀνωτέρω παραθεθεῖσαν, ὁ ἀποκηρύσσων τὸν πρὸς Δημόνικον ἀνγκυλίως πρέπει ν' ἀποκηρύξη καὶ τὸν πρὸς Νικοκλέα, ὅπερ ἀδύνατον, διότι ἐν τῷ περὶ ἀντιδόσεως παραθέτει ὁ Ἰσοκράτης μακρὰς περικοπὰς ἐκ τούτου τοῦ λόγου. — Κατὰ τῆς γνησιότητος

μαρτυρεῖ μόνος ὁ Ἄρποκρατίων (ἐν λέξει ἐπακτός) ἀποδίδων, ὡς ἤδη εἴρηται, αὐτὸν εἰς Ἴσοκράτην τὸν Ἀπολλωνιάτην· ἀλλ' ἡ μαρτυρία τοῦ Ἄρποκρατίωνος δὲν εἶναι οὕτω βραεῖα, ὥστε νὰ κατασπάσῃ τὴν πλάστιγγα ἀντικαθημένων τοιούτων καὶ τηλικούτων μαρτύρων. Καὶ οὕτω μὲν ἔχουσι πρὸς ἀλλήλους οἱ ἐκ τῆς ἱστορίας μάρτυρες.

Οἱ δὲ ἐξ αὐτοῦ τοῦ βιβλίου λαμβανόμενοι λόγοι πρὸς νοθεῖαν εἶναι ἐπ' ἴσης ἀσθενεῖς. Προσέκρουσαν πολλοὶ μάλιστα εἰς τὰ κατακόπως ἐπιφερόμενα πάρισα καὶ ὁμοιοτέλευτα, ἐκεῖνα δὴ τὰ Γοργεῖα σχήματα, καὶ εἶδον ἐν τούτοις παιδαριώδη σπουδὴν οὐδαμῶς πρέπουσαν τῷ σεμνῷ Ἴσοκράτει τῷ Θεοδώρου. Ἄλλ' οὐχ οὕτως ἔχει τὸ πρᾶγμα. Ἡ πρὸς τὰ πάρισα καὶ ὁμοιοτέλευτα σπουδὴ δὲν εἶναι παιδαριώδης, ἀλλὰ διώκει αὐτὰ ὁ Ἴσοκράτης ἐξεπίτηδες πρὸς παιδαγωγικὸν σκοπὸν· διότι γνωστὸν εἶναι τοῖς πᾶσιν, ὅτι ἡ μνήμη φυλάττει ἀσφαλῶς καὶ ἐπὶ πολὺ τὰ πράγματα, ὅταν ἦναι δεδεμένα ῥυθμῷ τινι καὶ μέτρῳ, εὐκόλα δὲ διαρρέει τῆς μνήμης ὁ ἀπολελυμένος πεζὸς λόγος. Τοῦτο λέγει διαρρηθὴν ὁ Λογγίνος (τεχν. ῥητορ. σελ. 346 Spreng.)· « τοιγαροῦν καὶ τὰ μέτρα μᾶλλον μεμνήμεθα τῶν ἄνευ μέτρου πεποικημένων, ὅτι δὴ τὸ τοῦ ῥυθμοῦ καὶ τῆς εὐταξίας ἀνάλογον μνημονεύοντες καὶ τὰ καθ' ἕκαστα τῶν ῥημάτων ἀνιχνεύομεν κατὰ πόδας ζητοῦντες τὸ λείπον ἐξ ὧν προειλήφμεν ». Καὶ ἦτο γνωριμώτερον τὸ μνημονευτικὸν τοῦτο βοήθημα παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἢ τοῖς νῦν ἔθνεσι καὶ μετεχειρίσθησαν αὐτὸ εὐδοκίμως οἱ παλαιοὶ ἐν τοῖς σχολείοις. Εὐεῖνος ὁ Πάριος ἐπὶ Σωκράτους ἔτεινεν εἰς ἰάμβους ῥητορικοὺς κανόνας μνήμης χάριν (Πλατ. Φαιδρ. σελ. 267)· κατὰ δὲ τὴν Ἀλεξανδρινὴν ἐποχὴν καὶ μετὰ ταῦτα ἐπὶ πολὺ ἐμμέτρως συνέθετον οἱ διδάσκαλοι τὰ ἐγχειρίδια τῶν μαθημάτων καὶ διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν τοιαῦτα, ἄλλα μὲν καθαρὰ, ἄλλα δὲ διεφθαρμένα, ὡς πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἀνεκάλυψέ τις τῶν λογίων πολλοὺς ἰαμβικοὺς τριμέτρους ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Ἀπολλοδώρου, ὅθεν

κατεφάνη, ὅτι τὸ βιβλίον ἐχρησίμευέ ποτε ὡς ἐγχειρίδιον τῆς μυθολογίας ἐν τοῖς σχολαίοις καὶ ἦτον ἅπαν ἐμμέτρως πεποιημένον, ὕστερον δὲ διεφθάρη προστιθέντων ἢ μεταποιούντων τὸ κείμενον τῶν ἐκάστοτε διδασκάλων. Βουλευθεὶς δὲ καὶ ὁ Ἰσοκράτης τὸ πλῆθος ἐκεῖνο τῶν γνωμῶν νὰ περιδέσῃ μέτρῳ τινὶ ὅπως ὑποβοηθήσῃ τὴν μνήμην, δὲν μετεχειρίσθη μὲν τὸν ἰαμβικὸν τρίμετρον, διότι δὲν ἔπρεπεν εἰς λόγον πεζὸν ποιήσεως μέτρον, ἀλλὰ κατέφυγεν εἰς τὰ πάρισα καὶ ὁμοιοτέλευτα σχήματα, ἅπερ ἀπὸ τῶν χιόνων τοῦ Γοργίου ἐγένοντο ἀρεστὰ καὶ ἀποδεκτὰ ἐν τῷ λόγῳ. Ἐχρῶντο δὲ τῷ τε ἀντιθέτῳ καὶ ὁμοιοτέλειτῳ σχήματι ὄχι μόνον οἱ πεζοὶ συγγραφεῖς, ἀλλὰ καὶ ποιηταί, ἐν ταῖς γνωμολογίαις ἰδίᾳ, ἴσως δι' αὐτὸ τοῦτο, ὅτι ὑπεβοήθει τὰ μάλιστα τὴν ἀπομνημόνευσιν τῶν γνωμῶν, ὡς δεικνύουσι τὰ τοῦ ποιητοῦ Ἀγάθωνος ταῦτα

τὸ μὲν παρέργον ἔργον ὡς πονοῦμεθα
τὸ δ' ἔργον ὡς παρέργον ἐκπονοῦμεθα.

καὶ

τέχνη τύχην ἔστερξε καὶ τύχη τέχνην.

ὥστε ἡ σπουδὴ τοῦ Ἰσοκράτους πρὸς ἐκεῖνα τὰ Γοργεῖα σχήματα δὲν εἶναι παιδαριῶδες παίγιον ἀνάξιον τοῦ μεγάλου ῥήτορος, ἀλλ' ἐμηχανήθησαν ἐξεπίτηδες πρὸς παιδαγωγικὸν σκοπὸν, καὶ εἶναι ἄξια προσοχῆς καὶ μελέτης μᾶλλον ἢ καταφρονήσεως.

Τοὺς ἄλλους περὶ τῆς νοθείας τοῦ βιβλίου λόγους ἐξέθηκε διὰ βραχυτάτων ὁ Benseler ἐν τῷ προλόγῳ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Ἰσοκράτους (IV). Εἶναι δὲ ἐν τοῖς πρώτοις τούτων αἱ ἐν τῷ λόγῳ ἀπαντώμεναι χασμωδίαι, οἷον *λόγῳ εὐπροσῆγορος, πακτι ἐλατιομένους, σῶματι εἶναι καὶ ἄλλαι*, εἶτα δὲ λέξεις τινὲς ἢ φράσεις ἅπαξ παρ' Ἰσοκράτει εἰρημέναι, οἷον *φιλοπροσῆγορος*, τὰ τῶν *τριπαι ἦθη*, καὶ ἄλλαι ὑπὸ διάφορον σημασίαν κείμεναι ἢ ὡς συνειθίζει ἐν τοῖς ἄλλοις λόγοις ὁ Ἰσοκράτης, οἷον *κόσμος ἀντὶ τοῦ εὐκοσμῖα, κρατεῖσθαι ἀντὶ τοῦ κατέχεσθαι*.

Ἐκ τούτων, καὶ ἄλλων ἐστὶ σκοτεινοτέρων τεκμηρίων λαμβάνων ἀφορμὴν σὺν ἄλλοις πολλοῖς ἀποδίδει τὸν λόγον καὶ ὁ Βενσε-
ler εἰς Ἰσοκράτην τὸν Ἀπολλωνιάτην. Ἄλλ' ἡ λεπτὴ θεωρία
τούτου τοῦ ἀνδρὸς περὶ χασμωδίας πολλὰ μὲν νοσοῦντα τῶν
ῥητόρων χωρὶς ἐθεράπευσεν, ἀλλ' ἐστάθη καὶ εἶναι ἀδύνατον
νὰ διεξέλθῃ ἐπ' ἴσης διὰ πάντων τῶν Ἰσοκράτειων λόγων, πολὺ
δὲ μᾶλλον διὰ πάντων τῶν χωρίων ὥστε οὐτ' αἰ χασμωδίαί,
οὔτε ἅπαξ τις εἰρημένη λέξις εἶναι, κατ' ἐμὴν γνώμην, τεκμη-
ρια ἀποχρῶντα νὰ βίψωμεν εἰς τὰ σκύδαλα μνημεῖον τῆς ἀρ-
χαίας ῥητορικῆς τιμιώτατον, ὅπερ ἐθεώρησαν γνήσιον τοσοῦτοι
ἀρχαῖοι συγγραφεῖς. Πάντα δὲ ταῦτα τὰ ἐνκντιώματτα εὐχερῶς
καὶ ἀβίαστα ἐξηγοῦνται, ἀμὰ τις ἐκδεχθῆ τὸ βιβλίον ὄχι ὡς
συνήθη ῥητορικὸν λόγον, ἀλλ' ὡς ὑπόδειγμα βραχυλογιῶν καὶ
γνωμολογιῶν, καὶ ἐνθυμηθῆ τοὺς λόγους τοῦ Ἰσοκράτους ἐν τῷ
πρὸς Νικοκλέα, οὗς παρέθηκα ἀνωτέρω, δι' ὧν αὐτὸς διασα-
φηνίζει τὸ πρᾶγμα, λέγων, ὅτι ἐν λόγοις τοιούτοις πρὸς τοῦτο
κυρίως πρέπει νὰ προσέχη τις, ἂν ἐξελέχθησαν γνώμηι πολλὰ
καὶ καλὰ καὶ ἐξεφράσθησαν μετὰ τέχνης καὶ στρογγυλότητος,
ὄχι ἂν περὶ κινεῖται κανὼν τις περὶ χασμωδίας ἢ τι ἄλλο·
διότι τὰ ἀκριβῆ ταῦτα μέτρα τηρητέα μᾶλλον εἰς τοὺς καθ'
αὐτὸ ῥητορικῶς λόγους, καὶ ὄχι εἰς τοιούτους, οἷοι ὁ πρὸς
Δημόνικον, ἐν ᾧ ἡ πρὸς βραχυλογίαν σπουδὴ ἀνγκυάζει τὸν
συγγραφέα νὰ παρκελήσῃ τοῦ συντόμου καὶ στρογγύλου χάριν
ἄλλα τε παρκεγέλυματτα καὶ τὴν σαφῆνειαν αὐτὴν ἐνικχοῦ.
Τοσαῦτα περὶ τῆς γνησιότητος τοῦ βιβλίου, νῦν δ' ἐπικνέρχομαι
εἰς τὰ περὶ βραχυλογίας, τὸ κύριον ἀντικείμενον τῆςδε τῆς
πραγματείας.

Τὸ βραχυλογεῖν ἐπετήδευσαν μὲν ἐκ παλαιοτάτων χρόνων
καὶ οἱ ἐπτὰ σοφοί, ἀλλ' ἰδίως ἦτο χαρικτῆρ τοῦ Δωρικῆς φύλου
καὶ μάλιστα τῶν Λακεδαιμονίων. Ἀνὴρ Λακεδαιμόνιος μετ'
Ἰώνων συνδικλεγόμενος, καὶ τοι τὴν ἀρχὴν ἐφάνετο ἄπειρος
λόγων, ἔπειτα μετὰ τῆς ὁμιλίας, ὡσπερ ἀγαθὸς ἀκοντιστής,

ἔρριπτε ῥῆμα βραχὺ καὶ συνεστραμμένον τόσον ἄξιον λόγου, ὥστε παῖδες περὶ τοὺς λόγους νὰ φαίνωνται οἱ συνδιαλεγόμενοι πολυλόγοι Ἴωνες. Τῆς Λακωνικῆς βραχυλογίας καὶ γνωμολογίας δείγματα διέσωσεν ἡμῖν ὁ Πλούταρχος οὐκ ὀλίγα ἐν τῷ περὶ Λακωνικῶν ἀπορθεγμάτων. Περὶ αὐτὸ τοῦτο ἡσχολήθησαν καὶ οἱ ἐν Ἀθήναις διδάσκαλοι τῆς ῥητορικῆς καὶ τὸ πάγκαλον αὐτὸ τέχνημα ἐκπηδῆσαν ἐκ τῶν σχολῶν ἡγάπηθη σφόδρα, καὶ κατέσχευεν ἐπὶ πολὺ οὕτως, ὥστε οἱ δοκιμώτατοι ποιηταὶ καὶ συγγραφεῖς παρέχουσι σαφέστατα δείγματα τῆς περὶ τὴν συντομίαν δυνάμεως. Ὁ Εὐριπίδης, ἀνὴρ ὅστις ἐποιήσατο μεγάλην χρῆσιν τῆς ῥητορικῆς ἐν τοῖς δράμασιν, εἶναι δὲ οὕτω κατάκορος διαλεκτικῆς καὶ ῥητορικῆς ἐναντιολογίας, ὥστε ὁ ἀναγινώσκων τοὺς διαλόγους νομίζει, ὅτι ἀκούει δικηγόρους ἀντιλέγοντας, ἐσπούδασε μετὰ πολλῆς προθυμίας καὶ περὶ τὴν γνωμολογίαν, διὸ καὶ συχνὰ σκώπτεται ὑπ' Ἀριστοφάνους διὰ τὰ γνωμίδια καὶ τὸ γνωμοτυπεῖν καὶ εἶναι βέβηχιον. ὅτι οὐδεὶς τῶν ἀρχαίων τραγικῶν κέκτηται τὴν τέχνην νὰ ἐκφράζη τόσον σαφῶς καὶ στοργυλῶς γνώμας, ὡς ὁ Εὐριπίδης· αὐτὴ δὲ ἡ στοργυλότης τῶν γνωμῶν εἶναι αἰτία, ὅτι διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν τόσα πολλὰ ἀποσπάσματα ἀπολεσθέντων τοῦ Εὐριπίδου δραμάτων, διότι τὰ πλεῖστα τῶν ἀποσπασμάτων εἶναι, ὡς γνωστὸν, γνωμικὰ χριεστάτα.

Ἄλλὰ καὶ ὁ Θουκυδίδης ἔκαμε μεγάλην χρῆσιν τῶν ῥητορικῶν τεχνῶν καὶ παρρηγελημάτων. Πρῶτος ὁ Spengel (τεχνῶν συναγωγῆ σελ. 54) ὑπέδειξε, πόσον εἶναι ἐντριβῆς εἰς τὰς λεπτάς διακρίσεις τῶν συνώνυμων, περὶ ὧν ἐδίδασκε Πρόδικος ὁ Κεῖος, καὶ πόσον ἀγαπᾶ νὰ ἐρμηνεύῃ αὐτὸς δίκην λεξικογράφου τὰ συνώνυμα, ὅπου ἡ σημασία εἶναι σκοτεινὴ· οἷον ἐν τῷ (Α. 69) «καὶ μηδεὶς ὑμῶν ἐπ' ἔχθρα τὸ πλέον ἢ αἰτία νομίσῃ τάδε λέγεσθαι· αἰτία μὲν γὰρ φίλων ἀνδρῶν ἐστὶν ἀμαρτανόντων, κατηγορία δὲ ἐχθρῶν ἀδικησάντων» καὶ ἐν τῷ (Γ. 39) «καὶ ἐπαπέστησαν μᾶλλον ἢ ἀπέστησαν» ἀπόστασις μὲν γε

τῶν βίαιόν τι πασχόντων ἐστίν.» Ὡς δὲ περὶ τὴν τῶν συνωνύμων διάκρισιν, οὕτω φαίνεται δεινὸς καὶ περὶ τὸ βραχυλογεῖν ὅπερ δύναται τις καὶ νὰ εἴπῃ κυριώτατον χαρακτῆρα τοῦ Θουκυδίδου. Τὴν πρὸς βραχυλογίαν ἐν ἐπιγνώσει σπουδῆν τοῦ Θουκυδίδου καθιστᾷ κατάδηλον τὴ ἐν τῷ ἐπιταφίῳ περὶ γυναικῶν λεγόμενον καὶ εἶναι τὸ χωρίον διὰ τοῦτο ἄξιον προσοχῆς. Ἄφ' οὗ ἐκεῖ ὁ Περικλῆς παρεμβύθησε διὰ πλείονων τούς τε γονεῖς τῶν τελευτησάντων καὶ τὰ τέκνα. ἔπειτα λέγει, ὅτι πρὸς τὰς γυναῖκας θὰ δοκιμάσῃ νὰ λαλήσῃ ὡς διὰ βραχυτάτων, καὶ τῷ ὄντι δὲν λέγει πρὸς αὐτάς ἢ μίαν μόνην συνεστραμμένην εἰς στενωτάτον συμβουλήν· «εἰ δέ με δεῖ καὶ γυναικείας τι ἀρετῆς μνησθῆναι, βραχεῖα παραινεῖσι ἅπαν σημανῶ· τῆς τε γὰρ ὑπαρχούσης φύσεως μὴ χεῖροσι γενέσθαι ὑμῖν μεγάλη ἢ δόξα καὶ ἥς ἂν ἐπ' ἐλάχιστον ἀρετῆς περὶ ἢ φόγου ἐν τοῖς ἄρσεσ κλέος ἢ ἢ ταῦτα μόνα λέγει πρὸς τὰς γυναῖκας καὶ οὐδὲ λέξιν πλέον. Καὶ σύντομος μὲν εἶναι ὁ Θουκυδίδης καὶ ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ἀλλ' αὐτὸς ἑαυτοῦ συντομώτερος φαίνεται ἐν ταῖς δημογορίαις, δι' αὐτὸ δὲ καὶ γνωμολογικός, διότι ἡ γνωμολογία παρέπεται τῇ βραχυλογίᾳ, ἀρετὴ δὲ γνώμης ἢ παραινεσεως τὸ σύντομον. Παραπολύ δ' ἐπιτυγχάνει ὁ Θουκυδίδης περὶ τὴν κατασκευὴν γνωμῶν, καὶ τόσον πολλὰς ἀδράς καὶ νοῦν πολὺν ἐχούσας γνώμας περιέχει ἢ συγγραφῇ, ὥστε ἂν τις μοι ἔδιδε μίαν δραχμὴν δι' ἐκάστην ὕσων συλλέξω, θὰ μοι ἀπέβαινε τὸ πρᾶγμα πάνυ καλῶς.

Τοσαύτην καὶ τηλικαύτην σπουδαιότητα ἔλαβε τοῦτο τὸ πάγκαλον τέχνημα, ὡς τὸ καλεῖ σκωπτικῶς ὁ Πλάτων, ὥστε ἐν ταῖς πολλαῖς ἀρεταῖς τοῦ Δημοσθένους ἠρίθμουν οἱ παλαιοὶ τεχνογράφοι καὶ τὴν δεινότητα τοῦ ῥήτορος περὶ τὸ ἐκφέρειν γνώμας γενναίας καὶ ἀδράς. Ἐταξείδευσε δὲ τὸ πρᾶγμα ἐξ Ἑλλάδος καὶ εἰς Ῥώμην· διότι τοῦτο εἶναι, ὅπερ συχνὰ παραινέει ὁ Κικέρων, νὰ ἀρτύνηται ὁ λόγος με sententias, καὶ πολυλαχοῦ ἐπετήδευσεν αὐτὸ ὁ Ῥωμαῖος ῥήτωρ, ἀλλ' ὅσον ἐπιτυχῆς

εἶναι, ὅτε χύνεται πλατῦς, ἄλλο τόσον πίπτει ἀτυχεστάτα, ὅτε θέλει νὰ συστραφῆ καὶ βραχυλογήσῃ.

Ἐπ' ἀνερχόμενος τώρα εἰς τὸν πρὸς Δημόνικον, κρίνω ἄξιον ἐπισκέψεως τὸ, πόσον τι κατώρθωσεν ὁ Ἴσοκράτης ἐν αὐτῷ καὶ ἂν ἐπέτυχε τὸν σκοπὸν. Καὶ περὶ μὲν τῆς εὐδοκιμήσεως τῶν λόγων τοῦ Ἴσοκράτους, περὶ τὴν ἐξεργασίαν τοῦ λόγου εὐκολὰ τις δύναται νὰ λάβῃ σαφῆ ἰδέαν, ἂν δοκιμάσῃ νὰ ἐκφράσῃ αὐτὸς στρογγύλως οὕτως καὶ δεξιῶς ὅχι τόσον πλήθος γνώμων, ἀλλὰ μίαν καὶ μόνην. Ἀλλ' ἂν δὲν θέλει νὰ κάμῃ τὴν δοκιμὴν ἕκαστος ἐφ' ἑαυτοῦ, ὑπάρχει καὶ ἄλλος τρόπος· ἄς ἀποβλέψῃ πρὸς τὰ τηλεγραφήματα· διότι τὰ τηλεγραφήματα σκοπὸν κύριον τοῦτο ἔχουσι, νὰ ἐκφράσωσιν ὡς διὰ βραχυτάτων εἰδησίν τινα· καὶ πολλὰ διαπέμπουσι πρὸς ἀλλήλους καθ' ἑκάστην ἡμέραν ὅχι ἄνθρωποι κοινοὶ προνοοῦντες περὶ τῆς οἰκονομίας, ἀλλ' ἄρχοντες καὶ δυνάσται τῆς γῆς. Ταῦτα τὰ βραχυλόγηματα, ἂν τις παραβάλλῃ πρὸς τὰ ἐν τῷ πρὸς Δημόνικον δύναται νὰ ἐκτιμήσῃ προσηκόντως τὸν λόγον αὐτὸν καὶ τὴν τέχνην τοῦ Ἴσοκράτους. — Περὶ δὲ τοῦ ἄλλου, ἂν ἐπέτυχεν ὁ διδάσκαλος νὰ ἐγγράψῃ εἰς τὴν μνήμην τῶν μαθητῶν τὰς παλαιέσεις οὕτως, ὥστε νὰ μείνωσιν ἀνεξίτηλοι, περὶ τούτου δύναται νὰ μαρτυρήσῃ μάλιστα τὸ ἡμέτερον ἔθνος. Διότι εἶναι ἔργον ἐπιεικείας νὰ μὴ λησμονήσωμεν ὅτι τὸ βιβλίον αὐτὸ μᾶς ἔθρεψεν ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας ἐν καιρῷ τῆς δυστυχίας τοῦ ἔθνους, καὶ ὅτι οἱ πατέρες μας ἐξ αὐτοῦ ἐλάμβανον τὰς ἠθικὰς γνώμας, δι' ὧν μᾶς ἐπαίδευσαν ἀρχόμενοι ἀπὸ τῆς πρώτης ἡλικίας καὶ χωροῦντες μέχρι γάμου καὶ πέρα ἔτι. Ἄμα ἤρχιζες νὰ φοιτᾶς εἰς τὸ σχολεῖον, ἤκουες ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ πατρὸς τὸ ἐνθαρρυντικὸν ἐκεῖνο· «ἐὰν ᾖς φιλομαθής, ἔσῃ καὶ πολυμαθής»· εἰ δὲ ποτε ἐβαρύνεσο ἐν χειμῶνι καὶ κακοκαιρίᾳ νὰ ἔλθῃς εἰς τοῦ διδασκάλου μακρὰν ἀποικιοῦντος, τότε ἐφώναζεν ὁ πατήρ τὸ «μὴ κατόκει μακρὰν ὁδὸν πορεύεσθαι πρὸς τοὺς διδάσκειν τι χρήσιμον ἐπαγγελλομένους»· καὶ ἂν ποτε ἔσκωπέ τις δια-

βαίνοντα ἄνθρωπον διὰ σωματικὸν ἐλάττωμα, ἤκουε τὸ «μη-
δενὶ συμφορὰν ἐνειδέσθης· κοινὴ γὰρ ἡ τύχη καὶ τὸ μέλλον ἀό-
ρατον»· ἂν δὲ ποτε ὡς νέος ἄνθρωπος καὶ σὺ ἐτόλμας ν' ἀντι-
βλέψῃς καλὴν τινα κόρην ἐν τῇ γειτονίᾳ, τότε δὲ κατέβαινε βρο-
χὴ τὸ «κάλλος μὲν γὰρ ἡ χρόνος ἀνάλωσεν ἢ νόσος ἐμόρανε».
Τίς δὲ ἐπιτυχία ἄλλη ἔργου συγγραφικοῦ διαπρεπεστέρα ὑπάρ-
χει, ἢ νὰ βιζώσῃ τόσον βαθέως ἐν τῇ ψυχῇ τῶν ἀνθρώπων καὶ
νὰ ζήσῃ ἐν δεινοῖς καιροῖς, διελθὼν πάσας τὰς τάξεις τοῦ ἔ-
θνους, ἐπὶ τρεῖς καὶ εἴκοσιν αἰῶνας; Εἶναι δὲ ἡ μακρὰ αὕτη ζωὴ
καὶ δημοτικότης ἀσφαλέστατον, κατ' ἐμὴν γνώμην, τεκμήριον,
ὅτι τὸ βιβλίον εἶναι γνήσιον ἔργον τοῦ Ἰσοκράτους· διότι κό-
μος φύσει εἶναι νὰ μὴ πολυχρο-ίζωσιν εἰς τὴν μνήμην τῶν
ἀνθρώπων ἔργα ἄλλων ἢ μόνον ἐξόχων τεχνιτῶν.

Ἐν Σύρῳ,

Α. ΚΥΠΡΙΑΝΟΣ.

Περὶ τῶν ἀρχαίων τάρων τῆς Ἀττικῆς.

Διατρέχοντες ἀπλῶς τὰ διασωθέντα ἡμῖν ἀρχιτεκτονικὰ καὶ γλυπτικὰ λείψανα τῆς λαμπρᾶς ἐποχῆς τῆς ἀρχαίας τέχνης, βεβαίως θὰ νομίσωμεν, ὅτι καὶ αἱ ἰδιωτικαὶ οἰκίαι καὶ πάντα τὰ τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου τῶν ἀρχαίων ἀνάλογα ἦσαν. Ἄλλ' ὅμως εἰς μεγίστην ἀπάτην θέλωμεν εἶσθαι, διότι ὄχι μόνον ἐκ τῶν ἀρχαίων συγγραμμάτων, ἀλλὰ καὶ ἐκ διαφόρων καὶ ποικίλων διασωθέντων μικρῶν ἀντικειμένων τοῦ ἰδιωτικοῦ αὐτῶν βίου καθαρῶς ἡμῖν ἐμφάνεται, ὅτι ἂν καὶ τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα εἰς κόσμησιν τῆς λατρείας τῶν κατέβαλλον, ὀλίγιστα ὅμως συγκριτικῶς ἐδαπάνων εἰς τὰς ἰδιωτικὰς αὐτῶν ἀνάγκας, ἐρῶς σκεπτόμενοι, ὅτι τὸ μεγαλεῖον καὶ ἡ δόξα ἐκάστου ἔθνους δὲν συνίσταται εἰς τὸ μεγαλεῖον ἐκάστου ἀτόμου, ἀλλ' εἰς τὴν λαμπρότητα καὶ πολυτέλειαν τῶν δημοσίων οἰκοδομημάτων καὶ πραγμάτων. Ὅθεν θέλοντες γενικὴν εἰκόνα τοῦ βίου τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων νὰ σχηματίσωμεν, δὲν πρέπει μόνον τὰ διασωθέντα λαμπρὰ τούτου λείψανα νὰ ἐξετάσωμεν, ἀλλ' ἐφ' ἐκάστου ἀντικειμένου τῆς ἀρχαιότητος ἐπιστήσαντες τὴν προσοχὴν ἡμῶν καὶ τὸ ἐλάχιστον αὐτῶν νὰ θεωρήσωμεν ὡς πολλοῦ λόγου ἄξιον. Ἄλλὰ δυστυχῶς, ἐνῶ τῶν δημοσίων οἰκοδομῶν καὶ ἕνεκα τῆς ὕλης, ἐξ ἧς ὠκοδομοῦντο, καὶ ἕνεκα τῆς πολυτελείας καὶ σταθερότητος αὐτῶν, πλεῖστα λείψανα διεσώθησαν μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν, τῶν ἄλλων μερῶν τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου τὰ ὀλίγιστα μόνον συγκριτικῶς διασωθέντα λείψανα ἀτελῆ παρέχουσιν αὐτῶν εἰκόνα. Ὡστε ἔργον ἐκάστου περὶ τὰ τοιαῦτα ἀσχολουμένου νομίζομεν τὸ νὰ πειρᾶται κατὰ δύναμιν νὰ ἐπαυξήσῃ τὰς περὶ τούτων γνώσεις του.

Καὶ ἐν ταῖς κατὰ κειροῦς πολλαχού τῆς Ἑλλάδος γενομέναις ἀνασκαφαῖς διάφορα μὲν μέχρι τοῦδε τῶν τοιοῦτων ἀντι-

κειμένων εύρέθησαν, τὰ δὲ πλείστα καὶ περιεργότατα πάντων ἐντὸς ἀρχαίων τάφων· διότι ὄχι μόνον τὰ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς εύρισκόμενα ὁ πανδαμάτωρ χρόνος κατέστρεψε καὶ καθ' ἑκάστην καταστρέφει, ἀλλὰ καὶ διότι γνωστότατον εἶνε τὸ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἑλλησιν ὠραῖον ἔθος, νὰ ἐναποθέτωσιν ἐντὸς τῶν τάφων τῶν συγγενῶν καὶ φίλων τὰ διάφορα μικρὰ ἀντικείμενα, τὰ ὁποῖα ζῶντες οἱ τῶν τάφων οἰκήτορες μετεχειρίζοντο, θέλοντες οὕτω νὰ ἐκφράσωσι συμβολικῶς ἐξακολούθησιν τρόπον τινὰ τοῦ βίου. — Εἰς τοῦτο λοιπὸν τὸ ἔθος ὀφείλομεν τὴν ἀνεύρεσιν τῶν πλείστων καὶ περιεργοτάτων ἀρχαίων ἀντικειμένων ὅθεν τῶν κυριωτάτων ἑκάστου ἀρχαιολόγου νομίζομεν νὰ ἐπιστήσῃ τὴν προσοχὴν αὐτοῦ ἐπὶ τῶν τάφων τῶν ἀρχαίων.

Καὶ ὁμολογητέον, μὲν, ὅτι μέχρι τοῦδε πλείστοι καὶ περιεργότατοι τάφοι πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἀνεκαλύφθησαν καὶ ἀνεσκάφησαν, ἀλλ' οἱ ἀνασκάψαντες αὐτοὺς ὑπὸ χρηματικῆς μόνον συμφέροντος κινούμενοι τὰ ἐντὸς αὐτῶν διάφορα μνημεῖα ἐν μέρει μὲν οὐδεμίαν ἀξίαν δι' αὐτοὺς ἔχοντα κατέστρεψαν, ἐν μέρει δὲ πρὸς διαφόρους τὴν χώραν ταύτην ἐπισκεπτομένους ξένους ἐπώλησαν ὥστε οὐδὲν ὀλίγον ἐκ τῆς ἀνακαλύψεως τούτων ἡ ἀρχαιολογικὴ ἐπιστῆμη ὠφελήθη. Ἐὰν δὲ ἄνδρες ἐπιστήμονες, ὡς λόγου χάριν ὁ πρῶτος γενικὸς ἔφορος τῶν ἀρχαιοτήτων καὶ τοῦ ἡμετέρου πανεπιστημίου τῆς ἀρχαιολογίας καθηγητῆς Ῥόσσιοι, καὶ διάφοροι ἄλλοι ἠδυνήθησαν ὀλίγας τινὰς παρατηρήσεις περὶ τούτου νὰ κάμωσι, καὶ αὐτοὶ τὰς χρεωστούσιν εἰς τυχαίας ἀνακαλύψεις τάφων, εἰς ἃς παρευρέθησαν καὶ ὄχι εἰς τακτικὰς ἐρεῦνας. Καὶ ὅμως αἱ ὀλίγαι παρατηρήσεις τῶν σοφῶν ἐκείνων ἀνδρῶν τὰ μόνον δεδομένα μέχρι τῆς σήμερον εἶνε, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἡ ἐπιστῆμη βασιζομένη ἠδυνήθη διάφορα νὰ συμπεράνῃ, ἅπερ ἕκαστος βουλόμενος εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο νὰ ἐμβαθύνῃ πρέπει νὰ θέσῃ ὡς βάσιν τῶν ἐρευνῶν του. (ὄρα Ross, Arch. Aufs. I. p. 41).

Καὶ τὸ πρῶτον καὶ κύριον ζήτημα τῆς ἐρεύνης ταύτης εἶνε περὶ τῆς θέσεως, εἰς ἣν οἱ τῆς Ἀττικῆς κάτοικοι συνήθως τοὺς ἐαυτῶν νεκροὺς ἔθαπτον. Καὶ κατὰ πρῶτον εὐρίσκομεν ἄπειρον πλῆθος τάφων περὶ τῶν τειχῶν διότι γνωστὸν εἶνε, ὅτι ἀπηγορεύετο αὐστηρῶς κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς καὶ δόξης τῆς πόλεως ταύτης νὰ θάπτονται νεκροὶ ἐντὸς τῶν τειχῶν αὐτῆς καὶ μόλις κατὰ τοὺς ῥωμαϊκοὺς χρόνους, ὅτε ὁ τῶν Ἀθηναίων πληθυσμὸς ἤρχισεν νὰ ἐλαττώνηται, ἤρχισαν νὰ θάπτωσι καὶ ἐντὸς τῶν τειχῶν, μέχρις οὗ κατὰ τὴν βυζαντινὴν ἐποχὴν καὶ ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ περιβάλου τῆς ἀκροπόλεως ἔθαπτον τοὺς νεκροὺς των.

Κατὰ δεῦτερον λόγον εὐρίσκομεν τάφους εἰς τοὺς πρόποδας τῶν διαφόρων τῆν πόλιν περικυκλούντων λόφων, καθὼς καὶ παρὰ τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν, καὶ τέλος εἰς ἀκαλλισργήτους ἀγρούς, αἵτινες ὑπὸ τῶν ἀρχαίων «φελλεῖς» καλοῦνται (Ἀριστοφ. Ἄχαρν. 273. Νεφέλ. 71 καὶ διάφορα ἄλλα χωρία). Ὡς τε τὴν μὲν τῶν Ἀθηναίων νεκρόπολιν εὐρίσκομεν ἐκτεινομένην εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Λυκαβητοῦ, εἰς τὴν θέσιν τῆς κοινῆς Μελέτης καλοῦμένης ἀρχαίως πύλης καὶ κυρίως εἰς τὸν ἐντὸς τῆς πόλεως Κεραμεικὸν μέχρι τῆς Ἀκαδημίας, καὶ εἰς τὴν θέσιν τοῦ ἀρχαίου Διπύλου, τῆς νῦν ἀρχαίας Τριόδου, παρὰ τὴν ἀρχαίαν ἰσρὰν ὁδὸν τὴν εἰς Ἐλευσίνα ἀγούσαν, ὅπου καὶ ἐσχάτως κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1864 ἀνοιγομένης τῆς εἰς Πειραιᾶ ἀγούσης ὁδοῦ, οὐκ ὀλίγοι εὐρέθησαν τάφοι καὶ περίεργοι ἐπιτύμβιοι στήλαι, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐξέχει ἐπιτύμβιος τετράγωνος στήλη ὕψους 1,37 μέτρων, 0,32 πλάτους, μὲ ἀνάγλυφον πρᾶστασιν λίαν περίεργον καὶ πρωτοφανῆ. Εἰς τὰ μέσα δηλαδὴ ἐπὶ κλίνης κεῖται ἀνὴρ, τὸν ὁποῖον λέων ἀπὸ τὸ μέρος τῆς κεφαλῆς προσβάλλει, ἐνῶ νεκνίκε γυμνὸς ἐκ τοῦ ἐτέρου μέρους προσπαθεῖ τὸν λέοντα νὰ ἀποκρούσῃ, ὅπισθεν δὲ τοῦ νεκνίου εὐρίσκομεν παράστασιν πρῶτος πλοῖον ἄνωθεν τοῦ ἀνάγλυφου εὐρίσκομεν τὰ ὄνομα τοῦ νεκροῦ μὲ Ἑλληνικὰ καὶ φοινικικὰ γράμματα, καὶ κά-

τώθεν αὐτοῦ ἐπιγραφὴν διαφόρους τοῦ βίου τοῦ νεκροῦ τύχας δηλοῦσαν. — Εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν εὑρέθη καὶ ἐτέρα ἐπιτύμβιος στήλη ὕψους 0,92 μέτρου καὶ πλάτους 0,80 κεκοσμημένη ἐπίσης δι' ἀναγλύφου, παριστῶντος τὸν συνήθη ἀποχωρισμὸν τοῦ νεκροῦ· τὸ δὲ περιεργὸν εἶνε, ὅτι ἡ κόρη τῆς ἐνταῦθα τεθαμμένης *Συμμαχίας*, ὡς φαίνεται μετὰ τὴν μητέρα θανοῦσα ἐτάφη εἰς τὸν αὐτὸν τῆς μητρὸς τάφον ἢ ἴσως πλησίον αὐτοῦ καὶ ἀπεικονίσθη ἐπὶ μιᾶς γωνίας τοῦ ἀναγλύφου ὡς γυνὴ κεκαλυμμένη, καὶ τὸ ὄνομα αὐτῆς «*Θεοφίλη Συμμαχον θυγάτηρ*» προστεθὴ μικροτέροις γράμμασι κάτωθεν τοῦ τῆς μητρὸς. — Ἐσχάτως τέλος εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν εὑρέθη λαμπρὸν ἀνάγλυφον ἢ μᾶλλον ὀλόγλυφον ἐπιτύμβιον καλλῆς ἐποχῆς τῆς ἀρχαίας τέχνης, τεθραυσμένον μὲν εἰς διάφορα τεμάχια, ἅτινα ὁμῶς προσαρμόζονται πρὸς ἀλλήλα. Παρίσταται γέρον καθήμενος δίδων τὴν χεῖρά του εἰς νέον πολεμιστὴν ἰσταμένον πρὸ αὐτοῦ, εἰς τὸ μέσον δὲ γυνὴ ἰσταμένη ἐπ' ἴσης. Ἡ ἐργασία μὲν τοῦ ἀναγλύφου τούτου δὲν εἶνε λεπτή, ὡς καὶ οἱ χιτῶνες τῶν παρισταμένων προσώπων καὶ πρὸ πάντων αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς τῶν δι' ὀλίγων μόνον γραμμῶν ἐμφαίνονται· ὥστε ὁ μὴ εἰδήμων περὶ τὰ τοιαῦτα ἠδύνατο νὰ ἐκλάβῃ τὸ ἔργον τοῦτο ὡς μεταγενεστέρας ἐποχῆς· ἀλλὰ τὸ ὅλον τῆς ἐργασίας καὶ ἡ ἐκφρασις τῶν προσώπων καὶ αἱ στάσεις καὶ κινήσεις αὐτῶν, καὶ ἡ ἐπεξεργασία τῶν πτυχῶν τῶν χιτῶνων εὐθὺς ἐκ πρώτης ὄψεως μᾶς ἐμφαίνουσι τὸ ἔργον τοῦτο ὡς τῆς καλλῆς ἐποχῆς τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς τέχνης.

Πρὸς δυσμὰς τῆς τῶν Ἀθηνῶν πόλεως εἰς τὸν βράχον τῶν δυτικῶν πλευρῶν τῶν λόφων τῶν Νυμφῶν, τῆς Πνυκὸς καὶ πρὸ πάντων τοῦ Μουσείου καὶ πρὸς μεσημβρίαν τῆς ἀκροπόλεως εἰς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Ἰλισσοῦ εὕρισκόμεν ἄπειρον πλῆθος τάφων εἰς τὸν βράχον ἐσκαμμένων, μάλιστα παρὰ τὴν ἀρχαίαν εἰς Σούνιον ἄγουσαν ὁδὸν παρατεινομένων εἰς μέγα διάστημα, καὶ μέχρι τῆς θέσεως τοῦ δήμου *Δίξωνέων*, τῆν

ὅποιαν τὸ ἄπειρον πλῆθος τῶν πρὸ πάντων ὑπὸ τῶν κυρίων **Gropius** καὶ **Fauvel** κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐνεστώσης ἑκατονταετηρίδος ἀνοιχθέντων τάφων καθαρῶς ἡμῖν ὡς τῶν Ἀθηνῶν νεκροταφεῖον ἀποδεικνύει.

Ὡς δὲ πρὸς τὸ σχῆμα καὶ τὴν κατασκευὴν τῶν τῆς Ἀττικῆς τάφων θέλομεν εὔρει μεγίστην ποικιλίαν.

Καὶ 1) σωρούς χώματος τοὺς τάφους τῆς ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς (*tumuli*), τῶν ὁποίων πλείστους εἰς διαφόρους τῆς Ἀττικῆς θέσεις εὐρίσκομεν· οὕτω λ. χ. τὸ πολυάνδριον ἐπὶ τῆς τοῦ Μαραθῶνος πεδιάδος· ἕτερον πρὸς δυσμὰς τῆς τῶν Ἀθηνῶν ἀκροπόλεως πλησίον τῆς εἰς Πειραιᾶ ἀγοῦσης ὁδοῦ, ὅστις κοινῶς τὴν σήμερον τὸ τοῦ Εὐριπίδου νεοτάφιον καλεῖται (ὄρα περὶ τούτου Πausανίαν 1, 2, 2)· καὶ πρὸ πάντων εἰς τὴν μεσόγειον τῆς Ἀττικῆς μέγα πλῆθος τοιούτων εὐρίσκομεν, ὅπου καὶ κατὰ τὰ 1839 εἰς Βαλανιδέζαν ἀνετκάφησαν τοιοῦτοι σωροὶ καὶ εὐρέθησαν ἡ λαμπρὰ στήλη τοῦ Ἀριστίνοιο καὶ ἡ ἐπ' ἴσης περιέρχουσα τοῦ Λυσέα, αἵτινες νῦν εἰς τὸ Θησεῖον ὑπ' ἀριθμὸν 544 καὶ 545 διατηροῦνται. — 2) Τετράγωνα λείψανα οἰκοδομημάτων ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς, τῶν ὁποίων μόνον αἱ βάσεις διασώθησαν· ἀπετέλουν δὲ ταῦτα πιθανῶς τετραγώνους πύργους πέντε ἢ ἕξ ποδῶν ὕψους. Τοιαῦτα λείψανα ἀπαντῶμεν εἰς διαφόρους τῆς Ἀττικῆς θέσεις· οὕτω λ. χ. εἰς τὴν θέσιν τοῦ δήμου Αἰζωνέων, καὶ πάλιν πλησίον τοῦ νῦν Χαλανδρίου καὶ εἰς ἄλλας θέσεις. — Μὲ τὸ εἶδος τοῦτο ὁμοιάζουσιν 3) οἱ εἰς τοὺς πρόποδας λόφων κείμενοι ἐν εἴδει τετραγώνων οἰκοδομημάτων, τῶν ὁποίων αἱ τρεῖς πλευραὶ ἐκ πολυγώνου τοίχου σχηματίζονται, ἐν ᾧ ἡ τετάρτη εἰς τὸν λόφον ἐπερείδεται. Τοιαῦτα λείψανα καλῶς διατεθειμένα εὐρίσκονται· πολλὰ πρὸ πάντων κατὰ τὴν εἰς Σούμιον ἀγοῦσαν ὁδὸν πέραν τῶν δυτικῶν προπόδων τοῦ Ἰμηττοῦ. — 4) Τοῦ αὐτοῦ σχεδὸν εἶδους εἶνε καὶ τὰ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας σχεδὸν τῆς γῆς εἰς βράχους ἐσκαμμένα νεκρικὰ δωματία, ἐντὸς τῶν ὁποίων κεῖνται συνήθως πολλαὶ τὸν ἀριθ-

μόν εις τὸν βράχον λελαξευμένοι σαρκοφάγοι διὰ μεγάλων πλακῶν κεκαλυμμένοι. Τοιοῦτος εἶνε ὁ τάφος ἐν τῷ κοίλῳ τῷ μεταξὺ τοῦ Μουσείου καὶ τῆς Πνυκῆς, ὅστις κείνως τοῦ Κίμωνος τάφος καλεῖται· τοιοῦτοι καὶ οἱ εἰς τοὺς νοτιοδυτικούς πρόποδας τοῦ Μουσείου· τοιοῦτοι καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἀττικῆς.

Καὶ τοιοῦτοι μὲν εἶνε οἱ μέχρι τοῦδε ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς εὐρεθέντες τάφοι· πολλοὶ δὲ καὶ ποικίλοι εἶνε 5) οἱ ὑπόγειοι, διότι ὄχι μόνον τὸ μέγιστον πλῆθος τῶν μέχρι τοῦδε ἀνακαλυφθέντων τάφων εἶνε ὑπόγειοι εἰς τὸν βράχον ἐσκαμμένοι θῆκαι (νεκροθήκαι), αἵτινες συνήθως δύο μὲν μέτρα μακρὰ, 0.60 δὲ πλατεῖαι, ἐν δὲ περίπου βαθεῖαι εὐρέθησαν, ἀλλὰ καὶ πολλάκις εἰς θέσεις, ὅπου δὲν ἦτο βράχος, μετεχειρίζοντο οἱ ἀρχαῖοι τῶν Ἀθηνῶν κάτοικοι πωρίνας ἢ καὶ σπανιώτερον μαρμαρίνας θῆκας, τὰς ὁποίας ἐντὸς τῆς γῆς ἔθεταν καὶ ἐκάλυπταν διὰ μεγάλων πλακῶν. Τοιαῦται θῆκαι πολλαὶ πολλαχοῦ εὐρέθησαν καὶ κυρίως εἰς τὸν ἐκτὸς τῆς πόλεως Κεραμεικόν. Πολλάκις δ' εὐρίσκουμεν τοιαύτας θῆκας οὐχὶ μονοθήκους, ἀλλ' ἐκ διαφόρων πλακῶν, συνήθως πέντε τὸν ἀριθμὸν, ἐσχηματισμένας.

Ἐκτὸς δὲ τῶν ἀρχαίων λαρνακῶν ἀπαντῶμεν συχνάκις 6) πλάκας ἐξ ὀπτῆς γῆς, αἵτινες ποικίλαι τὸ μέγεθος καὶ σχῆμα, συνήθως ἐξ τῶν ἀριθμῶν, ἀπετέλουν τάφον. — 7) Τέλος δὲ ἅς ἀναφέρωμεν ἐνταῦθα καὶ τὰ διάφορα πήλινα, μαρμαρίνα, μολύβδινα καὶ σπανίως καὶ ἀργυρὰ 4) ἀγγεῖα, τὰ εἰς διαφόρους θέσεις τῆς πόλεως εὐρεθέντα, κεκαλυμμένα ὅσῳ περιέχοντα.

(4) Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἰσχυροδουμένης τῆς εἰς τὸ Γεράνι ὁδοῦ, τῆς ἀπὸ τῆς πλατείας Ὁθωνος εἰς Πειραιᾶ ἀγούσης, εὐρέθη μαρμαρίνον ἀγγεῖον, ἐντὸς δὲ αὐτοῦ ἕτερον μικρότερον ἀργυροῦν, ἐμπεριέχον ὅσῳ μικρὰς κούρας,

Καὶ ταῦτα μὲν τὰ ὀλίγα περὶ τῆς θέσεως καὶ τοῦ σχήματος τῶν τάφων τῆς Ἀττικῆς. Νῦν δὲ ὑπολείπεται καὶ περὶ τῶν διαφορῶν ἐν αὐτοῖς συνήθως εὐρισκομένων μνημείων νὰ εἰπωμεν.

Καὶ τὰ μὲν πρῶτα καὶ κύρια κατὰ τε τὸ πλῆθος καὶ τὴν σημασίαν εἶνε τὰ διάφορα ἀγγεῖα, ἅτινα πιθανῶς ὄντα ἐν χρήσει, τοῦ κειμένου ζῶντος, μετὰ θάνατον κατατίθεντο καὶ εἰς τὸν τάφον του. Καὶ ὁμολογητέον μὲν, ὅτι τὰ μέχρι τοῦδε ἐν Ἀττικῇ καὶ ἐν γένει ἐφ' ἀπάσης τῆς Ἑλλάδος εὐρεθέντα ἀγγεῖα οὔτε κατὰ τὸ μέγεθος οὔτε κατὰ τὸ πλῆθος καὶ τὰς ἐπ' αὐτῶν παραστάσεις δύνανται νὰ συγκριθῶσι μὲ τὰ πλείστα τῶν ἐν τάφοις τῆς μεσημβρινῆς Ἰταλίας εὐρισκομένων, ἀλλ' ὅμως μεγίστην σημασίαν ἔχουσι τὰ τῆς Ἑλλάδος ἀγγεῖα, διότι οὐ μόνον περὶ τῆς ἐμπορικῆς σχέσεως τῆς μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Ἰταλίας ἐκ τούτων δυνάμεθα πλείστα νὰ εἰκάσωμεν, ἀλλὰ καὶ πρὸ πάντων τὸ δυσκολώτατον ζήτημα περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν τοιούτων ἀγγείων δυνάμεθα νὰ ἐκκαθρίσωμεν. — Ἐκτὸς τῶν πηλίνων ἀγγείων ἀπαντῶμεν ἀγγεῖα ἀλαβάστρινα ἐν δὲ τοῖς τῶν πενήτων, ὡς φαίνεται, καὶ πόρινα τοῦ αὐτοῦ καὶ τὰ ἀλαβάστρινα σχήματος. Νομίσματα δὲ σπανίως εὐρίσκονται ἐντὸς τῶν τάφων τῆς Ἀττικῆς. Στλεγγίδες δὲ ὀρειχάλκινοι, ἡλιαστικά πινάκι ἐνεπίγραφα, μολύβδινα ἐνεπίγραφα ἐλασματικά καὶ διάφορα ἐκ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου καὶ ἄλλων μετάλλων βρωπικά εὐρίσκονται. Ἐπὶ τέλους δὲ πολλαχοῦ, ὡς λ. χ. ἐσχάτως ἐν τάφῳ ὀπισθεν τῆς ἁγίας Τριάδος περὶ τὸ ἀρχαῖον Δίπυλον, τεμάχια τινὰ ξύλου εὐρέθησαν. Ἐκ δὲ τούτου εἰκάζομεν, ὅτι

φύλλα χρυσοῦ καὶ μικρὸν ἐκτυπον νομίσματος· πλησίον δὲ τοῦ ἀγγείου τούτου εὐρέθη νεκρικὴ στήλη, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἡ ἐξῆς ἐπιγραφή «Θεοφίλη Φανοδίκου Ῥαμουσίου θυγάτηρ»· κάτωθεν δὲ τῆς ἐπιγραφῆς τύπος ἑλακᾶτης (Ἐφ. ἀρχ. ἀριθ. 3655).

πολλάκις οἱ ἀρχαῖοι ἐντὸς τῶν λιθίνων λαρνάκων ἐτέρας ζυλίνας ἔθεταν.

Ταῦτα εἶνε τὰ κυριώτερα τῶν ὅσα περὶ τῶν ἀρχαίων τῆς Ἀττικῆς τάφων μέχρι τοῦδε ἠδυνήθημεν νὰ ἐξακριβώσωμεν· ὀλίγιστα μὲν, διότι, ὡς ἐρρέθη ἤδη, οἱ μέχρι τοῦδε ἀνακαλυφθέντες τάφοι τυχαίως καὶ οὐχὶ διὰ τακτικῶν ἀνασκαφῶν ἀνευρέθησαν· σπουδαιότατα δὲ, διότι ἐξ αὐτῶν δυνάμεθα νὰ ἐπεκτείνωμεν καθ' ἑκάστην ἔτι μᾶλλον τὰς περὶ τούτων γνώσεις μας. Διὸ καὶ ὅτε κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ ἐν. ἔτους ἢ τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐταιρίας ἐφορία ἀπεφάσισεν ὀλίγα τινὰ νὰ δαπανήσῃ εἰς ἀνόρουζιν τάφων ἐνιχαλοῦ τῆς Ἀττικῆς, ἵνα ἐν μέρει μὲν διὰ τῶν πιθανῶς ἀνευρεθησομένων ἀρχαιοτήτων πλουτίσῃ ἔτι μᾶλλον τὸ μουσεῖόν τῆς, ἐν μέρει δὲ, ἵνα συντελέσῃ εἰς λύσιν διαφορῶν σπουδαίων τῆς ἀρχαιολογικῆς καὶ τοπογραφικῆς τῆς χώρας ταύτης ζητημάτων, καθήκον ἡμῶν ἱερὸν πρὸς τὴν ἐπιστήμην ἐνομίσασμεν ν' ἀναλάβωμεν τὴν ἐπιστάσιν τῶν ἀνασκαφῶν τούτων, ἵνα δυνηθῶμεν ἐπιτοπίως πολλάς τινὰς νὰ κάμωμεν παρτηρήσεις, ὡς λ. χ. περὶ τῆς κατασκευῆς καὶ τοῦ μεγέθους τῶν ἀνευρισκομένων τάφων, περὶ τῆς διευθύνσεως καὶ θέσεως αὐτῶν, τῶν διχοφύων ἐντὸς αὐτῶν ἀνευρισκομένων ἀρχαιοτήτων καὶ ἄλλων τοιούτων.

Καὶ ἀρχὴ μὲν τῆς ἀνασκαφῆς ἔγεινεν εἰς τὰ πέριξ τοῦ Πειραιῶς πρὸς βορρᾶν τῆς νῦν πόλεως, ὅπου πλησίον τοῦ νῦν νεκροταφείου ἐκ πολλῶν ἤδη εὐρεθέντων τάφων ἡ θέσις καθαρῶς ὡς εἰς τοιαύτην χρῆσιν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις κατοικοῖς τῆς πόλεως ταύτης χρησιμεύσασα ἐφαίνετο. Καὶ τῷ ὄντι εὐθὺς ἐκ πρώτης ἀρχῆς ἀνευρέθησαν διάφοροι τάφοι εἰς διαφόρους θέσεις ὑπὸ τοὺς πόδας τῶν ἐκεῖ λοφίσκων, ἐν γένει ὅμως τὰ ἐντὸς αὐτῶν εὐρεθέντα ἀρχαῖα μικροῦ μόνου λόγου ἄξια εἶνε, ὥστε κατὰ τὰ φαινόμενα οἱ πλεῖστοι τῶν τάφων τούτων ἦσαν τῶν ἀπορωτέρων τοῦ Πειραιῶς κατοικῶν. Ἐν τούτοις ὅμως εὐρέθησαν ἀγγεία διαφόρων σχημάτων καὶ μεγεθῶν, καὶ τινὰ κε-

κοσμημένα δια διαφόρων παραστάσεων ἐρυθροῦ χρώματος ἐπὶ μέλανος τοῦ ἀγγείου. Τὰ ἀγγεῖα ταῦτα συνήθως εὑρέθησαν παρὰ τοὺς πόδας τοῦ νεκροῦ. Εὑρέθησαν δὲ καὶ κάτοπτρα μικρὰ ἄνευ κοσμημάτων καὶ λαβῶν, καὶ διάφορα ἀλαβάστρινα κομψότατα ἀγγεῖα σπλεγγίδων τεμάχια μικρὸν ἀγγεῖον περιέχον ἐρυθρὸν χροῶμα εἰς βροχὴν ἕτερον περιέχον διάφορα στρογγύλα λευκὰ μικρὰ ἀντικείμενα πιθανῶς χρησιμεύοντα εἰς βροχὴν τοῦ προσώπου· μικρὰ νομίσματα χάλκινα, ὁμοίωμα, ἀττικά, παρὰ τὴν χεῖρα τοῦ νεκροῦ ἐντὸς ἐνὸς τάφου· διάφοροι ἐπιτύμβιοι ἐπιγραφαί, τῶν ὁποίων αἱ πλείστοι ἐξεδόθησαν ἤδη ὑπὸ τοῦ Κ. Κουμανούδου ἐν τῷ ὀγδόῳ τοῦ Φιλίστορος τεύχει· ἀναγλύφον νεκρικῶν διάφορα τεμάχια. Τέλος δὲ καὶ παρατηρήσεις ἐπιτόπια ἔγειναν, ὡς π. χ. ὅτι τῶν ἀνευρεθέντων τάφων οἱ πλείστοι ἦσαν τοῦ εἶδους τῶν εἰς τὸν βράχον ἐσκαμμένων λαρνάκων, αἵτινες ἐκαλύπτοντο διὰ πλακῶν δύο τὸν ἀριθμὸν περὶνων, τῶν ὁποίων ἡ μία πάντοτε μεγαλύτερα τῆς ἑτέρας. Παρατηρήθη, ὅτι οἱ πλείστοι τῶν ἀνευρεθέντων τάφων δύο μὲν μέτρα μακροί, 60 δὲ ἑκατοστὰ πλατεῖς, 80 δὲ βαθεῖς ἦσαν· ὅτι οἱ πλείστοι τῶν ἐκ πλακῶν ὀπτῆς γῆς ἦσαν τῶν συνηθεστάτων· ὀλίγιστοι δὲ μόνον ἐν σχήματι λαρνάκων εὑρέθησαν· εἰς δὲ κοίλωμα τοῦ βράχου εὑρέθη ἀγγεῖον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου κεκαυμένα ὄσπῳ.

Παρατηρήθη τέλος, ὅτι ἡ διεύθυνσις τῶν τάφων ἦτον ὄχι καθ' ὠρισμένους κανόνας, ἀλλὰ μᾶλλον ὅπως ἡ θέσις τὸ ἀπῆται· ὥστε πολλάκις πλησίον τάφων ἀπὸ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς ἐστραμμένων ἀπαντῶμεν τάφους ἀπὸ μεσημβρίας πρὸς βορρᾶν, ἐν ᾧ σχεδὸν πάντοτε εἰς ἢ καὶ ὀκτώ ἢ καὶ πλειοτέρους τάφους πλησίον ἀλλήλων ἐντὸς τετραγώνου περιβόλου εὑρομεν, τοὺς ὁποίους πιθανῶς ὡς εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν οἰκογένειαν ἀνήκοντας πρέπει νὰ ἐκλάβωμεν.

Ταῦτα εἶνε τὰ κυριώτερα τῶν ὅσα παρατηρήσαμεν. Ἐπειδὴ ὅμως τῆς ἀρχαιολογικῆς ἑταιρίας ἡ ἐφορία καὶ εἰς τὸ εἶξῃς

ΔΙΚΗΓΟΡΟΥ ΠΑΡΕΡΓΑ.

ΗΤΟΙ

ΚΡΙΤΙΚΑΙ ΤΙΝΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

ΕΙΣ

ΕΥΡΙΠΙΔΟΥ

ΕΛΕΝΗΝ.

(Συνέχεια τῆς ἀπὸ σελ. 399 διακοπείσης.)

Πρὶν ἐκθέσωμεν τὰς περὶ τῶν ἐπομένων δύο στίχων εἰκασίας ἡμῶν προτάσσομεν ἐνταῦθα τὰς περὶ αὐτῶν παρατηρήσεις τοῦ σοφοῦ Κοβέτου, N. L. 207.

Scriptum est in libris:

εἰ μὲν γὰρ εἶζη πόσις ἀνεγνώσθημεν ἀν
ἐς ζύμβολ' ἑλλόντες, ἂ φανερά μόνους ἀν ἦν.

non esse hunc senarium Attici poetae et omnino esse istos numeros innumeros et κακομέτρους, quales ne Tzetzes quidem fundere potuerit, dabunt mihi omnes qui aurem habent καὶ τούτων περὶ καὶ μικρὸν ἐπαύουσι. Non multo melius est quod Porsonns (ad Orest. 54) commendat

ἐς ζύμβολ' ἑλλόντες ἂ φανερά μόνους ἀν ἦν
et peius etiam quod Reisig coniecit (Coniect. p. 245).
ἑλλόντες ἐς ζύμβολ' ἂ φανερά μόνους ἀν ἦν.

Ne dicam de sermonis vitio in ἀν ἦν comisso, ubi additum ἀν orationem soloecam facit, violatur in his certa lex metrica, quæ jubet in senario tragico dactylum in tertia sede ita ponere ut prima syllaba in cæsura sit nisi forte (quod tamen in Tragedia perrarum est) dactyli syllabæ omnes uno eodemque vocabulo con-

tineantur ut in Helena VS 753. 767 et 4016· reliquis omnibus locis quorum ingens est. apud Euripidem ubique copia, dactyli longam syllabam in cæsura positam videbis et duas breves aut monosyllabas esse ut VS. 22. 52. 92. et passim, aut duas breves eodem vocabulo contineri et vs. 2. 3. 43. et sexcenties alibi. . . .

Itaque, ut ad Euripidis Helenam redeamus, non sunt saniores numeri in Reisigii conjectura :

ἐλθόντες ἐς ζύμβολ', ἃ φανερά μόνους ἂν ᾔην,
quam in isto

ἅπαντα διὰ τοῦτο γε καλεῖται νῦν πόλος.

quid verum sit, latet, neque unquam, credo, reperietur deletis omnibus antiquæ scripturæ vestigiis indicibusque, ut passim in aliis eodem modo ἀνιάτως ἔχουσιν ».

Ἀλλὰ τοῦ τελευταίου μέρους τοῦ τρίτου τούτου τῆν γνησίαν γραφὴν συνεῖδε, μετὰ τὸν Κόβητον ἐπελθὼν, ὁ Λουδοβεικὸς Κάϊσερ (Neuve jahrb. 30 juli 1857 σελ. 456) ἀναγνούς·

ἐς ζύμβολ' ἐλθόνθ' ἃ φανέρ' ᾔην μόνοισι νῶν

παρθεῖς καὶ τὸ τῆς Πηνελόπης, οὐ καὶ ὁ Βαρνέσιος ὡς παραλήλου χωρίου ἐμνημόνευσε (Ο. ψ. 108)

εἰ δ' ἔτσόν δὴ

εὐτ' Ὀδυσσεὺς κατ' οἶκον ἱκάνεται, ἢ μάλα νῶϊ

γνωσόμεθ' ἀλλήλων καὶ λώϊον· ἔστι γὰρ ἡμῖν

σήμαθ', ἃ δὴ καὶ νῶϊ κεκρυμμένα ἴδμεν ἀπ' ἄλλων.

καὶ τὸ μὲν μόνοισι νῶν θεωροῦμεν ὡς εὐστοχον τῆς γνησίας γραφῆς ἀνακάλυψιν, τῆς κρυπτομένης ὑπὸ τὰς λέξεις μόνους ἂν ᾔην· δὲν δυνάμεθα ὁμῶς νὰ εἰπωμεν τὸ αὐτὸ καὶ περὶ τοῦ ἃ φανέρ' ᾔην καὶ διὰ τὸ ὑπὸ τοῦ Κοβέτου παρατηρηθὲν μετρικὸν ἐλάττωμα ὅπερ μένει ἀδιόρθωτον, καὶ τὸ κυριώτερον, διότι ἡ λέξις φανερά, καὶ ἂν ἠδύνατο νὰ σημάνη τὰ, δυνάμεθα νὰ φανερωθῶσι, νὰ ἀποκαλυφθῶσι, δὲν ἀρμόζει ἐνταῦθα ὅπου πρόκειται περὶ σημείων δυναιμένων οὐχὶ νὰ φανερωθῶσιν ἀπλῶς, ἀλλὰ καὶ νὰ

πέισωσι φανερούμενα, διὰ τοῦτο οὐδὲ ἡ λέξις ἀμφανῆ, τὴν ε-
ποιᾶν ὡς εἰκασίαν τοῦ σοφοῦ Κοβέτου ἐσημείωσεν ὁ Βάδαμ,
δύναται νὰ ὠφελήσῃ, μάλιστα μετὰ τὴν εὐστοχον διόρθωσιν
τοῦ Καῦσέρου. Ἄλλο λοιπὸν ὄνομα κρύπτεται ὑπὸ τὴν κακὴν
ταύτην γραφὴν, τοῦτο δὲ, καθ' ἡμᾶς εἶνε τὸ ὄνομα ἀσφαλῆ·
ἐς ζύμβολ' ἐλθόντ' ἀσφαλῆ μόνοισι νῶν

ἀφ' οὗ τὸ μόνοισι νῶν ἀνεγνώσθη μόνοις ἂν ἦν, ἐπόμενον ἦτο νὰ
ἀναγνώσθη κακῶς καὶ τὸ ἀσφαλῆ διαμελιζόμενον ἐς τὸ α φα-
ρερά, ἵνα ἀνευρεθῆ ἐν αὐτῷ ἡ ἀναφορικὴ ἀντωνυμία ἀ' τὰ γράμ-
ματα ΦΑΛΗ καὶ ΦΑΝΕΡ, μικρὸν διαφέρουσι, διότι τὸ Λ καὶ
Ν ὡς καὶ τὸ Η καὶ ΕΙ συνήθως συγχέονται· ὡς πρὸς δὲ τὴν με-
ταβολὴν τοῦ δυϊκοῦ ἀριθμοῦ ἐλθόντ' εἰς τὸν πληθυντικὸν ἐλ-
θόντες, τοῦτο συμβαίνει πολλάκις, ὅ καὶ ὁ Πόρσων ἐσημείωσεν,
Duales formas soepissime obliterant librarii· (εἰς Ὁρέστῃ
στιχ. 54.) ὡς δὲ εἶπεν ἐν Ῥήσσω στιχ. 94.

τί τῶν δ' ἂν εἶποι; ἀσφαλὲς τεκμήριον;
καὶ ἐν Ἑλένη 121.

οὕτω δοκεῖτε τὴν δόκησιν ἀσφαλῆ
ἠδύνατο καὶ ἐνταῦθα ἀσφαλῆ, τουτέστι βεβαίας παρεκτικᾶ πίσ-
τεως, νὰ ὀνομάσῃ τὰ σύμβολα· πιστὰ δὲ σύμβολα ὠνόμασε τὰ
ἀσφαλῆ καὶ βέβαια καὶ ὁ Πίνδαρος Ὀλ. 12. 40.

Ὁ ἐπόμενος στίχος εἶτε ὡς ἔχει ἐν τοῖς χειρογράφοις ἀναγι-
νωσκόμενος, εἶτε κατὰ τὴν διόρθωσιν τοῦ Βάδαμ, ἀναγινώσκον-
τος ἀντὶ σωθῆ σωθῶ, πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ταυτολογίας, μένει
πάντοτε καὶ γραμματικῶς σκαιὸς καὶ πάσης ἐννοίας ἄμοιρος.
Τὰ σωζόμενα ἐν αὐτῷ ἔχνη τῆς γνησίας γραφῆς ὑποφαίνονται,
ὅταν ἄλλως κατακτιμηθῇ.

νῶν δ' οὐτε-οὔτε-τ-οὔτε-μη-σωθη-ποτε
ἦτοι — νῶν δ' οὐκέτ' οὐδὲ μ' εἰδέναι φήσσει ποτέ.
καὶ τοῦτο φαίνεται ἀπαιτούσα καὶ τοῦ λόγου ἡ συνάρσις. Μὴ
ὑπάρχοντος τοῦ Μενελάου, ὅστις μόνος ἠδύνατο νὰ ἀναγνωρίσῃ
τὴν ταυτότητα τῆς Ἑλένης ἐκ τῶν αὐτῶ καὶ μόνῳ γνωστῶν

σημείων τῶν ἐν τῷ σώματι αὐτῆς, οὐδείς ἄλλος, λέγει ἡ Ἑλένη θέλει ὁμολογήσει, ὅτι μὲ ἀναγνωρίζει ὡς τὴν ἀληθῆ Ἑλένην. Τὸν στίχον 292.

τί δῆτ' ἔτι ζῶ; τίν' ὑπολείπομαι τύχην.
ὡς καὶ τὸν 826.

τί χρῆμα δρᾶσαι; τίν' ὑπάγεις μ' εἰς ἐλπίδα;
σημειῶσι ὁ Κόβητος ὡς ἀνήκοντας εἰς τὰς σπανίας ἐξαιρέσεις, καθ' ἃς αἱ δύο βραχεῖαι συλλαβαὶ τοῦ ἐν τῇ τρίτῃ χώρᾳ δακτύλου, δὲν ἀποτελοῦσιν οὔτε δύο χωριστὰς λέξεις, οὔτε δύο συλλαβαὶ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς λέξεως, ὅτε καὶ Senarius immodulatio et durior exit (Nov. Lect. σελ. 207). Ὡς εἰς τὴν αὐτὴν δὲ κατηγορίαν ὑπαγόμενον καὶ ὡς μοναδικὸν ἐκ τῆς Ἑκάτης παράδειγμα προσσημείωσε τὸν στίχον 345.

ἄλλ' εἶνε σημειώσεως ἄξια, διὰ τὴν ταυτότητα τῶν λέξεων αἰτινες παρέχουσι τὰς δύο τελευταίας συλλαβὰς τοῦ ἐν τῇ τρίτῃ χώρᾳ δακτύλου ἢ χορείου, καὶ τὰ ἐξῆς ἐκ τοῦ αἰσχύλου καὶ τοῦ Εὐριπιδου Ἰαμβεῖα.
Αἰσχ. ἑπτὰ ἐπὶ Θῆβ. 1013.

θάψασ' ἀδελφὸν τὸν ἐμὸν, οὐδ' αἰσχύνομαι.
καὶ Ἄγαμ. 1552.

πατέρα θεῖστην τὸν ἐμὸν ὡς τορῶς φράσαι.
Εὐριπ. Ὀρέστ. 282.

οἶμαι δὲ πατέρα τὸν ἐμὸν, εἰ καὶ ὄμματα.
Ἡλέκτ. 526.

δοκεῖς ἀδελφὸν τὸν ἐμὸν εὐθαρσῆ μολεῖν.
Ἴφ. τῇ ἐν Ταυρ. 804.

ἐγὼ σ' ἀδελφὸν τὸν ἐμὸν; οὐ παύσει λέγων;
Ἑλένη. 1370.

πόσιν παρόντα τὸν ἐμὸν ἱστοροῦμένη.
Ἀνδρομάχ. 170.

οἶμοι πέπυσται τὸν ἐμὸν ἐχθετὸν γόνον.
Ὅταν οἶμοι πέπυσται τὸν ἐμὸν ἐχθετὸν γόνον.

Φοινίσσ. 30.

ἔθηκάν· ἢ δὲ τὸν ἐμὸν ὠδίνων πόνον (1). ἔτ' ἔβλεπον

Ἐν στίχῳ 296.

ἀλλ' ὅταν πόσις πικρὸς

ἕνη γυναικί καὶ τὸ σῶμ' ἔστι πικρὸν.

ἀναζητεῖται εἰσέτι ἢ ἐν τοῖς λέξεσι σῶμ' ἔστιν λαθάνουσα γραφή. Οὐδὲ τὸ τοῦ Μαθθία— καὶ τὸ σώζεσθαι— οὐδὲ τὸ

τοῦ Μουσγραβίου— καὶ τὸ φῶς ἔστιν— οὐδὲ τὸ τοῦ Ἡθίου—

(1) Περὶ τῆς φράσεως τὸν ἐμὸν ὠδίνων πόνον, ὁ παλαιὸς σχολιαστὴς ἐσημείωσε τὰ ἑξῆς. «ἀντὶ τοῦ τὸν πόνον τῶν ἐμῶν ὠδίνων· ἔχει δέ τι τοῦτο παραλλάττον πρὸς τὸ ἐμὸν αὐτοῦ πρᾶγμα, καὶ τὰ τοιαῦτα. Ἐν μὲν γὰρ ἐκεῖνοις δυοῖν ὄντων, προσώπου καὶ πράγματος, εἴτα πρωτοτύπου ἀντωνυμίας κατὰ γενικὴν ὀφειλοῦσης κείσθαι ἐπὶ τοῦ προσώπου, διὰ τὴν προσοῦσαν ἐτέραν γενικὴν, κτητικὴ τίθεται πρὸς τὸ πρᾶγμα ἀντωνυμία ἐνταῦθα δὲ τριῶν ὄντων προσώπου καὶ δυοῖν πραγμάτων, τῶν τε ὠδίνων καὶ τοῦ πόνου, καὶ τῶν μὲν ὠδίνων τοῦ προσώπου οὐσῶν, τοῦ δὲ πόνου τῶν ὠδίνων, ὤφειλεν ἢ κτητικὴ ἀντωνυμία ἐπὶ τῶν ὠδίνων κείσθαι· οὕτω γὰρ ἂν ἐφαίνετο προδήλως ὅτι αἱ μὲν ὠδίνες εἰσὶ τοῦ προσώπου, ὁ δὲ πόνος τῶν ὠδίνων· νυνὶ δὲ ἐπὶ τοῦ πόνου κείται, καὶ συγγεῖ καὶ δυσκόητορ ποιεῖ τὸν λόγον. «Τὸ σχόλιον τοῦτο καταδικάζει μᾶλλον ἢ ἐρμηνεύει τὴν κειμένην γραφὴν, ἥτις μέχρι τοῦδε μένει ἀδιόρθωτος· τὸ δὲ ἐκ τοῦ Ἰώβ. (II. 9.) παράδειγμα «τῆς ἐμῆς κοιλίας ὠδίνες καὶ πόνοι» τὸ ὁποῖον παρατίθησιν ὁ Βαλκενάριος, τὴν κειμένην γραφὴν δικαιολογῶν, εἶνε πάντη διάφορον, ὡς καὶ ἐκ τοῦ σχολίου δῆλον. Τὸ καθ' ἡμᾶς φρονοῦμεν ὅτι πρέπει καὶ ἐνταῦθα ὡς καὶ ἐν Ἀνδρομάχῃ, νὰ ἀναγνωσθῇ ἀντὶ μὲν ὠδίνων, ἔχθεορ, ἀντὶ δὲ πόνου γόνου, διότι καὶ ἐνταῦθα περὶ ἐκθέτου γόνου πρόκειται, τοῦ Οἰδίποδος.

καὶ τὸ ζῆν ἔστιν, ὅπερ καὶ εἰς τοὺς μετρικοὺς ἀντιθαίνει κανόνας, οὐδὲ τέλος τὸ τοῦ Σκαλιγέρου, ὅπερ καὶ ὁ Βάδαμ παρεδέχθη — καὶ καὶ δῶμ' ἔστιν — ἐκρίθησαν ὡς πιθανά. Πιθανώτερον φαίνεται ὅτι αὐτὸν τὸν μετὰ τοῦ Θεοκλυμένου γάμον, ὅστις ὡς μόνη λύσις τῶν κακῶν ὑπελείπετο, ἠθέλησεν ἡ Ἑλένη νὰ δνομάσῃ *πικρὸν*· διὸ καὶ τὸ — *γήμασθαι πικρὸν* — εἶνε καθ' ἡμᾶς πιθανώτερον ἀνάγνωσις, τόσῳ μᾶλλον ὅσῳ τὸ μὲν ΓΗΜ εὐκόλως ἠδύνατο νὰ μεταπέσῃ εἰς τὸ ΣΩΜ, τὸ δὲ *γήμασθαι* ἰδίως ἐπὶ γυναικῶν τίθεται κατὰ τὰς παρατηρήσεις τῶν γραμματικῶν (ἴδε Πόρσ. εἰς Μήδ. στιχ. 264, καὶ Σχολιαστ. αὐτόθ. στιχ. 606).

Περὶ τοῦ στίχου 304.

σμικρὸν δ' ὁ καιρὸς ἄρτ' ἀπαλλάξει βίου.
τὸν ὁποῖον ὁ Κόβετος κατατάσσει (N. S. σελ. 248), ὡς καὶ ἀνωτέρω εἶδομεν, ἐν τοῖς ἀνιάτως ἔχουσιν, ὁ Βάδαμ σημειώνει· *Nihil boni attulerunt viri docti corruptum ἄρτι in κάρτα, σάρκα, ἄρθρα, corrigentes. Corruptelae autem alterum indicium in σμικρὸν δ' ὁ καιρὸς neminem advertisse miror. Quippe longe diverso sensu σμικρὸν δ' ὁ καιρὸς et σμικρὸς δ' ὁ καιρὸς dicuntur.*

Καὶ ὅτι μὲν τὸ κύριον ἀμάρτημα κεῖται ἐν ταῖς πρώταις ταύταις τοῦ στίχου λέξεσι συμφωνοῦμεν μετὰ τοῦ Βάδαμ· δὲν πιστεύομεν ὅμως ὅτι καὶ θεραπεύεται διὰ τῆς μεταβολῆς τοῦ *σμικρὸν* εἰς *σμικρὸς*. Ἡ Ἑλένη, ὡς δυσπρεπῆ τὸν δι' ἀγχόνης θάνατον κατακρίνουσα, ὡς ἔχουσαν δὲ εὐγενές τι καὶ καλὸν θεωροῦσα τὸν διὰ σφαγῆς, τούτου φαίνεται ἀποφαινομένη τὴν προτίμησιν ἐν τῷ στίχῳ τούτῳ, ὅστις ἐπέρχεται ὅλον συμπέρασμα τῆς προηγηθείσης διαπορήσεως· ὑπὲρ τῆς εἰκασίας δὲ ταύτης συνηγορεῖ καὶ ἄλλο παράλληλον τοῦ αὐτοῦ δράματος χωρίον, εἰ καὶ ἡμαρτημένον, (στιχ. 353—355), ἐνθα περὶ τῶν αὐτῶν διαποροῦσα ἡ Ἑλένη τὰ αὐτὰ φαίνεται ἀποφαινομένη.

Ἐποπτεύομεν λοιπὸν, ὅτι ὑπὸ τὴν κειμένην γραφὴν λανθάνει μίξ τῶν ἐξῆς γραφῶν·

θηκός σίδρος μ' ἄρ' ἀπαλλάξει βίου;

ἢ — οἰκροῦ σίδηρος μ' ἄρ' ἀπαλλάξει βίου;

ἢ καὶ — σίδηρος οἰκροῦ μ' ἄρ' ἀπαλλάξει βίου;

ἡ πρώτη φαίνεται πιθανωτέρα, διότι πολλαχοῦ ὁ ποιητὴς ἐχρήσατο τὴν φράσιν *θηκῶ σιδήρου* (Φοινίσσ. 66 καὶ Κρυσφ. τεμ. 462. στιχ. 12, ἔκδ. Νικουαίου.) καὶ *θηκτὸν φάσγανον* (Μηδ. 40, καὶ 380.) *θηκτὸν ξίφος* (Ἴων. 4063 καὶ Ῥήσ. 665.)

Ὡς πρὸς τὸ *ἄρα* καὶ *ἄρα*, γνωστὴ εἶνε ἡ διαφορὰ, ἣν καὶ ὁ Σχολιαστὴς τοῦ Εὐριπίδου ἐσημείωσεν (Ἐκάβ. στιχ. 509) εἰπὼν «Τὸ *ἄρα*, τὸ μὲν ἀπορηματικόν, ἦτοι κατ' ἐρώτησιν τιθέμενον, περισπᾶται καὶ μακρὸν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εὐρίσκεται· τὸ δὲ *ἄρα*, τὸ συμπερασματικόν καὶ ἀποφαντικόν, αἰεὶ βαρύνεται καὶ βραχύνεται» εἶνε ὅμως οὐδὲν ἥττον γνωστὸν, ὅτι ἐνίοτε τὸ ἀπορηματικὸν ἐπέχει τόπον τοῦ συμπερασματικοῦ, ὑπονοουμένην ἔχον τὴν εἰς τὴν ἐρώτησιν κατάφασιν. Τοῦ ἰδιωτισμοῦ τούτου τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, καθ' ὅν τὸ τραχὺ καὶ ἀπότομον τῆς ἀποφάσεως κολάζεται ἐνίοτε διὰ τοῦ ἐρωτηματικοῦ, οὐκ ὀλίγα παραδείγματα ἐσημείωσεν ὁ Μουσγράβιος εἰς Εὐριπ. Ἀλκυστιν 354. αὐτόθι.

ἄρα μοι στένειν πάρα

τοιᾶσδ' ἀμαρτάνοντι συζύγου σέθεν;
καὶ στίχ. 787.

ἄρα τὸν ξένον

* στυγῶ δικαίως ἐν κακοῖς ἀφιγμένον;
Σοφ. Αἴαντ. 277.

* Ἄρ' ἔστι ταῦτα δις τόσ' ἐξ ἀπλῶν κακά;
Αἰσχ. Χοηρ. 295 καὶ 493.

τοιούσδε χρῆσμοις *ἄρα* χρῆ πεποιθένοι;

ἄρ' ἐξεγείρει τοῖσδ' ὄνειδέσιν πάτερ;

Ἄριστοφ. Ὀρν. 717.

ἀρ' ὑπόπτερον γενέσθαι παντός ἐστὶν ἄξιον;
ἐπισημειώσας: in his exemplis interrogatio est ejusmodi ut
affirmans responsio sequi debeat (ἴδε καὶ Ἑρμάν. εἰς Βι-
γέρ § 294. καὶ Ὀχλίδ. Mel Crit. σελ. 89). Σημειώσεως ἄ-
ξιός ὅμως εἶνε ὁ στίχος 85 τῆς Ἑλένης.

οὐκ ἄρα σ' Ἑλένην εἰς τὸ εἰς Θουραστέον.
ἐνθα τὸ ἄρα καὶ τοὶ καθαρῶς συμπερασματικὸν εὐρηται ἔχον
ἀναγκασίως μακρὰν τὴν παραλήγουσαν.

Ὁ Χορός, βλέπων τὴν Ἑλένην πιστὸύσαν εἰς τοὺς λόγους
τοῦ Τεύκρου καὶ θρηνούσαν ὡς τεθνεώτα τὸν Μενέλαον, λέγει
στίχῳ 305).

Χορ. Ἑλένη τὸν ἐλθόντ' ὅστις ἐστὶν ὁ ξένος,

μὴ πάντ' ἀληθῆ δοξάζης εἰρηκέναι.

Ἑλ. Καὶ μὴν σαφῶς γ' ἔλεξ' ὀλωλέναι πόσιν.

Χορ. Πολλ' ἂν γένοιτο καὶ διὰ ψευδῶν ἔπη.

Ἑλ. Καὶ τᾶμπαλὶν γε τῶνδ' ἀληθεία σαφῆ.

Χορ. Ἐξ ἑυμοφῶν γὰρ ἀντὶ τᾶναθοῦ φέρη.

Ἑλ. Φόβος γὰρ ἐς τὸ δαῖμα περιβαλὼν μ' ἄγει.

Τοὺς στίχους 308 καὶ 309 καὶ τοὶ π. οὐδ' ἄλλως ἡμικρημέ-
νους παρεχόμεθα ὡς μηδὲν λόγου τινος ἄξιον ἔχοντες νὰ ση-
μειώσωμεν τὸν τελευταῖον ὅπως (311)

φόβος γὰρ ἐς τὸ δαῖμα περιβαλὼν μ' ἄγει
ἐφ' οὐ οὐδὲς τῶν κριτικῶν ἐπέστησε τὸν νοῦν, δὲν θεωροῦμεν
ἀναγκάριον, διότι δὲν δυνάμειθα νὰ ἐνοήσωμεν τί σημαίνει
φόβος ἄρα ἐἰς τὸ δαῖμα καὶ ἐν γένει μὲν ἀμφότερα τὰ ὀνό-
ματα ταῦτα σημαίνουσι τὴν ἐκ τῆς προσδοκίης κακοῦ τινος
ψυχικὴν ταρῆχην, εἰδικώτερον ὅμως δαῖματά εἰσιν οἱ πράλο-
γοι, οἱ καὶ ταρικοί λεγόμενοι φόβοι, οἱ ἐκ πλασμάτων τῆς φαν-
τασίας αἰφνιδίως προσγινόμενοι καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἐκ παρα-
λήλου πολλάκις ἀπαντῶμεν ἀμφότερα ταῦτα συνεκφερόμενα,
ὡς π. χ. παρὰ Θουκυδίδου (VII. 80) «οἶον φιλεῖ... στρατο-

πέποις . . . φόβος καὶ δειμάτῃ ἐγγίνεσθαι» καὶ παρὰ Πλάτωνι (Νόμ. VII. Β' σελ. 791 C.) « τὸ δέ γε ἐνκντίον ἀνδρίας ἀν φαίμεν ἐκ νέων εὐθὺς ἐπιτήδευμα εἶναι τὸ νικᾶν τὰ προσπίπτονθ' ἡμῖν δειμάτά τε καὶ φόβους.» Ἐκ τούτου ὁμως δὲν ἔπαται ὅτι καὶ δύναται τις νὰ εἴπῃ ὀρθῶς, ὅτι ὁ φόβος, ἦτοι ἡ λελογισμένη κακοῦ τι οὐ προσδοκία, ἄγει ἡμᾶς εἰς τὴν δειμα, ἦτοι τὴν ἐκ παραλόγου προσδοκίας ἀνυπάρκτου τινὸς κακοῦ αἰφνίδιον ταραχὴν. Πιθανώτερον εἰς ἡμᾶς φαίνεται, ὅτι ἡ κειμένη γραφὴ προῆλθεν ἐκ παρακινώσματος ἄλλης γραφῆς, ἧς τὰ ἴχνη γίνονται καταφανέστερα ἐν τῇ ἐξῆς κατατομῇ.

Φόβος γὰρ ἐστὸδ-ειμ-ἀμπεριβάλλον μ' ἄγει

== φόβος παρρησιῶν εἰς ὑπερβολὴν μ' ἄγει

καὶ ἀλλαγῆς δὲ ὁ ποιητὴς (Ἰκετ. στιχ. 490) εἶπεν « ἐλπίς βροτοῖς κάκιστον — ἄγνοσα θνητὸν εἰς ὑπερβολὰς.»

Ὁ μεταξὺ χοροῦ καὶ Ἑλένης διάλογος ἐξελκλουθεὶ οὕτω

Χορ. Πῶς δ' εὐμενεῖς τοισιδ' ἐν δόμοις ἔχεις;

Ἑλ. Πάντες φίλοι μοι, πλὴν ὁ θηρεύων γάμους.

Χορ. Οἴσθ' οὖν ὃ θράσον; μνήματος λιποῦσ' ἔδραν. . .

Ἑλ. Εἰς ποῖον ἔρπει μῦθον ἢ παραίνεσιν;

Περὶ τοῦ τελευταίου στίχου ὁ Κόχκετος σημειοῖ (N. L. σελ. 490 Legam ἔρχει donec me quis docuerit ἔρπειν αὐτὸν στείχειν αὐτὸν βραδίξειν in tali re bene dici posse.) Καὶ ταῦτα μὲν εἰς νὸν ὀρθά· ἀλλὰ νομίζομεν, ὅτι ἀλλαγῆς κεῖται τὸ ἀμάρτημα, διότι καὶ ἀντεισχυομένου τοῦ ἔρχει τὰ ἐπόμενα δύο ὀνόματα ὡς ἐνὸς καὶ τοῦ α τοῦ πράγματος δηλωτικὰ ἀποτελοῦσι περιττολογίαν ἀνάρμοστον μάλιστα ἐνταῦθα, ὅπου ἡ Ἑλένη ἀνυπόμονος διακόπτει τὸν χορὸν ἐπιθυμοῦσα νὰ μάθῃ ἄνευ προαιμιῶν καὶ περιφράσεων αὐτὸν τίς συμβουλής τὸ κεφάλαιον διὸ καὶ πιθανωτέραν ἀνάγκωσιν νομίζομεν τὴν ἐξῆς:

εἰς ποῖον ἔρπει μῦθον ἢ παραίνεσιν;

τουτέστι ποῖον τὸ συμπέρασμα τῶν λόγων σου· ποῦ τελευτᾷ ὁ λόγος; ὡς καὶ παρ' Αἰσχύλῳ (Χοηρ. 522) ὁ Ὀρέστης

διακόπτων τὸν χορὸν μόλις ἀρχόμενον νὰ διηγηθῇ τ' ὄνειρον τῆς
Κλυταιμνήστρας λέγει

καὶ πῆ τελευτᾷ καὶ καρνοῦται λόγος ;
τὸ δὲ ἔρπει ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δὲν εἶνε ἀνάρμοστον, διότι
καὶ ἐν Ῥησσω στιχ. 306 ὁ Εὐριπίδης

ἔρπει κατάντης συμφορὰ πρὸς τάγαθόν.
καὶ ἐν Αἴκντι ὁ Σοφοκλῆς (στιχ. 1087), περὶ τῆς ἔδονῆς καὶ
τῆς λύπης — ἔρπει παραλλὰξ ταῦτα —

Ἐπιγραφαὶ Ἑλληνικαὶ ἀνέκδοτοι

ἐκ τῶν πρὸ τὸν ἅγ. Δημήτριον Κατηφόρη ἀνασκαφῶν.

1.

Βεῖσιδωρος
χρηστός.

Ἐπὶ κιονίσκου ἐπιτυμβίου, λίθου Ὑμηττείου, ὕψους 0,48, διαμέτρου 0,19· ἔχει ἄνωθεν τὴν συνήθη ἀπλὴν στεφάνην μόνον, καὶ ταύτην βεβλαμμένην.

2.

Θ(εο)δώρο(υ)
Σιδωνία,
Εὐνίκου
Καλλατιανοῦ
γυνή.

Ἐπὶ κολοβοῦ κιονίσκου λίθου Ὑμηττείου, τετραγώνου εἰς δύο κατὰ μῆκος τεμάχια. Ὑψους 0,40 διαμέτρου 0 20. — Ὑπενθυμίζομεν ὅτι εἰς πᾶσαν ἀνασκαφὴν τῶν Ἀθηνῶν, καὶ ἐπ' αὐτῆς τῆς ἀκροπόλεως, εὐρίσκονται ἐπιτύμβιοι λίθοι· τοῦτο δὲ βεβαίως ἐπειδὴ ἄλλοθεν μετεφέροντο.

3.

Ἀντίπατρον Δημητρί(υ) Πειρικήν
Θεόδωρος Ἡρακλείδου (Π)ειρκιεὺς
ἀνέθηκεν.

Ἐπὶ λίθου Ὑμηττείου τετραγωνικοῦ, μήκους 0,88, πλάτους 0,68, πάχους 0,34. Κανὼν ἄλλο γράμμα δὲν εἶχεν ὁ λίθος ἀπ' ἀρχῆς. Τὸ δὲ πρῶτον γράμμα ἐχράχθη ἐσφαλμένως Δ, ὡς τὸ ἔχομεν ἄνω καὶ ὁ σταθεὶς καὶ ὁ στήσας ἀλλαγῶθεν ἐμοὶ ἄγνωστοι. Εἶναι δὲ τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων.

4.

Οἱ σχολάσκοντες (ς τὸν) ἑαυτῶν
 καθηγητὴν Ἄ(λέξ?) ἀνδρῶν
 Μάρωνος Φαληρέα ἀνέθηκαν.

Ἐπὶ σπονδύλου κίονος Ὑμηττείου λίθου. ὕψους 0 23, δια-
 μέτρου 0,14. Τὰ γράμματα εἶναι τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων. Οὐδὲν
 γινώσκω περὶ τοῦ ἀνδρός.

5.

Κοσμητεῦντος Εὐκράτους
 Φυλακίου

οἱ συνέφρητοι τὸ(ν) συνέ-
 φρητον Ἰδαίον Παί. . . .

Ἐπὶ στήλης λίθου Πεντελησιαίου τετραγυμνίου εἰς δύο, ὕψους
 0.49, πλάτους 0.32, πάχους 0,07 ἔχουσης ἀέτωμα κεκο-
 σμημένον τρισὶν ἀκρωτηρίοις ὑπερθεῖν καὶ ἀσπίδιον ἐν τῷ τυμ-
 πάνῳ. Οἱ πρῶτοι δύο στίχοι εἶναι ὑπὸ τὸ ἀέτωμα. Τοῦτο δὲ
 ὑποβασιάζουσι δύο περσικάδες, καὶ ὁ ἐν μέσῳ αὐτῶν χώρος
 ἀνωθεν εἰς κάτω κεκοιλωμένος ὢν, ἔχει ἀνάγλυφον ἐφῆβον ὄρ-
 θιον κρατοῦντα ἀσπίδα τῇ ἀριστερᾷ, τὴν δὲ δεξιάν ἔχοντα τυ-
 λιγμένῃν εἰς τὸ κράσπεδον τῆς ἀπὸ τοῦ δεξιοῦ ὤμου του ἐν-
 κλημένης χλαμύδος, ἧτις μέρος μόνον τοῦ στήθους καλύπτει
 τὰ λοιπὰ δὲ τοῦ σώματος μένουσι γυμνά, καὶ ἡ ἐργασία εἶναι,
 ἂν δὲν ἀπατώμαι, κατὰ τι καλλιτέρα τῶν ἄλλων μέχρι τοῦδ
 ἐν τῇ αὐτῇ θέσει εὐρεθέντων ἐφῆβιῶν ἀναγλύφων. Ὑποκάτω-
 θέν τοῦ ἐφῆβου εἶναι οἱ δύο ἕτεροι στίχοι, ἐνθα καὶ τεμάχισιν
 τοῦ λίθου γωνιαῖον ἀπεκόπη ἰσάνως μέγα, τὸ πρὸς τὰ δεξιὰ τῶ
 ὄρωντι, ὅπερ ἀποτελεῖ τὸ τέταρτον περίπου τῆς ὅλης στήλης.
 Ἄλλα ὅμως γράμματα κατωτέρω οὐδέποτε εἶχεν ὁ λίθος.

Περὶ σωματικῆς θεραπείας τοῦ νεογνοῦ.

Α'

Σχοπὸν ἔχοντες νὰ διαπραγματευθῶμέν τινα τῆς κατ' οἶκον ἀνατροφῆς ἐπὶ τὸ ἀκριβέστερον, ἀρχόμεθα ἀπὸ τῆς περὶ τὸ σῶμα θεραπείας τοῦ νεογνοῦ.

Καὶ πρῶτον μὲν οφείλει ἔτι κύουσα ἢ ἀγαθὴ γυνὴ νὰ φροντίζη περὶ τῆς εὐεξίας τοῦ ἐμβρύου. Ἄλλ' εἶνε δυνατὸν ν' ἀλλάξη τις διαίταν ἐν χρονικῶ τινι μορίῳ τοῦ βίου, τῷ χρόνῳ τῆς κυφορίας, ὅταν ἄλλως κατὰ τὸν λοιπὸν χρόνον διακίτῃται καὶ εἰς ἄλλα εἶνε συνειθισμένη ἢ ὅσα ἀπαιτοῦνται πρὸς εὐεξίαν αὐτῆς τε καὶ τοῦ καρποῦ αὐτῆς; Ἄπορῶ καὶ ἐγώ. Ἐπειτὰ τὰ πρὸς τὴν διαίταν ταύτην εἶνε ἐκτὸς τῆς παιδαγωγίας κα ἀνήκουσαι ἰδίως εἰς τοὺς ἰατροὺς, οὓς καλὸν νὰ συμβουλευθῇ τις ἐν καιρῷ τῷ δέοντι. Ὅσα δὲ τῶν τοιούτων παρ' αὐτῶν ἀκούσας καὶ μαθὼν δύναμαι νὰ εἶπω ἐνταῦθα ἐν κεφαλῇ εἶνε τάδε: περίπατος καθ' ἡμέραν· καθαριότης τοῦ σώματος· καθαριότης παντοῦ· πλύσιμον μόνον μερικῶν μερῶν τοῦ σώματος καθ' ἑκάστην ἀπλῆ καὶ μετρία τροφή· ἀποχὴ δὲ ἀπὸ παντός ἐρεθιστικοῦ, ὀξείων, ἄλμυρῶν, καφέ, τσιγῶν, ποτῶν· πρὸ πάντων ὕπνος τακτικὸς καὶ ἱκανός· ψυχῆς ἡρεμία, γαλήνη, ἀταραξία, καταπραΰνσις παθῶν, σφοδρῶν ἀσθημάτων εἴτε χαρᾶς· εἴτε λύπης, καρδία ἀνυψωμένη ἐν προσευχῇ καὶ ἀτανύξει πρὸς τὸν οὐρανιον πατέρα. ταῦτα ἀπαιτοῦνται παρὰ τῆς κυούσης.

Τέλος ἀνατέλλει ἡ ἡὼς καὶ ἐγεννήθη ἡμῖν ἄνθρωπος.

Ἀπὸ τοῦ νῦν ἀρχεται καὶ τὸ τῆς ἀνατροφῆς ἔργον· καὶ πρῶτη ἡ θεραπεία τῶν σωματικῶν ἀνγκῶν τοῦ ἀσθενοῦς τούτου πλάσματος. Ὅθεν ὁ λόγος ἔσται περὶ ὕψιου, κίθαρι τητος, κινήσεως, τροφῆς καὶ ἐνδρασιίης.

Τὸ νεογνὸν κοιμᾶται κατ' ἀρχὰς σχεδὸν διαρκῶς καὶ

ἀφυπνίζεται μόνον ὅπως ζητήσῃ καὶ δεχθῆ τροφήν· καὶ τί ἐχειρίζετο βέβαια ἢ ἐγρηγόρσις τώρα, ἐν ᾧ ἄπειρον ἀνάγκην ἔχει τῆς φυτικῆς ζωῆς καὶ μόνης αὐτῆς· διότι τὰ αἰσθητήρια, δι' ὧν θ' ἀντιληφθῆ τὰ ἐκτός, εἶνε ἤδη ἀσθενέστατα. Μόλις περὶ τὸ τρίτον ἔτος σχεδὸν ἐξισοῦται συνήθως ὁ χρόνος τῆς ἐγρηγόρσεως μὲ τὸν τοῦ ὕπνου· καὶ ἔπειτα πάλιν κατ' ὀλίγον ἐξακολουθεῖ ἐλαττωμένη ἢ χρεῖα τοῦ ὕπνου, ὥστε π. χ. περὶ τὸ ἕβδομον ἔτος τῆς ἡλικίας ἐξαρκεῖ ὀκτὼ ἕως ἑννέα ὥρων ὕπνος· ἔχει δὲ σοφῶς βέβαια καὶ τὸ κοινῶς λεγόμενον ὁ ὕπκος τρέφει τὰ παιδιὰ.

Τίς δὲ δὲν βλέπει καὶ ἐδῶ τὴν σοφίαν τῆς θείας Προνοίας; Ἐντεῦθεν ὅμως μᾶς ἐπιβάλλεται καὶ τὸ χρέος κατ' οὐδένα τρόπον νὰ μὴ στερήσωμεν τὸ παιδίον τὸν ἀπαιτούμενον εἰσία καὶ εὐαίω· α τοῦτον ὕπνον, τὸ ζωτικὸν τοῦτο δῶρον τῆς δημιουργοῦ φύσεως οὐδὲ νὰ ταράζωμεν αὐτὸν ποσῶς· ἀλλὰ δὲν ἀρκεῖ τοῦτο μόνον· πρέπει καὶ τὸ δωμάτιον ὅπου κοιμᾶται τὸ παιδίον νὰ ᾔνε ἱκανῶς εὐρύχωρον καὶ τὸ μᾶλλον εὐότερον καὶ ὑγιεινότερον πάντων τῶν δωματίων τῆς οἰκίας· διότι ἴσα ἴσα εἶνε τὸ μέρος, ὅπου διατρέχει τὸ πλεῖστον τῆς ζωῆς. ὥστε βεβαίως ἔχει πολλὴν τροπὴν τοῦτο εἰς τὴν ὑγείαν τοῦ παιδίου. Τί γίνεται ὅμως συνήθως εἰς τὰς τῶν πλουσίων οἰκίας; ἐκλέγουσιν ὡς κοιτῶνα σκοτεινόν τι καὶ στενὸν δωμάτιον εἰς γωνίαν τινα τῆς οἰκίας, καὶ τὰ κελλύτερα δωμάτια φυλάττουσι στολισμένα μὲ πολύτιμα πράγματα.

Ὅπως δὲ μὴ ταράζωμεν τὸν ὕπνον, πρῶτον μὲν πρέπει νὰ μὴ συμβαίνωσιν ἐν τῇ οἰκίᾳ τυχράδεις σκηναί· ἔπειτα ἂν κλαίῃ καὶ δὲν ἀποκοιμᾶται διὰ διαφόρους ἄλλας αἰτίας ἀγνώστους ἴσως εἰς ἡμᾶς, δὲν εἶνε καλὴ ἢ συνήθεια νὰ τὸ κατακοιμίζωμεν μὲ τὸ κούνημα τῆς λεγομένης κούνας· διότι ἢ διὰ τῶν ἀνακινίσεων τούτων ἐπερχομένη καθυσύχασις δὲν εἶνε φυσικὴ, δὲν εἶνε ἀπομάκρυνσις τῆς ἐνοχλοῦσης τὸ νεογνὸν αἰτίας, εἶνε φαίνεται κατανάρκωσις τις τῶν αἰσθήσεων καὶ σκοτοδινίσις τις,

ὅποις συμβαίνει καὶ εἰς τοὺς ἡλικιωμένους μετὰ σφοδρὰν τινα κίνησιν. Ἐκτὸς τούτων νὰ μὴ ἔχωμεν τὴν κακὴν συνήθειαν πρὸ τοῦ ὕπνου νὰ διηγώμεθα τοῦ παιδίου παραμύθια· διότι αὐτὰ διεγείρουσι τὴν φαντασίαν του, καὶ αἱ ἐξ αὐτῶν πλαττούμεναι εἰκόνες ἐν τῇ ψυχῇ ἀνακινούμεναι, ὡς εἶκος, συιταράσσουν καὶ τὸν ὕπνον καὶ τὴν νυκτερινὴν γαλήνην τῆς ψυχῆς, καὶ συνάμα τὴν ἀνάπυσιν τοῦ σώματος.

Ἐν ὅσῳ λοιπὸν εἶνε τὸ νεογνὸν μικρὸν ἀκόμα, καλὴ καὶ ἀξιόλογος εἶνε ἡ συνήθεια νὰ τὴ ἀποκοιμῆ ἡ τις με ναννοῦρισμα· διότι διὰ τοῦ ἀπλοῦ τούτου ρυθμοῦ, τῆς ὑψώσεως καὶ κατὰ πτώσεως τῶν φωνῶν, διελύεται τὸ τετραχγμένον τῆς ψυχῆς, τὸ ἐκ τῶν διαφόρων ὄλων νέων ἀντικειμένων ἐπενεργούμενον, καὶ ἐπανέρχεται ἡ γαλήνη. Ἀφοῦ δὲ ἀρχίτῃ νὰ ὁμιλῇ, ὡς προκρίδη αὐτὸ ἡ μήτηρ εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ ὕπνου προσευξάμενη με κατάνυξιν καὶ φωνὴν καθαρὰν ὑπερῆνω αὐτοῦ, ὅπως καὶ αὐτὸ συναιθίσῃ ποτὲ νὰ προσεύχεται καὶ πρὸ τοῦ ὕπνου. Ἐκτὸς τούτου ὡς τὸ μανθάνῃ κατ' ἀρχὰς ἔστω καὶ δύο τρεῖς λέξεις προσευκτηρίους, καὶ τοσοῦτον ἀρκεῖ κατὰ τὸ παρὸν. Ἀλλὰ περὶ προσευχῆς, ἥτις ῥύεται τὴν ψυχὴν ἐκ τοῦ θανάτου, ἐν παντὶ χρόνῳ καὶ ἐν πάσῃ ἡλικίᾳ οὕσης ζωτικῆς τοῦ πνεύματος τροφῆς, ἄλλοτε, ὅπως μὴ ἐξέλθω τοῦ προκειμένου. Νῦν δὲ μεταβῶμεν εἰς τὰ τῆς καθαριότητος, ἀναγκασιότατης εἰς τὴν ὑγίειν τοῦ νηπίου. Περὶ τούτου ἴσως κανεὶς δὲν ἀμφιβάλλει μάλιστα ἐν ταῖς ἀνωτέροις τάξεσι τῆς κοινωνίας ἡμῶν. Πολλοὶ μάλιστα ἴσως μέχρι τινὸς ὑπερβολῆς ὑπερτιμῶσι τὸ πρᾶγμα, αὐτόχρημα ἀρετὴν θεωροῦντες τὴν καθαριότητα, εὐθηνὰ πολὺ ἀγοράζοντες τὸ τῆς ἀρετῆς χρῆμα, καὶ ἀγνοοῦντες βεβαίως ὅτι εὐρίσκονται καὶ πολλοὶ καθαριώτατοι μὲν τὸ ἐξωτερικόν, βδελυρώτατοι δὲ τὴν ψυχὴν. Εὐλόγον ὅμως εἶνε ἀναμφισβύτως ἡ ἐξωτερικὴ καθαριότης νὰ συνεργῇ καὶ ἐπενεργῇ καὶ αὐτὴ μετ' ἀλλῶν πολλῶν παραγόντων εἰς τὴν ἐσωτερικὴν τῆς ψυχῆς καθαριό-

τητα. Ἀλλὰ τὸ ἐναντίον, ἢ μὴ καθαριότης, ὅτι ἐπιβλαβῶς ἐπενεργεῖ εἰς τὴν ψυχὴν εἶνε βεβαιότατον.

Ἐν τούτοις εἰς τὴν ὑγείαν συμβάλλει πολὺ ἡ καθαριότης. Διότι, πολλάκι κακοδιαθεσίσκει καὶ πληγαὶ γεννῶνται εἰς τὰ νήπια ἐκ τῆς ἀκαθαρσίας. ἡ βυρπρότης ἐπικαθεται ἐπὶ τῆς ἐπι-
 δερμίδος καὶ φράζει τὸ πορῶδες αὐτῆς καὶ ἐμποδίζει τὴν ἀθη-
 λον διαπνοήν, δι' ἧς συγκαθαίρεται τὸ σῶμα τῶν περιττῶν καὶ
 διευκολύνεται ἡ ἀνάπτυξις. Ἄν δὲ τὰ παιδιὰ, διότι κινουῦνται
 πολλοῦ καὶ παντοῦ, λερόνεται εὐκόλως καὶ τὸ σῶμα καὶ τὸ ἐν-
 δυμα, καθὼς μάλιστα τινὰ φαίνονται καὶ ἔχοντα κλίσειν εἰς τοῦτο,
 δὲν πρέπει νὰ βρῶνται ἡ ἀγαθὴ μήτηρ ἢ ἀλλάζῃ συχνὰ τὸ
 ἔνδυμα καὶ τὰ διακτηρῆ παντοῦ καθαίρει.

Πρὸ πάντων δὲ συντείνουσιν εἰς τὴν καθαριότητα καὶ τὴν
 ὑγείαν τοῦ σώματος εἴπερ τι καὶ ἄλλο τὰ λουτρά. Ὅθεν λοβε
 καθ' ἑκάστην τὸ νεογνόν τὸ μὲν πρῶτον ἔτος μὲ γλυκίον νερόν,
 ἔπειτα δὲ καὶ μὲ κρόνον χειμῶνα καὶ καλοκαίρι. Ἐν τούτοις
 συνεθίζε ἀπὸ τοῦ δευτέρου ἔτους καὶ νὰ ἐπιχύνῃς αὐτὸ ἀπὸ
 κεφαλῆς μέχρι ποδῶν μὲ κρόνον νερόν. Εὐθύς δὲ καθὼς ἀπο-
 λούσης ἢ ἀποπλύνῃς τὸ παιδίον, ὡς εἶπον, ἔχε ζεστόν καθαρὸν
 πανίον καὶ περιτύλιξέ το καὶ σφόγγισέ το καλά, καὶ παράδος
 αὐτὸ εἰς τὸν ὕπνον καὶ τὴν ἀνάπαυσιν. Ὥρα ἀρμόδιος εἰς
 τοῦτο φαίνεται ἡ πρὸ μεσημβρίας ἀπὸ τῆς 10—11. Ἀλλὰ
 περὶ τῶν τοιούτων ζήτησε τὰς συμβουλὰς σοφοῦ ἰατροῦ, ἐγὼ
 δὲ τὴν συγγνώμην, ὅτι ἐπεμβαίνω εἰς πράγματα τῆς ὑγιεινῆς,
 μέρους τῆς ἰατρικῆς, μόνον καὶ μόνον διότι τοιαῦται ὀδηγίαι,
 ὡς ἦτον εὐκταίον, δὲν ἔγειναν ἀκόμη κοιναὶ εἰς τὸ ἔθνος.

Ταῦτα μὲν περὶ καθαριότητος, ἴσως καὶ τοῦ δέοντος
 πλείονα. Ἡ δὲ κίνησις, χαρακτὴρ τῆς ζωῆς καὶ ἀναγκαία εἰς
 τὴν ὑγείαν εἶνε διττῆ, τῶν τε ἐσω τοῦ θώρακος σπλάγγχων καὶ
 ὑγρῶν καὶ τῶν ἐκτὸς μελῶν Ἰδοῦ δὲ πῶς γίνεται αὕτη ἀπὸ
 τοῦ νεογνοῦ, περὶ οὗ τώρα ὁ λόγος· ἀμφότεραι αὐτομάτως διὰ
 τῶν συνήθων κραυγῶν καὶ τῆς τῆδε κακίσεως κινήσεως χειρῶν

καὶ ποδῶν. Τὰ κλαύματα καὶ αἱ φωναὶ τοῦ θηλάζοντος ἐκτός τοῦ ὅτι εἶνε ἡ μόνη γλῶσσα τοῦ παιδιοῦ καὶ δι' αὐτῶν ἐκφράζει πόνον, πείναν, κρύωμα καὶ εἴτι ἄλλο δυσάρεστον, ἐπάγουσι συνάμα καὶ τὴν ἀναγκαίαν κίνησιν εἰς τὰ ἐν τῷ θώρακι.

“Ὅθεν πρέπει οἱ γονεῖς νὰ ἦνε ἀνεκτικοὶ εἰς τὰς κραυγὰς τοῦ παιδιοῦ, πιστεύοντες τὸ κοινῶς λεγόμενον ὅτι τὸ πολὺ ἤσυχον βρέφος, δὲν δίδει πολὺ καλὰς ἐλπίδας ὑγείας. ἡ δὲ ἀγαθὴ μήτηρ τίς δὲν γνωρίζει μεθ' ὀπόσης ἀμετρήτου ἀγάπης καὶ εὐχαριστήσεως τὰ πάντα ὑποφέρει καὶ νίκτα καὶ ἡμέραν;

Τώρα τὸ δεύτερον, ὅπως κινουῦνται ἐλεύθερα καὶ χεῖρες καὶ πόδες, τοῦθ' ὅπερ συντείνει εἰς τὴν σωματικὴν του ἀνάπτυξιν, πρέπει νὰ μὴ τὸ περιδένης ἐν κοιτίδι, ὡς συνειθίζουσι δυσυχῶς πολλαὶ μητέρες· ἀλλὰ καὶ τὸ κλινίδιον του ἔστω ἱκανῶς εὐρύχωρον καὶ τοιοῦτον ὥστε νὰ τῷ χρησιμεύῃ ἕως τοῦ πέμπτου ἔτους τῆς ἡλικίας του· διότι ὅσον ὑγιέστερον εἶνε τὸ νεογνόν, τόσῳ περισσύτερον κινεῖται ἐν τῷ ὕπνῳ καὶ χεῖρας καὶ ποδῶν, καὶ τόσῳ μᾶλλον ἔχει ἀνάγκην εὐρυχωρίας. Μὴ σὲ εὐχριστὴ ἢ ἡρεμίᾳ τὰ ἀσθενῆ καὶ νοσηρὰ παιδιὰ κοιμῶνται ἥρεμα καὶ συνωκλασμένα. Ἀφοῦ αὐξηθῇ ὀπωσοῦν, ἀρχίζουσι τὰ παιγνίδια, ἀναγκαιότατα καὶ φυσικώτατα διὰ πολλοὺς λόγους· ἔχει λοιπὸν ἐλεύθερον τὸ τέκνον σου νὰ παίζῃ συχνά, ἀλλ' ὄχι ἀδιαιδέως, ὄχι μακρὸν χρόνον. Εἰς τὸ κοράσιον δὲ μὴ συγχωρήσης σταθερῶς παιγνίδια τῶν ἀρρένων.

Εἰς τὴν θεραπείαν ἄλλης ἀνάγκης, τῆς τροφῆς, χρειάζεται ἐτι πλειότερα προσοχὴ. Πολλαὶ ἄφρονες ὁσάκις κλαῖ ἢ τὸ νεογνόν, καὶ κλαίει διὰ διαφοροὺς αἰτίας, παρέχουσι εὐθὺς εἰς τὸ στόμα τὸ βυζί· βυζάνει καὶ μετ' ὀλίγον ἢ πολὺ τὸ ἀφίνει δὲν παρῆλθε πολλὴ ὥρα καὶ πάλιν κλαίει, καὶ ἡ μήτηρ πάλιν κάμνει τὸ αὐτό· καὶ τοῦτο ἐπαναλαμβάνεται ἀτάκτως καὶ ἀπειράκις τῆς ἡμέρας. Ἀγνοοῦσι δὲ φαίνεται αἱ τοιαῦται ὅτι δὲν κλαίει μόνον διὰ πείναν, καὶ ὅτι τὸ κυριώτατον βλάπτεται κατ' αὐτὸν τὸν τροπον καὶ τὸ παιδίον καὶ αὐτὴ ἡ θηλάζουσα μήτηρ· τὸ

μὲν διότι ἄμετρον δεχόμενον τροφήν δὲν χωνεῖ, καὶ φυσικὰ ὑποφέρει τὰ ἐκ τῆς ἀπεψίας ἄπειρα κακὰ, ἅπερ ἐνίοτε αὐτὴ ἢ φύσις ἀποκρούει, ἐπάκουσα ἔμετον· ἢ δ' ἐξαντλεῖται τῆς δυνάμει καὶ φθείρεται κατὰ μικρὸν. Ὅθεν συνειθίζε νὰ βυζάνη τὸ τέκνον σου εἰς τακτὴν ὥραν, ὀκτάκις ἢ δεκάκις τὸ ἡμερο- νόκτιον. Διότι εἶνε μὲν ὠφελιμώτατον καὶ εὐκολώτατον πρᾶγμα, ἂν γείνη ἐξ ἀρχῆς, ἐνῶ ἴφοῦ ἅπαξ συνειθίσῃ εἰς τὴν ἀταξίαν τῆς τροφῆς, δυσκόλως ἔπειτα θ' ἀπομάθῃ καὶ συχνὰ θὰ ἐπικρέμαται εἰς τὴν πηγὴν τῆς ζωῆς τοῦ πρὸς βλάβην καὶ αὐτοῦ καὶ τῆς μητρὸς. Τὸ αὐτὸ ἐννοεῖται καὶ διὰ τὴν ἄλλην τροφήν ἔκτος τοῦ γάλακτος τῆς μητρὸς· μετρία τροφὴ εἶνε πάντοτε καὶ μάλιστα διὰ τὸ νήπιον ἄριστον ἐχέγγυον ὑγείας· διότι ὁ στόμαχος αὐτοῦ εἶνε εὐκίσθητος, ἀδύνατος, εὐπρόσβλητος. οἱ δὲ ἡλικιωμένοι μὴ λαμβανέτωσαν ἑαυτοὺς μέτρον τοῦ τί δύναται τὸ παιδίον νὰ καταπέψῃ. ἀπὸ ὀλιγοτροφίαν δὲν ἔχει τις νὰ φοβηθῇ. Ὅθεν ἐπιβλαβίστατον εἶνε ὁσάκις τὸ παιδίον ἀνοίγῃ τὸ στόμα καὶ ζητῇ, νὰ τοῦ χώνωμεν τροφήν.

Μίαν ἄλλην κακίστην συνήθειαν ἔχει τις νὰ προσέχῃ πολὺ. Μόλις προχωρησάσης τῆς ἡλικίας πολλοὶ γονεῖς καὶ οἱ φίλοι τῆς οἰκίας προσφέρουσιν εἰς τὰ παιδιά γλυκίσματα καὶ ζαχαρόπλαστα, βεβαίως ὅπως τὰ γλυκάνωσι καὶ τὰ τέρψωσιν ἄλλοτε πάλιν διότι κλαίουσιν καὶ ζητοῦσιν, καὶ καθὼς τοῖς δώσωμεν ὑπερζητοῦσιν, μειδιῶσιν καὶ χαριτοῦται τὸ πρόσωπον, ὥστε τίς δύναται ν' ἀνθέξῃ; ἀλλὰ πόσον καὶ ἡ ἀδυναμία τῶν γονέων δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ βλέπῃ χαρούμενον τὸν μικρὸν τῶν ἄγγελων; ἀπατηλὴ ὅμως ἡ χάρις, ὀλέθριον τὸ μειδιάμα, ἐπιβλαβὴς ἡ ἀδυναμία τοιούτων γονέων, ἀναξίων ν' ἀναθρέψωσι τέκνα. διότι διπλοῦν καλὸν γίνεται ἐκ τούτων· τοῦτο μὲν ρίπτουσιν εἰς τὸν ἀδύνατον στόμαχον τοῦ παιδίου τοιαῦτα δύσπεπτα· τοῦτο δὲ διερεθίζεται ἐνωρὶς ἡ αἴσθησις διὰ τῶν ἐρεθιστικῶν αὐτῶν τοῦ λάρυγγος πεμμάτων, καὶ ἀποβαίνουν κατὰ μικρὸν λίχνοι. Ὡς πῶς οἱ ἄνθρωποι παιζοῦσιν μὲ τὸν προορισμὸν τῶν φιλάτων

των! καὶ ἔπειτα παραπονοῦνται ὅτι ἀπέβησαν οἱ υἱοὶ καὶ αἱ θυγατέρες των ἀνόλαστοι. θρασεῖς. ἀτίθασοι, ὄλεθρος. Μηδεὶς ἀγνοεῖτω ὅτι ἡ ἐγκράτεια εἶνε τῶν πρώτων τῆς ὀρθῆς ἀνατροφῆς.

Τέλος μένει νὰ εἶπω καὶ περὶ ἐνδυμασίας, ἥτις καὶ αὐτὴ ἀδιακρίνει τὸν ἄνθρωπον πρὸ τῶν λοιπῶν ζώων.

Τὰ ἐνδύματα ἔχει μόνον προφυλάττους τὸ σῶμα ἀπὸ τῶν ἐπηρεῶν τῆς ἀτμοσφαιρῆς, ἀλλὰ καὶ ὑποτρέφουσι τὴν *μαϊαιότητα*, ἢ τὴν *μελοκαλία* καὶ *καθυρίσθητα*. Ἐντεῦθεν ἤδη προβλέπει τις ὅποια ἀρμόζει νὰ ᾔηε ἡ ἐνδυμασία, ἀλλὰ πρὶν ἔμβω εἰς τὰ καθ' ἕκαστα προτάσω τοὺς ἕξ ἀξιοσημειώτους λόγους. Ἡ ὄλεθρία τῆς ἐνδυμασίας ἐπενέργεια δὲν γίνεται μὲν ταχέως καταφανῆς, ἀλλ' οἷονε δηλητήριον ὑφέρπεται καὶ καταβιβρώσκει καὶ διαστειβλόνει τὴν ἀνθρωπότητα ἐπὶ ὀλοκλήρους γενεάς καὶ εἶνε ἀναντίρρητον ὅτι ὅσον ἀπλὰ καὶ ἀρμοδίως ἐνδύεται λαὸς τις, τόσο ὑγιέστερος καὶ εὐτυχέστερος εἶνε. (1) Εἰς ταῦτα δὲ δὲν ἔχω νὰ προσθέσω εἰ μὴ ὅτι καὶ εἰς ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας ἀναφερόμενα ἐπαληθεύουσιν ἱστορικῶς καὶ ἀκριβῶς· διότι πάντες γνωρίζουσι πόσον ἀπλᾶ ἐνεδύοντο οἱ ἄρχαῖοι ἡμῶν πρόγονοι ἐν τῇ ἐποχῇ τῆς ἀμῆς των, καὶ μεθ' οἷα: *εὐτελείας ἐτ μελοκίλου* εἰς πάντα καὶ εἰς τὴν ἐσθῆτα· καὶ πάλιν ἡμεῖς οἱ σημερινοὶ Ἕλληνες, ἵνα παρατρέξω ἄλλας δυστυχεῖς ἐποχὰς τοῦ γένους, πῶς νῦν ἐνδυόμεθα. Παρελάβομεν μὲν τὸ ἐνδυμα τῶν βορείων κλιμάτων, καὶ περιβαλλόμεθα πλείοτερα καὶ χονδρότερα καὶ πολυτελέστερα· οἱ δ' Εὐρωπαῖοι αὐτοὶ ἐνδύονται πολὺ ἀπλούστερα καὶ ἐλαφρότερα μάλιστα οἱ Ἄγγλοι. Παρ' ἡμῶν ἡ ματακίτης περὶ τὴν ἐνδυμασίαν ἐκορυφώθη, μάλιστα εἰς τὰς κυρίας καὶ τοὺς νέους, καὶ κατὰ γραμμὰ ἢ ψυχὴ των καὶ ἡ καρδία των ἐκολλήθη ὀπίσω τῶν ἐνδυμάτων καὶ τοῦ σφραμοῦ πρὸς ὄλεθρον αὐτῶν τε καὶ τῶν οἰκογενειῶν. Καὶ πόσα δὲν

(1) Mauthner, Kinder-Diätetik, Wien. 1853, σελ. 38.

ἔχει τις νὰ εἶπῃ, ἀλλὰ πάντα μάταια καὶ πολὺ ἀσθενέστερα τῆς ἀδυναμίας τῶν πολλῶν καὶ τῆς φορᾶς τοῦ κακοῦ. Ὁ ἄθλιος ὁ ἄνθρωπος! καὶ ἔπειτα λέγεται ἐλεύθερος καὶ λογικὸν ὄν· παρὰ τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς ἰδοὺ πάντοτε καὶ βάρβαρον· ἢ ἀληθῆς μιλαυτίχ κατακρημνίζεται εἰς τὴν εὐέχθῃ ἐγωϊσμόν, ἢ φιλοκαλία εἰς τὸν καλλωπισμὸν καὶ τὴν ματαιότητα, τὴν προσκόλλησιν εἰς τὰ ἐξωτερικά, ἢ ἐπειστικὴ φιλοτιμία εἰς τὴν δοξομανίαν, ἢ σωματικὴ καὶ ἠθικὴ ὑπεροχὴ εἰς τὴν ὕβριν, τὴν περιφρόνησιν τῶν ἄλλων, κλ. Διὸ εἰς πᾶν ἡμῶν βῆμα ἄς περικυβήτῃ τὰ ὠτά μας τὸ τῆς Γραφῆς «Ὁ δοκῶν ἐστάναι βλεπέτω μὴ πέσῃ.» Ταῦτα ἐν παρεμβολῇ. Ἄς προφυλάττωσι λοιπὸν οἱ γονεῖς εὐθύς ἐξ ἀρχῆς τὸ τέκνον των ἀπὸ τῆς ματαιότητος τοῦ καλλωπισμοῦ, ἧτις καταθεβρώσκει καὶ σῶμα καὶ ψυχὴν.

Ἄς ἐνδώσῃ τὸ νήπιον ἁπλούστατα μὲ πλατὺ χιτῶνα (ὑποκάμισον) καὶ ἐπικνωφόρι.

Τούτων ὁ μὲν χιτῶν ἔστω ἀνοικτὸς ὀπισθεν, τὸ δ' ἐπικνωφόρι ἐμπροσθεν ἀνοικτὸν. κάλυπτε τὴν κεφαλὴν, ἐν ὧσιν εἶνε ἄτριχος, μ' ἀπλὴν σκούφιαν. πάντοτε ἔστω τὸ παιδίον ἐνδεδυμένον, ἀλλ' ἐνδεδυμένον μάλιστα τὸ κοράσιον ἀπλᾶ, καθαρὰ καὶ μὲ φιλοκαλίαν. Τίποτε πλέον· μακρὰν ὅ,τι εἶνε καλλωπισμὸς. Διὰ τί, πρὸς Θεοῦ, στολιζοῦσι πολλοὶ τὰ μικρὰ μὲ τοῦτο, μὲ τὸ ἄλλο, τὴν κεφαλὴν μὲ πῖλον πτερωτὸν ἢ μετ' ἀνθοπλόκων ταινιῶν, τὰς χεῖρας ὠσκούτως, καὶ δὲν ἠξέούρω πῶς ἄλλως; Ἡ διότι εὐρίσκουσιν αὐτοὶ εὐχαρίστησιν νὰ τὰ βλέπωσιν οὕτω στολισμένα ἢ καὶ διὰ τὸν κόσμον; βέβαια ἀνεπικισθῆτω; ἵνα μεταδώσωσι τὸ μόλυσμα τῆς ματαιοφροσύνης των εἰς τὰ ἄθῶα ἔτι τέλεισμα.

Ἦ, ἂν ἦτον εἰς τὸ γυναικεῖον φύλον δεδομένον νὰ ἐνεργήσῃ διὰ στάσεων εἰς τὴν κοινωνίαν, θὰ ἐξώρριζα αὐτὸ εἰς τὸ ἱερὸν τῆς πατρίδος ὄνομα νὰ προάρξῃ μιᾶς συνωμοσίας μάλιστα ἐνταῖς ἀνωτέραις τάξεσι τῆς κοινωνίας, συνωμοσίαις ἱεράς καὶ σωτηρίου διὰ τὴν ταλαίπωρον πατρίδα, ἧτις σκοπὸν νὰ εἶχεν ἐς-

ρὸν τὴν κατ' ὀλίγον κατάργησιν τῆς περὶ τὴν ἐνδυμασίαν ὀλε-
θρίου ματαιότητος καὶ θλιθερᾶς ἀφι οκαλίας Τὸ ἔθνος ἡμῶν ζῆ,
μὰ τὴν Ἐ λάδα, καὶ θὰ ζῆ καὶ ἀνάγκη νὰ περιβάλληται τὸν
χιτῶνα τῆς ζωῆς, ἀνάγκη κα μὲ τὰς σάρκας του ὁμοῦ αὐτὰς
τὰς θνητὰς νὰ κατακαύσῃ τὸν Νέσσιον χιτῶνα ἰῆς πολυτελείας
καὶ διαφθορᾶς, ὃν εἶνε περιβεβλημένον.

Ἄλλὰ τοῦλάχιστον ἐν τῷ οἴ ω του ἕκαστος δύναται νὰ ὁμό-
ση ταύτην τὴν συνωμοσίαν, ἔστω καὶ μὲ τὸν κίνδυνον νὰ κα-
ταστῆ γελοῖος παρὰ τοῖς ἀνοήτοις.

Ξ.

Ἐπ' ἀνόρθωσις.

Ὁ κύριος Μ Βελονάκης ἐν τῷ προλόγῳ τῆς μεταφράσεως
τῶν «Διὰ τί καὶ Διότι» τὴν προτέραν μετάφρασιν τούτων ἀ-
ποδίδει τῷ κυρίῳ Δ (Στ.) Μαυροκορδάτῳ, π- ῶν γενικῶ γραμ-
ματεῖ τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ὑπουργείου. Ἄλλ' ὁ με-
ταφραστὴς εἶνε ὁ ἐν Σμύρνῃ Δ Α. ΜΑΥΡΟΓΟΡΔΑΤΟΣ καὶ
ἔστω πρὸς γνῶσιν τοῦ δημοσίου, ἵνα ἑκάστῳ τὸ ἴδιον ἀποδοθῆ.

ΦΙΛΙΣΤΟΣ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΝ ΚΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΝ,

περιοδικῶς ἐκδιδόμενον δις τοῦ μηνός.

Ἰουνίου 30. 1861.

Τεῦχος 12.

Ἡ χρονολογία τῆς Ἰλιάδος.

Ἡ πράξις τῆς Ἰλιάδος ἀρχίζει ἀπὸ τὴν λιτὴν ἢ δέσπιν τοῦ ἱερέως τοῦ Ἀπόλλωνος Χρύσου ἢ ἀπολυτῆς ἢ θυγάτηρ του. Ταύτης δ' οὐ τελεσθείσης ὁ Ἀπόλλων λοιμὸν ἐπιπέμψας εἰς τὸν στρατὸν τῶν Ἀχαιῶν ἐπ' ἑννέα ἡμέρας πολλοὺς αὐτῶν φθείρει. Τῇ δεκάτῃ δ' ἡμέρᾳ ὁ Ἀχιλλεὺς συγκαλεῖ τὸν λαὸν εἰς ἀγορὰν, ἐνθα καὶ ἐρίσαντες οἱ δύο ἥρωες, Ἀχιλλεὺς καὶ Ἀγαμέμνων, δίστανται. Τῇ δὲ δωδεκάτῃ ἐκ ταύτης ἡμέρας ἡ Θέτις δεηθεῖσα τοῦ Διὸς ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ λαμβάνει παρ' αὐτοῦ τὴν πρὸς τοῦτο ὑπόσχεσιν (Ἡ περὶ τούτου ἀπόδειξις ἔπεται). Μέχρι τῆς ἡμέρας λοιπὸν τῆς πρώτης μάχης παρήλθαν 21 ἡμέραι, αὕτη δ' εἶνε ἡ 22^a. Μεταξὺ δὲ τῆς πρώτης καὶ τῆς δευτέρας μάχης μεσόλαβοῦσι 2 ἡμέραι, ἐν αἷς οἱ ἑκατέρωθεν νεκροὶ ἐνταφιάζονται καὶ τὸ τεῖχος τῶν Ἀχαιῶν κτίζεται, τῇ δὲ 25^η καὶ τῇ 26^η ἡμέρᾳ συγχροτοῦνται ἡ δευτέρα καὶ ἡ τρίτη μάχη. Τῇ δ' ἐπιούσῃ πίπτει ὁ Ἔκτωρ καὶ ἀρχονται αἱ περὶ τὸ σῶμά του αἰκίαι τοῦ πολεμίου του. Τῇ δὲ δωδεκάτῃ ἐκ ταύτης ἐν βουλῇ θεῶν ἀποφασίζεται ἡ λύσις του, τῆς δ' ἐπιούσης νυκτὸς ἐκτελεῖται ὥστε τὴν ἐπομένην πρωΐαν ὁ Πρίαμος μετὰ τοῦ σώματος τοῦ Ἐκτορος ἐπανάγει εἰς Ἴλιον. Ἡ ἡμέρα τῆς 4^{ης} μάχης εἶνε καὶ ἡ πρώτη τῆς αἰκίας ὥστε τούτων τῶν 42 ἡμερῶν

εις τὰς προτέρας 26 προστεθεισῶν γίνονται 38 ἡμέραι. Ταύταις ἐπέρχονται καὶ αἱ 9 ἡμέραι, καθ' ἃς θρηνεῖται ὁ Ἔκτωρ, καὶ δύο ἀκόμη, καθ' ἃς θάπτεται καὶ ἐγείρεται τὸ σῆμά του, καὶ οὕτω δὴ 49 ἡμέραι συμποσοῦνται.

Πρὶν δὲ μεταβῶ εἰς περαιτέραν ἐξακριβῶσιν καὶ τὴν ἀναίρεσιν τῶν δυνατῶν δυσκολιῶν, δι' ἑτέρας τινὸς παρατηρήσεως ἐλπίζω νὰ παγιώσω τὴν χρονολογίαν ταύτην. Οἱ ἀριθμοὶ 12 καὶ 9 δις ἐπανάρχονται ἐδῶ, καὶ μάλιστα ἐκεῖ δὲ, ὅπου οἱ ἀριθμοὶ εἶνε ὅλως ἀθαιρέτως εἰλημμένοι. Ὁ ποιητὴς χρειάζεται χρόνον τινὰ μεταξύ τῆς πρώτης μάχης καὶ τῆς ἡμέρας τῆς ἔριδος, ἵνα ἡ προσωρινὴ ἀνάπαυσις τῆς μάχης ἐκδηλώσῃ τὴν τοῦ στρατοῦ διάθεσιν καὶ καταστάσῃ καταληπτάς τὴν ἀποστολὴν τοῦ Ὀνείρου καὶ τὰς με αὐτὴν συνεχομένας σκηνάς (1). Τὸν μεταξύ τούτων χρόνον οἰκονομεῖ διὰ τῆς ἀπὸ τοῦ Ὀλύμπου ἀπουσίας τῶν θεῶν. Ὡς ἀκόπως χρειάζεται χρόνον τινὰ διὰ τὰς αἰκίας τοῦ σώματος τοῦ Ἐκτορος, διὰ νὰ κινηθῇ ἡ ἀγανάκτησις τῶν θεῶν· ἀλλ' ἐδῶ καὶ βραχύτερος χρόνος θὰ ἐξήρκει βέβαια. Ἐὰν λοιπὸν ὁ ποιητὴς ἐκλέγῃ ἴσον χρόνον δι' ἑκατέραν περίπτωσιν, ἐντεῦθεν εὐλόγως συμπεραίνεται, ὅτι ἐδῶ ἐσκόπευεν ἀναλογίαν τινὰ. Ἐγγέα μὲν ἡμέρας διαρκεῖ ὁ λοιμὸς ἐν τῷ στρατῷ τῶν Ἀχαιῶν, ἐγγέα δὲ ἡμέρας θρηνοῦσιν αἱ Τρῶες τὸν Ἐκτορα ἐν τοῖς δόμοις των. Ἡ πρὸς τὴν ἀντιστοιχίαν ταύτην προσοχὴ τοῦ ποιητοῦ εἶνε τόσον ἰσχυρά, ὥστε τὸν μεγάλθυμον Ἀχιλλεῖα ποιεῖ μακροτέραν προθεσμίαν εἰς τὸ πρὸ

(1) Ὁ συγγραφεὺς παρέχει ἐδῶ μικρὸν τμήμα μεγαλειτέρου ὅλου. Εἰς δ' ὑποστήριξιν ταύτης τῆς γνώμης παραπέμπει πρὸς καιρὸν εἰς τὴν τοῦ A. Göbel πραγματεία «περὶ τῆς ἐγγυτάτης συναφείας τοῦ πρώτου καὶ τοῦ δευτέρου βιβλίου τῆς Ἰλιάδος» ἐν τῇ τοῦ Mützell «ἐφημερίδι διὰ τὰ γυμνασιακὰ» 1854 (ὁκτωβρίου).

τῆς ταφῆς πένθος τοῦ Ἑκτορος παρέχοντα ἢ εἰς τὸ τοῦ φίλου του Πατρόκλου. Ἐντεῦθεν ἤδη δυνατόν νὰ εικάσῃ τις, ὅτι κανόν τις ἐν τῇ χρονολογίᾳ τηρεῖται, διὸ καὶ οὐδ' ὅλως διστάζομεν τὴν πρὸ τῆς πρώτης μάχης νεκρῶν ἀναίρεσιν καὶ τὴν τειχοποιίαν νὰ παραλληλίσωμεν πρὸς τὴν ταφὴν τοῦ Ἑκτορος καὶ τὴν ἐπιχώσιν τοῦ τύμβου του, ἐφ' ᾧ ἐκάστοτε δύο ἡμέραι δαπανῶνται. Καὶ ἐνταῦθα ὁ ποιητὴς χάριν ἐκείνου τοῦ κανόνος δὲν ὤκνησε νὰ διεξαγάγῃ ἐν τηλικαύτῃ ταχύτητι τὴν τοῦ ἐρύματος ἀνέγερσιν. Ἀπομένουσι δὲ μόνον αἱ τρεῖς ἡμέραι, καθ' ἃς ὁ Ἀχιλλεὺς ἀπέχει τοῦ ἀγῶνος, καὶ ἐν ᾧ αὐταὶ διεξάγονται πλήρεις πράξεως, ἐλλείπουσιν αἱ ἀντίστοιχοι. Ἄλλο γινώρισμα τῆς παραλληλίας ταύτης εἶνε, ὅτι αἱ δύο ἡμέραι, καθ' ἃς ὁ Ἀχιλλεὺς δρῶν παρίσταται, ἢ τε τῆς ὑπ' αὐτοῦ συναγερθείσης ἀγορᾶς καὶ τῆς ἔριδος καὶ ἢ τῆς τετάρτης μάχης, εἶνε αἱ πρῶται ἡμέραι τῶν δωδεκαήμερων προθεσμιῶν.

Ἐπαναλαμβάνομεν τὰ ἐξαχθόμενα παράλληλα.

1) ἡ δωδεκαήμερος ἀνακωχὴ ἢ ἀπραξία μετὰ τὴν ἔριν = τῇ δωδεκαήμερῳ αἰκίᾳ τοῦ νεκροῦ Ἑκτορος. Τὸ ὅλον 24 ἡμέραι.

2) ἡ ἡμέρα τῆς ἀπὸ τοῦ Ἀχιλλέως συναγερθείσης ἀγορᾶς καὶ τῆς ἔριδος = τῇ τῆς 4ης μάχης. Ἐν ταῖς προειρημέναις 24 ἡμέραις συμπεριλαμβάνομεναι.

3) Ὁ ἐννεαήμερος λοιμὸς τῶν Ἀχαιῶν = τῷ ἐννεαήμερῳ πένθει τῶν Τρώων ἐπὶ τῷ Ἑκτορι. Τὸ ὅλον 18 ἡμέραι.

4) ἡ μετὰ τὴν πρώτην μάχην νεκρῶν ἀναίρεσις καὶ ἡ τειχοποιία = τῇ ταφῇ τοῦ Ἑκτορος καὶ τῇ ἐπιχώσει τοῦ τύμβου του. Τὸ ὅλον 4 ἡμέραι.

Οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι προσθετόμενοι κάμνουν 46 ἡμέρας· ἀφ' οὗ δὲ προστεθῶσι καὶ αἱ τρεῖς ἡμέραι, καθ' ἃς ὁ Ἀχιλλεὺς ἐπουσίαζε τῆς μάχης, 49 ἡμέραι. Τὸ χρονολογικὸν τοῦτο σχεδιάσμα πάντοτε εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν ὁ ποιητὴς.

Ἄς δοκιμάσωμεν τώρα, ἂν τὸ ποίημα τῷ ὄντι ἀξίζει τὰς μομφὰς, αἵτινες τῷ ἔγειναν ὡς πρὸς τὴν χρονολογίαν. Ἄς ἴδω-

μεν πρῶτον τοὺς Ἰλ. Α, 493. Οἱ ἀπὸ Α, 488—497 λέγουσιν·

αὐτὰρ θ μῆνιε νηυσὶ παρήμενος ὠκυπόροισιν,
διογενῆς Πηληϊὸς υἱὸς, πόδας ὠκὺς Ἀχιλλεύς.

490 οὔτε ποτ' εἰς ἀγορὴν πωλέσκετο κυδιάνειραν,
οὔτε ποτ' ἐς πόλεμον, ἀλλὰ φθινύθεσκε φίλον κῆρ
αὔθι μείνων, ποθέεσκε δ' αὐτὴν τε πτόλεμόν τε.

ἀλλ' ὅτε δὴ ῥ' ἐκ τοῖο δωδεκάτη γένητ' ἡώς,
καὶ τότε δὴ πρὸς Ὀλυμπον ἴσαν θεοὶ αἰὲν ἑόντες

495 πάντες ἅμα, Ζεὺς δ' ἤρχε. Θέτις δ' οὐ λήθετ' ἐφετμέων
παιδὸς ἐοῦ, ἀλλ' ἢ γ' ἀνεδύσετο κῦμα θαλάσσης,
ἠερίη δ' ἀνέβη μέγαν οὐρανὸν Οὐλυμπόν τε.

Ἐδῶ τὸ ἐκ τοῦ γλωσσικῶς δεικνύει τὸν χρόνον, ἐξ οὗ ἐμή-
νιε τ. ἔ. ἦτον μανισμένος ὁ Ἀχιλλεύς καὶ οὔτε ποτὲ εἰς τὴν
ἀγορὰν ὑπήγενεν οὔτ' εἰς τὸν πόλεμον, ἂν καὶ πολὺ τὸν ἐπόθει.
Τῇ δωδεκάτῃ λοιπὸν ἀπὸ τότε ἡμέρα, λέγει ὁ ποιητής, ἐπέ-
στρεψαν οἱ θεοὶ, τοῦ Διὸς ἄρχοντος, εἰς τὸν Ὀλυμπον, ἡ δὲ
Θέτις ἀνεμνήσθη τῆς ἐπιθυμίας τοῦ υἱοῦ, ἀνέδου ἐκ τῆς θαλάσ-
σης, ἀνέβη εἰς τὸν Ὀλυμπον καὶ εὔρεν ἐκεῖ τὸν Δία. Ὅχι, λέ-
γουν ἐδῶ οἱ ἐρμηνευταί, ὁ ποιητής εἰσάγει τὴν Θέτιν στ. 424
ἐν τῇ μετὰ τοῦ υἱοῦ ὁμιλίᾳ λέγουσαν, ὅτι ἤδη τῇ προτεραίᾳ
ὁ Ζεὺς μετὰ πάντων τῶν θεῶν μετέβη εἰς τοὺς ἀμύμονας Αἰ-
θίοπας καὶ τῇ δωδεκάτῃ θὰ ἔλθῃ πάλιν εἰς τὸν Ὀλυμπον. Καὶ
πῶς, ἂν ὁ ποιητής εἶχε δίκαιον, οἱ δ' ἐρμηνευταί του ἄδικον;
Δὲν πρέπει πρῶτον νὰ πιστεύσωμεν τὸν ποιητὴν καὶ τοῦτο τόσω
μᾶλλον, ὅσον παρ' αὐτοῦ γνωρίζομεν, ὅτι, ὅτε ὁ θυμὸς τοῦ Ἀ-
χιλλέως ἀναψὲ κατὰ τοῦ Ἀγαμέμνονος καὶ ἐκεῖνος ἤρπαξε
τὸ ξίφος του διὰ νὰ φονεύσῃ τὸν ἐχθρόν του, ἀκόμη τότε οἱ
θεοὶ ἦσαν νηηγμένοι ἐν τῷ Ὀλύμπῳ, ἄρα δὲν εἶχαν ὑπάγει εἰς
τοὺς Αἰθίοπας; Ταῦτα τὰ δύο εἶνε ὠρισμένως δεδομένα. Ἐντεῦ-
θεν λοιπὸν ἔχομεν νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι ὁ μεταξὺ μητρὸς καὶ υἱοῦ
διάλογος συνέβη ὅχι πρὸ τῆς ὑστεραίας, τῆς ἐπαύριον τῆς ἀγο-
ρᾶς, καὶ ὁ Ἀγαμέμνων ἄρα ὅχι πρότερον ἢ ταύτην τὴν ἡμέραν

ἀφῆρσε τὸ γέρας τοῦ Ἀχιλλέως, τὴν Βρισηίδα. Τούτων τε-
θέντων, αἶρονται αἱ χρονολογικαὶ δυσκολίαι καὶ ἀντιφάσεις, τὰς
ὁποίας ἐκίνησαν οἱ ὄπαδοι τῆς τῶν (χωριστῶν) ἄσμάτων θεω-
ρίας (1) καὶ αὐτὸ τὸ παγίως εἰς ἐνότητα ὀργανισμένον πρῶτον
βιβλίον εἰς δύο διασπάσαντες.

Ἄς δεῖξωμεν ἀκόμη, ὅτι ἡ προσκεθεμένη γνώμη μᾶλλον
συνάδει τῇ διηγήσει τῶν πραγμάτων παρὰ τὴν μέχρι τοῦδε
συνήθη. Μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς ἀγορᾶς ὁ Ἀγαμέμνων καθελ-
κύει τὴν ναῦν, ἣτις μέλλει νὰ ἐπαναγάγῃ τὴν Χρυσίδα, ἐμβι-
βάζει εἰς αὐτὴν ἄνδρας καὶ ἑκατόμβην καὶ αὐτὴν τὴν κόρην.
Ἐπειτα ἀποπλέει ἡ ναὺς ἄρχοντας τοῦ Ὀδυσσεῶς. Ὁ δ' Ἀγα-
μέμνων τότε διατάσσει τὸν λαὸν νὰ λουσθῇ καὶ καθαρισθῇ ἑκα-
τόμβη δὲ ταύρων καὶ αἰγῶν θυσιάζεται ἐπὶ τῆς ἡϊόνας,

Κνίση δ' οὐρανὸν ἔκεν ἔλισσομένη περὶ καπνῶ.

Τούτοις συνέχεται ἡ διήγησις τῆς ἀπκωγῆς τῆς Βρισηίδος, ταύ-
τη δ' ἀδιακόπως ἡ ἄφιξις τῆς Θέτιδος. Εἶνε φυσικόν, ὅτι αἱ
δύο ἑκατόμβαι, ἡ τ' ἐν Χρύσῃ τελεσθεῖσα καὶ ἡ ἐν τῷ στρατῷ τῶν
Ἀχαιῶν, εἶνε σύγχρονοι καὶ ἀποτερματίζουσι τὴν ἡμέραν. Τού-
του δὲ τεθέντος, ἡ κάθαρσις τοῦ στρατοῦ θὰ ἐπλήρωνε τὸν χρό-
νον, καθ' ὃν ἐγεινεν ὁ ἀπόπλους τῶν παρὰ τὸν Ὀδυσσεά. Ἐν ᾧ
δ' ὁ ποιητὴς μίαν μὲν τῶν ἑκατομβῶν μόνον περιγράφει, τῆς
δ' ἑτέρας τὴν οὐσίαν ὑποδεικνύει, καὶ ταύτης τὴν ἀνάπτυξιν
ὁμοιοτάτην τῇ ἐκαίνης μετὰ τῶν κατὰ περίστασιν διαφορῶν
πρέπει νὰ φαντασθῶμεν. Καθὼς οἱ ἐν Χρύσῃ μετὰ τὸ δεῖπνον
εὐθὺς εἰς ὕπνον τρέπονται καὶ οὐ πρότερον ἢ τὴν ἐπιούσαν
πρωτὰν ἐπιχειροῦσι τὸν ἀνάπλου, οὕτω καὶ ἐν τῷ στρατῷ τὸ

(1) Τῆς τοῦ Lachmann, διαιροῦντος τὴν Ἰλιάδα μετὰ μὲν
τοῦ Ψ εἰς 48 χωριστὰ, ἀλλήλων ἀνεξάρτητα, ὃ εἶ. ὑπὸ διαφό-
ρων ποιητῶν πεποιημένα, ἄσματα, ἐκεῖθεν δ' εἰς ἄλλα δύο,
τὸ ὅλον 48. σ. τ. μ.

δειπνον διαρκεί μέχρι τῆς νυκτερινῆς ἀναπαύσεως καὶ ὁ Ἀγαμέμνων ἀποστέλλει τοὺς κήρυκας οὐ πρότερον ἢ τὴν ἐπομένην ἡμέραν. Ἐντεῦθεν ἔπειτα εὐκολώτατα ἤθελεν αἰτιολογηθῆ, πῶς ὕστερον ἐπῆλθε τῷ Ἀγαμέμνονι νὰ κάμῃ ὄρκον, ὅτι δὲν ἐπέβη ποτὲ τῆς εὐνῆς τῆς Βρισηίδος. Ἡ πρὸς τοῦτο ἀπόφασίς του προϋποθέτει ἀναγνώρισιν τοῦ εἰς τὸν Ἀχιλλεῖα ἀδικήματός του, ἢ δ' ἀναγνώρις αὐτῆ ἡδύνατό τε καὶ ἔπρεπε τότε πρῶτον νὰ τῷ ἐπέλθῃ, ὅτε ἡ παῦσις τοῦ λοιμοῦ ἀπέδειξεν, ὅτι τὸ θεοπρόπιον τοῦ Κάλχαντος ἦτον ἀληθές. Τότε μόνον ἦτον ἐκδηλον, ὅτι κάμμία βραδιουργία μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Ἀχιλλεῖως δὲν ὑπῆρχε καὶ ὅτι ἦτο σφαλερὰ ἡ ὑπόνοια, καθ' ἣν ὁ κρείων Ἀγαμέμνων δικαίαν ὑπελάμβανε τὴν διαγωγὴν του, καὶ ὅτι αὐτὸς εἶχε περιπέσει εἰς τὴν ἄτην. Αὐτὴ δὲ ἡ μετὰ τὴν ἑκατόμβην ἡμέρα ἡδύνατο νὰ φέρῃ τὴν ἀναγνώρισιν ταύτην καὶ τὸν Ἀτρεΐδην νὰ κωλύσῃ νὰ μὴ ἐπιβῆ τῆς εὐνῆς τῆς Βρισηίδος. Ἄλλ' εἰάν τὴν ἀπήγαγεν ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ Ἀχιλλεῖως ἤδη τὴν τῆς ἑκατόμβης ἡμέραν, τότε κατ' ἄλλας ἀναλογίας πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι ἡ ἀναγνώρισις ἐκεῖνη πολὺ ἀργὰ ἐπῆλθε.

Τὴν προκειμένην ἀπόδειξιν νομίζω ἐναργῆ, τὴν δὲ μνειάν τῆς μεσολαβούσης νυκτὸς πρὸ τοῦ στ. 320, κατὰ τὴν ἐδῶ προκειμένην ὑπόδειξιν τῆς οὐσίας καὶ ὄχι τὴν ἐμπερίστατον διήγησιν τῶν συμβαινόντων, ὄχι ἀναγκαίαν. Ὁ δὲ προκρίνων τὴν τοιαύτην μνειάν ἄς παραδεχθῆ ἑκπτώσιν ἑνὸς στίχου, βραχὺ τι χάσμα. Ἄλλ' ὁ ποιητής, ἂν καὶ τὸ προεκτεθειμένον χρονολογικὸν σχῆμα πανταχοῦ πρὸ ὀφθαλμῶν εἶχε, περὶ ἑτέραν τινὰ χρονολογίαν δὲν ἦτο τόσοσιν εὐλαβής. Εἰκότως, διότι ἀφ' οὗ τὸ ὅλον χρονολογικὸν σχεδιάσμα τόσοσιν διαφανές πρόκειται, εὐκόλως πανταχοῦ ὀδηγεῖται καὶ ὁ ἀκροατὴς καὶ ὁ ἀναγνώστης. Νομίζω, ὅτι τὰ ἐγέλα ὁ ποιητής, εἰάν τις τὸν ἐμέμμετο, ὅτι πρὸ τοῦ στ. 320 ἐλησμόνησε νὰ μνημονεύσῃ τὴν μεσολαβοῦσαν νύκτα, ἢ ὅτι ἐν T, 144 καὶ 195 ἐν τῇ ἀπομνηνίσσει δις εἰσάγει τὸν Ἀγαμέμνονα λέγοντα, ὅτι χθές, καὶ ὄχι προχθές, ὑπεσχέθη

τῷ Ἀχιλλεῖ τὰ δῶρα. Ἰσως δὲ καὶ θὰ μᾶς ἀπεκρίνετο· ἐπειδὴ ὁ Ἀτρεΐδης ἄπαξ μόνον ἐξ ἐκείνης τῆς νυκτὸς ἐκοιμήθη, ὁ διελθὼν χρόνος τῷ ἐφαίνετο μιᾶς ἡμέρας. Ἡ μὴ ἀκρίβεια λοιπὸν περὶ τὴν χρονολογίαν ἔστω ψυχολογικὸν καλόν.

Μεταβαίνομεν εἰς τὴν δευτέραν τῶν ἐπικριθεισῶν χρονολογιῶν. Ἐν Ω, 31 ἐπανέρχεται πάλιν ὁ αὐτὸς στίχος, ὁ ἐν Α, 493 ἐντελῶς ἀκριβῆς καὶ ὀρθὸς ἀποδειχθεὶς. Καὶ ἐδῶ καταχωρίζομεν πρὸς εὐμάρειαν τοῦ ἀναγνώστου τοὺς προσήκοντας στίχους Ω, 22—32.

ὡς ὁ μὲν Ἔκτορα δῖον αἰείκιζεν μενεαίνων
 τὸν δ' ἐλαΐρεσκον μάκαρες θεοὶ εἰσορόωντες,
 κλέψαι δ' ὀτρύνεσκον εὐσκοπον ἄργε ἰφόντην.
 25 ἔνθ' ἄλλοις μὲν πᾶσιν ἐήνδανεν, οὐδὲ ποθ' Ἥρη
 οὐδὲ Ποσειδάων' οὐδὲ γλαυκώπιδι κούρη,
 ἀλλ' ἔχον ὡς σφιν πρῶτον ἀπήχθετο Ἴλιος ἰρή
 καὶ Πρίαμος καὶ λαὸς Ἀλεξάνδρου ἕνεκ' αἴτης,
 [ὅς νεῖκεσσε θεᾶς, ὅτε αἰ μῆσσαυλον ἴκοντο,
 30 τὴν δ' ἦνθ' ἢ οἱ πόρε μαχλοσύνην ἀλεγεινήν.]
 ἀλλ' ὅτε δὴ ῥ' ἐκ τοῦτο δυωδεκάτη γένετ' ἠώς,
 καὶ τότε ἄρ' ἀθανάτοισι μετῆύδα Φοῖβος Ἀπόλλων.

Ἐπενθυμίζω πρῶτον τοῦτο, ὅτι τῶν ἀρχαίων κριτικῶν οἱ μὲν τοὺς ὀκτώ στίχους 23—30 ἀπέβαλλαν, οἱ δὲ περὶ Ἀρίσταρχον τοὺς ἑπτὰ 24—30, οἱ δὲ τοὺς ἕξ 25—30. Αναμφισβόλως δὲ ὑποβολιμαία εἶνε ἡ γλωσσηματικὴ προσθήκη 29 καὶ 30, ἣν δικαίως ἐξωθέλισεν ὁ Bekker. Ἡ αἴτη τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐδῶ κάμμία ἄλλη δὲν δύναται νὰ ἦνε παρὰ τὴν ἐν ὄλω τῷ ἔπει καὶ πῶς ἠδύνατο ἡ προσβολὴ τῆς τῶν θεαινῶν φιλοτιμίας νὰ πειράξῃ καὶ τὸν Ποσειδῶνα; ἢ νὰ τὸν ἐκλάβωμεν ὡς περ τινὰ νεωτερικὸν ἐργολάβον τῶν θεαινῶν; οἱ στίχοι οὗτοι, ἔκτος τῶν λεκτικῶν δυσκολιῶν, εἶνε ἐντελῶς ἀσυμβίβαστοι μὲ τὴν ὅλην ἠθικὴν θεωρίαν τοῦ Ὀμήρου περὶ τὰ τῶν θεῶν καὶ περὶ τοῦ τρωϊκοῦ πολέμου. Οἱ δὲ κατὰ τῶν ἄλλων στίχων λόγοι

τῶν ἀρχαίων κριτικῶν δὲν φαίνονται ἰσχυροί. Ὅθεν καὶ διὰ τοῦτο ἤδη τοὺς διακηροῦμεν ἐδῶ, διὰ νὰ μὴ κάμωμεν πολὺ εὐκολὸν τὴν διεξαγωγὴν τῆς ὑποθέσεώς μας.

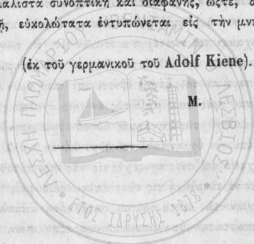
Περὶ τίνος λοιπὸν κάμνει λόγον ὁ ποιητὴς ἐν τῷ τμήματι τῷ προηγουμένῳ τῆς περι ἧς ὁ λόγος χρονολογίας (ἐν στ. 31); περὶ τῶν ὑπ' Ἀχιλλέως αἰκισμῶν τοῦ σώματος τοῦ Ἑκτορος καὶ τοῦ δι' αὐτῶν κεκινημένου ἔλεου τῶν θεῶν. Τὸ ἀποτέλεσμα διαρκεῖ εἰκότως τόσον, ὅσον καὶ ἡ αἰτία, πρέπει δὲ μόνον διὰ μακροτέρας διαρκείας νὰ κρατυνθῇ. Ὅτε λοιπὸν ἀπὸ τότε ἡ δωδεκάτη ἠὲς ἀνέτειλε, σηκώνεται ὁ Ἀπόλλων καὶ μέμφεται τοὺς θεοὺς διὰ τὴν ἀσπλαγγίαν των καὶ οὕτω προκαλεῖ τὴν λύσιν τοῦ νεκροῦ. Παρεντεθειμένην ἔπειτα μεταξὺ τῶν δύο μελῶν ἀναγιγνώσκομεν τὴν ἐξήγησιν, πῶς ὁ τῶν ἄλλων θεῶν ἔλεος ἠδύνατο νὰ μείνῃ τόσον χρόνον ἄπρακτος ἀπέναντι τῶν τριῶν ἀντιπάλων. Καὶ ἡ τούτων ἀντίστασις εἶνε ἰσόχρονος μὲ τὸν ἔλεον τῶν λοιπῶν. Πραγματικῶς λοιπὸν πάντες οἱ λόγοι ἐπὶ τὸ αὐτὸ χρονικὸν σημεῖον ἐπαναφέρουσιν. Ἡ ἐν συντόμῳ, αἱ λέξεις ἐκ τοῦο δείχνουν ἐν γένει τὸν χρόνον, περὶ οὗ εἶνε ὁ λόγος ἐν τοῖς πρόσθεν. Τοῦτο δὲ φαίνεται τόσῳ φυσικώτερον καὶ ἀπλούστερον, ὅσον τῷ ποιητῇ τὸ μόνιμόν του χρονολογικὸν σχεδιάσμα ἐν τῇ διανοίᾳ παρίσταται. Ἡ δωδεκάτη λοιπὸν ἡμέρα εἶνε ἀφ' οὗτου αἱ περὶ τὸν Ἑκτορα αἰκίαι τοῦ Ἀχιλλέως ἤρχισαν. Αὗται δὲ ἤρχισαν εὐθὺς μετὰ τὸν φόνον τοῦ Ἑκτορος. Ἄρα ἡ πρώτη αὐτῶν ἡμέρα ἦτον ἡ ἡμέρα τῆς τετάρτης μάχης, καθὼς ἐν ἀρχῇ ἐξεθέσαμεν. Τῇ δὲ δευτέρᾳ ἡμέρᾳ αὐτῶν ἐγείρεται ἡ πυρὰ τοῦ Πατρόκλου, ὁ νεκρὸς μετὰ τῶν δώρων ἐπιτίθεται καὶ τὸ πῦρ ἐμβάλλεται. Ἀφ' οὗ δὲ κατεκῆ ἡ πυρὰ ἐπιπνεύσει τῶν ἀνέμων τῶν διὰ τ' εὐχῆς καὶ διὰ τῆς Ἴριδος προσκεκλημένων, τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ σβήνεται, τὰ ὀστά του εἰς χρυσὴν φιάλην συλλέγονται καὶ ἐπιχώννυται ὁ τύμβος του. Ἡ δὲ πολύκμητος αὕτη ἡμέρα τελευτᾷ μετὰ τῶν ἐπιταφίων ἀγῶων. Ἡ ἀρχὴ τοῦ 24 βιβλίου (Ω), συνέχεται ἀμέσως μὲ τοὺς

ἀγῶνας καὶ διηγείται ὅσα ἔκαμεν ὁ Ἀχιλλεὺς ἐν τε τῇ ἐπο-
μένη νυκτὶ καὶ τῆς ἡοῦς ἐπιφανείσης.

Τὸ δὲ πρῶτον ἐν τῷ 22 στίχῳ ὀρίζεται ὡς ἤδη συνήθης
ἀποθεδηκῶς ὁ αἰκισμὸς καὶ ἐκείθεν μέχρι τοῦ 31 στίχου
συμπεριλαμβάνεται ὅ τι ἄλλο ἔγεινε κατὰ τὰς δώδεκα ἡμέρας
μέχρι τῶν λύτρων· ὁ δὲ ποιητὴς ἀναλαμβάνει τὴν διήγησιν μετὰ
τῆς δωδεκάτης ἡμέρας. Ἀπαρλλάκτως ὅμοια ἔκαμε καὶ ἐν Α,
488—493.

Ἡ χρονολογία λοιπὸν τῆς Ἰλιάδος εἶνε σύμφωνα ἑαυτῇ,
ἐλευθέρα πασῶν τῶν ἀντιφάσεων καὶ διὰ τὴν παρατηρημένην
παραλληλίαν μάλιστα συνοπτικὴ καὶ διαφανής, ὥστε, ἀφ' οὗ
ἅπαξ ἐπίγνωσθῆ, εὐκολώτατα ἐντυπώνεται εἰς τὴν μνήμην.

(ἐκ τοῦ γερμανικοῦ τοῦ Adolf Kiene).

Περὶ τοῦ Ἀρεοπαγιτικοῦ τοῦ Ἰσοκράτους ἀπάντησις.

Ἐν τῷ ὀγδόῳ τεύχει τοῦ Φιλίστορος ἀνέγνωμεν διατριβὴν τοῦ ἐν Σύρῳ καθηγητοῦ Κυρίου Α. Κυπριανοῦ περὶ τοῦ Ἀρεοπαγιτικοῦ τοῦ Ἰσοκράτους· ἐπειδὴ δὲ νομίζομεν ἀπίθαγον τὴν ὑπὲρ αὐτοῦ προτεινομένην γνώμην, ἐπιχειροῦμεν τὴν ἀντίρρῃσιν αὐτῆς ἐξ αὐτοῦ τοῦ Ἰσοκράτους.

Ἰήμεθα μὲν κατὰ πάντα σύμφωνοι μετὰ τοῦ Κυρίου Κυπριανοῦ ὅτι « τοῦ Ἰσοκράτους ὁ Ἀρεοπαγιτικός κατὰ τὴν κρίσιν τῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων κριτικῶν εἶνε ἐκ τῶν ἐπιμελεστάτων ἐξεργασμένων καὶ καλλίστων λόγων τοῦ ῥήτορος. Ὅτι τούτου ἕνεκα παρά τε τοῖς ξένοις ἔθνεσι καὶ παρ' ἡμῖν συχνότατα ἐρμηνεύεται πρὸς τοὺς μαθητὰς ἐν τοῖς σχολείοις καὶ ὅτι ἡ ὀρθὴ ἐκδοχὴ τῆς ἐπιγραφῆς αὐτοῦ ἔχει μεγάλην, ὡς εἰκός, ῥῆπὴν ἐπὶ τὴν ἐρμηνεῖαν τοῦ ὅλου λόγου, ἀλλ' ἴσως δι' αὐτὸ τούτο χρεῖα μείζονος προσοχῆς εἰς τὰς περὶ αὐτοῦ κρίσεις ἡμῶν, μὴ ἀντὶ τὰ εὐκόλυνη τις τοὺς ἀπλουστέρους εἰς τὴν ὅσον ἐνεσται ὀρθὴν τοῦ λόγου τούτου κατάληψιν, ἀποπλανήσῃ αὐτοὺς δι' ἰνυποστάτων ὑποθέσεων καὶ παραζηγήσεων.

Μὴο τινα πραγματεύεται ὁ Κ. Κυπριανὸς ἐν τῇ εἰρημένῃ διατριβῇ.

Α'. Διὰ τί ὁ λόγος οὗτος ἐκλήθη Ἀρεοπαγιτικός, καὶ

Β'. Τίς ὁ χρόνος καθ' ὃν ἐγράφη.

Ὁ Κ. Κυπριανὸς μὴ εὐρίσκων ἐπαρκοῦσαν τὴν ὑπὸ πάντων πειθευομένην γνώμην περὶ τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ λόγου ἀποφάντικα ἐν § λ. 299 τοῦ Φιλίστορος ὅτι « ὁ Ἰσοκράτης ἐπέγραψε τινὸς λόγον Ἀρεομαγιτικόν, διότι ὑποτίθεται ὅτι ὁ ἐκφωνῶν αὐτὸν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου δὲν εἶνε ῥήτωρ ἢ ἀπλοῦς πολίτης, ἀλλὰ τις τῶν Ἀρεοπαγιτῶν ».

Κατήντησε δὲ εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς οὐχὶ πιθανὴν ταύτην γνώ-
μην, διότι παραδέχεται.

Α'. Ὅτι ὁ Ἀρεοπαγιτικός ἐξεφωνήθη πρὸ τῆς ἐκκλησίας τοῦ
δήμου, συμπέρασμα εἰς τὸ ὁποῖον ἔφθασεν ἐκ τῆς, ὡς νομίζομεν,
οὐχὶ ὀρθῆς ἐκδοχῆς τῶν λέξεων ἐκκλησιάζομεν καὶ χειροτονεῖτε.

Β'. Ὅτι ἡ λέξις σωτηρία, ἀπαντωμένη ἐν τῇ τοῦ προοιμίου
φράσει» περὶ σωτηρίας τὴν πρόσοδον ἐποιήσαμένην, σημαίνει ἐξά-
σκησιν δικαιώματος τῆς βουλῆς τοῦ Ἀρείου πάγου.

Γ'. Ὅτι ἡ ἐνιαχοῦ τοῦ λόγου τραχεῖα καὶ αὐστηρά γλῶσση
ἀρμόζει μᾶλλον εἰς τὸ στόμα ἀνδρὸς ὄντος ἐν μεγάλῳ καὶ σε-
μνῷ ἀξιώματι, καὶ τοιοῦτοι ἦσαν οἱ Ἀρεοπαγιταί, καὶ

Δ'. Ὅτι, καθὼς οἱ τοῦ αὐτοῦ ῥήτορος λόγοι Νικοκλῆς καὶ
Ἀρχίδαμος ἐπιγράφονται ἐκ τοῦ ὀνόματος τῶν βασιλέων, ὑφ'
ᾧ ὑποτίθεται ὅτι ἐξεφωνήθησαν, οὕτω καὶ ὁ λόγος αὐτὸς ἐπι-
γράφῃ Ἀρεοπαγιτικός, διότι ὑποτίθεται ὑπὸ Ἀρεοπαγίτου τινὸς
ἐκφωνηθεῖς.

Μεταγράφομεν ἐνταῦθα τοὺς ἐφ' ἐκάστου τῶν τεσσάρων τού-
των κεφαλαίων ἰσχυρισμοὺς τοῦ Κ. Κυπριανοῦ, ἵνα δεῖξωμεν τὴν
καθ' ἡμᾶς ἀνυπόστατον αὐτῶν.

Ἐν σελ. 294 τοῦ Φιλίστορος λέγει. «Πολλὰ χωρία ἐν τῷ
λόγῳ ἀποδεικνύουσιν ὅτι ὁ λόγος ἐξεφωνήθη πρὸ τῆς ἐκκλησίας
τοῦ δήμου· ἐν τῷ δεκάτῳ παραγράφῳ λόγου χάριν κεῖται ἡ
λέξις ἐκκλησιάζομεν, ἣτις μόνον ἐπὶ τῆς συνελεύσεως τοῦ δι-
μου κυριολεκτεῖται· κατὰ δὲ τὸ τέλος (84) λέγεται «χειρο-
τονεῖθ' ὅτι ἂν ὑμῖν δοκῇ μάλιστα συμφέρειν τῇ πόλει» ἐνῷ εἶνε
βέβαιον ὅτι ἡ βουλή τοῦ Ἀρείου πάγου ἔκρινεν οὐχὶ χειροτι-
νία, ἀλλὰ ψήφῳ».

Ἀπαντῶμεν εἰς ταῦτα. Ἡ ὅλη περίοδος, ἐξ ἧς ἡ λέξις ἐκ-
κλησιάζομεν, ἀποσπάται εἶνε αὕτη· «... ἐπὶ τοιαύταις πρι-
ξοῖς εὐαγγέλια μὲν δις ἤδη τεθύκαμεν, βραθυμότερον δὲ περὶ
αὐτῶν ἐκκλησιάζομεν τῶν πάντα τὰ δέοντα πραττόντων».

Ἐνταῦθα νομίζομεν ὅτι, μικρὰν προσοχὴν εἰάν τις δώσῃ εἰς

τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ προκειμένου χωρίου, θέλει συμφωνήσῃ μεθ' ἡμῶν, ὅτι ἐκ μόνου τοῦ ἐκκλησιάζομεν δὲν ἐξάγεται ὅτι ὁ λόγος ἐκφωνεῖται πρὸ τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου.

Ὁ ἐνεστὼς δηλ. ἐνταῦθα ἐκκλησιάζομεν, ὡς καὶ πολλοὶ ἄλλοι πρὸ αὐτοῦ καὶ μετ' αὐτὸν (οὕτω κατωτέρω, 15, λέγεται) ἐπὶ μὲν τῶν ἐργαστηρίων καθίζοντες κατηγοροῦμεν τῶν καθιστώτων καὶ λέγομεν. . .) ἐξηγεῖ ἐνέργειαν ἀπὸ πολλοῦ ἀρξάμενην, ἀναπτυσσομένην καὶ προβαίνουσαν καθ' ἡν στιγμὴν ὁ λόγος γίνεται. Ὁ ῥήτωρ δηλ. ἐνταῦθα ἐλέγχει τοὺς συμπολίτας του, συμπεριλαμβάνων καὶ ἑαυτὸν μετριοφροσύνης χάριν, ὅτι καὶ εἰς κρίσιμους περιστάσεις εὐρισκόμενοι συνήρχοντο εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἵνα βουλευθῶσι περὶ τῶν τῇ πόλει σμυφερόντων ῥαθυμότερον τῶν πάντα τὰ δέοντα πραττόντων (= τῶν κατὰ πάντα ἐντυχόντων = τῶν ὑπ' οὐδενὸς κινδύνου ἐπαπειλουμένων).

Τίς ἀγνοεῖ ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους μάλιστα τῆς δημοκρατικῆς παραλυσιᾶς τασαύτην ἀκηδῖαν περὶ τὴν τῶν κοινῶν ἐπιμέλειαν ὁ λαὸς ἐδείκνυεν, ὥστε οὔτε ὁ ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Περικλέους διδόμενος εἰς τοὺς ἐκκλησιάζοντας τριώβολος ἐκκλησιαστικὸς μισθὸς (Ἀριστοφ. Ἐκκλ. 289), οὔτε αἱ κατὰ τῶν μὴ ἐκκλησιάζόντων ἐπιβαλλόμεναι ζημίαι (Πολυδεύκ. 8, 114.) ἔσχον νὰ συμπληρώσωσιν ἐγκαίρως τὴν ἐκκλησίαν, ἀλλ' ἐχρειάζοντο καταναγκαστικὰ μέτρα; Ἐπρεπε νὰ γίνεταί χρεῖσι τοῦ μεμιλωμένου σχοινίου. « Ἐπεὶ ὀκνηρῶς εἶχον οἱ Ἀθηναῖοι πρὸς τὰς συνόδους, λέγει ὁ Σονίδας ἐν λ. μεμιλωμένον σχοινίον, εἰώθεσαν ὑπηρέται δύο μεμιλωμένον σχοινίον ἐκτείνοντες διὰ τῆς ἀγορᾶς διώκειν τὸν ὄχλον εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὅσοι δὲ ἐχρίοντο, ἐξέτινον ζημίαν. Πρὸς καὶ σχολ. Ἀριστοφ. Ἄχαρ. 22 καὶ Schoemann de comitiis Athensensium σελ. 63 καὶ 66.

Ἄλλ' οὐδ' ἐκ τῆς λέξεως χειροτονεῖτε δυνάμεθα μετὰ πιθανότητος νὰ εἰκάζωμεν ὅτι ὁ λόγος ἐξεφωνήθη ἐνώπιον τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου· καθὼς οὐδ' ἐὰν ψηφίζεσθε ἐλέγετο, πάλιν

δὲν ἠδύνατό τις νὰ παραδεχθῆ ὅτι ἐξεφωνήθη πρὸ τῆς βουλῆς τοῦ Ἀρείου πάγου· διότι οἱ ὄροι οὗτοι δὲν φυλάττουσι σταθερῶς πάντοτε τὴν ἀρχικὴν αὐτῶν σημασίαν, ἀλλ' ἐναλλάσσονται συχνάκις παρὰ τοῖς ρήτορσι, τιθεμένου τοῦ πρώτου ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ δευτέρου καὶ τὰνάπαλιν ὅρα **Sehōmann** αὐτόθι σελ. 422 καὶ ἐφ., ἀποδεικνύοντα τὸ λεγόμενον διὰ παραδειγμάτων καὶ μάλιστα ἐκ τοῦ Λυσίου κατ' Ἐρατοσθ. 424 καὶ 427.

Νομίζομεν λοιπὸν ὅτι ἐκ τῶν λέξεων ἐκκλησιάζομεν καὶ χειροτονεῖτε δὲν ἐξάγεται ὅτι ἐξεφωνήθη ὁ λόγος πρὸ τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου.

Β'. Ἄς μεταβῶμεν ἤδη ἐπὶ τὸ δεύτερον κεφάλαιον, ἐπὶ τὰς φράσεις δηλ. ἐκείνας, αἱ τινες, ὡς εἰκάζει ὁ Κ. Κυπριανός, μαρτυροῦσιν Ἀρεοπαγίτην τὸν λέγοντα. Ἴδου τί περὶ τούτων λέγει ἐν σελ. 299.

« Ἡ ἀρχὴ τοῦ λόγου ἄλλως δὲν δύναται νὰ ἐρμηνευθῆ ὀρθῶς, ἢ ἂν ὑποτεθῆ Ἀρεοπαγίτης ὁ λέγων. « Πολλοὺς ὑμῶν αἶμαι θαυμάζειν ἢ τινὰ γνώμην ἔχων περὶ σωτηρίας τὴν πρόσσodon ἐποιησάμην, ὡσπερ τῆς πόλεως ἐν κινδύνῳ οὐσης κτλ. ». Αἱ λέξεις, ἐξακολουθεῖ ὁ Κ. Κυπριανός, περὶ σωτηρίας τὴν πρόσσodon ἐποιησάμην δὲν ἐξηγήθησαν ὑπὸ τῶν ἐρμηνευτῶν ὡς ἔδει καὶ ἀκριβῶς. Σημαίνει δὲ ἡ λέξις σωτηρία ἐνταῦθα τὸ δικαίωμα, ὅπερ εἶχεν ἡ βουλὴ τοῦ Ἀρείου πάγου νὰ προνοῆ πρὸς ἀποτροπὴν ἐξαίφνης ἐπικρεμασθέντος τῆ πόλει κινδύνου. . . » ἐπισυνάπτει ἔπειτα ὁ Κ. Κυπριανός πρὸς ὑποστήριξιν τῆς γνώμης του δύο παραδείγματα, τὸ πρῶτον ἐκ τοῦ Λυσίου κατ' Ἐρατοσθ. 69 καὶ τὸ δεύτερον ἐκ τοῦ Δημοσθ. περὶ τοῦ στεφ. 433.

Εἰς ταῦτα ἀπαντῶμεν. Ἡ λέξις σωτηρία ἐνταῦθα δὲν σημαίνει, νομίζομεν, ἐξάσκησιν δικαίωματος, ὅπερ εἶχεν ἡ βουλὴ τοῦ Ἀρείου πάγου νὰ προνοῆ πρὸς ἀποτροπὴν ἐξαίφνης ἐπικρεμασθέντος τῆ πόλει κινδύνου· διότι, ὡς ἐκ τοῦ προοιμίου καταφαίνεται, καθ' ὃν χρόνον ὁ Ἀρεοπαγιτικὸς ἐγράφετο, ἡ πόλις

εἶχεν εἰρήνην καὶ οὐδεὶς προφανῆς ἐσωτερικὸς ἢ ἐξωτερικὸς κίνδυνος ἐπεκρέματο κατ' αὐτῆς, ὥστε νὰ ἐμφανισθῇ (ἀνίσως καὶ τοῦτο ἦτο ἐκ τῶν καθηκόντων τῆς) πρὸ τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου ἢ τὴν τήρησιν τῶν νόμων ἐπιτετραμμένη βουλή τοῦ Ἀρείου πάγου, ἔστω καὶ μὲ λόγον ὑπ' ἄλλου συντεταγμένον, καὶ νὰ προτείνῃ, μάλιστα μετὰ πικρίας τινος καὶ τραχύτητος νὰ δοθῇ εἰς αὐτὴν ἡ ἐξουσία (διότι οὗτος εἶνε τοῦ λόγου ὁ σκοπὸς), τὴν ὁποίαν ἀπὸ ἐνὸς σχεδὸν αἰῶνος ἐξήσκει ἡ τοῦ δήμου κυρίαρχος ἐκκλησία.

Αἱ λέξεις περὶ σωτηρίας οὐδὲν ἄλλο, νομίζομεν, σημαίνουν ἢ περὶ σωτηρίας ἀπὸ ἡμερῶν ἐδήλωσα καὶ σήμερον προσέρχομαι νὰ λαλήσω· νὰ συμβουλευίσω δηλ. καὶ νὰ προτείνω τὸν τρόπον, δι' οὗ δύνασθε νὰ σωθῆτε ἀπὸ τοῦ ἐπαπειλοῦντος ὑμᾶς προφανοῦς κινδύνου. Ὁ δὲ κίνδυνος, ὃν ἐνταῦθα ὁ ῥήτωρ ὑπαίνιττεται, δὲν εἶνε, νομίζομεν, ἐξ ἐκείνων, τοὺς ὁποίους τόσον εὐκολα αἰσθάνεται λαὸς, ὅστις « ἡγεῖται τὴν μὲν ἀκολασίαν δημοκρατίαν, τὴν δὲ παρανομίαν ἐλευθερίαν, τὴν δ' ἐξουσίαν τοῦ πάντα ποιεῖν εὐδαιμονίαν » Ἀρεοπ. 20· διὸ καὶ προοιμιάζεται » πολλοὺς ὑμῶν οἶμαι θαυμάζειν. Τοῦτον τὸν ἐκ τῆς πολιτικῆς καὶ ἠθικῆς ἐξαχρειώσεως ἀφευκτὸν κίνδυνον ὀλίγοι, οἱ ἀδιάφθοροι, προαισθάνονται καὶ ὀλιγώτεροι ἔχουσι τὸ θάρρος νὰ καταδείξωσιν.

Ἀνάλογον τούτου παράδειγμα μετὰξὺ ἄλλων εἶνε μάλιστα τοῦτο. « Μετὰ δὲ τὸν Θηραμένην Λύσανδρος ἀναστὰς ἄλλα τε πολλὰ εἶπε καὶ ὅτι οὐ περὶ πολιτείας ὑμῖν ἔσται, ἀλλὰ περὶ σωτηρίας, εἰ μὴ ποιήσασθ' ἃ Θηραμένης κελεύει ». Δυσ. κατ' Ἐρατ. 74.

Ἡ δὲ πρῶσις πρόσοδον ποιεῖσθαι ἢ ἀπογράφεσθαι ἢ γράφεσθαι πρὸς τὴν βουλὴν ἢ τὸν δῆμον παρέσχε καὶ παρέχει οὐκ ὀλίγας δυσκολίας, διότι πρῶτον ὀλίγον εἶνε γνωστὴ διὰ τὴν σπανίαν χρῆσιν αὐτῆς, καὶ δεύτερον εἶνε λίαν συνεπτυγμένη.

Ὁ Benseler ἐν τῇ τοῦ Ἀρεοπαγίτικοῦ ἐκδόσει σελ. 87

μέμφεται τὸν Βεργμαῖνον καὶ Κοραῖν ὡς μὴ ὀρθῶς τὴν φράσιν ἐννοήσαντας. Παρατίθησι δὲ πρὸς διασάφησιν αὐτῆς τὸ τοῦ Αἰσχίνου (κατὰ Τιμάρχ. 81) χωρίον, ἔχον οὕτω: « Τῆς γὰρ βουλῆς τῆς ἐν Ἀρείῳ πάγῳ πρόσδοδον ποιουμένης πρὸς τὸν δῆμον κτλ. » Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου ὑπονοεῖ ὁ Κ. Κυπριανὸς ἐν σελ. 304 τοῦ Φιλίστορος ὅτι ἡ φράσις λέγεται ἰδίως ἐπὶ τῆς προσελεύσεως τῶν Ἀρεοπαγιτῶν πρὸς τὸν δῆμον, ἐπομένως ὅτι καὶ ἐν τῷ Ἀρεοπαγιτικῷ Ἀρεοπαγίτης εἶνε ὁ λέγων.

Ἄλλ' ἂν τις παραβάλλῃ τὰ τρία τοῦ Ἀρεοπαγιτικοῦ χωρία (1, 15, 84), ἔνθα ἡ φράσις ἀπαντᾶται καὶ τὸ τοῦ Αἰσχίνου κατὰ Τιμάρχου (81) πρὸς ἄλλο σαφέστερον χωρίον τοῦ Δημοσθένους (κατὰ Τιμοκρ. 715), ἐξηγούμενον καὶ ἐκ προηγουμένων ἄλλων αὐτοῦ χωρίων, νομιζόμενον ὅτι εὐκόλως θέλει πεισθῆ ὅτι ἡ φράσις δὲν λέγεται ἰδίως ἐπὶ τῆς προσελεύσεως τῶν Ἀρεοπαγιτῶν πρὸς τὸν δῆμον, ἀλλ' ἐπὶ παντὸς πολίτου ζητοῦντος παρὰ τῆς βουλῆς τῶν πεντακασίων (διὰ τῶν πρυτάνεων) ἄδειαν εἰσόδου πρὸς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου.

Ἴσως δὲ δύναται τις νὰ ἰσχυρισθῆ ὅτι εἶνε δύο οὐχὶ κατὰ πάντα ἰσοδύναμοι φράσεις· ἀλλ' ὅτι τὸ μὲν « πρόσδοδον ποιῆσθαι » ὅπερ καὶ ἀπλῶς προσέρχεσθαι λέγεται, εἶνε φράσις γενικωτέρα. Οὕτω παρὰ Δημοσθένει (κατὰ Τιμοκρ. 707) περὶ τοῦ Εὐκτῆμονος καταμυνήσαντός τινος ἔχοντας χρήματα τῆς πόλεως, λέγεται « προσῆλθε τῇ βουλῇ· προσούλεμ' ἐγράφη μετὰ ταῦτα γενομένης ἐκκλησίας, προὔχειροτόνησεν ὁ δῆμος ». Τούτου ἐν χρήσει καὶ τὸ μεταβατικόν, διδόναι τινὶ πρόσδοδον πρὸς τὴν βουλὴν ἢ τὸν δῆμον (Δημοσθ. περὶ τοῦ στεφ. 254) λεγόμενον ἐπὶ τῆς κυβερνήσεως διδούσης τὸ δικαίωμα πρὸς τινα ξένον νὰ προσέρχεται αὐτοπροσώπως πρὸς τὴν βουλὴν καὶ τὸν δῆμον· τὸ δὲ πρόσδοδον ἀπογράφεσθαι ἢ γράφεσθαι ἴσως ἰδίως λέγεται ἐπὶ τοῦ ζητοῦντος παρὰ τῆς βουλῆς ἄδειαν νὰ ἐμφανισθῆ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὅπως προτείνῃ νόμον τινα. Εἶνε δὲ γνωστὸν ὅτι εἰς τοιαύτην περίστασιν ὄφειλέ τις ν' ἀναγ-

γέλη τοῦτο πρὸς τοὺς πρυτάνεις καὶ ἀναγράψας ἐπὶ πίνακος τὸν νόμον νὰ τὸν ἐκθέσῃ πρὸ τῶν ἀγαλμάτων τῶν ἐπωνύμων ἡρώων ἀπὸ τῆς 14 τοῦ πρώτου μηνὸς τοῦ πολιτικοῦ ἐνιαυτοῦ τῶν Ἀθηναίων μέχρι τέλους αὐτοῦ πρὸς γινῶσιν πάντων. Οὕτως ἐν τῷ μνημονευθέντι τοῦ Δημοσθένους χωρίῳ κατηγορεῖται ὁ Τιμοκράτης καὶ ὅτι προσῆλθεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἐν παραβύστῳ καὶ λάθρα νόμον εἰσήνεγκεν ἄνευ εἰδήσεως τῆς βουλῆς. Ὁ δὲ κατήγορος ἀφοῦ ἀνέγνω τὸν νόμον, κατὰ τὸν ὅποιον ὤφειλε νὰ συμμορφωθῇ ὁ Τιμοκράτης, λέγοντα « ὁ δὲ τεθεὶς τὸν καινὸν νόμον, ἀναγράψας εἰς λεύκωμα, ἐκτιθέτω πρόσθεν τῶν ἐπωνύμων ὁσημέραι, ἕως ἂν ἐκκλησία γένηται » (αὐτόθι σελ. 707, πρὸ. καὶ 705—708), στραφεὶς ἔπειτα πρὸς τὸν Τιμοκράτην λέγει « χρῆν σε, ὦ Τιμόκρατες, εἰδὸτα τὸν νόμον τὸν δε, ὅν ἀνέγνων, εἶτι δίκαια ἐδούλου πράττειν, πρῶτον μὲν πρόσδορον γράψασθαι πρὸς τὴν βουλήν, εἶτα τῷ δήμῳ διαλεχθῆναι » (748).

Ἐνταῦθα λοιπὸν ὁ Ἰσοκράτης διὰ τῆς φράσεως περὶ σωτηρίας τὴν πρόσδορον ἐποησάμην φαίνεται λέγων πεφυλαγμένως πως καὶ ἀορίστως ὅτι ἐξεπλήρωσε δῆθεν καὶ αὐτὸς τὰς τοῦ νόμου διατυπώσεις, ζητήσας παρὰ τῆς βουλῆς τὴν ἄδειαν ἵνα λαλήσῃ, πρὸς αὐτοὺς περὶ σωτηρίας· διὸ καὶ ἐνάρθως τὴν πρόσδορον λέγει, τὴν γνωστὴν δηλ. οὔσαν εἰς αὐτοὺς ἐκ τῶν προτέρων δῆλωσίν του, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ σκοπὸς του ἀπέβλεπε νέων νόμων πρότασιν διώρθωσεν ἐν σελ. 45 τὴν φράσιν εἰπὼν « ὑπὲρ ἧς ἐγὼ καὶ τοὺς λόγους μέλλω ποιείσθαι καὶ τὴν πρόσδορον ἀπεγραψάμην » ταῦτα μὲν περὶ τῆς φράσεως.

Τὰ δ' ἐκ τοῦ Λυσίου καὶ Δημοσθένους παρκατιθέμενα δύο χωρία δὲν προστηρίζουσι, νομίζομεν, τὴν ὑπὸ τοῦ Κ. Κυπριανοῦ προτεινομένην γνώμην· διότι τὸ μὲν τοῦ Λυσίου « πραττούσης τῆς ἐν Ἀρεῖῳ πάγῳ βουλῆς σωτηρίαν » ἀπὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν διωρθώθη « πραττούσης τ. ἐν Α. π. βουλῆς σωτηρία » Ὅρα τὴν ὑπὸ Βιαιτέρου καὶ Σαυππίου ἐκδοσιν τῶν Ἀττικῶν

ροτόρων τοῦ 1835, πρὸς δὲ τὴν ὑπὸ 'Ραυχενστείνου ἐν Λειψία τοῦ 1848.

Ἡ δὲ ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους (περὶ τοῦ στεφ. 133) μνημονευομένη διχδικασία τοῦ 'Αντιφῶντος, γενομένη κατὰ τὴν τοῦ Α. Σχαιφερίου εἰκασίαν 'Ολ. ἐρή, 3' = 345 π. Χ., ἄλλως ἔχει κατὰ τὴν τοῦ Πλουτάρχου πιθανωτέραν διήγησιν. Οὐχὶ δηλ. ἡ ἐξ 'Αρείου πάγου βουλή, ὡς ὑπὸ Δημοσθένους λέγεται, ἐπεζήτησε τὸν ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας ἀφεθέντα 'Αντιφῶντα, ἀλλ' ὁ Δημοσθένης, παρ' οὐδὲν τὸ προσκροῦσαι τῷ δήμῳ θέμενος, παρήγαγεν ἐπὶ τὴν ἐξ 'Αρείου πάγου βουλήν. Τοῦτο δ' ἴσως ἄλλος ἢ ὁ Δημοσθένης, καὶ εἰς ὀμαλωτέραν πραγμάτων κατάστασιν, δὲν ἤθελε τολμήσει νὰ πράξῃ ὡς σφόδρα ἀριστοκρατικὸν κατὰ τὸν Πλούταρχον.

»Σφόδρα δ' ἀριστοκρατικὸν αὐτοῦ πολίτευμα καὶ τὸ περὶ 'Αντιφῶντος· ὃν ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας ἀφεθέντα συλλαβῶν, ἐπὶ τὴν ἐξ 'Αρείου πάγου βουλήν παρήγαγε, καὶ παρ' οὐδὲν τὸ προσκροῦσαι τῷ δήμῳ θέμενος ἠλεγξεν ὑπεσχημένον Φιλίππῳ τὰ νεώρια ἐμπρήσειν· καὶ παραδοθεὶς ὁ ἄνθρωπος ὑπὸ τῆς βουλῆς ἀπέθανεν.» Πλούτ. Δημοσθ. 14. Ἡ τοῦ Πλουτάρχου διήγησις ὑποστηρίζεται καὶ ἐκ τῶν λόγων τοῦ Αἰσχίνου βοῶντος καὶ κραυγάζοντος (περὶ τοῦ στεφ. 132) κατὰ Δημοσθένους, ὡς ἐν δημοκρατίᾳ δεινὰ ποιεῖ, τοὺς ἡτυχηκότας τῶν πολιτῶν ὑβρίζων καὶ ἐπ' οἰκίας βαδίζων ἄνευ ψηφίσματος » πρὸς δὲ καὶ ἐξ ὧσιν ὁ Δείναρχος λέγει κατὰ Δημοσθένους (62, 63). Πρὸς τὸν 'Αντιφῶντα λοιπὸν τοῦτον ὁ 'Αρειος πάγος μόνον δικαστηρίου ἔργα μετέρχεται.

Ἄλλ' ὁ Δημοσθένης, εἴτε μὴ θέλων νὰ περιαιτολογήσῃ, εἴτε καὶ μεταμελούμενος διὰ τὸν πρὸ δεκαπενταετίας ὑπερβολικὸν ζῆλόν του κατὰ τοῦ φιλιππίζοντος 'Αντιφῶντος, ἀναφέρει εἰς τὴν ἐν 'Αρείῳ πάγῳ βουλήν ὅσα αὐτὸς ἐπραξεν.

Γ. Ἄς ἐλθωμεν τώρα ἐπὶ τὸν τρίτον λόγον, ἐφ' οὗ στηρίζει τὴν γνώμην του ὁ Κ. Κυπριανός· ἐν σελ. 301 λέγει. « Ἄλλη

ἀπόδειξις, ὅτι ὁ λόγος ὑποτίθεται ἐκφωνούμενος οὐχὶ ὑπὸ ρήτορος ἢ ἀπλοῦ πολίτου, ἀλλ' ὑπὸ τινος τῶν Ἀρεοπαγιτῶν εἶνε ἡ τραχεῖα καὶ αὐστηρὰ γλῶσσα κατὰ τε τῆς δημοκρατίας καὶ παντὸς τοῦ περικαθημένου πλήθους... ἐν τῷ προκειμένῳ λόγῳ ἀναγινώσκονται τόσον πικρὰ πράγματα, ὥστε μῶλις ἐκ στόματος ἀνδρὸς, ὄντος ἐν μεγάλῳ ἀξιώματι, ἠνείχοντο ν' ἀκούσωσι παρόμοια οἱ Ἀθηναῖοι· πάντα δὲ ἄλλον τῶν ρητόρων θὰ κατεβίβαζον ἀπὸ τοῦ βήματος μὲ συρίγματα καὶ λιθοβολίας».

Εἰς ταῦτα ἀπαντῶμεν ὅτι πρῶτον μὲν ὁ Ἰσοκράτης οὔτε διὰ τοῦτον, οὔτε δι' ἄλλον τινὰ λόγον, ἀνέβη τὸ βῆμα, διὰ νὰ καταβιβάσωσιν αὐτὸν μὲ συρίγματα καὶ λιθοβολίας. Ἐπειτα καὶ ἂν ἀνέβαινε τὸ βῆμα διὰ τὸν Ἀρεοπαγιτικόν, δὲν ἤθελον ἴσως τὸν καταβιβάσει διὰ τὴν τραχεῖαν καὶ αὐστηρὰν γλῶσσαν του, ἀλλὰ διότι ἐτόλμα νὰ τοὺς συμβουλεύῃ ν' ἀπεκδυθῶσι τὴν ἐξουσίαν, τὴν ὁποίαν τοσοῦτον κακῶς καὶ ἀναξίως διεχειρίζοντο, καὶ νὰ ἐμπιστευθῶσιν αὐτὴν εἰς τοὺς βελτίστους καὶ ἱκανωτάτους.

Ἄλλ' ἄς ἀκούσωμεν ποῖα τις εἶνε ἡ ἐν τῷ Ἀρεοπαγιτικῷ τραχεῖα καὶ αὐστηρὰ γλῶσσα τοῦ Ἰσοκράτους, τὴν ὁποίαν νομίζει ὁ Κ. Κυπριανὸς (σελ. 302) ὅτι «ἐν Ἀθήναις μόνον τις τοῦ σεμνοῦ συνεδρίου τοῦ Ἀρείου πάγου ὦν ἠδύνατο νὰ ἐκφωνήσῃ» οὐχὶ δὲ καὶ ὁ ἐπὶ ἓνα σχεδὸν αἰῶνα (97 ἐτῶν τὴν ἡλικίαν ἔγραφε τὸν Παναθηναϊκὸν «γεγονῶς ἔτη τρία μόνον ἀπολείποντα τῶν ἑκατὸν» Παναθ. 270) οὐ μόνον τοὺς Ἀθηναίους, ἀλλὰ καὶ πάντας τοὺς Ἑλληνας εὐεργετῶν διὰ τῆς διδασκαλίας καὶ τῶν σοφῶν συγγραμμάτων του.

«Τοιαῦται αὐστηραὶ φράσεις, λέγει ὁ Κ. Κυπριανὸς, εἶνε πλὴν ἄλλων αἰ ἐξῆς. Ὅστις οὖν εἰδῶς τοσαύτας μεταβολὰς γεγεννημένας... πιστεύει τοῖς παροῦσι, λίαν ἀνόητός ἐστιν (8)· καὶ εὐθὺς μετὰ ταῦτα (9). Ἀπορῶ δὲ πότερον ὑπολάβω, μηδὲν μέλειν ὑμῖν τῶν κοινῶν πραγμάτων, ἢ φροντίζειν μὲν αὐτῶν, εἰς τοσοῦτον δ' ἀναισθησίας ἤκειν, ὥστε λανθάνειν ὑμᾶς

εἰς ὅσην ταραχὴν ἡ πόλις καθέστηκεν. Ἄλλοῦ δὲ (76) ἀποτολμᾷ νὰ εἴπῃ καθαρά, ὅτι κατηγορεῖ τοὺς νῦν Ἀθηναίους διότι κατήσχυναν τὰς εὐγενείας ταῖς αὐτῶν βραθυμίαις καὶ κακίαις· ὀλίγον δὲ μετὰ ταῦτα ὑπόσχεται, ὅτι καὶ πάλιν θὰ λαλήσῃ περὶ τῶν αὐτῶν, ἂν μὴ πείσωμεν, λέγει, ὑμᾶς παύσασθαι τοιαῦτα ἐξαμαρτάνοντες, φράσιν ἦν μετὰ τόσης οἰκειότητος καὶ ἐλευθερίας πατήρ μόνος λέγει πρὸς υἱὸν ἀμαρτάνοντα, ἐν δ' Ἀθηναίοις μόνον τις τοῦ σεμνοῦ συνεδρίου τοῦ Ἀρείου πάγου ὦν ἠδύνατο νὰ ἐκφωνήσῃ.»

Εἰς ταῦτα ἀπαντῶμεν. Ἀφοῦ κατὰ τὰ προειρημένα ὁ Ἀρεοπαγιτικός δὲν ἐξεφωνήθη οὐδαμοῦ, ἀλλ' ἐγράφη καὶ οὕτως ἐδημοσιεύθη καὶ ἀπευθύνεται γενικῶς πρὸς πάντας τοὺς Ἀθηναίους, πιστεύομεν ὅτι δικαιολογεῖται ὁ Ἰσοκράτης, ἂν καὶ ἐνταῦθα μεταχειρίζεται τὸν ἑαυτοῦ συνήθη τρόπον τοῦ λέγειν.

Οὕτως ἐκ τῶν ἐν τῷ Ἀρεοπαγιτικῷ αὐστηρῶν φράσεων ἡ πρώτη ἀπαντᾶται καὶ ἐν Ἀρχιδάμῳ (20) καὶ ἐν τῷ πρὸς Φίλιππον (47).

Εἰς ἄλλον δὲ λόγον τοῦ ρήτορος, συμβουλευτικὸν καὶ τοῦτον, ὡς ὁ Ἀρεοπαγιτικός, τὸν περὶ εἰρήνης, γραφέντα ἐπὶ τοῦ τριετοῦς συμμαχικοῦ πολέμου, ἐν ἧ δύο ἔτη πρὸ τοῦ Ἀρεοπαγιτικοῦ, ἀναγιγνώσκωμεν τραχυτέρας φράσεις.

Σημειωτέον δ' ὅτι, εἰ καὶ ὁ περὶ εἰρήνης τοῦ Ἰσοκράτους, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ αὐτοῦ λόγοι, δὲν ἐξεφωνήθη πρὸ τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου (Πρβ. Ἰσοκρ. Πρὸς Φίλιπ. 81—82, τὴν ὑπὸ Le-loup ἔκδ. τοῦ περὶ εἰρήνης σελ. 122 καὶ Renseler ἐν τῇ τοῦ Ἀρεοπ. ἔκδ. σελ. 12), ἀπαντῶμεν ὅμως ἐν αὐτῷ μάλιστα τύπον καὶ τεκμήρια προφανέστατα λόγου πρὸ τῆς ἐκκλησίας ἐκφωνηθέντος· διότι εὐθὺς ἐν ἀρχῇ λέγεται· «Ἄπαντες μὲν οἱ παριόντες ἐνθάδε» καὶ ἀμέσως κατωτέρω· «Ἦκομεν ἐκκλησιάσοντες περὶ τε πολέμου καὶ εἰρήνης» καὶ πάλιν (15) παρελήλυθα γὰρ σὺ χαριούμενος ὑμῖν... ἀλλ' ἀποφανόμενος ἂ τυγ-

χάνω γιγνώσκων»· καὶ πάλιν (25) «Ἠγοῦμαι δεῖν ὑμᾶς ψηφισαμένους τὴν εἰρήνην τῆς ἐκκλησίας ἀπελθεῖν.»

Ἴδωμεν τώρα ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ, ὅστις προφανῶς ὑποτίθεται ὅτι ἀπευθύνεται πρὸς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου (καὶ τοῦτο εὐλόγως διότι τῆς ἐκκλησίας καθῆκον ἦν τὸ βουλευέσθαι περὶ πολέμου καὶ εἰρήνης) πόσον θωπευτικὴ καὶ ἡδεῖα εἶνε τοῦ ῥήτορος ἢ γλώσσα.

«Ἐγὼ δ' οἶδα μὲν ὅτι πρόσαντές ἐστιν ἐναντιοῦσθαι ταῖς ὑμετέραις διανοαῖς, καὶ ὅτι δημοκρατίας οὔσης οὐκ ἔστι παρησία, πλὴν ἐνθάδε μὲν τοῖς ἀφρονεστάτοις καὶ μηδὲν ὑμῶν φροντίζουσιν, ἐν δὲ τῷ θεάτρῳ τοῖς κωμωδιδασκάλοις» (14)· καὶ ἐν § 42. «Εἰς τοῦτό τινες ἀνοίας ἐληλύθασιν»· καὶ πάλιν (26). «Εἰς τοῦτο μωρίας ἐληλύθαμεν, ὥστε αὐτοὶ μὲν ἐνδоеῖς ἐσμὲν τῶν καθ' ἡμέραν, ξενотροφεῖν δ' ἐπιχειροῦμεν»· τὸ δὲ μέγιστον, καὶ πρὸς μαινομένους καὶ παράφρονας παραβάλλει τοὺς συμπολίτας του (46). «Τίς γὰρ ἂν ἄλλοθεν ἐπελθὼν καὶ μήπω συνδισφθαρμένος ἡμῖν, ἀλλ' ἐξαίφνης ἐπιστάς τοῖς γιγνομένοις οὐκ ἂν μαινέσθαι καὶ παραφρονεῖν ἡμᾶς νομίσειεν; οἱ φιλοτιμούμεθα μὲν ἐπὶ τοῖς τῶν προγόνων ἔργοις, καὶ τὴν πόλιν ἐκ τῶν τότε πραχθέντων ἐγκωμιάζειν ἔχομεν, οὐδὲν δὲ τῶν αὐτῶν ἐκείνοις πράττομεν, ἀλλ' ἅπαν τούναντίον».

Ἀκούσωμεν δὲ παρ' αὐτοῦ τοῦ Ἰσοκράτους καὶ τὴν αἰτίαν, δι' ἣν ἀναγκάζεται πολλαχοῦ τῶν συμβουλευτικῶν αὐτοῦ λόγων νὰ μεταχειρίζεται γλώσσαν τραχεῖαν.

«Ἀνάγκη (λέγει αὐτόθι § 27) τὸν ἔξω τῶν εἰθισμένων ἐπιχειροῦντα δημηγορεῖν καὶ τὰς ὑμέτερας γνώμας μεταστῆσαι βουλόμενον, πολλῶν πραγμάτων ἄψασθαι, καὶ διὰ μακροτέρων τοὺς λόγους ποιήσασθαι· καὶ τὰ μὲν ἀναμνήσαι, τῶν δὲ κατηγορηῆσαι, τὰ δ' ἐπαινεῖσαι· μόλις γὰρ ἂν τις ὑμᾶς ἐξ ἀπάντων τούτων ἐπὶ τὸ βέλτιον φρονῆσαι δυνηθεῖη προαγαγεῖν». Καταφανέστερα δὲ καὶ δριμύτερα δικαιολογεῖται διὰ τὴν τραχύτητα τῆς γλώσσης του ἐν τοῖς ἐπομένοις (39). «Ταῖς ψυχαῖς ταῖς νο-

σούσαις καὶ γεμούσαις πονηρῶν ἐπιθυμιῶν οὐδέν ἐστιν ἄλλο φάρμακον πλὴν λόγος ὁ τολμῶν τοῖς ἀμαρτανομένοις ἐπιπλήττειν».

Ἐκ τῶν εἰρημένων λοιπὸν νομίζομεν, ὅτι ἀφοῦ μάλιστα ὁ Ἄρεοπαγιτικός οὔτε ἐξεφωνήθη οὔτε ὑποτίθεται ἐκφωνηθεὶς πρὸ τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου, ὡς ὁ περὶ εἰρήνης, δὲν εἶνε εὐλογον διὰ τὰς ἐν αὐτῷ τραχεῖς τινὰς φράσεις νὰ εἴπωμεν ὅτι δὲν ἀρμόζει ὁ λόγος εἰς τὸ στόμα τοῦ Ἰσοκράτους.

Δ'. Μεταβῶμεν ἤδη ἐπὶ τὸ τέταρτον κεφάλαιον καὶ τελευταῖον.

«Ὅτι εἴθιστο (λέγει ὁ Κ. Κυπριανὸς ἐν σελ. 269) τοῖς παλαιοῖς νὰ λαμβάνωσιν ἐπιγραφὰς λόγων ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἐκφωνοῦντος ἔχομεν ἀνάλογα παραδείγματα ἐξ αὐτῶν τῶν Ἰσοκρατείων λόγων τὸν Ἀρχίδαμον καὶ Νικοκλέα, οἵτινες φέρουσι τὰ ὀνόματα βασιλέων, ὑφ' ὧν ὑποτίθεται ὅτι ἐξεφωνήθησαν».

Εἰς ταῦτα ἀπαντῶμεν. Πρῶτον μὲν Ἀρχίδαμος καὶ Νικοκλῆς εἶνε ὀνόματα κύρια, τὸ δὲ Ἄρεοπαγιτικός εἶνε ἀρχῆς ὄνομα· δεύτερον δὲ καὶ μέγιστον ἐν τοῖς ῥηθείσι λόγοις φυλάττεται πανταχοῦ ὁ χαρακτήρ τοῦ λαλοῦντος προσώπου καὶ διὰ ῥητῶν φράσεων μαρτυρεῖται ὁ λέγων ὥστε καὶ ἂν ὅπως ἔλειπον αἱ ἐπιγραφαὶ Ἀρχίδαμος καὶ Νικοκλῆς, παντάπασιν δὲν ἠθέλομεν δυσκολευθῆ νὰ γνωρίσωμεν τὸν λέγοντα. Ἐν μὲν τῷ Ἀρχιδάμῳ λόγου χάριν βλέπομεν πανταχοῦ τὸν Ἡρακλείδην Ἀρχίδαμον τὸν νεώτερον λαλοῦντα. Ἐν § 8 «Αἰσχυνοίμεν γὰρ ἂν, εἰ γεγονὼς μὲν ἀφ' Ἡρακλέους, τοῦ δὲ πατρὸς βασιλεύοντος, αὐτὸς δ' ἐπίδοξος ὢν τυχεῖν τῆς τιμῆς ταύτης... περιδοίμι τὴν χώραν».

Ἐν δὲ τῷ Νικοκλεῖ πανταχοῦ φαίνεται ὁ Κύπριος βασιλεὺς πρὸς τοὺς ὑπ' αὐτοῦ ἀρχομένους λαλῶν, ἰδίως δ' ἐν §§ 4, 7, 8, 9, 12 καὶ ἐφ. ὁ δὲ συγγραφεὺς οὐδαμοῦ φαίνεται.

Ἄλλ' ἐν τῷ Ἀρεοπαγιτικῷ ἐκ μόνῃς τῆς ἐπιγραφῆς μαντεύει ὁ Κ. Κυπριανὸς τὸν λαλοῦντα· διότι εἰ καὶ πᾶς σχεδὸν ὁ λόγος περὶ τὴν ἐξ Ἀρείου πάγου βουλήν κυρίως στρέφεται, οὐ-

δαμοῦ οὐδεμίᾳ σχέσις πρὸς αὐτὴν τοῦ λαλοῦντος φαίνεται ὡστε ἂν ἔλειπεν ἡ ἐπιγραφὴ τοῦ λόγου, δὲν ἠδύνατο ὁ Κ. Κυπριανὸς νὰ ὑποθέσῃ ὅτι ἐξεφωνήθη ὑπὸ Ἀρεοπαγίτου (ὅτι δὲ ἡ ἐκ μόνῃς τῆς ἐπιγραφῆς κρίσις περὶ τινος λόγου δὲν εἶνε πάντοτε ἀσφαλῆς πρὸς καὶ τὴν ἀνωτέρω ὑπὸ τοῦ P. I. Leloup μετρωθεῖσαν ἔκδοσιν τοῦ περὶ εἰρήνης λόγου, περὶ τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ ὁποίου δὲν συμφωνοῦσι τὰ χειρόγραφα, καὶ αὐτὸς ὁ Ἀριστοτ. ἐν τῇ ῥήτορ 3, 17 τὸν ὀνομάζει συμμαχικόν). Τοῦναντίον δὲ πανταχοῦ ἐν τῷ Ἀρεοπαγιτικῷ δεῖκνυται Ἰσοκράτης ὁ λαλῶν ἰδίως ἐν § 90. «Ἐπειτα κάκειθεν ῥάδιον γινῶναι τὴν ἐμὴν διάνοιαν· ἐν γὰρ τοῖς πλείστοις τῶν λόγων τῶν εἰρημέται ὑπ' ἐμοῦ φανήσομαι ταῖς μὲν ὀλιγαρχίαις καὶ ταῖς πλεονεξίαις ἐπιτιμῶν, τὰς δ' ἰσότητος καὶ τὰς δημοκρατίας ἐπαινῶν». Ἐνταῦθα σαφέστατα βλέπομεν ὅτι ὁ λαλῶν εἶρηκε καὶ ἄλλους πλείστους λόγους τοὺς ὁποίους ἐπικαλεῖται μάρτυρας τῶν πολιτικῶν ἀρχῶν του. Τίς δὲν βλέπει τὸν Ἰσοκράτην ἐν τούτοις λαλοῦντα, τὸν πλείστους λόγους κατὰ τὸ ὑπαινιττόμενον πνεῦμα συγγράψαντα; Ὡσαύτως ἐν § 74. «Καὶ τοῦτον εἶρηκα τὸν λόγον οὐ νῦν πρῶτον, ἀλλὰ πολλάκις ἤδη καὶ πρὸς πολλούς». Καὶ ἐν § 77. «Ἀλλὰ γὰρ ἦν ἐπακολουθεῖν τοῖς ἐνοῦσιν ἐπιτιμῶν, δέδοικα μὴ πόρρω λίαν τῆς ὑποθέσεως ἀποπλανηθῶ. Περὶ μὲν οὖν τούτων καὶ πρότερον εἰρήκαμεν καὶ πάλιν ἐροῦμεν, ἦν μὴ πείσωμεν ὑμᾶς πύσασθαι τοιαύτ' ἐξαμαρτάνοντας». Πῶς, ἐρωτῶμεν, ἀρμόζουσι ταῦτα μᾶλλον εἰς Ἀρεοπαγίτου στόμα ἢ τοῦ Ἰσοκράτους. Οὐδόλως ἄρα, νομίζομεν, πιθανὴ ἡ γνώμη ὅτι ὁ λόγος ἐκλήθη Ἀρεοπαγιτικός, διότι ὑποτίθεται ὑπὸ τινος τῶν Ἀρεοπαγιτῶν ἐκφωνηθείς. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς ἐπιγραφῆς.

Περὶ δὲ τοῦ χρόνου καθ' ἣν ἐγράφη ὁ Ἀρεοπαγιτικός δὲν διαφωνεῖ ὁ Κ. Κυπριανὸς πρὸς τοὺς μέχρι τοῦδε περὶ τούτου πραγματευθέντας. Ἐξ αὐτοῦ δηλονότι τοῦ προοιμίου καταφαίνεται ὅτι καθ' ἣν χρόνον ἔγραφε τὸν λόγον τοῦτον ὁ Ἰσοκρά-

της ἢ πόλις ἐκέκτητο πλείους ἢ διακοσίας τριῆρεις, ἤγεν εἰρήνην, ἤρχε τῶν κατὰ θάλασσαν καὶ εἶχε συμμαχοὺς πολλοὺς μὲν τοὺς ἐτοίμως, ἦν τι δέη, βοηθήσαντας, πολὺ δὲ πλείους τοὺς τὰς συντάξεις ὑποτελοῦντας. Ἐκ τούτων λοιπὸν καὶ ἄλλων ὀρμώμενοι ἐκ μὲν τῶν ἀρχαιοτέρων ὁ Ἰερώνυμος Βόλφιος ἐκ δὲ τῶν νεωτέρων ὁ Ὀλλανδὸς Βεργμάννος ἰσχυρίσθησαν ὅτι ὁ λόγος ἐγράφη μετὰ τὴν Φιλοκράτειον εἰρήνην, τὴν ἐποίαν οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Ὀλύμπου συνωμολόγησαν πρὸς Φίλιππον Ὀλυμ. ῥή, 3, = 346 π. X.

Ἄλλ' ὁ Clinton in Fastis Hellenicis, ὁ Paulq, ὁ Benselet καὶ ὁ Rauchensetn ἐν τῇ κατὰ τὸ 4849 ἐν Λειψία ἀξιολόγῳ γερμανικῇ ἐκδόσει τοῦ πανηγυρικοῦ καὶ Ἀρεοπαγιτικοῦ, βασιάνσαντες ἀκριβέστερα τὰ ἐν τοῖς §§ 9, 10 καὶ 81 μνημονεύομενα ἱστορικὰ γεγονότα, ἀποφαίνονται ὅτι ἐγράφη μετὰ τὸ πέρας τοῦ τριτοῦς συμμαχικοῦ πολέμου κατὰ τὸ 355, τὸ ὀγδοηκοστὸν τῆς ἡλικίας ἔτος ἄγοντος τοῦ Ἰσοκράτους.

Αὕτη δὲ εἶνε ἡ ταυτὴν ἄρχουσα γνώμη περὶ τοῦ χρόνου τῆς ἐκδόσεως τοῦ Ἀρεοπαγιτικοῦ καὶ ταύτην ἀσπάζεται καὶ ὁ K. Κυπριανός. Ἄλλ' ἀποροῦσί τινες διὰ τί ὁ Ἰσοκράτης ἐν τῷ περὶ ἀντιδόσεως λόγῳ, γραφέντι τῷ 353, τρία δηλώνοντι ἔτη μετὰ τὸν Ἀρεοπαγιτικόν, καὶ τοὶ μνημονεύων πολλῶν ἄλλων προγενεστέρων λόγων του δὲν μνημονεύει καὶ τοῦ Ἀρεοπαγιτικοῦ. Καὶ ἄλλοι μὲν ἄλλως λύουσι τὴν ἀπορίαν ταύτην· ὁ δὲ K. Κυπριανός (σελ. 305) εἰκάζει ὅτι τὸ περιστατικὸν τοῦτο ἐστὶ μᾶλλον ὑποστηρίζει τὴν ὑπ' αὐτοῦ προτεθεισαν γνώμην ὅτι ὁ Ἀρεοπαγιτικὸς ὑποτίθεται ὑπὸ τινος τῶν Ἀρεοπαγιτῶν ἐκφωνηθείς.

Ἀλλὰ φαίνεται ὅτι δὲν ἠδύνατο ὁ Ἰσοκράτης νὰ μνημονεύσῃ καὶ τοῦ Ἀρεοπαγιτικοῦ ἐν τῷ περὶ ἀντιδόσεως δι' ἄλλον λόγον τὸν ἐξῆς.

Ὁ περὶ ἀντιδόσεως λόγος, γραφείς κατὰ τὸ 82 ἔτος τῆς ἡλικίας τοῦ ῥήτορος (αὐτόθι § 82), εἶνε λόγος ἀπολογητικὸς,

ὡς ἐξ αὐτοῦ καταφαίνεται καὶ μάλιστα ἐκ τῶν § 89, 43, 32 καὶ ἐφ.

Κατηγορήθη δηλονότι ὑπὸ τινος Λυσιμάχου ὅτι « τοὺς ἡτ-
τους λόγους κρείττους δύναται ποιεῖν » (15), ὅτι « διαφθεῖρει
τοὺς νεωτέρους· λέγειν διδάσκων καὶ παρὰ τὸ δίκαιον ἐν τοῖς
ἀγῶσι πλεονεκτεῖν » (30)· τὸ δὲ πρὸς τὸν ἡμέτερον σκοπὸν
συντεῖνον, « διεβλήθη ὅτι τοιοῦτους γράφει λόγους, οἱ καὶ τὴν
πόλιν βλάπτουσι καὶ τοὺς νεωτέρους διαφθεῖρουσι » (36). Δὲν
εἶνε δὲ ἀπίθανον ὅτι μεταξὺ τῶν λόγων τῶν τὴν πόλιν βλα-
πτόντων πρῶτον ὑψηλότετο ὁ κατήγορος τὸν Ἀρειοπαγιτικόν.
Ἦτο λοιπὸν φυσικὸν ὁ ῥήτωρ, ἵνα ἀναίρεσθαι τὴν κατὰ τῶν
λόγων αὐτοῦ κατηγορίαν, νὰ ἀναγνώσῃ μέρη ἐξ ἐκείνων αὐτοῦ
τῶν λόγων, οἵτινες πρὸς τὸν σκοπὸν ἦσαν κατάλληλοι, ἐπομέ-
νω; ἐξ ἐκείνων, οἵτινες μᾶλλον εὐηρέστησαν· καθὼς πρὸς ἀναί-
ρεσιν (ἐν § 93) τοῦ δευτέρου μέρους τῆς κατηγορίας, ὅτι δῆθεν
διαφθεῖρει τοὺς νέους, ἐκ τῶν πολυαριθμῶν αὐτοῦ μαθητῶν
(§ 30) ἀνέφερε μόνον ὀκτώ, οὓς « ἅπαντας ἢ πόλις χρυσοῖς
στεχάνοις ἐστεφάνωσε »· παρῆλθε δ' ἐν σιωπῇ τὸν Ἀρειοπαγι-
τικόν, διότι ὁ λόγος οὗτος, περὶ μεταβολῆς τῶν καθεστώτων
πραγματούμενος, πιθανῶς δὲν ἤχησε καλῶς εἰς τὰ ὦτα τῶν
συμπολιτῶν τῶν.

Ὅτι δὲ διὰ τοῦ Ἀρειοπαγιτικοῦ ἐμελλε νὰ ἐρεθίσθαι τὴν χο-
λὴν πολλῶν ὀχλοκρατικῶν προέβλεπεν ὁ καλῶς τὰς διαθέσεις
αὐτῶν γινώσκων Ἰσοκράτης· διότι ἰδοὺ τί λέγει ἐν § 57 τοῦ
Ἀρειοπ. « εἶναι δ' ἔφασαν ἐμοὶ καὶ κίνδυνον, μὴ τὰ βέλτιστα
συμβουλευῶν μισόδημος εἶναι δόξῳ καὶ τὴν πόλιν ζητεῖν εἰς
ὀλιγαρχίαν ἀμβαλεῖν » πρὸ καὶ § 59. Τὸ ἐπικίνδυνον τοῦ ἐγ-
χειρήματος βεβαίως ὑπαινίττεται καὶ Διον. ὁ Ἀλικαρ. λέγων·
« Πῶς οὐκ ἂν θαυμάσειε τὴν ἐπιβολὴν τοῦ ῥήτορος; ὅς ἐτόλμησε
διαλεχθῆναι περὶ πολιτείας Ἀθηναίους, ἀξίων μεταθέσθαι τὴν
τότε καθεστῶσαν δημοκρατίαν, ὡς μέγαρα βλάπτουσιν τὴν
πόλιν, ὑπὲρ ἧς τῶν δημαγωγῶν οὐδεὶς ἐπεχειρεῖ λέγειν » ἐν β.
Ἰσοκρ. 8.

Οὗτος εἶνε ἴσως ὁ πιθανὸς λόγος, δι' ὃν δὲν μνημονεύεται ὁ Ἀρειοπαγίτικὸς ἐν τῷ περὶ ἀντιδόσεως. πρὸς καὶ Baucheustein ἐκδ. Ἀρειοπαγ. σελ. 91.

Ἐκ τῶν εἰρημένων λοιπὸν, φρονοῦμεν, συνάγεται ὅτι ὁ Ἀρειοπαγίτικὸς εἶνε σπουδαία πολιτικὴ διατριβὴ τοῦ Ἰσοκράτους, τοῦ καὶ ἄλλως γνωστοῦ διὰ τὴν κατὰ τῆς ἀκολασίας τοῦ δήμου σφοδρὰν ἀπέχθειαν, δι' ἧς ἀπεπειράθη, ἀλλ' ἄνευ ἀποτελέσματος, νὰ προπαρασκευάσῃ τὰ πνεύματα πρὸς τὴν ὑπ' αὐτοῦ μελετωμένην πολιτικὴν μεταρρύθμισιν, τὴν ὁποίαν ἐθεώρει ἀναγκαίαν πρὸς σωτηρίαν τοῦ πανταχόθεν καταρρέοντος πολιτικοῦ οἰκοδομήματος· ὅτι ἀπευθύνεται πρὸς πάντας τοὺς Ἀθηναίους τοὺς ἑποικοὺς πλάττει που συνηγμένους. Ἀφοῦ δ' ἐγγράφως δῆθεν (ὡς ἐπρακτοῦν κατὰ νόμον, ὅσοι νέον τινα νόμον ἐμελλον νὰ προτείνωσι, Schoman de com Ah. σελ. 255 καὶ ἐφ.) προεδήλωσεν ὅτι περὶ σωτηρίας θὰ λαλήσῃ ἐμφανίζεται πρὸς αὐτοὺς καὶ ἀρχεται συμβουλευεῖν. » Καὶ ὁ Ἀρειοπαγίτικὸς τῶν συμβουλευτικῶν ἐστὶ, προτρέπων τοὺς Ἀθηναίους ἐπ' ἀρετὴν ἐξ ἐπαίνου μὲν τῶν προγεγονότων, καταδρομῆς δὲ τῶν ἔτι περιόντων » Φώτιος. Οὕτω, νομίζομεν, ἐξηγοῦνται καὶ αἱ πολλαχοῦ τοῦ λόγου ἀπαντώμεναι φράσεις, τὴν πρόσδοδον ἀπεγραψάμην (45), τὴν πρόσδοδον ἐποίησάμην (1 καὶ 84), βραχέα διαλεχθεὶς παραχωρῶ τοῖς βουλομένοις συμβουλευεῖν (77), χειροτονεῖτε ὅ,τι ἀν ὑμῖν δοκῇ (84) καὶ ἔτι ὅμοιον.

Ἐκλήθη δὲ Ἀρειοπαγίτικὸς, διότι τῆς ἐν Ἀρείῳ πάγῳ βουλῆς σκοπεῖ τὴν ἀνύψωσιν εἰς τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς λαμπρότητα καὶ δύναμιν, μεθ' ἧς ὁ Σόλων περιέβαλεν αὐτὴν, «ἐπίσκοπον πάντων καὶ φύλακα τῶν νόμων καθίσας» Πλουτ. Σόλ. 49.

Ἀφοῦ δὲ οἱ πρὸς τοὺς καιροὺς καὶ τὰ συμφέροντά των πολιτευόμενοι δημαγωγοὶ, ἀφαιρέσαντες τὴν δύναμιν ταύτην ἀπὸ τὰς ἐπιτηδείους καὶ στιβαρὰς χεῖρας τῶν βελτίστων καὶ ἱκανωτάτων ἀνδρῶν τοῦ Ἀρείου πάγου, παρέδωκαν αὐτὴν εἰς

τάς ασθενεῖς καὶ ἀνεπιτηδεῖους χεῖρας τοῦ δήμου, ἡ ἀταξία καὶ ἡ ἀνομία διεδέχθησαν τὴν εὐνομίαν καὶ τὴν τάξιν. Εἰς μίαν τότε τῶν ὀλίγων ἡ φρόνησις καὶ ἡ φιλοπατρία ἠγωνίσθη ἵνα ἀναχαιτίσῃ τὸν ἐκ τῆς ἀναρχίας προφανῆ κίνδυνον· ἡ πόλις ἀπὸ τῆς σεμνῆς ἐκείνης καὶ σώφρονος τοῦ Σόλωνος δημοκρατίας περιήλθεν εἰς φοβερὰν ὀλοκρατίαν καὶ δεινὴν ἀναρχίαν, τῆς ὁποίας τὰ ἀποτελέσματα ἀπέβησαν ὀλεθριώτατα δι' ἅπασαν τὴν Ἑλληνικὴν φυλὴν.

Ἐν Ἀθήναις

Α. Γ. ΚΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ.

Ἐπιγραφαὶ Ἑλληνικαὶ ἀνέκδοτοι

ἐκ τῶν τῆς ἀρχαιολογ. Ἑταιρίας ἀνασκαφῶν, τῶν παρὰ
τὸν ἁγ. Δημήτριον Κατηφόρη.

1.

Εἰρην . .

Εὐδώ(ρου

Σειδων(ι . .

Ἐπὶ κιονίσκου ἐπιτυμβίου λίθου Ὑμηττείου, ὕψους 0,23 δια-
μέτρου 0,19. Ἄνωθεν σώζεται ἡ ἀπλῆ στεφάνη, εὐθὺς δὲ ὑπὸ
τὸν 3 στίχον εἶναι ἀποτεθραυσμένος ὁ λίθος. Τὰ γράμματα
φαίνονται τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων, ὡς καὶ τὰ τοῦ ἑξῆς ἀριθμοῦ.

2.

Νικ. . .

Θεο. . .

Ἄντι. . .

Ἐπὶ κιονίσκου ἐπιτυμβίου λίθου Ὑμηττείου, ὕψους 0,45 δια-
μέτρου 0,15. Σώζεται ἡ στεφάνη. Διὰ τοὺς παρ' ἡμῖν ἀρχα-
ρίους ἐν τῇ ἀρχαιολογίᾳ σημειοῦμεν, ὅτι ἐν ταῖς ἄνω δυσὶν
ἐπιγραφαῖς ἐπίτηδες μόνον τὸ Εὐδώ συνεπληρώσαμεν, τὰ δὲ
ἄλλα ἀφήσαμεν ὡς ἔχουσι, διότι μόνον τὸ ρου ἤτο πιθανὸν
ἢ μάλλον εἶπειν βέβαιον συμπλήρωμα, ἐν δὲ τοῖς ἄλλοις οὐδὲν
ἐν τῷ αὐτῷ εὐρίσκειται, ἀλλὰ πολλὰ, ὅσων Εἰρηναῖος, Εἰρήναϊς,
Εἰρηνίων, Εἰρηνοκλῆς, Εἰρήνιππος, Εἰρήνη, Σειδώνιος, Σειδωνία,
Νίκων, Νικόλαος, Νικήρατος, Νίκη, Νικῶ, Θεοδώρου, Θεοφίλου,
Θεογένους, Ἄντιοχεὺς, Ἄντιόχισσα, Ἄντινοεὺς κτλ. —

3.

(α) (β) (γ) (δ)

οί στεφανιοί οί φυλέται Ἰσθμια Ἀμφιερ.

Ἐπί τετραγώνου λίθου Πεντελησίου, ὕψους 0,55, πλάτους 1,02, πάχους 0,51. Λείως εἰργασμένος ἔχει ὁ λίθος τὰς δύο μόνον ἐκ τῶν ἐξ ἐπιφανειῶν, μίαν τῶν τοῦ πλάτους, ἐφ' ἧς καθ' ὀριζόντειον γραμμὴν δύο στέφανοι δάφνης ἀναγεγλυμμένοι καὶ ἐντὸς αἱ ἐπιγραφαὶ α καὶ β, καὶ ἄλλην τὴν ἐτέραν τῶν τοῦ πάχους, ἐφ' ἧς τρεῖς στέφανοι διαφόρου εἶδους, ὧν οἱ δύο ἀνώτεροι ἔχουσιν ἐντὸς τὰς ἐπιγρ. γ καὶ δ, ὁ δὲ ὑπ' αὐτοῦς τρίτος ἔχει τὴν ἐντὸς ἐπιφάνειαν ἐν μέρει πολὺ βεβλαμμένην καὶ ἄδηλον, ἃν εἶχε ποτὲ γράμματα ἴσως ὄχι. Σχῆμα γραμμμάτων τῶν Μακεδονικῶν χρόνων. Δὲν ἐννοῶ τὴν α. ἐπιγρ. τί θὰ δηλοῖ, ἂν συμπληρωθῇ οἱ στεφανιοί, ὡς φαίνεται ἀπαιτούσα μία σωζομένη κεραία ὀριζόντειος μετὰ τὸ ἰῶτα. Τὸ τῆς δ' ἐπιγρ. ἔψιλον δὲν μὲ παραξενίζει· ἀφ' οὗ κατ' αὐτὰς καὶ ἐπὶ ἄλλης ἐπιγραφῆς (τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων) ἀνέγνων ἀγωνοθέτης Ἀφιερῶν (sic). Βεβαίως θὰ εἶναι τὰ ἐν Ὀρωπῷ Ἀμφιαράϊα, ὧν μνημονεύουσιν αἱ ἐν Ἐφημ. Ἀρχαιολ. Ἀθηνῶν ὑπ' ἀρ. 2558 καὶ 1317 τυπωθεῖσαι ἐπιγραφαί.

4.

Οἱ ἐπὶ Π. Αἰλίου Φιλέου Με-
λιτέως ἄρχοντος ἐφηβοὶ
τὸν ἑαυτῶν κοσμητὴν
Σωσίστρατον, Μακροθώ-
5 νιον εὐνοίας ἔνεκεν
τῆς εἰς αὐτοὺς ἀνέστησαν,

παιδοτριβούντος
 διὰ θίου Ἀθασκάντου
 τοῦ Εὐμόλπου Κηφει-
 σιέως.

40

Ἐπὶ ἀκεφάλου Ἑρμοῦ τῆς τετραγώνου ἐργασίας, λίθου Πεν-
 τελησίου, τεθραυσμένου εἰς δύο κομμάτια. Ταῦτα ἐνούμενα
 ἔχουσιν ὕψος 4,75. Πρὸς τῇ βάσει δὲ ἔχει ὁ λίθος πλάτος 0,34,
 πάχος 0,25. Ὁ ἐν τῷ α' στίχῳ ἐπώνυμος ἄρχων πρῶτον νῦν
 γνωρίζεται. Μεταξὺ τοῦ 6 καὶ 7 στίχου διάστημα ἄγραφον,
 ἔνθα καὶ τὸ σύνθηρος αἰδοίων, ἠκρωτηριασμένον πρόπαλαι. Εἶναι
 δὲ περιέργον, ὅτι τινὰ τῶν αἰδοίων τῶν πολυπληθῶν τούτων
 Ἑρμῶν εἶναι σωότατα, ἀν καὶ ἐνωκοδομημένοι εὐρέθησαν πάντες
 οἱ Ἑρμαῖ, ἄλλα δὲ ἐπίτηδες ἀπεκόπησαν, ἵνα μὴ ἀδύνατον ποιῶσι
 τὴν ὀρίζοντιον τῶν λίθων θέσιν ἐν τῇ οἰκοδομίᾳ καὶ ἀποκοπέντα
 ἐνετειχίσθησαν, καὶ νῦν ἀνευρίσκονται. Πείθομαι δὲ, ὅτι καὶ ταῦτα
 καὶ ἔτι πλέον αἱ κεφαλαὶ ἀπεκόπησαν ὑπὸ ἐμπείρων ἀνθρώπων
 διὰ μιᾶς ἢ ὀλίγων εὐστοχωτάτων πληγῶν· τόσον ὀλίγον εἶναι
 βεβλαμμένα, τινὲς μάλιστα καὶ δι' ὄλου. Εὐρέθησαν δὲ κεφα-
 λαὶ μέχρι τῆς 23 Ἰουνίου, κοσμητῶν μὲν 34, ἀλλοῖαι δὲ 3,
 τὸ ὄλον 37, ὧν μία κολοσσιαία ἰδεώδης νεανικῆ, ἄλλη δὲ πι-
 δίσκης εἰκονικῆ, ἐστεμμένη στεφάνῳ.

5.

Ἡ ἐξ Ἀρείου
 πάγου βου-
 λῆ τῶν Φ καὶ
 5 ὁ δῆμος ὁ Ἀ-
 θηναίων
 Εἰσίδωρον·
 Μ) κραθώνιον ἀρετῆς ἐνεκέν.

Ἐπὶ ἀκεφάλου Ἑρμοῦ λίθ. Πεντ. τεθραυσμένου εἰς δύο

"Υψος 1,73, πλάτος 0,32, πάχος 0,29. Τοῦ τελευταίου στίχου τὰ γράμματα, ὄντα σενόμικρα, κατέχουσιν ἐπὶ τοῦ λίθου τόπον οὐχὶ πλείονα τῶν ἀνωτέρω ἐξωγκωμένων εἰς πλάτος κεφαλαίων.

6

- Ἵν βασιλῆς ἔστεψαν ἐπ' εὐδικίῃ βιότοιο
καὶ σταδίοις ἱεροῖς στήσαν ἀθλοθέτην
ξυστάρχην Κεκρόπεσσι καὶ ἀθλητῆρσι Τρύφωνα
πάτρην κοσμητὴν παισὶν εἰς ἔθετο.
- 5 κλεινότατον Κεκρόπων ἐρικυδέος ἔρμα πόλῃος
σωφροσύνης παίδων φύτορα καὶ βιότου.
- Ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς Γαίου Κυίντου Ἰμέρτου Μαραθωνίου
τὸν κοσμητὴν τῶν ἐφήβων Τρύφωνα Θεοφίλου
Ἰθάδην οἱ υἱοὶ Σάτυρος καὶ Θεόφιλος τὸν πατέρα καὶ
- 40 Ἀπολλώνιος Θεοφίλου τὸν θεῖον, αὐτὸς δὲ ἑαυτὸν
παρέστησα τῷ ἰδίῳ κοσμητῇ Ῥούφῳ, Ἐλευσίῳ.
Γυμνασιάρχης δὲ ὅλῳ ἔτους Μ. Ἰούλ. Πίος Παπειριανὸς
Ἀσκληπιάδης Εὐρυτίδας Ἰούλιος Θορίκιος καὶ ἄρχων
ὁ αὐτός· στρατηγὸς Αἴλιος Ἀρτέμων· κήρυξ Ἀπολλώ-
- 15 νιος Θεοφίλου· βασιλεὺς Σάτυρος Τρύφωνος
Ἰθάδης· πολέμαρχος Τίτος Οὐάριος· Ἐλευσεῖνος
ἀγωνοθέται Φλυεύς.
- Ἀντινοεῖων ἐν ἄστει Σάτυρος Τρύφωνος Ἰθάδης·
Ἀντινοεῖων ἐν Ἐλευσίῃ Θεόφιλος Τρύφωνος
- 20 Ἰθάδης, Ἀδρικνεῖων Αὐρ. Ἐπιγένης καὶ Αὐρήλ.
Ἀλέξανδρος Μαραθῶνιοι· Φιλαδελφείων
Ἀπολλώνιος Θεοφίλου Ἰθάδης· Σεθηρείων Αἴλ.
Ἀρτέμων Σημαχίδης· Ἀντωνεῖων Μ. Ἰούλ. Πίος
Παπειριανὸς Ἀσκληπιάδης Εὐρυτίδας Ἰούλιος·
- 25 Κομοδεῖων Ἄννιος Σφάλλων Παλληνεύς·
Ἀθηναίων Τύλλιος Μητρόδωρος Μαραθῶνιος·
Ἐπινικίων Αἴλιος Ζήνων Βερενεϊκίδης·

- Θησειών ὁ κοσμητής· Ἀμφιεράων Κλ. Ἄπερ
 Μαρθώνιος· Γερμανικείων Λ. Ποῦστουμιος
- 30 Πόπλιος Μαρθώνιος· τοῦ περι ἀλκῆς Οὐάριος
 Ελευσείνιος Φλυεύς.
 [θέσις τοῦ αἰδοίου]
- ἀντικοσμητής Ἐλευσείνιος Κίττου Αἰθαλίδης·
 ἡγεμῶν διὰ βίου Γά. Τυρ. Τειμαγένης Σφήττιος·
 παιδοτρίβης διὰ βίου Τελέσφορος Μενεκράτους Φλυ-
- 35 γραμματεὺς διὰ βίου ἱερεὺς Στράτων Κιθαριῶνος Ἀχαρ-
 σωφρονισταὶ ὑποσωφρονισταὶ
 Εὐτυχίδης Πραξιτέλους Παλ- Εὐτυχιανὸς, Ἐπιεικίδης
 Φοιβιανὸς Πειραιέως Λαμπτ- Ζώσιμος Ἀρίστωνος Βησα-
 Ἐπίκτητος Εἰσιδίου Ἀζηνι- Νικόμαχος Ἀπαλλωνίου
- 40 Ἀγάθων Φιλέρωτος Παιανι- Διονυσόδωρος, Παιανι-
 Ἀφροδείσιος Ἀβασκ- Ἀχαρ- Προσδόκιμος, Παλλη-
 Μνησίθεος Δημητρίου Ἐρμει- Μηνόδωρος Ἀγαθοκλέ-
 Ἐρεχθείδος Ἀδριανίδος
- Εἰσιδότος Φοιβιανῶ Λαμ- Αἴλ. Ἐπαφροδεῖτος Ἀντι-
 45 Δημήτριος, Λαμπτρεὺς Αἴλ. Διονύσιος Ἀντινο-
 Σωτηρίδας Σωτηρίχου Κηφ- Καλλίγχιμος Διονυσίου
 Φίλιππος Συμφόρου Κηφ- Οἰνείδος
 Αἰγείδος Ἀφροδείσιος, Ἀχαρ-
- Ἀφροδείσιος Μεγιστοδῶ- Γαρ- Εὐπόρος Ἀφροδεῖσι- Ἀχα-
 50 Μνησίθεος, Ἐρχιεὺς Εὐπόρος Προσδόκιμος, Ἀχαρ-
 Δημήτριος Μνησιθέου Ἐρχι- Κλ. Μαριανὸς Ἀχαρ-
 Εὐόδος Μνησιθέου Ἐρχι- Κεχροπίδος
 Λικίν. Καλλιστόμαχος Γαρ- Χαρμίδης Ἀμφιαρ- Μελ-
 Πανδειονίδος Πυθόδωρος, Ἐπι-
- 55 Περγασίδης Ἀγάθωνος Παι- Ἐφέσιος Πυθοδῶρ Ἐπι-
 Ζώσιμος Ἀγάθωνος Παια- Αἰθάλης Στράτωνος
 Ὄνασος Ἀντιόχου Κυθή- Ἴπποβοωντίδος
 Εὐτύχης Ἀθηναίου Κυθή- Ξενοκράτης Νικίου Ἀ . .

	Λεοντίδος	Νικίας, Ἀζηνιεύς
60	Σάτυρος Τρύφωνος Ὑθά-
Θεόφιλος Τρύφωνος Ὑθά-
Ἀπολλώνιος Θεοφίλου Ὑθ-
Εὐμένης, Χολλείδης
Στάτιος Ἀβάσκαντος Χολ-	Ἀντίοχος Νικίου Ἀ . . .
Ἐπικτήτος, Ἀζην-
Νικίας Ἐπικτήτου Ἀ . . .
Ἀπολλώνιος, Πε . . .
Κράτερος Ἀπο . . .
65	Στάτιος Κόρινθος Χολλεί-
Εἰσίδωρος Ἀφθονήτ-Λευκο-
Διονυσόδωρος Ἑρμεί-Λευκο-
Πτολεμαίδος
Αἴλ. Ζήνων Βερνικίδης	Τρύφων,
Αἰαντ(ίδος
Τύλλιος (Μητρόδωρος Μαραθ.
Μ. Αὐρ. Ἐπιγένης Μαρ.
Μ. Αὐρ. Ἀλ(έξανδρος Μαρ.
70	Οὐάριος Ἐλευσείνιος Φλυε-
Σωτήριχος Στρατονίου Φλ-
Ζόιλος Ἀρκεσιλάου Φλυεύ-
Θεόφιλος Θηραμέν-Σημα-(sic)
Ἀχ(αμαντ)ίδος	Δ. Ποῦσ(τούμιος) Μα-
Κλ. Ἀπ(ερ Μαρ)αθώνι-
Πορφύρ(ιος,) Μαραθώ-
Κλ. Εὐτύ(χ)ης Μαρα-
Θάλλο ΣΩτηρίχου Μα-
75	Μ. Ἰούλ. Ἀσκληπιάδης Εὐρ-
...ιν. ος Στράτων Ἑρμειος
... . . . Εὐδήμος Ἑρμειο-
Θαλῆς Ἀσκληπιάδου ἐκ Κ-
Χρῆστος Μοσχιανοῦ Κερ-	Θορ- Ζώσιμος, Μαραθώ-
Ἀντιοχίδος
Αἴλ. Ἀρτέμων Σημαχι-
Ἄν)νιος Σφάλλων Παλ-
Ζώσιμος Εὐτυχίδου Πα-
80	Ἀρίστιππος, Κυρτείδης
Ἀγάθων, Κυρτείδης
Φλάβ. Ἀμφικλῆς Σφήτ-
Καρπόδωρος Σωσρά-Ἡφαι-
Ζηνόδοτος Εὔστου Ἡφαι-	Εὐπορος Εὐτυχίδου Πα-
Θάλλος Καλλικράτους
Παράμονος, Ἀμφι-
Ἄτταλίδος
Αἴλ. Λόγισμος Ἀγνού-
85	ὑποπαιδοτρίβης
Εὐτυχιανὸς Ὑακίνθου Σφή-
ὑπογραμματεὺς Αἴλ.
Εὐχάριστος Σφήττιος
διδάσκα-διὰ βίου	Πό. Αἴλ. Ζοῆλος Ἄγν.
Σωσικράτης Ἐπικτήτου
Πρεῖμος Ἐπικτήτου
Ἰλαρος, Ἀθμονεύς
Ἐπαφρόδειτος Ἰάσον-
90	Εὐπορος Ἐπιγέ-	

νοὺς Ἀχαρνέυς.

δπλομάχος Διονύσιος Ναικομάχου Φαλ-
 διδάσκαλος Εὐπορος Ἐπιγέ-Ἀχρ-
 κεστροφύλαξ Χρυσόγονος, Φλυεύς

98 ἐπὶ Διογενείου Κλ. Ξενοφῶν
 καψάριος Μέλισσος.

Ἐπένγραφοι

Πολύκαρπος

Ἑρμεία

Ἀθήνκιος

Πολυδεύ-

400 Ἐπάγαθος

Ἀφροδει-

Οἶμος,

Φίλητος

Φιλοστόργου

Κλύμενος,

Περιγένης

Ἑρμείου

405 Διονύσιος

Δημητρίου

Ζώσιμος

Ἀναξιλάου

Ἰγναῖος

Ὀρυσταίου

Μουσαῖος

Εὐτυχᾶ

Θησιδῆς

Προσδοκίμου

440 Μηνᾶς

Εὐβούλου

Χρηματίνος

Κλ. Ἡρακλέων

Κλ. Διονύσιος

Κονδιανὸς Μενίππου

415 Μένιππος,

Καλλίστρατος Μενίππου

Τύλλιος Ἐπίκτητος

Διονύσιος Δημητρίου

Ἑρμῆς Εὐτυχᾶ

420 Ἀντέρως,

Φιλουμενὸς Ἀντέρω—

Διονύσιος Εὐτυχᾶ
 Φαῦστος Εὐτυχᾶ
 Θησεὺς Σωτηρίχου.

Ἐπὶ ἀκεφάλου Ἑρμοῦ λίθ. Πεντ. ὕψους 4,92, κάτω πλάτ. 0,28, πάχους 0,25. Σώζεται μέρος ἱματίου ἀπὸ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου κατιόν. Ἐπὶ τῆς ἐτέρας τῶν πλαγίων πλευρῶν εἶναι οἱ στίχοι οἱ ἀπὸ τοῦ 92ου καὶ ἐξῆς. Πρακτικῶς ὀλίγα· ὁ Ἰμερτος ὡς ἐπώνυμος ἄρχων τῶρα πρώτην φοράν γνωρίζεται, ἄλλως δὲ ὄνομα Ἰμερτου Μακραθωνίου πλεονάκις ἀπηντήθη ἐν ἐπιγραφαῖς τῶν Ῥωμ. χρόνων, ὁ δὲ Στράτων ὡς γραμματεὺς καὶ ἐν τῇ ὑπ' ἀριθ. 276 τοῦ C. I. Gr. ἀναγινώσκεται, οὕτω καὶ τὸ Κεκρόπεσσι, ἀντὶ Ἀθηναίους, ἀναγινώσκεται αὐτόθι ἐν τῇ ὑπ' ἀριθ. 165 ἐπιγρ. — Ὁ διδάσκαλος διὰ βίου εἶναι δις ἀναγεγραμμένος καὶ ἐν τῷ κυρίῳ τοῦ Ἑρμοῦ προσώπῳ τελευταῖος, καὶ ἐν τῇ πλαγίᾳ πλευρᾷ, στίχ. 2ῳ· ἀλλ' ἐν τῇ πρώτῃ θέσει εἶναι τὰ γράμματα ἀμελέστερα καὶ ὡς ὑπ' ἄλλης χειρὸς προσθεμιμένα. Δὲν ἠὲ χαριστήθη, φαίνεται ὁ ἀνὴρ, οἱ ἀνεγρᾶφη ἐν τῇ πλευρᾷ καὶ μάλιστα μετὰ τὸν ὄπλομάχον, καὶ ἔβαλε καὶ τὸν ἔγραψαν καὶ ἐπὶ τοῦ κυρίου προσώπου, καλῶς κακῶς! ἀλλ' ἴσως τὸν ἀδικουμένον καὶ τὴν Β' ἀναγραφὴν διέταζαν οἱ εὐγνώμονες μαθηταὶ του. Τρίτῃ εἰκασία δὲν ἐγγωρεῖ, νομίζω, ὅτι δηλ. κατὰ λάθος μόνον τοῦ λιθοξόου ἀνεγρᾶφη δις, διότι ἐναντιοῦται τὸ, ὡς εἶπα, ἄλλοιον σχῆμα τῶν γραμμάτων. Τινὲς τῶν ἀναγεγραμμένων δὲν ἔχουσι τὸ δημοτικὸν των ὅπου δὲν ἐσημείωσα στιγμᾶς, δὲν εἶχεν ἀναγραφῆ τοῦτο ποτὲ, καὶ ὁ λίθος εἶναι ἀβλαβής. Τὸ καψάριος τοῦ 96^{ου} στίχου δηλοῖ, φαίνεται, ἐπιστάτην τῆς τῶν γυμνασίων ἱματιοθήκης, ὡς τὸ λεντιᾶρις τῆς ἐξῆς ἐπιγραφῆς.

7.

ἀγαθῆς τύχης

Εἰσίδοτον Καρποδώρου Φυ-

λάσιον οἱ ἔφηβοι τὸν ἑαυτῶν κο-
σμητήν. ἀντικοσμῆτης Τρόφι-
μος Ζωσίμου Εὐπυρίδης ἐπὶ τοῦ
μετὰ Τινίλιον Ποντικὸν ἄρχον-
τα ἑνικαυτοῦ.

γυμνασίαρχοι σωφρονισταὶ

- Βο)ηδρομιῶνα Εἰσίδοτος Ἡρακλείδης, Σφήττιος
40 Φυλάσιος καὶ ἡγωνο- Ἄνθος Παρχμόνου Παλληνεὺς
θέτησεν Ἀντινοείων Ἰούλ. Δόναξ Κυδαθηναίους
τῶν ἐν Ἐλευσίῃ, Δημήτριος Μιλτιάδου Μαραθῶνι-
Πυανοψιδῶνα Φλά. Ματί- Ἰακχος,
Ορ Ἀθμονεὺς. Δημήτριος, Ἀλαιεὺς
45 Μαιμακτηριῶνα Λίγιοι Ὑποσωφρονισταὶ
Μαρκελλεῖνος καὶ Εἰσί- Ἐρένιος Χρυσέρωτος Ἀθμονεὺς
δωρος Ἀγνούσιοι. Ἰούλ. Μοντανός
Ποσειδεῶνα Ἥλιος, Κηφι-Δόναξ, Κυδαθηναίους
Γαμηλιῶνα οἱ παῖδες τῶν Εὐδοος, Ἀγνούσιος
20 σωφρονιστῶν Εὐπο- Σωφάνης, Μελιτεὺς
ρος Ἐλενος Χαρίτων Εὐφραντίδης Δημητρίου Ἀλαιεὺς
Δημήτριος Μιλτιάδης. παιδοτρίβης διὰ βίου
Ἀνθεστηριῶνα Ἐράτων Εὐ- Ἀβάσκαντας Εὐμόλπου Κηφι-
μένους καὶ Ἐρμείας Εὐμέ- σιεὺς ἔτος ΛΔ
25 Ἐλαφβολιῶνα καὶ Μουνιχιῶ- ἡγεμῶν
να ὁ ἄρχων τῶν ἐφήβων Μείλιχος, Βησαιεὺς
καὶ ἀγωνοθέτης τῶν Φι- ὄπλομάχος
λαδελφείων Φιλότιμος Εὐκράτης, Επικ-
Ἀρκεσιδήμου Ἐλεούσιος. διδάσκαλος ἐφήβων
30 Θαρρηλιῶνα Ὀρφ. Κρίτων Σφή- Ἀπελλῆς, Φλυεὺς
καὶ ἡγωνοθέτησεν Ἀντινο- γραμματεὺς
είων τῶν ἐν ἄστει. Διονυσόδωρος, Κολωνῆθεν
Σκειροφοριῶνα Πομ. Μάγνος
35 Βερениκίδης καὶ ἡγωνοθέ-

- 35 τησεν Ἀδριανεῖων.
Ἐκατονταεῖωνα Κλ. Πάτροκλος
Μαραθῶνιος
Ματαγειτονιῶνα Κλ. Εὐμολ-
πος Μαραθῶνιος
- 40 Γερμανίεια οἱ ἔφηβοι. Ἐπινίκια ὁ ἀντικοσμῆτης Τρόφιμος
Ζωσίμου Εὐρυρίδης.
[θέσις τοῦ αἰδοίου]
- Ἐρεχθείδος Ἐπίκτητος, Τριχορύσιος
Ἦχος, Κηφισιεὺς Ὀνόμαστος Ζωσίμου Σκαμ-
Θεόφιλος, ἐκ Κήδων Εἰσίων Ἀλεξάνδρου Θριάσι-
- 45 Πραξᾶς Μυστικοῦ Λαμ. Οἰνεῖδος
Μουσαῖος, Ἀναγυράσιος Εἰσίδοτος, Φυλάσιος
Ἀφθόνητος Ἀπολλωνίδου Κη. Ἀθηνίων Διονυσίου Φυλάσι-
Ἀλεξάνδρος, Λαμπρεὺς Κλ. Ῥόδιππος Ἀχαρνεὺς
Φοιβιανὸς Πειρῶς Λαμπ. Κλ. Χαρήσιος Ἀχαρνεὺς
- 50 Πρωτογένης, Λαμπρεὺς Λούκιος, Ὁθηεν
Ὀλυμπος Ἡλιοδώρου Κηφ. Ἰαχχος ὁ καὶ Διονυσόδωρος
Τελέσφορος Συμφόρου Κη. Κεκροπίδος
Αἰγεῖδος Χαρίτων Σωφάνους Μελι-
Ἐλευσίνιος Προσδοκίμου Δημήτριος, Ἀλαιεὺς
- 55 Ἐρμείας Ζωσίμου ἐκ Μυρ- Λεωχάρης Εὐπόρου Ἀλαι-
Πανδειονίδος Ἀπολλώνιος Ζωσίμου ἘπΗ
Εὐπορος Δόνακος Ζώσιμος, Ἐπεικίδης
Ονησικράτης Φιλέρωτος Παι- Ἴπποθωντίδος
Αἶλ. Ἐπίκτητος Παιανιεὺς Ἐράτων Εὐμένους Ἀζηνιεὺς
Ἀλέξανδρος Ζωσίμου Κυδα. Κρατεῖνος Δαιδάλου Ἀζηνιεὺς
Ῥόδων Στιριεὺς Σωσίπαιτρος Δαιδάλου Ἀζηγι-
Ἰουλιανὸς Ὁψίμου Παικινι- Γενέθλιος Ἐλευσεῖνίου ΠειρΕ-
Λεωντίδος Εὐπραξίδης Φιλείνου ἐκ Κ-
- 65 Ἀλέξανδρος Κίττου Αἰθαλίδης Πρεῖμος, Πειραιεὺς
Ἀρχιγένης Ἀριστοκράτ. Χολ- Δημοσθένης Ἀσκληπιάδου Ἀζ

- Εισίδωρος Ίαναρίου Εὐπιρίδης Ὀλυμπιόδωρος ὁ καὶ Ἀλέξαν-
 ὐννιος Διονύσιος Χολλεί- Αἰαντίδος
 Διονύσιος Ἑρμείου ἐξ Οἴου Κλ. Εὐμολπος Μπραθώνιος
 Ἀγαθόδωρος, Κήτιος Μιλτιάδης Δημητρίου Μπρα-
 Τρόφιμος Θεμιστοκλέους Εὐ- Ζώσιμος Σατύρου Μπραθώ-
 Εὐφρόσυρος Εὐπόρου ἐξ Οἴου .ράτων, Φαληρεὺς
 Πτολεμαῖδος Καρπόδωρος, Μπραθώνιος
- 75 Πομ. Μάγνος Βερνικίδης Ἀλκαῖος Πρεΐμου Μπραθώ-
 Δομέστιχος Νικίου Βερ- Ἀντιχίδος
 Θεμισών Εὐελπίστου Πεντε- Δημοσθένης Ἄνθου Παλλη-
 Σερπίων Δημονίκου Φλυ- Ἀττικὸς Ἄνθου Παλληνεὺς
 Ἀκαμαντίδος Ζώσιμος ὁ καὶ Ἑρμείας Πα-
 80 Ὀρφ. Κρίτων Σφήτιος Θεόφι(λ)ος Κάλλωνος Παλ-
 Ἐλενος Ηρακλείδου Σφήτ- Νεικόστρατος Λογίσμου
 Εὐκαρπος Ἐρωτος Κεφα- Εὐδοσ, Ἐργαδεὺς
 Ἀττικὸς Εὐδόξου Σφήτ- Ἀτταλίδος
 Ἀθηναῖς Ἀπολλωνίου Πόρ- Αἴλ Μπρακελλεῖνος Ἀγνού-
 85 Ἀδριανίδος Αἴλ. Εἰσίδωρος Ἀγνούσιος
 Φιλότιμος Ἀρκεσιδήμου Ἐλε- Φλ. Μαῖορ Αθμονεὺς
 Δημήτριος ὁ καὶ Γλαῦκος Τερψίλαρος Ἀντιφώντος
 Δαιδαλίδης Εὐδοσ, Ἀγνούσιος

ὑποπαιδοτρίβης Τελέσφορος Ἀδασκάντου Μιλήσιος.

- 90 ἐπέγγραφοι
 Ἡρακλείδης Εἰσιδ- Ἐπίγονος,
 Πάνκαρπος Φιλοπ- Ζωσιμίων,
 Ματταμμάς Φίλωνος Ὀνησᾶς Εὐρώτα
 Κλ. Νάρκισσος Τρόφιμος Ἀσκληπιάδου
- 95 Ἰούλ. Σίνων Σύμφορος,
 Τυχιδός, Εἰσᾶς Ὀνησίμου
 Ἀγαθέπου, Σωτᾶς Φιλήτου

	Μύρων Συμφέρον-
Έρωτς,	Κόρινθος Όνησίμου
Έλπίνικος Όνησίμου
100	Εύκαρπος Έρωτος
Ίούλ. Εύθυμος
Όρφ. Έλευσίσιος
Υάκινθος Μενεκρ-
Καρείνας Διονυ-	Θράσων,
Άπολλοφάνης Όνάσου
Μενεκράτης Άφθονήτου
Άμβροτος Ζωσίμου
Ζόιλος Συμφόρου
Δεΐος Διονυσόδωρου
Εύήμερος Συμφόρου
Κλ. Άχιλλεύς
Σωκράτης Μάρκου
Σύμμαχος,
105	Άθήναιος Άττά-
θάλλος Άντιόχου
Άφροδείσιος,
Εύκαρπος Εύφροσύ-
Φιλοκύριος Ζώσι-	Ζωσιμιανός Ζωσίμου
Άρίστοβις Ζωσίμου
Άθήναις Ζωσίμου
Όνησᾶς,
Ζώσιμος Έπαγάθου
Εύτυχᾶς,
110	Άφροδάς Νίκωνος
Έλενος Θάλλου
Όνήσιμος Έπιγόνου
Εύτύχης Έπαγάθου	Δημύλος Ζωσίμου
Έπαφρόδειτος Έρμείου
Έπάγαθος Αθηνοδώρου
Σαυφήτις Ζώσιμος
Μηνόφαντος,
115	Παναθήναις Θεοφίλου
Φιλουμενός Πλουτί-
Όνασος Έρωτος
Μάρκελλος Ζωσᾶ
Παράμονος Κόσμου	Έπαφρόδειτος Έρωτος
Διονυσόδωρος,
Λέων Εύφροσύνου
Έπίκτητος Άρίστωνος
Άφροδίσιος Εύκλέους
Νικηφόρος Νικοστράτ-
Κλ. Εύτυχιανός
Ίλαρος,
120	Άφροδίσιος, Πρ.
Υγεΐνος Άλεξάνδρου
Ζώσιμος ΠειρΕῶς
Εύτύχης Τρύφωνος
Έρμῆς Τειμοθέου	Άφροδίσιος Εύκλέους
Νικηφόρος Νικοστράτ-
Κλ. Εύτυχιανός
Ίλαρος,
Άρχόλυκος,
125	Καλλικράτης Εύφράστου
Εύκαρπος Μελίσσου
Είσίων,
Πύθης,
Έρμῆς Φιλέρωτος	
130	Γλαῦκος Καρπίωνος	

Ἐλπιδηφόρος,	Κόσμος,
Μέμ. Τελέσφορος	Ζώσιμος Ἀγαθόποδος
Ζώσιμος Ἡρακλείδου	Διονῦσις,
Εὐάγγελος,	Διονῦσις,
435 Ῥουστικὸς Ἀθηναίου	Φίλων Διονυσίου
Εἰφρακτιδῆς Ἀθηνο-	Τελέσφορος Παρθενίου
Αἰφίδιος Χρυσόγονος	Ἰουλιανὸς Ἀσκληπιάδου
Ἀλέξανδρος Ἀνταίου	Σαβεῖνος Ἐπαφρᾶ
Φλά. Δικδουμενὸς	Ῥούφος Πρεῖμου
440 Ἀντῶνις Μενάνδρου	Ζώσιμος Καλλιμάχου
Ἑρμείας Τυχικοῦ	Μητροδώρος,
Ἀγαθοκλῆς,	Εὐπυρος,
Λεωνίδης,	Ἰούλ. Θεμιστοκλῆς
Ζώσιμος Ἐπαφροδίτου	Διονύσιος Λευκίου
445 Σύμφορος Ζωσίμου	Ζώσιμος Εἰσιδώρου
Σεκουνδὸς Διονυσίου	Τρόφιμος Εὐτύχους
Ἡρακλείδης Φιλοδή-	Μέλισσος Εἰσιδώρου
Δωσίθεος Ε. Τυχίδου	Νίκων Εἰσιδώρου
Κλάδος Ἀρισταίνετου	Εὐπυρος Μηνοφίλου
450 Εὐπλους,	Ἐπίκτητος Ἀγάθωνος
Ἰπίγονος,	Εὐπλους Μηνοφίλου
Ἐφραῆς Εὐφροσύνου	Ἥλεις Θεοδώρου
Ἰπολλώνιος Σπόρου	Διτ. Διόφαντος
Ἐκαρπᾶς Ἐλευσινίου	Ἀστράγαλος Ζωσίμου
455 Κ. Λάκων	Καρπίων Πριμίωνος
Μνόφιλος Σωκρά	Πρώταρχος Διονυσίου
Ἀροδίσιος Ἀττάλου	Σωτᾶς Φιλήτου
Φιάστοργος Ἱερο(π?)ει	Ἐλευσίνιος Ῥούφου
Ἐπίγονος Ἀπολλο-	Εὐκαρπος Ζωσίμου
460 Ἀρστων Ἐσπέρου	Ἀπολλώνιος,
Ἀέγκριτος Ἀνεγκλή-	Ἀφροδίσιος Τυχικοῦ
Τρῶων Ἀσκληπιά-	

- Διονύσιος,
 Χρῆστος Ἐρώτος
- 163 Ἀρτεμίδωρος,
 Ἀφροδᾶς Ὑγείνου
 Σωκράτης Ἀσκληπιά-
 Π(sic)ωσφόρος Ὑγείνου
 Ἀφροδίσιος Ὑγείου
- 170 Ἀντώνιος Μανάνδρου
 Καλλικράτης Αἰθάλου
 Ὀνησιᾶς,
 Ζώσιμος Εὐκάρπου
 Λεντιᾶρις Ἐλενος Ἐλάλλου Μιλήσιος.
- κεστροφύλαξ Ἀφρο-
 δάσιος Πρόβαλει-
 σίος
- ἐπὶ Διογενίου
 Ἀδάσκαντος
 Εἰσιδότου.

Ἐπὶ ἀκεφάλου Ἐρμού λίθ. Πεντ. ὄψους 1,49 πλάτους 0,33 πάχους 0,29. Δὲν σημειώμεν ἄλλο, εἰμὴ ὅτι τὰ γράμματα ἦσαν κεχρισμένα ἐρυθρᾷ βαφῇ, ὅτι ἐνιχχοῦ δύο στιγμαὶ ἐνεχαράχθησαν ἐπὶ φωνήεντος ὄντος μεταξύ ἄλλου φωνήεντος καὶ ὅτι τὸ τοῦ τελευταίου στίχου δημοτικὸν Ἐργαδεὺς, συνώνυμον τῆς παλαιᾶς τῶν Ἐργαδέων φυλῆς (Πλουτάρχ. Σόλ. 23) δὲν ἐμφανίζεται πρώτην ταύτην φοράν, ἀλλ' ἴσως δευτέραν. Πρώτος ἐγὼ πρὸ 44 ἐτῶν ἀνέγνων αὐτὸ ὡς δημοτικὸν ἐν πληθ. ἀριθμῷ ἐπὶ τινὸς Ἀθηναϊκῆς ἐπιγραφῆς τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων, οὕσης τότε ἐνωκοδομημένης ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου πρὸς βορρᾶν τῆς ἀκροπόλεως, καὶ ἀνεκοίνωσα τὰ περὶ τοῦ λίθου τούτου εἰς τὸν Κ. Ἄλ. Ραγκαβῆν, ὅστις μετὰ τινὰς ἡμέρας μ' εἶπεν, ὅτι διεβίβασεν εἰς τὸ Instituto τῆς Ῥώμης ἀντίγραφον αὐτοῦ, ἐνθα πιθανῶς ἐδημοσιεύθη· ἀλλὰ δὲν μετέβη εἰς τὰ ἀρχαιολογικὰ βιβλία τὸ ὄνομα, ἴσως ἀπιστηθέν· οὕτω καὶ τὸ Φυρινεῖς ἦν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ λίθου πλήρες ὡς δημοτικὸν, καὶ αὐτὸ πάραμεληθὲν ὑπὸ τῶν μετέπειτα ἐκδόντων ἀρχαιολογικὰ βιβλία. Ἡ ἐπιγραφή δ' ἐκεῖνη ἐξεδόθη ὑπὸ Κ. Σ. Πιττάκη ἐν τῇ ἀρχαιολογικῇ ἐφημερίδι, μετὰ τινὰ ἔτη, ἀλλὰ

δὲν εὐρίσκω ὑπὸ ποῖον ἀριθμὸν, ἵνα παραπίμψω εἰς αὐτόν.

Οἱ ἀναγνώσται τοῦ Φιλίστορος παρκαλοῦνται νὰ διορθώσωσιν ἐν τῷ 9, τεύχει, ἐπιγρ. 3^η, στίχ. 15 τὸ ΑΔΟΝΟΣ, εἰς : Δάφνος· οὕτω τῶρα, ἐκπλυθέντος τοῦ λίθου κάλλιον ὑπὸ τῶν βροχῶν, ἀνέγνων τὸ ὄνομα. Ἐν τῷ αὐτῷ τεύχει εἶπα ἐν σημειώσει τῆς 2^{ης} ἐπιγραφῆς, ὅτι τὰ ἐκεῖ μνημονευόμενα συνέδρια φαίνονται γυμνασιακὰ τινα. Ἀθετῶ τῶρα τοῦτο, καὶ πιστεύω, ὅτι εἶναι πολιτικά, οἷον ἡ βουλή ἢ ἐξ' Ἀρείου πάγου καὶ ἡ τῶν Φ, ὡς ταῦτα οὕτω πολλάκις ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς ὀνομάζονται, καὶ ἀπορῶ, πῶς τότε μὲ διέφυγε. Αὐτόθι ἐν σελ. 38^ῆ ὁ 13^{ος} στίχος ἀναγνωσθήτω οὕτω πρωτοπαλλήκαρον· ὁ δὲ τρίτος καὶ ἔσχατος εἶναι καὶ ἀγωνοθέ—

Περὶ δὲ τῶν δύο τεμαχίων τῆς ἐφημερίδος στήλης τῆς ἐπὶ Νικοδήμου ἀρχοντος, τὰ ὁποῖα λέγει ὁ Κ. Σ. Π. ἐν τῷ 55^ῳ φυλλαδ. τῆς ἀρχαιολ. Ἐφημερίδος, ὅτι εὐρέθησαν πρὸ μικροῦ, καὶ ὅτι θέλει τὰ δημοσιεύσει, λέγομεν, ὅτι τὸ μὲν πρῶτον εὐρέθη τῇ 29 Ἰανουαρίου 1861, καὶ τὰ ἐκ τούτου προελθόντα εἰς φῶς νέα μέρη τῆς ἐπιγραφῆς ἐφροντίσαμεν νὰ τὰ ἀνακοινώσωμεν εἰς τοὺς ἀναγνώστας μας 4 σχεδὸν μῆνας πρὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ 55^{ου} φυλλαδίου τῆς ἀρχαιολ. ἐφημερίδος, τὸ ὁποῖον, ἂν καὶ ἔχει ἐπὶ κεφαλῆς χρονολογίαν τὸ 1860, διενεμήθη ὅμως ἐν Ἀθήναις τῇ 15 Μαΐου 1861, τὸ δὲ ἄλλο τεμάχιον εὐρέθη τῇ 17 Ἀπριλίου 1861, ἀλλ' ἐξ ἐκείνου οὐδὲν ἄλλο σχεδὸν προστίθεται εἰς τὴν ἡμετέραν ἐκδοσιν, εἰμὴ 4 γράμματα εἰς τὸν 95^{ον} στίχον τάδε· «καὶ τ. . .» Ταῦτα δὲ ἐνθετέα μετὰ τὰ ἐκεῖ· Διονυσίω(ι. . . — Ταῦτα ἐδηλώσαμεν, ἵνα μή τις ὑποθέσῃ, ὅτι τὰ τεμάχια εἶναι κομιδῇ νέα καὶ ἐμπεριέχουσὶ τι μάλα περίεργον. Περὶ δὲ τῶν σφραγμάτων ὅσα ὁ Κ. Σ. Π. ἐν τῷ αὐτῷ φυλλαδίῳ του μᾶς ἐλέγχει, δὲν εὐκαιροῦμεν σήμερον ν' ἀπαντήσωμεν· Ἄλλοτε.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 24 Ἰουνίου 1861.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ.

Περὶ τῆς ἀρχῆς τῆς γλώσσης ἐν γένει
καὶ ἰδίως περὶ τῆς ῥίζας.

Τί εἶνε ἡ ῥίζα τῆς λέξεως ;

Εἶνέ τι πλάσμα τῆς φαντασίας, κενὸν ἄθυρμα τοῦ γραμμα-
τικοῦ, ἃ ἔχει τινὰ οὐσιαστικὴν ὕπαρξιν ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ γλώσ-
σῃ ; Ἀσάφεια καὶ δὴ καὶ σκότος παχὺ ἐπικρατεῖ ἀκόμη παρ'
ἡμῖν περὶ τὴν σημασίαν τῆς λέξεως ῥίζα, ἐν ᾧ ἀλλαχοῦ καὶ
μάλιστα ἐν Γερμανίᾳ ἤρχιστε νὰ διευκρινῆται ἀφ' ἱκανοῦ ἤδη
χρόνου καὶ ἰδίως ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τῶν συγγραμμάτων τούτων.

1) über die Verschiedenheit des menschlichen Sprach-
baues und ihren Einfluss auf die geistige Entwic-
kelung des Menschengeschlechts von Wilhelm von
Humboldt, Berlin 1835.

2) Grammatik, Logik und Psychologie, ihre Prin-
cipien und ihr Verhältniss zu einander, von H. Stein-
thal, Berlin 1855.

3) System der Sprachwissenschaft von K. W. L.
Heyse etc. Berlin 1856.

Κατὰ τὴν ψυχολογικῶς τε καὶ φυσιολογικῶς ἀποδεικνυο-
μένην γνώμην τῶν ἀνδρῶν τούτων τὰ περὶ τῆς σημασίας τῶν
ρίζων ἔχουσιν ὧδε.

α.) Ἡ γλῶσσα ἐν γένει πρέπει νὰ ἐγενήθη ὁμοίως, καθὼς
αἰσθανόμεθα ἀκόμη σήμερον τὴν γένεσίν τῆς ἐν τῷ νηπίῳ.

β.) Γλῶσσα καὶ προϋπόθεσις τῆς ὑπὸ τῶν περιετώτων
καταλήψεως τῶν ἐκπεπομένων φθόγγων συμπίπτουσιν οὐδένα
γλωσσικὸν φθόγγον ἐκβάλλει τὸ νήπιον πρότερον, πρὶν ἢ ὑπο-
ποθέσῃ, ὅτι οἱ ἀκούοντες τὸν καταλαμβάνουν. Ὅμοίως ἔχει
καὶ περὶ τὴν διὰ χειρονομιῶν καὶ ἄλλων σημάτων γλῶσσαν
τοῦ κωφζάλου. Καὶ οὗτος προϋποθέτει τὴν ὑπὸ τῶν ἄλλων
κατάληψιν τῶν χειρονομιῶν του.

διεγερθὲν αἴσθημα, καθ' ὃ ὁ ἄνθρωπος μόνον δεκτικῶς ἔχει· 2) τὸ αἴσθημα ἢ ἡ αἴσθησις μεταβαίνει εἰς ἀντίληψιν, ὅταν τὸ πνεῦμα στρέψῃ τὴν προσοχὴν του ἐπὶ τὴν ἐντύπωσιν καὶ ἀντιληφθῇ αὐτῆς, τὴν ἀναλάβῃ εἰς ἑαυτό. Ἡ ἀντίληψις ἄρα εἶνε ποσειδητὴ ἐντύπωσις. 3) ὅταν ἡ ἀντίληψις ἐν τῇ συγκεκριμένῃ τῆς ὁλότητι ὡς εἰκὼν μένη αἰωρουμένη ἐν τῇ διανοίᾳ ἢ πρὸ τῆς συνειδήσεως, καὶ ἀφ' οὗ ἡ διὰ τῶν αἰσθητηρίων ἐντύπωσις παρέλθῃ, τότε ἡ ἀντίληψις μεταβαίνει εἰς ἐσωτερικὴν (πνευματικὴν) ἐποπτείας. 4) ὅταν ἡ ὁλικὴ εἰκὼν τῆς ἐποπτείας κατὰ τὴν ὕλικὴν τῆς περιοχῆν ἐν τῇ διανοίᾳ εἰς τὰ στοιχεῖά τῆς κατατμηθῇ (ὄν, πρόσον, πρόσωπον ἢ πρᾶγμα καὶ ιδιότης ἢ ἐνέργεια) καὶ ἐν τι τούτων δι' ἀφαιρέσεως ἀπὸ τῶν λοιπῶν ἀποχωρισθῇ ὑπὸ τινος πνευματικὸν τύπον ἐν τῇ διανοίᾳ ὡς μόνιμον κτῆμα τοῦ πνεύματος κρατηθῇ, τότε ἐκ τῆς καθ' ὅλου ἐποπτείας σχηματίζεται παράστασις ἢ μερικὴ ἔννοια. Ἡ παράστασις εἶνε τὸ πρῶτον μόνιμον προϊόν τῆς αὐτενεργείας τοῦ πνεύματος· ὁ ἄνθρωπος δι' αὐτῆς αἴρεται ὑπὲρ τὴν παθητικὴν ὑποδοχὴν τῶν κατ' αἴσθησιν ἐντυπώσεων εἰς ἐλευθέραν δημιουργικὴν αὐτενεργεῖαν. Τὴν μὲν ἐντύπωσιν ἀπλῶς εἰσδέχεται ὁ ἄνθρωπος· κατὰ δὲ τὴν ἀντίληψιν τὸ πνεῦμα εἶνε ἤδη αὐτενεργόν, προσέχον κατὰ δὲ τὴν ἐποπτείας γίνεται ἀνεξάρτητον τῆς ἀμέσου ἐπὶ τὴν αἴσθησιν ἐντυπώσεως τοῦ ἐκτὸς ἀντικειμένου, ἐλευθερώνεται ἀπὸ τοῦ κράτους τῆς αἰσθήσεως, τὸ ἀντείλημμένον ὡς ἐνδιαθέτως θεωρουμένην εἰκόνα κατέχον. Κατὰ δὲ τὴν παράστασιν εἶνε παραγωγόν· διότι ὄχι μόνον κατέχει τὴν αἰσθητὴν εἰκόνα, ἀλλὰ καὶ τὴν μεταποιεῖ εἰς πνευματικὴν, ἰδανικὴν οὐσίαν, τὴν κάμνει ἰδίον του κτῆμα. Ἡ παράστασις εἶνε προϊόν του, ἔργον του· 5) Διὰ προβαίνουσας ἀφαιρέσεως ἢ παράστασις (ἢ μερικὴ ἔννοια) μεταβαίνει εἰς γενικὴν ἔννοιαν. Κατὰ τὴν παράστασιν δὲν ἀφαιροῦνται ἀπὸ τῆς ἐποπτευσομένης εἰκόνας ἀκόμη πάντα τὰ τυχαῖα καὶ ἐπουσιώδη μέρη, διὰ τὰ σχηματισθῆ μόνον ἐκ τῶν οὐσιωδῶν ἢ γε-

νική έννοια· ἡ παράστασις ἀνέλυσε μὲν τὴν ἐποπτείαν, ἀλλὰ τὸ ἀποκεκριμένον μέρος τῆς δύναται νὰ κατέχη μόνιμως καθ' ἐν τι τυχαῖον γνώρισμα. Ἡ δὲ γενικὴ έννοια συλλαμβάνει τὸ ἀντικείμενον κατὰ τὰ οὐσιώδη τοῦ γνωρίσματα, ὡς τὸ σύνολον τῶν συνιστῶντων αὐτὸ προσόντων ἢ διορισμῶν. Ἡ μὲν παράστασις εἶνε ὁ ἐν τῷ συνειδότη πνεύματι κατεχόμενος ἐξ ὑποκειμένου διανοητικὸς τύπος ἐνός τινος ἀντικειμένου τῆς ἀντιλήψεως, ἡ δ' έννοια ὁ ἐξ ἀντικειμένου διανοητικὸς τύπος τοῦ γένους ἢ εἶδους. Διάφορα ἄτομα διαφόρους δύνανται νὰ ἔχωσι παραστάσει τοῦ αὐτοῦ πράγματος, έννοιαν δὲ *μίαν μόνην*. Ἐδῶ εἶνε μία τῶν κυρίων αἰτιῶν τῆς τῶν γλωσσῶν διαφορᾶς.

Αὗται μὲν αἱ βαθμῖδες τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως ἀπὸ τῆς παθητικῆς καὶ ἀκούσιου ἐκτυπώσεως μέχρι τῆς ἐνεργητικωτάτης καὶ ἐλευθέρως έννοιᾶς. Ποῦ δὲ τῆς κλίμακος ταύτης ἄρχεται ἡ ἀνάπτυξις τῆς γλώσσης; Τὰ μὲν διὰ τῶν κατ' αἰσθησιν ἐκτυπώσεων διεγειρόμενα αἰσθήματα καὶ αἱ ἀκολουθοῦσιν ἀντιλήψεις προκαλοῦσι τοὺς φυσικοὺς φθόγγους, τὰ αὐτόματα ἐκεῖνα ἐπιφωνήματα τῆς ζωικῆς γλώσσης, καὶ διὰ τούτων ἐκφαίνονται. Μετὰ δὲ τῆς πνευματικῆς ἐποπτείας ἄρχεται ἡ λογικὴ γλώσσα· ἡ ἐποπτεία ἐκφράζεται διὰ τῆς *ρίζης*· ἡ *ρίζα* σημαίνει τὴν ὅλην ἀκόμη ἀδιάκριτον καὶ συγκεκριμένην ἐποπτείαν. Καθὼς δ' ἐκ τῆς ἐποπτείας δι' ἀφαιρέσεως ἀναπτύσσεται ἡ παράστασις, οὕτως ἐκ τῆς *ρίζης* ἢ *λέξεως* καὶ καθὼς ἐκ μιᾶς ἐποπτείας κατὰ διάφορον διανοητικὸν διορισμὸν τῶν καθ' ἕκαστον μερῶν ἢ στοιχείων τῆς πολλαί τινες παραστάσεις διακρίνονται, οὕτω καὶ ἐκ μιᾶς ἐκάστης *ρίζης* κατὰ διάφορον φθόγγικόν (τῷ διανοητικῷ τῆς ἀντιστοίχου παραστάσεως ἀντίστοιχον, διορισμὸν πολλαί τινες λέξεις σχηματίζονται· καθὼς δὲ τελευταῖον ἡ μερικὴ παράστασις διὰ περαιτέρως ἀφαιρέσεως τὰ ἐπουσιώδη καὶ τυχαῖα γνωρίσματά τῆς ἀπυγυμνουμένη καὶ μόνον τὰ οὐσιώδη περιβαλλομένη γενικὴ έννοια ἀποδαίνει, οὕτω καὶ ἡ λέξις ἢ τὸ πρῶτον μιᾶς μερικῆς (συγκεκριμένης) παραστάσεως δηλωτικὴ, κατ' ὀλίγον ἐπισκοπισθείσης τῆς πρώτης ἀκόμη συγκεκριμένης καὶ, οὕτως εἰπεῖν, ὑλικωτέρας σημασίας τῆς, καταντᾷ σημεῖον γενικῆς (ἀφρημένης) έννοιᾶς, ἣτις συμπεριλαμβάνει πάντα τὰ οὐσιώδη γνωρίσματα ὅλου εἶδους ἢ γένους ἀντικειμένων. Ἐδῶ ἐπισημειωτέον, ὅτι δύο εἶδη γενικῶν έννοιῶν ὑπάρχουσιν, ἐν μὲν τὸ τῶν

ἐμπειρικῶν ἐννοιῶν, ἕτερον δὲ τὸ τῶν λογικῶν ἢ ἐπιστημονικῶν. Καὶ αὗται μὲν περιέχουσιν πάντα τὰ οὐσιώδη γνωρίσματα, καὶ μόνον ταῦτα, τῶν εἰδῶν ἢ γενῶν σχηματίζονται διὰ τῆς ἀφαιρέσεως καὶ συνθέσεως τῆς κρινούσης διανοίας καὶ ἀνήκουσι κυρίως εἰς τὴν ἐπιστήμην, εἰεῖναι δὲ σχηματίζονται ἐμπειρικώτερον, ἐπανερχομένης τῆς ἐποπτείας πολλάκις πρὸ τῆς συνειδήσεως καὶ νέων ἐκάστοτε γνωρισμάτων ἀποχωριζομένων ἀπ' αὐτῆς καὶ συναπτομένων τῷ πρώτῳ ἐκείνῳ, δι' οὗ ἐμορφώθη ἡ πρώτη παράστασις, καὶ ἀνήκουσιν εἰς τὴν δημόδιον γλωσσικὴν συνείδησιν. Οὕτω λοιπὸν τὸ ὄνομα ἵππος π. χ., παραλειπομένων τῶν μεταφορικῶν, ἔχει τρεῖς πρωτεύουσας σημασίας, μίαν μὲν τὴν παραστατικὴν (ἄς τὴν ὀνομάσωμεν οὕτω), τοιαύτην δηλ. καθ' ἣν σημαίνει τὸ γνωρίσμα, καθ' ἣ ἐμορφώθη ἡ πρώτη παράστασις τοῦ ἵππου = ὠκὺς, ταχύς (ἵππος, αἰολ. ἴκκος, λατιν. equus, σκρ. aequa-s = ὠκὺς), τὴν γνωρίζει δὲ συνήθως, ἢ ἐπεσκοτισμένην τὴν ἀνευρίσκει ἡ ἐυμολογία· δευτέραν δὲ τὴν ἐμπειρικῶς ἐννοηματικὴν, καθ' ἣν τὸ ἐκλαμβάνουσι πάντες οἱ λαλοῦντες, ἢ ἐννοοῦντες τὴν γλῶσσαν = ζῶον τετράποδον, τοιοῦτον ἢ τοιοῦτον τὸ σχῆμα καὶ τὸ χρῶμα, τηλικούτον ἢ τηλικούτον τὸ μέγεθος, εἰς τοῦτο καὶ ἐκεῖνα χρησιμεῖον κτλ. τρίτην δὲ τὴν ἐπιστημονικῶς ἐννοηματικὴν, καθ' ἣν λαμβάνεται ὡς ὄρος ἐπιστημονικόν, οὗ τὴν δύναμιν γνωρίζει καὶ τὸν ὄρισμόν δίδει ἡ προσήκουσα ἐπιστήμη, ἡ ζωολογία. Ὡσαύτως ἔχει καὶ περὶ πάντα τὰ ὀνόματα.

Ἄλλ' ἐπανεληθόντες εἰς τὰ περὶ τῆς ἀρχῆς τῆς γλώσσης ἄς σαφηνίσωμεν τὰ προειρημένα διὰ παραδείγματος. Τὸ νήπιον προσβαλλόμενον τὰς αἰσθήσεις ὑπὸ ἐξωτερικῶν ἀντικειμένων, φύχους, θερμότητος, ἠλκικοῦ φωτός, φλογός πυρός, ἀστραπῆς, βροντῆς κτλ. ἢ ὑπὸ ἐσωτερικῶν ἀναγκῶν τοῦ ὄργανισμοῦ, πείνης, δίψης, στενοχωρίας κτλ. παθίκεται ποικίλως, εὐαρέστως ἢ δυσαρέστως, εὐχρινῶς ἢ ἡδέως καὶ ἐκβάλλει ποικίλους ἀνθρώπους φθόγγους μὲνυεῖ τὰ διαφορὰ ταῦτα παθήματα καὶ αἰσθήματά του. Οἱ ἀναρῆροι οὗτοι φθόγγοι δὲν ἀποτελοῦσιν ἀκόμη λογικὴν γλῶσσαν. Ἐπειτα προσβάλλεται π. χ. ὑπὸ βοδὸς *μηκωμένῳ* τὴν τ' ὄψιν καὶ τὴν ἀκοήν· τὸ πρωτοφανές τῆς προσβολῆς· τὸ ἐκπλήσσει καὶ τὸ ἀναγκάζει καὶ ἐδῶ νὰ ἐκβάλλῃ ἀνθρώπους τινὰς φθόγγους, τοῦ αἰσθήματος καὶ τῆς ἀντιλήψεως *μηνυτικούς*· ἔπειτα τῆς αὐτῆς ἢ ὁμοίας ἐντυπώσεως ἐπαναλαμ-

θανομένης, τὸ νήπιον συνειθίζει κατ' ὀλίγον μετὰ τὴν ἀντίληψιν καὶ τέλος τὴν μεταβάλλει εἰς ἐποπτείας, εἰς ἐνδ' ἀθετον εἰκόνα, εἰς φανταστὸν ἐνόημα. Ἄμα ἡ ἀντίληψις μεταβῆ εἰς ἐποπτεῖαν ἢ ἐν τῷ μεταβαίνειν, ἐκρηγνύει τὸ νήπιον, εἴτε ἀφ' ἐαυτοῦ πλάσxn, εἴτε τὴν μητέρα πρότερον φθεγγομένην μιμούμενον, ἐναρθρὸν φθόγγον, τὸν βου (=βο-υ) φέρ' εἰπεῖν. Διὰ τί ἐκρηγνύει τὸν φθόγγον τοῦτον τὸ παιδίον; διότι εἶνε ἀνάγκη νὰ φθέγγηται, γὰρ λαλή. ὅπως εἶνε ἀνάγκη νὰ φάγη μὲν, ὅταν πεινάσῃ· νὰ πῆ δὲ, ὅταν διψήσῃ διότι διὰ τοῦ φθόγγου ἔνθεν μὲν περικόπτει τὰ πτερὰ τοῦ τῶν πτεροέντων ἐπέων εὐπετεστέρου νοήματος (πρῶτον τῆς ἐποπτείας, ἔπειτα τῆς παραστάσεως;) καὶ περιβάλλει αὐτὸ σύστασιν καὶ μορφήν, τὸ δεσμεύει ἐν τῷ ταμείῳ τῆς συνειδήσεώς του, τὸ κάμνει κτήμα ἐς αἰετὶ τῆς διανοίας του, ἔνθεν δὲ διὰ τοῦ φθόγγου κατ' ἐξοχὴν, τοῦ λεπτοφυσστάτου καὶ πνευματικωτάτου καὶ εὐκρινεστάτου τῶν κοινωνητικῶν μέσων συγκοινωνεῖ πρὸς τοὺς ὁμοίους του, μεταδίδει αὐτοῖς τῶν ἐνοημάτων του. Ποῖαν σχέσιν ἔπειτα ἔχει ἡ ἐκάστοτε ἐποπτεία πρὸς τὸν ἀντίστοιχον φθόγγον καὶ πῶς ἡ πνευματικὴ μεταβολὴ ἐπὶ τὰ φωνητήρια τοῦ σώματος ὄργανα ἐπενεργούσα τὸν ἀνάλογον ἐαυτῆ φθόγγον παράγει, ἄλλος ὁ περὶ τούτου λόγος. Τώρα δὲ ἄς ἴδωμεν, τί εἶνε ὁ φθόγγος οὗτος, ὁ διὰ τῆς ἐποπτείας προκληθεὶς, καὶ τί σημαίνει.

Ὁ φθόγγος οὗτος εἶνε ἡ πρωτόπλαστος λέξις, ἡ ἐν τῇ γραμματικῇ ρίζα καλυμμένη, καὶ σημαίνει τὴν ἀδιάκριτον ἀκόμη καὶ τυπικῶς ἀδιόριστον ἐποπτεῖαν. Καὶ ἐ ᾧ ἔργῳ καὶ τ' ἔργῳ οὔτε ὄνομα εἶνε οὔτε ῥῆμα κτλ. δύναμις περιέχει ὅλην πρότασιν, εἶνε ὅλη ἀδιάπτυκτος πρότασις καὶ δύναται νὰ ἀναλυθῆ καὶ περιφρασθῆ· τὸ παιδίον προφέρειν π. χ. τὴν ρίζαν βου θέλει νὰ εἴπῃ ὁ βοῦς (= τὸ βοῶν ζῶον) εἶπε πά.λε· ἐδῶ, ἢ τὸ ζῶον, οὐτινος ἢ ἐγὼ παράτασιν ὡς βοῶντος, βοῦ πά.λε· τὸ παιδίον ἐκπέμψαν τὴν ρίζαν βου ἐπέτυχε τοῦ διττοῦ σκοποῦ του· πρῶτον νὰ λαλήσῃ, τ. ἔ. διὰ τοῦ φθόγγου ν' ἀπαλλαγῆ τοῦ κράτους τοῦ ἐσωτερικοῦ ἐρεθισμοῦ, ἔπειτα νὰ γείνη καὶ ἀλυπτόν, νὰ συνεννοηθῆ μετὰ τοὺς ἄλλους. Ἐντεῦθεν δῆλον, ὅτι ἡ ρίζα δέν εἶνε παίριον τῆς φωνητικῆς, οὔτε πλάσxn τῶν γραμματικῶν χωρὶς τινος πνευματικῆς σημασίας καὶ δυνάμεως.

Μέχρι τοῦδε ἡ ἀνάπτυξις τῆς γλώσσης συνεβάδισε μετὰ τῆς

καθαρῶς λογικῆς ἀναπτύξεως τοῦ πνεύματος· ἀλλὰ περαιτέρω δὲν συμβαδίζει παρὰ πάσαις ταῖς τῶν ἀνθρώπων φυλαῖς. Ἡ πνευματικὴ ἀνάπτυξις, ὡς εἶδαμεν, ἀπὸ τῆς συγκεκριμένης καὶ ἀδιακρίτου ἐποπιείας μεταβαίνει εἰς διακεκριμένας παριστίσεις κατὰ τὰς λογικὰς κατηγορίας οὐσίας, προσούσιας, προσώπου ἢ πράγματος, ιδιότητος ἢ ἐνεργείας κλ' ἔπειτα ἰποκειμένου κατηγορουμένου, συνδέσμου καὶ τῆς ἐκ τούτων συγκροτουμένης κρίσεως κ. ἐξ. Γλῶσσαι λοιπὸν τινες, οἷαι αἱ σημιτικαὶ καὶ κατ' ἐξοχὴν αἱ ἄραιοι ἢ ἐνδοευρωπαϊκαὶ διὰ ποικίλων φθογγικῶν διορισμῶν ποικίλως διαμορφώνουσαι τὰς ρίζας ποικίλους γλωσσικούς ἢ φθογγικούς τύπους, ἀναλόγους καὶ ἀντιστοίχους πρὸς τοὺς νοερούς ἢ πνευματικούς, παράγουσιν, ὀνόματα (οὐσιαστικά καὶ ἐπίθετα), ὄντων καὶ προσόντων σημαντικά, καὶ ῥήματα ὄλων κρίσεων ἀποφαντικά κτλ. Οὕτω π. χ. ἐκ τῆς ρίζης βου τὰ ὀνόματα βοῦ-ς, βοά (=βοῦά;) ἢ βοή καὶ τὸ ῥῆμα βοῶ (—μι)=βοῶν (εἰμι) ἐγώ· ἐκ τῆς ρίζης γραφ τὰ ὀνόματα γραφεύς, γραφή, γράμμα, γραφίς κλ. καὶ τὸ ῥῆμα γράφω (—μι)=γράφω (εἰμί) ἐγώ κλ.

Ἄλλαι δὲ γλῶσσαι, οἷαι π. χ. αἱ ταταρικαὶ διακρίνουσι μὲν, καθὼς λογικῶς τὸ προσὸν ἀπὸ τοῦ ὄντος, τὴν ιδιότητα καὶ ἐνεργεῖαν ἀπὸ τοῦ προσώπου ἢ πράγματος, οὕτω καὶ φθογγικῶς τὸ ἐπίθετον ἢ τὴν μετοχὴν ἀπὸ τοῦ οὐσιαστικοῦ, ἀλλὰ δὲν κατορθώνουσι δι' ἰδίου φθογγικοῦ ἢ γραμματικοῦ τύπου νὰ ἐκφράξωσι τὴν ἀπόφασιν. Οὕτω π. χ. ἐν τῇ τουρκικῇ ἀντὶ μὲν τοῦ γράφει λέγεται *ιαζάρ* (=γράφω), ἀντὶ δὲ τοῦ ὁ ἄνθρωπος γράφει *ἀϊάμ ιαζάρ* (=ἄνθρωπος γράφω) αὕτη δ' ἡ λέξις *ιαζάρ* κατὰ τὴν ἐκάστοτε πρὸς τὸ οὐσιαστικὸν θέσιν εἶνε ἢ ἀπλοῦν ἐπίθετον ἢ κατηγορημα, ὡς *ιαζάρ ἀϊάμ*=(ὁ) γράφω ἀνθρωπος· *ἀϊάμ ιαζάρ*=(ὁ) ἄνθρωπος γράφω (ἐστὶ) κτλ. Ἄλλαι δὲ τέλος, οἷα ἡ *εἰνική*, ἐπὶ ἀκόμη κατωτέρας βαθμίδος βαίνουσαι ἄλλους φθογγικούς τύπους παρὰ τὰς ἀπλᾶς ρίζας δὲν ἔχουσιν. αὗται δὲ κατὰ τὴν διάφορον πρὸς ἀλλήλας θέσιν των καὶ ὡς ὀνόματα (οὐσιαστικά ἢ ἐπίθετα) καὶ ὡς ῥήματα καὶ ὡς ἐπιρρήματα ἐκλαμβάνονται. Ἐν ταῖς γλώσσαις τῶν δύο ἀνωτέρων βαθμίδων αἱ ρίζαι εἶνε ἐμφανεστερον ἢ ἀφανέστερον εἰς τὰς τελείως διαμεμορφωμένας λέξεις συγκεχωνεμένα, ἢ δ' ἀνεύρεσις καὶ ἐκκάθαρσις των εἶνε ἔργον τῆς (συγκριτικῆς) *ἐτυμολογίας*.

